

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204682

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T82/S945 Accession No. G.T 25

Author సుబ్బ శాస్త్రి, కాశీభట్ట.

Title శ్రీరామ విజయము .

This book should be returned on or before the date last marked below.

శ్రీరామవిజయము.

క ళ్కాణ కాండము .

ఇది

కాకినాడ వాస్తవ్యులు :

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచే

విరచింపఁబడి, ప్రచురింపఁబడినది.

ప్రథమముద్రణము 1200 ప్రతులు.

కాకినాడ :—పట్టమట్ట శేషగిరిరావుగారి వార్తాప్రెస్ యందు

ముద్రింపఁబడియె.

1935.

పీఠిక .

—:0:—

నేను బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచే విరచింపఁ బడుచున్న 'శ్రీరామవిజయము' యొక్క, పూర్వకథ్యాణకాండములఁ బఠించియుంటిని. వీనియందు ఆమూల్యములగు పూర్వవిషయములన్ని యో హృదయరంజకముగా వర్ణింపఁబడియున్నవి. శ్రీశాస్త్రిగారిచనా శైలి మృదుమధురమై, సునభావవిలసిత్వమై, నీతిబోధకమై, ఆధ్యాత్మిక సోదరులెల్లరు ననాయాసముగా గ్రహింపఁదగిన కథాసావిధాము లతోఁగూడి, యలరారుచున్నయది.

శ్రీశాస్త్రిగారి విజ్ఞానసంపదచుగూర్చి పూర్వకాండకృతి ప్రశంస లో బ్రహ్మశ్రీ బులుసు సుబ్బారావుగారుచాసిన వాక్యములు యుఘా ర్థములు.

ప్రస్తుతము తెలుగునఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న గ్రంథములు కొన్ని మనయార్య మర్యాదలకు వన్నెలేలేకుండుటచుకాక, అనమానమును గూడఁ గొనివచ్చుచున్నయవి. కావ్యపాఠమువలనఁ జనువరులకు విజ్ఞాన వికాసమొదయింపవలయునుగాని, సీరసభావములుఢ్కవింపరాదు.

శ్రీశాస్త్రిగారిచే విరచింపఁబడుచున్న యీ 'శ్రీరామవిజయము' సనాతనార్యమర్యాదలఁ జక్కఁగాఁదెలియఁజేయుచు, మనోహరములగు నుపాఖ్యానములచేఁ జన హృదయపుఁగొలుపుచున్నయది. ఇట్టి యున్నత భావవిరాజితములగు కావ్యములు మనయొద్దఁజారస్వతమున బడులు వెడలుట సాధనావహము. శాస్త్రిగారు మిగతకాండములఁగూడఁ బ్రక టించి, యాంధ్రసోదరులకానందమును సమకూర్తురు గావుతే. కథా నాయకుడగు శ్రీరామచంద్రును నీరీకిడగుచుత్సాహశక్తి నొసగు గావుతే.

కా కి నా డ, }
8—5—35.

ఉప్పలూరి భీమశంకరశాస్త్రి,
బి. య్., బి ఎల్.

శ్రీరస్తు

కృతి సమర్పణము

సుగుణభూషితులును, ఉదారస్వభావులును, నాకాప్రమితులును, మండలప్రధానవైద్యాధికారమునుండి విశ్రాంతినిగైకొనియున్న శ్రీలక్ష్మీకాంతాసమేతులగు మహారాజశ్రీ ఉంగరాల సీతారామస్వామి నాయుడు L. M. & S. గారికి, వారికుమారుడు చి॥ హనుమంతరావు నకును, చి॥ సా॥ లక్ష్మీనరసమాంబకును, శ్రీయువసం॥ వైశాఖశుగం సోమవాసరమున జరిగిన వివాహమహోత్సవసమయమున శ్రీరామవిజయముయొక్క ఈకళ్యాణకాండము శృతిగానొసంగఁబడినది.

డాక్టరు ఉంగరాల సీతారామస్వామి నాయుడుగారు, L. M. & S.

Retired District Medical Officer.

విజ్ఞప్తి

—:0:—

ఘనాశయులారా! ఇంతకుముందు నాచే ప్రకటింపబడిన 'శ్రీరామవిజయ' పూర్వకాండము' నందు "నాయూహ" అను శీర్షిక క్రింద వ్రాయబడిన దానిలో గాండముల బేర్కొనుచు, బూర్వకాండమునకుఁ బిమ్మట గాలకాండమనియు, దానికిఁబిమ్మట అయోధ్యాకాండమనియుఁ తెలుపబడినది కాని యిప్పుడు బాలకాండమునకు కళ్యాణకాండమనియు అయోధ్యాకాండమునకు రాజ్యకాండమనియుఁ బేరుల మార్చితిని.

ఈకళ్యాణకాండమునుండి శ్రీమద్రామాయణమున వాల్మీకిముని పుంగవునిచే వర్ణింపబడిన ప్రధానేతివృత్తమును ఆధారముగాఁ దీసి కొనియుండుటచే, అపూర్వరమ్య కావ్యనిర్మాతయగు ప్రాచీనపుని పూర్వాపరజన్మగాధలగూర్చి వ్రాయఁగుతూహలినై, యామునిసింహుని చరితముతోని "కళ్యాణకాండము"ను ప్రారంభించితిని.

మఱియు, ఏమునుదుర్గిని జీవితము నీతిబోధకముగానుండుటచే దీనింజదివి సహృదయులూనందింతురను నమ్మికచేఁ గొంచెము పెంచి వ్రాసితిని. దేవాలయమునకు ముందు ధ్వజస్తంభమువలె, రామాయణమునకు ముందు వాల్మీకిజీవితముండుట ధర్మమని నాతలంపు.

ఈకళ్యాణకాండమును ముద్రించుటకువలయు బాధ్యతనంతను వహించి, సర్వవిధముల నాకుఁబోతాహమును గలిగించిన నామిత్రులగు మహారాజశ్రీ ఉంగరాల సీతారామస్వామినాయకుడు L. M. & S, గారికిని, గౌరవాదరములతోనీకళ్యాణకాండమునకుఁ బీఠికను వ్రాసి తమ కుంగల సారస్వతాభిమానమును వెల్లబుచ్చిన బ్రహ్మశ్రీ ఉప్పలూరి భీమశంకరశాస్త్రి, బి. యే. బి. యల్ గారికిని, నాకృతజ్ఞతావందనముల నందఁజేయుచున్నాడను.

ఇట్లు,

సుజనపథేయుఁడు,

కాశీభట్టసుబ్బయ్యశాస్త్రి.

కాశీభట్ట సుబ్బయ్య శాస్త్రి గారు,

Retired Sanskrit Pandit,

P. R. COLLEGE, COCANADA.

శుభమస్తు

ఐ రా మ వి జ య ము

కల్యాణకాండము

—:0:—

శ్లో॥ సూర్యంనందే కృపాసింధుః దివ్యతేజోవిరాజితః
యద్వంశ్యాలోక కల్యాణం మన్యంతే జన్మనః ఫలమ్॥

ప్రథమాధ్యాయము

—: వాల్మీకి చరితము :—

శ్లో॥ కూజుతా రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్
అరుహ్యకవితాశాఖా వందే వాల్మీకి కోకిలమ్॥

సీపానదీతీరమున నుజ్జయిసిపట్టణమునకు అయిదుకోశముల
దూరమున సాలయను ద్విజాగ్రహారమొందు కలదు. ఆయగ్రహారవీధు
లనేగునపుడు ఒకగృహమున వేదనాదమును, వేదోకయుదవసితమున
శాస్త్రచర్చయు, మఱియొకభవనమున వేదాంతవిచారమును, వేదోం
డునిలయమున గానకళాభ్యాసమును, ఇకనొకమందిరమున బురాణ
గోష్ఠియు, ఇటుల ప్రతిగృహమునను నేదియో విద్యావ్యాసంగము
విసవచ్చుచుండును.

ఇట్లు భారతీయహారణోద్యానవాటికయనదగు నాభూసురాగ్రహా
రమునకు స్వామియు, నిరతాన్నిప్రదాతయు, దేవగురుప్రతిధి పూజా
పరాయణుడును, విదిదాఖిలనిగమ నిగమాలసారభాసుడును,
శ్రీవత్సనోత్తరత్నాకర శీతకరుడును, నగు మాధవుడను, భూసురో
త్తముడు సదాచారసంపన్నయు, వినిర్మలారురాగ కళావిలసితయు,
శివుపమానసుగుణభాసితయు, నగు కమలయను, భార్యతో సుఖముగా
గాపురము చేయుచుండెను.

ఆద్విజదంపతులు శ్రీహరికథానుధాన్వాదనతత్పరులై కాలమును పావనముగా గడుపుచుండిరి. కాని వారికి యుక్తకాలమునకు సంతతి సమకూరదాయెను. అందుచేనాదంపతులు కొంచెముఖన్నులై సంతాన ప్రిప్తికై పౌత్ర్యేకముగా దైవతములనారాధింప మొదలిడిరి ఇట్లుండ నొకనాడు స్త్రాభుండను మనీశ్వరుఁడు వారికి నతిథిగా వచ్చెను. అంతనావిదంపతులు భక్తిచిన్యములతో నావృద్ధతాపనునకు నర్హుల పాద్యాదులొసంగి, పూజించి, వడ్డిసాన్నములతో భోజనమిడి, యాదరించిరి. వారిభక్తికాబట్టి సంతసించి, మార్గాయాసముచే శయనింపఁగోర, వారాతనికి మెత్తనిపక్కనమచ్చి, దానిపై శయనింపఁగోరిరి. పిమ్మట నావిప్రకాంతయగు కమల యామహర్షి కొంతసేపునిద్రించి లేచి, విశ్రాంతిఁడుగా నుడుటను వెలిసికొని సమీపించి, నమస్కరించి, వినయమమీర నిల్లుచాఁగింపఁ దొడఁగెను.

కమల: — మునివరా! మాయాయాగ్నిసారమున సంతానలబ్ధరు సంతానవాతులై సంతసించుచుండ, మాకేలయట్టి భాగ్యముచేకూరదాయె? మేముచేసికొన్నపాపమేమి? జయానిధి! మాకీలోపముతీరి, యానందముచేకూరు దారికానవచ్చుటలేదే! సాయమిందా! ఇట్టిటను నామకరణోత్పవములును, అన్నపాశ్చిశుభములును, లోనగు మంగళములు జరుగుచుండ, మాసడినమిట్లు నిరానందనిధానమై యుండవలసివడియేనా? మునిసార్వభౌమా! యీగ్రామమున జరుగుశుభకార్యములలో నిప్రకాంతలెల్లరును నిజబాలురనో బాలికలనో, మనుమలనో మనుమరాడనో, చుకలనిడికొని, ముచ్చటగా గన్పట్టుచుండ, నట్టి భాగ్యములేక. నిగ్రాటవలె నేనిలచియుండెడి, నాకమితదాఖ్యమును సమకూర్చుచున్నయది.

ఓయతికులతిలకా! నుమమంజరులతోడను, ఫలగుచ్ఛములతోడను, విరాజిల్లుట రసాలలతికలకు శోభావహము. కుంకుమ తిలకములతోడను, సంతానసంతతులతోడను, విలసిల్లుట సంతారకాంతలకు మంగళావహము. తాపసరాజేంద్రా! నేడమీరాకచే నాహృదియేందీవరమేదియో తెలియరాని వికాసమందుచున్నయది. కావున నాయాదా

గృహముంచి, నాకుసంతతికలుగుటకనువగు మంత్రమునో, దైవతమునో యుపదేశించి, నావంధ్యతను బాపి, ధన్యతను సమకూర్చు బాంధ్రించుచున్నదానను. నిరాకులస్వాంతులగు మిమ్మిట్లువ్యాకులచి తనై వేధించుచున్నంతలకు తమియించి, నామనోరథము సఫలముచేయ వేడికానుచున్నదానను, అనియిట్లు దీనముగాజాలిగొలుపు పలుకులబలుకుచున్న యాబాపనయిల్లాలినిఁ గనుఁగొని యామునిశిఖామణి కరుణార్ద్ర హృదయుడై తనలోనిట్లు తలచెను.

“ఓహో! సతీమణులను సంతానవాంఛ యెట్లువ్యాకులపెట్టును! వీరికిసంతతిలేదను సంతాపముకలిగిననాడు, వారిసిరులంతటివైనను తృణలవములకంటె నధమములుగా వారికంటికిఁ గన్నట్లునేగాని, సౌఖ్యదాయకములుగాఁ జూపట్టవు. ఈసతీతిలకములు ముందు సంతానప్రాప్తికై చెందునుపవాసాదిశ్రమల కెత్తుడనేరదు. ఇకవీరు గర్భవిర్భావమైన ప్రధమదినము మొదలు ప్రసవదినమువఱకును ననుభవించుకష్టములకు మేరకానరాదు. ఇకప్రసవకాలమున వీరుచెందువేదనమును భగవంతుడు పురుషుడగుటచే నాతనికిగూడఁ దెలియశక్యముకాదు. ఇంతటితోవీరికష్టములు గట్టకెన్నా? లేదు, లేదు. శిశువునుప్రసవించినది మొదలు బిడ్డపెద్దయగువఱకు నాకూనకు వీరుచేయు నుపచారముల గణింపఁతరముకాదు. పెక్కేల? ఈమాతృదేవతలు తమజీవితాంతము వఱకు నిజజీవితాది సకలసంపదల స్వినందనానందన సుపాదనమునకై త్యజించి, సంతపించుచుండుదు. కావుననే “నమాతుః పరదైవతమ్” అని సువార్ణాక్షరములతోఁ గాలఫలకముపై శాశ్వతముగా లిఖింపబడియున్నది.

“నిజమే యిటు మాతృదేవతయుండ నాపెనుపూజింపక పుణ్య సుపాదనమునకై దేవాలయములకును, పుణ్యతీర్థములకును, పోవుట వృథాయాసమికాక పాపహేతుకముకూడనగును.”

ఇట్లులనామునివరుఁడు తలపోసి, పిమ్మట నాభూసురసతి నవలోకించి “పుత్రి! నీకచిరకాలములో నొకమనోహరుడగు నందఁడు జనింపగలఁడు. శ్రీహరినిధ్యానించుచుండుము. ఇంతకుమించిన యుపదేశ

మెద్దియును లేదు. శ్రీహరిభ్యాసము కలువహరము. కామితప్రదము. కాపున వ్యాకులమువీడి. నిశ్చలచిత్తవై భగవంతునారాధిపును. అమ్మా! నీకు సాభాగ్యసంపదలు సమకూరుఁగావుత నేపోయివచ్చెద.” అని యాముని సంతోషవార్తను తెలుప నాకమల వికసితముఖకమలయై, మునిపాదములకు సాష్టాంగసమస్కారమొనర్చి, “నందనుఁడు పుట్టిన పిమ్మటఁ దిరుగవచ్చి, తనపూజలనందుకొని, సుతునిదీవింపుడని” పరివరి విధములవేడికొనెను. ఆమునీంద్రుఁడు వలెయని, యాద్విజపలెనుండి వెడలిపోయెను.

కమల, మునిబోధించినరీతిని శ్రీహరినిహృదయమున భ్యానించుచు, బలికిసేవలఁజేయుచు, అతిధ్యభ్యాగుతులఁ బూజించును, గాలముగడపుచుండెను. ఇట్లుకొంతకాలముగడువ శ్రీహరిక్షృపచే నాభూసురభార్య గర్భవతియయ్యెను. అపుడాయగ్రహణికకాలము మోదముతో మోదకాదలసూడిదలుగాఁ గొనితెచ్చి, యాద్విజకాంతకు సారెలియ్యమొదలిడిరి.

ఇట్లావిప్రవత్తి పూసవనాదిసంస్కారికలితయై, పదియవమాసమున నొకినుండరాకారుడగు నందనుఁబసమించెను. వెంటనే మాధవుఁడొకశత్రువునకు జాతకర్మాదివిధులనెఱపి ఆబాలుఁడుసంభుని యాశీర్వాభావముచేఁ గలుగుటవలన సంతభుడని, నామకరణమొనర్చెను.

ఆబిడ్డఁడు క్రమక్రమాభివృద్ధిపొంది, యువనీతుడై సకలవిద్యలఁ గరతలామలకములట్ల గ్రహించి, అచిరకాలములోనే సకలకలాకోసిగఁడని ప్రసిద్ధిగాంచుటయగాక, వినయవినేకాదిగుణభూషితుడై జననిజనకులకును, అగ్రహణికులకును, సంతోషసంధాయకుడై వర్ణిల్లఁజొచ్చెను.

అయగ్రహణస్వామియగు మాధవుఁడు నిజసుతునకు వినాహముచేయఁగోరి తనయర్థాంగియగు కమలతోసాబంధముఁగూర్చి ఆలోచింపఁదొడంగెను. ఇటులుండఁ గుంతలదేశపార్వభానుఁడగు స్పృజయస్పృహలుఁడు పండితపరివత్తునేఱుటచి, దేశదేశములఁగల విద్వాంసుల కాహ్వానములఁబెను. ఆపిలుపునువిని సంతభుఁడు తండ్రియాజ్ఞనుబడసి, కుంతలమునకేగి, యాపండితసభలో ససదృశమగు నిజపాండిత్య

మును బ్రకటింప, నాకుఁతలవిషయాశీర్వాదులు అద్విజకుమారుని య ద్వితీయమగు వైదవ్యమునకు విస్తృతుడై యమూల్యములగు పాఠో పీఠములనొసంగి, సన్మానించెను.

అంతనాకుఁతలరాజుఁజ్ఞానపండితుఁడగు గర్గుడు స్త్రీభుని పాండి త్యమహిమకును, సౌందర్యగరిమకును, నలరి, తనపుత్రికయగు కాంతి మయి నాతనికియ్యఁగోరి, తనమనోరథమును కుంతలేదునకుఁడెలుప నాయేలిక యుండలకుఁసంతసించి, వెంటనేనిజమంత్రిని పాలగ్రామము నకుఁబంపి, బంధుసహితముగా మాధవుని స్వరాజధానియగు కళ్యాణ పురమునకు రప్పించి, కాంతిమయిని స్త్రీభునకీప్పించి, మహావైభవముగా గళ్యాణమహోత్సవముల సాగించెను.

మాధవశర్మ పుత్రినివివాహసంతరము నూతనదాక్షతుల వెంట నిడికొని, బంధువులతోఁగలసి యింటికివచ్చి, నూతనవధూప్రవేశోత్స వాదులనెఱపి, బంధుమిత్రులసన్మానించి, ఆమిత్రానందముతో సుఖ ముగాఁ గాలముగడుపుచుండెను.

స్త్రీభుడును విద్యావయోగుఁడనూపములతో నలరారు కాంతి మయి నిజకాంతయై యుప్ప, సంసారసుఖములనలగుచు, దలిదండ్రుల దైవతములుగా భావించిపూజించుచు, విద్యాస్థులకు వేదాదివిద్యల బోధించుచు, సత్కన్యలనాచరించుచు జీవితమును ఘనముగా నడపుచుండెను. కాంతిమయియు, సత్తమామలకును భర్తకును ననువర్తినియై సకలోపచారములజేయుచు, గృహకృత్యములయంద తగఁగెంతమాత్ర మొత్తుడు కలుగకుండ సర్వకార్యములఁ దాస్వయముగాఁగనుగొనుచు సత్తింటివాదికమిత్రానందమును సమకూర్చుచుండెను.

ఆయగ్రహారమునగల పిన్న పెద్దలగుస్త్రీలెల్లరును కాంతిమయి బుద్ధికుశలతను దెలిసికొని, గృహకార్యనిర్వహణమున నాయునతీమణి యాలోచనములఁ జేకొనఁజొచ్చిరి. పలుషలుకు లేల? యాయూరినారీమ లులకాకాంతిమయి జీవితమాదర్శకమై వెలయుచుండెను.

ఇట్లుభూసురికుమారులలో స్త్రీభుడును, జన్మి కట్టుకన్మియల లో కాంతిమయియు, వన్నె గాంచియుండిరి. వారిగుప్తయనురాగము

నకు వారియనురాగమేసాటి అట్టియుత్తమదంపతులజూచి, కమలామాధవులు పరమానందభరితులై, తమయంతటిభాగ్యశాలురీభూతలమన లేరనునంతటి గర్వమునుపొందసాగిరి. ఇట్లు విప్లవకుటుంబము మోదముతో గాలముగ పువ్వుచూడ, మాధవుడు పుత్రకళత్రాదుల సుఖసముద్రమునముంచి, దివికేగెను. కాలమొక్కరీతినిగడువనగునా ! స్తంభుడు పితృనురణమునకు విలపింప నావులగుభూసురులాలెనికి దైర్యముచుబోధించి పితృమేధమును క్షమముగానిర్వర్తింపజేసిరి.

—: ద్వితీయాధ్యాయము, కుమైత్రి :—

ఆయాపత్కలమున స్తంభునియొక్క వచ్చినబాధుబ్బాదముతో గుమతియగు నొకబాధుబుచ్చువును వచ్చియుండెను అనుష్టుండు స్తంభునిసంపదకచ్చెరువంసి, యొకలైననావిప్రకుమారుని విషయములు నిఘాంఠిసి, ధనమునుసంగ్రహింపవలెంచి, ఆతనితోన్నేహమును నెఱపఁజేసిరి. మాధవనాదనుడు నిష్క్రమింపవచ్చుభావుండగుటచే వానినినయోక్తులకుబ్రతుని, వానిని బ్రతుమిత్రునిగాభావించి, వానితోగలసి యుగజూచెను.

ఇట్లునామోసగాడు స్తంభుని దనమాటలయందు నమ్మకకల వానినిఘాంఠిసికొని, యొకనాడీట్లుభాషించెను “మిత్రమా ! రేపునుహాశివరాత్రియగుటచే నుజ్జయినిపట్టణమునఁ గాళక్రియనాధుని యుత్సవమతివైభవముగా జరుగును. మనమాదివ్యోత్సవమును జూచివత్తమురమ్ము ఆనాడు పార్వతీపరమేశ్వరులు కైలాసమానుషికి, యుజ్జయినీనగరవిభవమును జూడవచ్చిరాయన్నట్లు సాదివాహనామాఘులై యూరేగుదురు. సకలదిశలనుండి వండితులును సన్యాసులును, సత్పురుషులును, వేనకువేలువచ్చి, యామాదిమదంపతులగు గిరిజాచంద్రశేఖరుల దర్శించి, ధన్యతనందఁగోరుదురు. కన్నులున్నందుకు ఫలమాముత్సవమును దిలకించుటయేమని తలంచెదను ” ఆమోసగాని బాసలవిన్నతోడనే స్తంభుడుత్సవాలోకనకుతూహలుండై, యాకృత్రిమమిత్రునితోగలసి, కొంతద్రవ్యమునుజేకొని, యుజ్జయినికేగి దివ్యోత్సవములదిల

కించి, శరమానందభరితుడై తనకట్టిసాతోషమును సమకూర్చినందులకు మిత్రునిస్తుతించి, తిరుగవానితోఁ దనయగ్రహారమునకువచ్చెను.

ఇటులనాకుటిలసఖుని పోతాహముపై నామాధవనందను డుజ్జయినికి నపుడపునుపోవనారంభించెను ఆకుమలియుఁడనసఖులచేమజ్జయినియందుస్తంభునకు విడులఁజేయించుచు వినోదముల సంఘటింపఁ జేయుచుఁ గ్రమ్ముగాఁ గొంతినుఝాకాతుని హృదయవాతానరణము ను తారుమారగునట్లుచేసి ధనములఁజెప్పించి యావిత్రముతో మొదట నాటకశాలలకును, పిమ్మట నృత్యమందిరములకును దర్బారత గానభవనములకును దోడ్కొనిపోవుచుఁ నిటుల నాభూసురకుమారుఁడెన్నడెరుంగని నూత్నరుచులకు నలవాటుపడునట్లునర్చెను.

అట్లుకొంతకాలము జరిగినపిదప నాతఁడు తనవలలోపడుటను కనిపెట్టి, యొకనాడ్మిబోధించెను “మిత్రమా ! ఈపురమునఁ దారయను గాయకశిరోమణి యొకర్తుకలగు. ఈతార సంగీతమునపేరెన్నికగన మిన్న. ఈసాటలాధికి బహువగ్ధపరిచయముకలగు. వేణువుచేకొని కృతులను వాయిచుటలో జాణ చాగములమార్పునకుఁ బ్రోవనదివేరు. కలరవమునఁ బరభృతికయే, పెక్కేల నాభినయమున నమృతవల్లనలె నీకుటిలాలక గణికాకులమునఁ గణనకెక్కియున్నది మిత్రమా! నీవీతారాగానమును వినితీరవలయును. కావున మనమీసాయుతనమాగాయకి మాగిరమునకేగి సంగీతమునువినివత్తము

స్తంభుడు:—మిత్రమా! నాకుగానమన్న నెక్కువమక్కువయే కాని మనమటకేగి, వేశ్యాగానమును వినుటకుమాత్రము కొంచెము జాగు కలుగుచున్నది అన ఆతాడుగాడ్మిపలికెను. “మిత్రమా ! మనము దానినికి గానకళికైపోవుచుంటిమికాని మిరెట్టియూహతోడను కాదు. కావున సందేహముతోపనిలేదు. అని యాశ్చర్యియ శిఖామణిని తారాసదనమునకుఁగొంపోయి మొదటినాడు కేవలగానకవి వినోదముతోడను రెండవదినమున నాట్యవైభవముతోడను, మూడవదినమున నభినయవిలాసముతోడను, నాల్గవయహమున సరససల్లాప

ములతోడను సంతృప్తునిగాఁజేయించి, తుదకావెలయాలినలలో నా కోడగానిబడవైచి గూర్కొనెనగాడు కృతార్థుఁడాయెను.

అది మొదల విప్రకుమారుఁడు నిజగ్రహారిమునువదలి యుజ్జయినియందు నొకగృహమునదైకుతీసికొని, యందుమిత్రులతోఁగలసి నివసించుచుఁ గ్రమముగా దారను బాసి, యాతారతోవిహరింపఁదొడగెను. మెల్లమెల్లగా నావారకాంతయుఁ దటిచ్చుంచలములగు ననురాగకళావిలాసములఁ బ్రదర్శించుచు శీలభాసురుఁడగు నాభూసురసుందరాంగుని దన్నునీడి, క్షణకాలముండనేరసంతటి స్థితికిఁ దెచ్చెను. “నిజమే సామాణములకడధనమున్నచో వానినికూడ నీవారభామినులు తమతత్తుకు బెట్టుకులచేఁ గరిగింపఁజాలుదురు”

స్త్రాభుఁడును నిజముగతన్నుఁ బ్రేమించి తనక్షేమమును గోరునది మూఁతార మొక్కరితయే యనియు మిగతకళతాఁది బాధవులు కార్యార్థము తనతోఁగలసియున్నారనియు, తన్నునీడి యాబోగముసాని క్షణకాలముకూడ జీవింపఁజాలదనియు దలంపఁదొడంగెను “ఆహా! ఈకపటాను రాగిణుల మాటలకున్న జనమోహనశక్తి మదిరావాహినులకుగూడ నుండనేరదుకదా”.

తుదకావిప్రకుమారుఁడు తనకు ధనమవసరమగునపుడు నిజగ్రామమునకు వెళ్ళి, యట రెండుమూడుపూటలుండి, భూములునమ్మటయో కొదువపెట్టుటయో చేయుచుఁ దల్లిగాని, యిల్లాలుగాని తనపనులకు వ్యతిరేకముగా దేనినేని చెప్పవచ్చినచో నాబోధభువినక వారినిఁగనరుటకును దిట్టుటకును జిరాకుపడుటకును మొదలిడువాడు సాపమువారిత డెక్కడభారముచెందునో యనియుఁదిరుగరాకుండునేమొ యనియుఁదలంచి మారుపలుకక యింటనున్నంతకాలము సకలోపచారములజేయుచుండెడివారు ధనముచేకూరిన వెంటనే యాతఁడు తల్లితోఁగాని భార్యతోఁగాని సంభాషింపకయే వెడలిపోవుచుండెడివాడు.

ఇటులఁగాలముసాగుచుండ నొకరేయి సాలగ్రామమునుండి గాలి వానలో నొక్కపెట్టిన ఆతఁడుజ్జయినికేగుటచేఁ దీవ్రముగా జ్వరము వచ్చెను. అపుడాతారాకాముకుఁడు జ్వర బాధచే తనబసలోనుండనేరక,

తారయింటి కేగెను తారయు స్తంభుడై జ్వరపీడితుడగుటనుగాంచి వేరుగానొకగదిలో మంచమువేయించి, యాదాతనిపరుండగోరెను స్తంభుడగుహరిమునుండితెచ్చిన ధనమునంతను దలక్రిందఁబెట్టుకొని యామందిరములోఁబగుండెను తార మధ్యమధ్యవచ్చి యాతనియొగక్షేమమును గనుగొనుచుండెడిది. ఇట్లులాదివిజయతుడు రెండుదినములేమయుదినకయ్యపవసించుటచే మూడవనాడు జ్వరములేగ్గుదలకువచ్చెను అంతతారవచ్చి పట్టుపలికెను.

తార:—ప్రియా! మీకీనాడేమైనఁకొంచెము జ్వరములేగినదియా? రెండునాళ్ళజ్వరమున కెంతచిక్కియ్యుంటి? స్థితిసుందరమగు మీవదనము సరోవారినిబాసిన సరసీరుహమువలె వాడియున్నది. నాకీరెన్నాళ్ళ నుండియు నోటికికూడును కంటికినిదురయు లేవనినమ్ముడు

స్తంభుడు:—ప్రియా! జ్వరము లేగినదనియే చెప్పవచ్చును. కాని కాళ్ళమాత్రము కొంచెము లాగుచున్నవి కావున నీవు బెంగటిల్లక యాహారమునుజేకొనుము

తార:—నాతిండికేమిలెండు మనోహరా! మీకాళ్ళలాగుచున్నవంటిచే నేగొంచెము పట్టుకునా?

స్తంభుడు:—కోమలాంగీ! నలినీదళాతిసుకుమారములగు నీకర పల్లవములు నాకతినపాదముల సోకినకందును కావున వలకు క్రమముగా నొప్పులు సర్దుకొనునులే.

తార:—నాధా! నేస్వయముగా మీకుపచారముల జేసినఁగాని నామనసొప్పుటలేదు అని కరములఱపి, నిజకంకణనాదములు చెలంగ నాదివిజపాదముల బట్టనారంభించెను.

స్తంభుడు:—ప్రియా! నీహృదయ మొత్తమృదువైనదియై నీచేతులును సంతమెత్తనివే నాకునీవుచేయు ఉదోపచారముకంటె నీయను రాగపదములేసౌఖ్యమును కలిగించుచున్నయవి అంతతారచేటికవచ్చి తలుపుచాటుచుండి “అమ్మా యాయూరిబేరి వచ్చియున్నవాడు” అని తెలిపెను.

స్తంభుడు:—ప్రియా! ఆవర క్తుడెవ్వఁడు? ఆతడిటకేలవచ్చె?

తార:—మోహనాంగా! మాయమ్మ నేనువలదనుచున్నను ఈ కెంపులగాజులను ఈరవ్వలకమ్మలను ఆతనియొద్దఁదీసికొని కొంతపైక మిచ్చిమిగిలినసొమ్మునకు దిరుగరమ్మన్నది ఆకోమటిమావాళ్ళకుఁజరపరి చిరుఁదగుటచే వస్తువులనిచ్చి తిరుగవత్తునని వెడలిపోయినాడు ఇప్పుడా సొమ్మునకై వచ్చియుండును. పంస్తుతము మాయమ్మయూరలేను. నాకడ సొత్తునులేదు. ఏమిచేయుటకుఁ దోపకున్నయది.

స్తంభుడు:—నీతల్లియెటకేగె ?

తార:—ఆపెయూ! నూనీధిగాజులవీరయ్యతోఁగలసి శివరాత్రికి శ్రీశైలము వెళ్ళినది. తిరుగ నెప్పుటికివచ్చుకో?

స్తంభుడు:—మోహనాంగీ! నిజముగా నీసహజసౌందర్యమునకు నగలధరించవలసిన నవసరములేను.

తార:—సుభాషణా! నిజమేమిరన్నట్లు అకృత్రిమానుగాగము నకు గృత్రిమాలంకారములతోఁబనిలేను.

స్తంభుడు:—సుందనా! మనమతనికియ్యవలసిన సొమ్మెంత?

తార:—ప్రియా! ఎంతోనా అంతాచేరినరెండువేలు దాటవు అందఁగొంతముట్టియే యున్నది. నేపోయి ఆవణిజుని నాతసొమ్మొందువల సియున్నదియో కనుగొనివత్తును. కానిపాపహరిమగు మీపాదసేవకు విఘ్నముగా నీబేరగాడు దాపరించినాడు.

స్తంభుడు:—సుదలీ! ఆగుము ఆతనికియ్యవలసిన మొత్తము నీ మూటనుండితీసి ఇచ్చివేసి మిగిలినసొమ్ముఁగొనిరమ్మ దానిని నామిత్రు నకునొసంగెదను. ఆతనికేదియో ఘనమనసరమాన్నదని నన్నడిగియున్నా డు, నేనుతప్పుక సొమ్ముతెచ్చియిచ్చెదనని బాసచేసియున్నాడను అని, తలకిందెశాలువమూటనుతీసి, యాగణికకదిచ్చెను, ఆవారకామినియు దానింజేకొనివెడలి కొంతసేపావైశ్యునితో సరససల్లాపములాడి, యాతడి చ్చిన బహుమతులఁజేకొని స్తంభుడిచ్చినధనముతోనుండి సగముతప్ప రించి, తిరుగస్తంభునికడకువచ్చియూముటనటుచుచి యామోసక శైతిరు గఁగాభ్యుపట్టుచునిట్లుపలుకఁదొడంగెను.

తార :—ప్రాణేశ్వరా! నేచేయునుపచారమువలన మీకేమైన సౌఖ్యముకలుగుచున్నదియా? ద్విజవరా! మోమాటపడకుడు ఈసేనకు రాలిని మీయర్థాంగినిగా భావింపుడు.

స్తంభుడు :—వెరిదానా! నీవీస్తంభునకు బహిఃప్రాణమని భావింపుము. నీవు నాప్రేక్షాపుననురాగములోఁ బదియవంతుకూడ నాయిల్లాలియుల్లమున లేకు.

తార :—మనోవల్లభా తమహృదయము నాయుదాతటి ఘనానురాగపూరితమగుటచే నిట్లనుచుంటిరేకాని సౌందర్యముననేమి సరససంగీతాదికళలయందేమి, మీయింటియాపెకంటె నేనెక్కుడుదాననా?

స్తంభుడు :—ప్రేమరససారా! తారా! నామాటవినుము నాజీవితకాలములో నిన్నుదక్క వెరొక్కకాంతను కన్నెత్తిచూడనని నిశ్చయింపుము నానాలుక కల్లలాడదని విశ్వసింపుము.

తార :—ప్రియానతంసా! నాజీవితమునకంతటి భాగ్యముచేకూరునా? సరసులు సనుయోచితసౌభాషణులుకదా? అనుచుండ చేతికవచ్చి “అమ్మా యామన్నెపుడొర వచ్చియున్నవాడు” అని తెల్పెను.

స్తంభుడు :—తొయ్యలీ! ఈదొరయెవడు? ఈతఁడు మనయింటికిగాఁగారణమేమి?

తార :—మనోహరా! మాతల్లి జెలివితక్కువపనులేమని తెల్పదాను. ఈతఁడు మామాన్యమునకుచేరియున్న తనచేనును అమ్మకము జూప మాతల్లి పొలములో పొలమాను కులములోకులమును కలయనున్నపుడుపేక్ష చేయరాదని యాపొలముకొని కొంతసామ్మిచ్చి మిగతపై కమునకుఁ బ్రేమియిచ్చి, నాచేతుడు సంతకముచేయించినది. ఆయప్పునకాతఁడు వచ్చియుండును. అదేమిపాపమోగాని నేను మీకు నిశ్శబ్దముగా నిమరకలిగింపఁ గోరుచుండ నీయప్పులవారినాడే రాదొండంగిరి.

స్తంభుడు :—చంద్రముఖి! మీయమ్మచేసినది చాలమంచిపని పక్కమడి దాటినమరిదొరకునా? కలపినపులఁగొనుటలో మాతండ్రిగారు పడినపాటు నేనెఱుంగును. కావున విచారించకుము. మనమా

సొమ్ము కొద్దికాలములో నిచ్చివేయుదము. నీవేగి యాదొరతోమాట
లాడి పంపుము. పంపుచుమాత్రముపోనియ్యకము అనఁతారి చిత్తమని
పైకివచ్చి ఆదొరతోసరసములాడి, యాతడొసంగు సొమ్ములగైకొని,
తిరుగవచ్చి ప్రియవల్లభా! నేటికరెండు కటికలాకణముల జేసియుంటిరి.
చాలనీరసముగనుంటిరి. కావునఁ గొంచెము గోక్షీరములనో ద్రాక్షా
ఫలములనో చేకొనుడు. మీసెలవైన సేవకురాలినిపాపి తెప్పింతును.
అంతచేటికవచ్చి “అమ్మా గామకరణము వచ్చియున్నాడు.” అని తెలి
పెను.

తార:—కోపముతో నరే! ఊణఊణమునకు ఎవరోవచ్చియు
న్నారని నేనునాప్రియునకు సేవచేయకుండ నడ్డుపడుచున్నదానపు. ఈక
రణపిశాచము సామాన్యముగా విడిచిసోపువాడుకాదు. కావునచేటి
ఈపుద్గజంబుకమును మాయమ్మవచ్చినపెమ్మట రమ్మనుము. పొమ్ము.
ఇకముందు పాపహరమగు భూసురపాదసేవకు సంతరాయము కలిగిం
పకుము.

స్త్రాభుడు:—సుమతీ! ఈకరణమునకుఁగూడ సామ్మియవలసి
యున్నదిమా?

తార:—అనురాగసుధానిధీ! ఏమనిచెప్పుచును సిగ్గుచున్నది.
మాతల్లి మీయాధారముచూచుకొని మొన్నయీకరణముకడ నొక
పాటిపెరటిని క్రియమునకుఁదీసికొన్నది. మురుపు మావాల్తోటిపోయిన
గొడ్లను ఇంటినుండిగొట్టివేయుచుండెడివారు. నేనదిచూచి యట్లుచేయు
జనదనియు, నొకకొట్టముకట్టిచి వానినందఱుంచి ధరవచ్చినప్పుడమ్మివే
యుదమనియు బోధింప నీపేరటినికొని ఇంకఁలోపాకలువేయించి వట్టి
పోయినపశువులఁ గట్టుచున్నారు. అదిగో యాపెరటిసొమ్ము పూర్తిగా
జేకొనవచ్చియున్నాడు కాబోలు “శ్రీయాసంబహువిఘ్నాని” అన్నట్లు
మీపదపంకజ కైంకర్యమునకన్నియు నాటంకములే కలుగుచున్నవి.
ద్విజచరణారవిందసేవచే ముందుజన్మమునందైన ఈవెలయాలిపుట్టుక
లేకుండుఁగావుతయని తలంచుచున్నదాన,

స్త్రాభుడు:—ప్రియసీ! ఈరేనికియ్యవలసినసామ్మెంత ?

తార:—వెయ్యిరూపాయలకు గోవుగానే యుడువని తలచెదను. కాని పాక్షేగా! మనమిప్పుడీతనికి సొమ్మియ్యవలకు నేనేదియొసాకుఁబన్ని యీతనిఁజెరుగరమ్మని చెప్పిపంపివేసెదనులెందు. మీరుమీమిత్రునకు సొమ్మిత్తుమని యభయమిచ్చియుంటిరిగా' కావున ఈసామ్యమిత్రునకొసంగి సత్యమునుగాపాడుదు అసత్యమునుమిచిన పాపములేదు.

స్తంభుడు:—అబలామణి! ఇట్టిస్వల్పమొత్తములకుఁ గూడఁ దిప్పిపూచుట మర్యాదకాదు. ఆతలగడపైనీపుచ్చినమూల తీసికొనివెల్చి కరణమునకియ్యవలసినదానినిచ్చి పంపుము. లేకున్న నీతఁడు కోపించి కొంపముంచును. సహస్రాక్షుని నేత్రములనైనఁ గప్పునచ్చుచుగాని కరణమునకు మూయదరముగాదు. కంలునకు భయపడనివారుండరుకాని కరణమునకు భీతిల్లనివారుండరు. ఇక ముందులప్పుచేసియాస్తులఁగొనకుడు.

తార:—ఘనాశయా! మాకుటుంబమునాళ్లు మర్యాదనపేక్షించి కులీనుల పాక్షిపునుగోరితేకాని ధనమాలకాఁచి కులహీనుల నాంగత్యము నపేక్షింపరైరి. మరియు మాదినలుగురువచ్చి పాక్షిపునుఁడుకొంప ఎంతసంపాదించినను గృహన్యాయమునకే చాలకున్నది; అగి చల్లగా నాసొమ్ముతీసికొని, పైకివెడలి కరణముముద్దుచెల్లించి ఆతడిచ్చినదానిపొందుకొనెను. “ఆహా! ఎంతటివివేకులును వారనారీమణుల యనురాగములు సాయుతనవాఁడరాగములనలె చంచలములని తెలియజాలకున్నారు కట్టా! సకలపురుషార్థసాధకములగు దేవాలయములుండ నిఖిలజ్ఞానవిజ్ఞాననిలయములగు గ్రంథాలయములుండ! శీలైశ్వర్యసంపాదకములగు సజ్జనసమాజములుండ వానినిఁజేరక ధనమానప్రాణముల హరించి, మానవుల జీవచ్ఛవములనుగాఁజేయు, నీవేశ్యాలయదురైతకూపములఁగూలి యేల! నశించుచున్నవారలో తెలియకున్నది”

—: తృతీయాధ్యాయము హితబోధ. :—

పిమ్మటనొకనాడాస్త్రాభుఁడు నిజమిత్రుల వెంటనిడికొని సాలగ్రామమునకువచ్చి, వారినందరిని తనభవనమునఁగూర్చుండనియమించి, లోనికేగి, కాంతిమయినిపిలచి “నామిత్రులకుమనయింటనేడు నేదించుచేయ

వలసియున్నది. కావున వేగముగా భోజనమును సమకూర్చుము.” అని తెలిపి మిత్రులతోఁగలసి వినోదగోష్ఠినికాలము గడుపఁదొడంగెను. అపుడాస్తంభునిభార్య భర్తయాజ్ఞానుసారము వెంటనేవంటకముల సమకూర్చియుంచెను. కానియారేడాటచాటలనడుము కాలమెంతగడిచెనో తెలిసికొనకుండెను. పరిశీలించనపుడు గొడుయామఁసులకాలము గడచినది సాపమింటనతిథులండ ముందుభుజింపఁదగదనితలంచి, యాముల్లా లత గారికిఁగూడనన్నమిడక, భర్తరాక్షత్రవేచియుండెను.

కొంతవడికానియుత్తమమిత్రులు స్నానమాడలేదుసరియకదా కాళ్లుకూడకడిగికొనక తమలములనుమియుచు భోజనశాలకు రాఁదొడంగిరి అంతస్తంభుడు కాంతిమయికడకువచ్చి కోసముతో “ ఇంకనువడ్డి పవేమి ? ఇంతనిర్లక్ష్యభావమా ? ” అనికేకలిడ ఆసుగుకాలయ మెల్లగా నిజకాంతినితో “ మీరురాకముందు వడ్డించినచోపదార్థములు చల్లారి సోవునని వడ్డిపమానితిని. కోపిఁపకుడిదెనిద్దముచేయుచున్నదాన ” అని ఊహకాలములో వడ్లఁపూర్తిచేసెను. అంతవారందరు కడుపారభుజించి వెడలిపోయిరి.

ఇదివఱకాశోఠియగృహమాన కిట్టియవాంక్షేయాతిథులెన్నడును వచ్చియెరుంగరు. ఆయమ-గభాతిధ్యమునకుఁ కమఁకుఁగడుపుమండలు తునిపిలచి యిట్లుపలికెను.

కమలః—కుమారా ! వీరా ! నీసాగ్రమిత్రులు? బిడ్డా ! వారా వరణమున రోగక్రిములు తిరుగునటల లోకమున వంచకజనులు సొచరించుచుండురు. వారిదాసులు దారాసంపన్నులగు నుదాకులకుఁతగవు సంసారులు ప్రమాదమునవారితోఁగలసినచో సతివేగముగా నిస్సారులైచెడుదురు. కావున సాజ్ఞాడవగునీవు కొంచమాలోచించి, చేరఁతీయదగినవారెవ్వరో, చేరఁదీయకూడనివారెవ్వరో గుర్తిపుము. నీబాగును గోరియే నేట్లుబోధించుచుంటినికాని నిన్ను బాధింపనెంచికాదు.

నాతండ్రి ! వినుమునామాటల మనకిట్టిదూరాచాకులతో మైత్రి యెంతమాత్రమునుదగదా కావున, వీరిసాంగత్యమును బరిత్యజించి, యు

జ్ఞయినీకేగక, యింటనుండి సత్కర్మాచరణతత్పరుడవై నీపూర్వులకీర్తి సంపదల నిలువజెట్టుము. ఇట్లంటిననికోపించకుము.

స్తంభుడు:—అమ్మా! నేనునీచులతో సహవాసముచేయుదునా? వీరుప్రాతఃస్నానములఁ జేసియుండుటచేఁ దిరుగన్నానమాడరైరి. వీరిజే శాచారముప్రకారము మడిబట్టలఁగట్టనగత్యములేదు. వీరెల్లఱును నాగ రకులగుప్రాజ్ఞులు. వీరునాసౌఖ్యమునకై యవసరమున్నచో నిజజీవితము లనుగూడఁ బరిత్యజితురు వీరు నాకువారిండ్ల నొసంగునాతిభ్యమును జూచిన నీపువితచెందుగువు వీరందరు సధికధనాఘ్నము కావున వీరుసా మాన్యులనియు నేవీరితోఁగూడి చెడుచుంటిననియు నెంచివిచారింపకుము సదాకుగాఁగముములలోఁ గాపురముండుటకంటె బట్టములలోనివసిం చుట ఆరోగ్యప్రదము నాగరకతాజనకము సౌఖ్యదము. అగుచేనేనుజ్ఞ యినిలో నివసించుచుంటిని అనితల్లితోదాడి, నిజసఖులతోఁగలసి వెడలి పోయెను.

నిజనాథుడజ్ఞయినీకీ నేగినతోడనే కాంతిమయి, తనయుని యెడ బాటునకు విచారించుచున్న యత్తగారికడకేగి ఇట్లుపలికెను.

కాంతిమయి ;—అత్తా! మీసద్బోధల మీపుత్రులు విడుదలని యే తలంచితిరా? విదాషీమణి! వారిని మనవిపుడెంత ప్రార్థించినను ప్రయోజనములేదు ఇప్పుడు మీనుతుని మానసకువలయకాంతుఁడు కుటిల గణికానురాగవ్యామోహ మేఘచ్ఛన్నుడై యున్నవాడు ఈకులటా నురాగాగ్నిబాష్పాలు ధనేంధనములు పడుచున్నారెవలకు మండుచునే యుండును. వానిసంపర్కము తీరినతోడనే ఇవ్వియుఁజల్లారును కావున మీరోర్పుగలిగి నాచేనుపచారములఁ జేయించుకొనుచుండుడు. నాకు వారు తిరుగమనలఁబ్రేమింతురను గట్టినమ్మకముగలదు మరియు మీరు కొంచమదయఁయించి నాప్రార్థనల వినగోరుచున్నదానను ఇహలోక బాంధవులు పరలోకమార్గమున జీవులకుసహాయపడనేరరు. ప్రాణులకు శ్రీహరినామస్మరణమే సంసారిసాగరతరణోపాయము కావున మీరీ తుదికాలమున హృదయాంతరమునఁ జక్రిధరుని స్మరింపఁగోరెదను అని యాపుత్రజీబామ్మ అత్తగారితోదాడి సకలోపచారములజేయుచుండెను.

అయ్యగ్రహారనినానులెల్లరకు స్తంభుని ప్రవర్తనము ముఖజనకముగానుండెను. వారాదరముతో ననేకరీతుల నాతనికి బోధించి కాని ప్రయోజనమావంతయు గానరాదయ్యెను ఇటులుండ స్తంభుడు తాదీసికొనివెళ్ళిన ధనమంతయు వ్యయముగుటచే ధనమునకై తిరుగనిబాగ్రహారమునకు రాగా గాతిమయి భర్త సుభయభక్తులతో సర్వోపచారములుచేసి యాతనితో వినయముగా నిట్లు మనవిచేసెను.

కాంతిమయి : — పాశ్రేష్ఠరా! మీమాతృ దేవత మీరామెతోఁ దెలుపకయే వెడలిపోవుటను తెలిసికొని “ఏమీ! నాబిడ్డఁడు నాతో మాట్లాడకయే యేగెనా?” అని పలుసారులు నన్ను బ్రశ్నించిరి మిమ్ముదలచి పరిగేపించిరి సచ్చరితా! మీజనయిత్రీ తుదివయసుననున్నవారు, మీచేతులలోఁ బ్రాణములవిడువవలెనని కోరుచున్నవారు కావుననాపెజీవితాంతమువరకైన నీటనుండి మీతల్లిగారికి సుతసమును సమకూర్చువ్రాధించుచున్నదానను.

సదాశయా! వెలయాల్ని బ్రీయురాలినిగాను, ఇల్లాలినిబగదానిగాను, తలంచుచుంటిరేకాని, యోర్పుతో వారిరువురకుగల తారతమ్యమును గుర్తింపకుంటిరి రసికావతంసా పలాండుకండమునకు పరిమళమును, కులటాబృందమునకు అనురాగమును, కలుగుట గగనారవిందసదృశము శోభిత్రీయకులభూషణా! వారాగనావదనములన నీచజననిష్ఠీవన పాత్రములుకావా? వానిముద్దిడుగులేనులగు భూసురకుమారులకుఁ దగునా? పాణినాథా! సుధాకరబింబమును గారుమబ్బలమికొనినట్లు మీవిజ్ఞానసంపదను కాని కోరికకప్పివేయుచున్నది. జ్ఞానలవములేనిమీనములు పల్లినానిగాలమునఁజిక్కి యవియునట్లు విజ్ఞాననిలయులగునరులు నీచానురాగబాలమునఁబడి మడియదగునా? కావున ద్విజావతంసా! భూసురకుమారులకుఁ దగిన దేవతాతిథిపూజల నెరపుచు శిష్యబృందములకు ఆత్మాయవిద్యలఁ గరపుచు మీతల్లిగారికానందమును సమకూర్చుకు అనిబ్రతిమాలుకొనుచున్న యిల్లాలినాముండరి కళ్యేత్రజేసిచూచి ఇట్లు పలికెను.

స్త్రీభుడు:—మళ్ళీలా ! ఏమి ! నీవైనువ్వము ! ఇట్లుభర్తలని
దిండి, వారియానాదమునకడ్డుతగులుట సలీలమైనాముగా నొందుచుంటివా?
చాలునీధర్మబోధ తెలసెనీహృదయకాతివ్యము ఇకనధికముగాఁ బ్రేరి
తివా చెప్పలేట్టివారఁగలవు, అనిభూములమ్మినధనముచేకొనిపోవనున్న
నిజపతికడ్డుగాఁ జేతులుజోడించినిలచి, కాంతిమయు యిట్లుపార్థింఁచెను.

కాంతియి:—ప్రాణవల్లభా ! నృధాగానాపైఁ గోపించుచు
టిరి నేజేయునదిపార్థనముగాని ప్రబోధముకాదు. తమయింటనాకంటె
వేరొకరు మీకుమంచిచెడ్డల నివేదింపవారు లేకుండుటచే నేనింతగా
బ్రతిమాలుకొనుచుంటిని. అతియకాని మిమ్మెగతాళిచేయుటకుఁగాదు.
దైవమునాఁడీ నామంతరాత్మనాఁడీ మీపాదారవిందములునాఁడీ అని
పాదములఁబట్టఁబోవ, ఆకులటావిటుఁడు ఆకోమలగాఁగిని గాలితోద
న్ని, నేలఁబడవేసి, వెడలిపోయెను. ఆపాటునకాసుమ గాత్రీ మూర్ఛితయై
కొంతవడికిఁదేరి ఇట్లుచింతింపఁదొడఁగెను.

ఆహా ! ఆర్యకులసంజాతులగుపతులు అగ్నినాఁడీకముగాఁ బాశ్చిగ్ర
హమొసర్చిన సతులనవమానించుటకు యొకలికుచో ఇకహిమాంశుకర
ములు కలువతీగెలఁగాల్పు మొదలిడవచ్చును. మలయానిలములు
మాకందసుమచుంజులదహింప నారంభించుచు, ఇస్సీ ! వెలుతురులోఁ
జీకటిమా ! స్నేహములోఁబరాధవమా !, సంతోషములోఁసంతాపమా !
తార్కికులచే న్యాయశాస్త్రమునఁ దెలుపఁబడిన పదార్థలక్షణము వట్టి
కల్ల నైయాయకులు మోసఁగాండు) నిజముగాఁ బదార్థములకు స్థిరమగు
గుణనిర్వచనములేదు. కాదుకాదు నాయూహయేతప్పు గాఢనిద్రలో
మానవుఁడెట్లు లోకతత్వమెఱుంగక యజ్ఞానములోఁబడియుండునో, య
టులనే వ్యామోహముషు పైలోఁ బడినజీవుఁడు ధర్మమెఱుంగక, యవిని
తిమార్గమున సంచరింపఁదొడఁగును. నానాభుఁడిపుడు కుటిలవ్యామో
హానిద్రాముదితనేత్తుఁడై యుంటచే నన్ను శత్రుసమానురాలినిగా
భావించి, యవమానించుచున్నవాడు. దైవకృపచేనాతఁడు మోహవియు
క్తుఁడయ్యెనా ! నన్నాదరించిప్రేమింపఁగలఁడు మగలు తమ్మలనుచేసిన
తిమారాస భార్యలు కనియఁదగదు.

కట్టా! ఎట్టిచేమయెట్లామో! సకలకలాకావిదకుడును, శీలరత్నాకరుడును సాందర్యరాసియు, అసమానానురాగభాసియును నగు నాచా! కేసుడు! నన్నవమానింపదొడగెఁగా! ఇయ్యది తప్పుకనాపురా కృతపాపఫలము. ఈనాడుకాకున్న వెఱొకనాటికయిన నానాధుడు నాపైఁబ్రసన్నతేజూపకుండునా! తప్పుదారులఁ బోవువానిని నిందించుట కంటె బేమించిబోధించుట మంచిదికాని వారుతమ్ముబాధించరని తెగ నాడుట మంచిదికాదు. పాపము! మాయత్తగాగు తమసుతుని ధూర్తికృత్యమునువిన్నచో దుఃఖంపఁగలరూ కావున ఆమెకునాపాటును తెలుపఁ దగదు.” అనిమెల్లగాలేచి శ్వశూమందిరములోనికేసెను.

“అహా! ఆర్యనామేయులహృదయసీమలతెరిచి వైశాల్యముకలవి గానున్నవి! వారనిలాసివీకామాంధులగు భర్తలు తమ్మునమానించితిన్ని నను వానినిదివిషయ సరియకదా! వానికైవిలకింపదొడంగుదురు. కాని సర్వజ్ఞుడగునీశ్వరుని సృష్టిలో నట్టిసతీసుతల్లులకుఁగూడఁ బరాభవములు సంభవమగుటను జూచునపుడు అవినీశాసకుఁడును దయామయుఁడును అగుదేవుఁడకలడా? యనుసాదేహము కలుగకమానకు. కట్టా! నగుఁడు నీవనుఖాపేక్షచేఁ కేయుదారుణకృత్యములకు మేరకాసరాదుకదా! ఓసర్వజ్ఞా! సర్వేశ్వరా! లోకజనకా! తలదండులగుణములు నిజసతీతికబ్బుచుండురే! అట్టిసితిలో అసంతకభ్యాణగుణనిలయుఁడవును అవేయ పేమఁపసాగగుఁడవును నగునీకుబుట్టిన సంతతులిట్లనగుణులగుటకుఁ గారణమేమి? అనేతనమగు పాపమునఁబుట్టిన పంకేరుహము మంగభామోదగణావహమై లక్ష్మీనిలయమై వెలయుచుండ, జ్ఞానస్వరూపుడవగు నీనుండియుదయించిన జీవుఁడేల యమంగళగుణుడై అవివేకకృత్యముల నెఱపుచున్నవాడు? వేదాతులు తమకేదోతత్వము బోధపడినట్లు నటించుకొని ఈజీవిలొసరహస్యము నానంతయుఁ దెలుపఁజాలకున్నవారు. తప్పుయిది దురూహ్యము.

అట్లు కాంతిమయి కమలభవనములోనికేగినతోడనే యాసాధ్య కోడలినిజూచి యిట్లుపలికెను.

కమల:—తల్లీ! నీవల్లభుడు మనలవిడచి వెడలిపోయెనా? పుట్రి

నానందనుడిటకు ధనార్థమైనప్పుచున్నవాడు కాని మనపైననురాగము చేగాదు. పడపుపడతుకల మక్కువలకుఁబస, పసిడియేకదా? గుణవతి! భగవంతుఁడు నాకుఁబుత్తునిగను భాగ్యమునేకాని, వానిచేతిలోఁజను సంపదను సమకూర్చినట్లు తోపకున్నది. వినయహీనమగువిద్యయు విరాగదూరమగు ప్రేమయు దుఃఖమునుగలిగించునేకాని సౌఖ్యమును సమకూర్పజాలవు మనకనరాగమేకాని విరాగముదయింపకున్నయది కటకటా! నానందనుడెక్కడికూపమునఁ బడుచున్నవాడు వీనికిఁదగుగుణసాహాయ్యమును మనము కలిగింపనేరకున్న వారము.

కాంతిమయి :—అత్తా! పిచారింపకుడు సృష్టవస్తువులకు మార్పుసహజము స్థిరతయనిత్యము ఈనాడుకన్పట్టు రూపగుణాదులు రేపు చూపట్టనేరవు మీనాడినుల్లిట్లు జారశిఖామణులుగా మారుచురని మీరు కలలోనైనఁదలంచితిరా? లేదుకదా! మనకుపుణ్యమున్నచోతిరుగవారే రేపు యామరునాచో పశ్చాత్తప్తులై ధీశాలురుగా మారవచ్చును పాపిణులభాగ్యరేఖలెట్లు తారుమారగునో యేరెరుంగుదురు విదుషీమణి! అనురాగవల్లవములకున్న రమ్యత విరాగజీర్ణపర్ణములకుండునా? వేనినేని సమకూర్చుకొనుటకష్టము పరిత్యజించుట సుకరము మదియుఁ దల్లులు పిల్లలను సతులు పతులను వీడుటయనునది యసంభవకృత్యము సంయోగవియోగములు పాపచభౌతికదేహమునకుగాని ప్రేమశరీరమునకులేవు సాత్రేమున స్నేహములేకున్న దీపకశతగ్గునట్లు హృదయమునస్నేహము లేకున్న ప్రేమకాంతిముగియును కావున దీపకాంతినిగోరువారు తైలమును ప్రేమకాంతినిగోరువారు స్నేహమును పోషించుచుండవలయును.

అట్లాయత్త గోడండ్రు తమచునసుల సంతృప్తములనుగాఁ జేసికొని సంసారకృత్యముల సాగించుకొనుచుండిరి అంతకొంతకాలమునకు స్తంభనిమాతయగు కమలవైభవ్యదుఃఖముచేతను, పుత్తుని యవినీతిప్రవర్తనముచేతను, వార్ధకప్రాబల్యముచేతను, క్రిమముగాఁ గృతీభూతయైర్యాణకాలమాసన్నముకాగాఁ గోడలినిబిలిచి యిట్లు తెలిపెను.

కమల:—అమ్మా! కాంతిమయీ! నాకవసానకాలమాసన్నమయినట్లు పొడకట్టుచున్నది. నానందనుని ముఖారవిందమును కన్నులారఁ

గాంచి, ఈపాచభౌతికదేహమును విడువవలయుననియున్నది. కావున నెవ్వరినైన నుజ్జయునికీబాపి, నాపుత్తునిరప్పించి, ఆసుందరాంగుని నా కొకపాదిమాపుము నాప్రాణములు పుత్రేష్వరాతో నేగకుండునట్లు చేయుము అనఁ గారతివాయి య త్తగారి యార్తనాదమును విని హృదయము నీరైపార ఇట్లు పలికెను.

కాంతిమయి :—అమ్మా! బెంగటిల్లకుడు మీనందనుల నెటుల నైనదిలకు రప్పింతును అనిపలికి అమెకడనుండి వెలుపలికివచ్చి తనలో నిట్లు చింతింపదొడఁగెను “పూజనీయురాలగు మాయ త్తసుతునిజూడ పలవరించుచున్నది ధర్మనీయుడగు నాహృదయ కైరవచామ్రుఁడు కుటిల కులబాగుహూగ హతుడై కానరాకున్నవాడు నేనెల్లగుహనీయుని దోడ్చెప్పించి, నాయత్తగారికి జూపగలనో తెలియకున్నది ఇట్టికష్టకాలమున నార్తసంరక్షణీయగు పార్వతిని బాంధ్వింతులతక్క వేరొందు సాధనములేదు” అని నిశ్చయించితన కిష్టదైవతమగు కాత్యాయనీ దేవిట్లు ప్రార్థింపదొడఁగెను.

“ఓదయాలహరీ! గౌరీ! ఇట్లసహ్యదుఃఖసాగరమునఁగూలి, యవి యుచున్న ఈనీరురాలిని దయాకరములగు నీకరములసాచి యుద్ధరింపకుంట ప్రేమరూపవగు నీకున్యాయమా? అర్ధనారీశ్వరివైన నీప్రసీదాసురాలు పతిత్యక్తయై పరాభవమందుచుండ గళ్యారజూచుచు నెటుల యూరకుంటివమ్మా? అమ్మా! యిట్టియార్దురాలివై జాలిగొనక పర్వతపుత్రీనిపించుకొనకుము నాపైదయజూపి మంగళాంగివనిపించుకొనుము. ఓముక్కంటిరాణి! నామనోహరుని మానసమును శీలవంతమును గాఁజేసి, యాద్విజకుమారమాభి నాసేవలజేకొనునట్లు చేయుము ఓవిఘ్నేశ్వరజననీ! నీప్రాణేశ్వరుడు లోకదాహకమగు హాలాహలమును బరిగ్రహించి, ప్రాణిసమూహముల సంరక్షించియుండ నీయండఁజేరి యన్నభక్తుల దుఃఖములఁ బరిహరించి, ప్రోవకుంట శివకాంతవగునీకుఁ దగవుగాదు. ఓశంకరసుందరీ! నానాధునితల్లికంటికాపె తినూజనిజూపి స్మృత్యముకట్టుకొనుము విపన్నులఁగాపాడుట నీప్రసన్నతకు చిహ్నము” అని ప్రార్థించి తిరుగనిటులఁదలంచెను. అపురుషకారములేనిదే మనో

రథము లీడేరఁబాలపు అని ఈక్రిందితి నొకముత్తరము తనకాతు
నకువ్రాసెను.

—: చతుర్థాథ్యాయము వినయశీల :—

పావనములై యనురాగామోదభాసురములై వెలయువతి దైవత
పాదారవిందములపన్నిధికి కాంతియును వినయానలేవదనయై సాష్టాంగ
నమస్కారపూర్వకముగా వ్రాయువిజ్ఞాపనలేఖ—

శుభచరిత్రా! కమలాపుత్రా!

మీతల్లిగారు మీమోడ బాటుచకుఁ బాలవిచారింతుమన్నవారు.
అసాధ్యమతల్లి దేవతల్లి పరితాపవరింపరలచే గ్రమముగా మీగుడు
చున్నయది వైద్యులొకరు మాదులిచ్చి ప్రయోజనములేదనుచున్న
వారు మామత్తగారికి మీవదనారవిందమును జూచుదు మీకరపుట
ములలో నిజశీవితసుములర్చింపవలయునను కోరికతక్కు వేఱెట్టియైహి
కాభిలాషయులేదు. పావనాశయా! తమకుఁదెలియని ధర్మముకలదా ?
తల్లినిమించినదైవతియున్నదియూ ! మానవులకువందలకొలది సుందరాం
గులగు మదవతులు చేకూరుదురుగాని, వినిర్మలప్రేమపూరితస్వాంతలగు
మాతృదేవతలు లభ్యమగుదురా? విద్యానిధీ! తల్లులుగలించిరేని యట్టి
వాదీ యీశ్వరసృష్టియందు మరికానవత్తురా? వారు స్వసుఖములబా
టంపకయు వేఱెట్టిఫలములనపేక్షింపకయు, నిజనిర్యాణమువలకు నాత్మ
జాలపైఁ జూపుప్రేమకు సాటిలేదు. దానికదియేసాటి, తత్వజ్ఞా! తారకా
గణములగణింపవచ్చు ఇసుకనలసులలెక్కింపనగు, సాగరతరంగశీకర
ములఁ బరిగణింపవలనుపకును. కాని మాతృదేవతా హృదయకోశమున
నిమిడియుండు స్వచ్ఛవాత్సల్యమునకుఁ బరిమాణమును నిరూపించుటకు
బరమేష్టికిఁగూడ సాధ్యముకాదు. అట్టియనురాగకల్పనలులగు తల్లుల
విషయములలోఁ బుత్రులెల్లుమసలవలయునో మీయట్టిసాక్షులకు వేఱు
గఁదెలుపవలయునా? కావునఁ గతవతియై దుర్భరవైధవ్యదుఃఖమునఁ
బడి, మరణోన్ముఖయై మిమ్ముఁజూడవిలపించుచున్న మాతృదేవతనిల్లు
నిర్లక్ష్యముచేయుట మీయట్టిసత్కులజాతులకు, బాధిగాదు. శీలభూష
ణా! మీతల్లిగారికి మీరువారిసన్నిధినే యుండవలయుననియు, బైకిఁ

బోరాదన్నియుఁ గోరికయున్నను గట్టిగామిమ్ము నిరోధించిన మీరెక్కడ భారముచెందుదురోయని ఆపె సంకల్పమును వెలువరింపకయున్నవారు, ప్రస్తుతమాతపస్విని మరణానన్నయై మిమ్మొకసారిచూడఁ గోరుచున్నవారు. కావున ఈయుత్తరమును చూచినవెంటనే ఇటకుదయచేయఁ బొంపించుచున్నదానను మీచేతగానున్నంతవఱకు మీనూతన కాంత మిమ్మెడఁబాసిపోనేరదు- కావునఁ గొలదిదివసములు మీరావెలయాలి వియోగభేద మునుభరించి మీతల్లిగారికి మీదర్శనానందమును సమకూర్చవలయును.

ఈనావిజ్ఞప్తిని దివ్యచిత్రమనకుఁ దేవలయును. ఇందలితప్పుల మిమింపవలయును.

చిత్రగ్రీవపతన

ఇట్లు

పరమవిధేయ

కాంతిమయి.

ఆ సాధ్వీ యెల్లుత్తరము వ్రాసి, దానిని మడచియూటించి, విశ్వానరపాత్రుఁడును, వివేకవంతుఁడును నగునొక సేవకునిఁబిలిచి, ఇట్లు పలికెను “ఒరీవీరా! నీవీయుత్తరమునుజ్జయినికిఁగొంపోయి, రహస్యముగా మీబాబుగారికందిచ్చి వెంటనేవారినిటకుఁ దీసికొనిరమ్ము. వారు నిన్ను “మాయమ్మయెల్లున్నది” అనియడిగినచో “వారపసానదశలో” నున్నారనియు బంధువులుగుంపులుగుంపులుగావచ్చి చూచిపోవుచున్నారనియు తెల్పుము” అనివానికిఁ గొంతపైకమిచ్చి “నీయజమానులకు సామృద్ధ్యకలయున్నచో దీనినొసంగుము” అనిపంపెను.

వెంటనే యాకింకరుఁడు జ్జయినికేగి, స్తంభుఁడు బసచేసియున్న యింటికిఁబోయి, యాతేఖనందిచ్చెను. అతఁడాయుత్తరమును విప్పిచూచి, కరమునఁగాసులేమినో, దల్లినిఁజూడఁగోరికనో, యింటికిఁగడలాచెను కాని యాతనికడ బండికట్టించుకొనుటకుఁ గానినూడ లేకుండుటచే నేమిచేయుటకునుదోపక, యాయుత్తరమునట్టె చేతఁబట్టికొనినిలచెను. వీరడదిగినిపెట్టి “అయ్యా! మాయమ్మ కాంతిమయిగాను మీకు

గానలసినచో రామ్మమ్మని నాచేతికీపైకమిచ్చినారు మీరుదీనిఁజేకొని, వేగము గాబ.దులు దేరవలయును లేకున్నచో మీయమ్మగారిని జీవించి యుండఁగఁ జూచుటతలస్థింపనేరదు." అని తాఁదెచ్చిన విత్తమాలనికీ చెప్పను. స్తంభుడు దానిఁజేకొని, యొకగుట్టపుబండి నద్దెకుఁదీసికొని, దానిలో నెక్కి తారకడకేగకయే వీరనితోసాలగ్రామమునకు నాసాయం కాలమునజేరి, తిన్నగఁతనయింటికేగెను. అప్పుడత్తగారి పదమాలనొత్తుచున్న కాంఠిమయి నిజకాంతనిజూచి నమస్కరించి మరణాయాసముచే గనులుమూసియున్నకమలచు మెల్లగాతట్టిలేపిఇరిగో మీనందనులువచ్చియున్నారు చూడుమలనెను. ఆమాటవిన్నుతోడనే మరణోన్ముఖులుగు కమలతనయునిజూచి, కన్నులనానందాశ్రువులొలుక నిట్లు పలికెను,

కమల :—చిరింజీవీ! కుశలముగవచ్చితివా? తండ్రీ! నీముఖరవిందిమును దిలకించు భాగ్యములేకయే పాణిముల విడతుననుకొంటిని. ప్రియనందనా! నేడేకాదశియగుటచే భగవంతుడు నన్నునీచేతులలోదీసికొనిపోయినచో భగ్యతనందుదును; అనిపలికి కాంతిమయివైపు పరికించి 'అమ్మా కాంతిమయీ! నేనికజీవిప నీవు నాసుతుని దుడుకుచేతలకుగిని యక, మనయింటిగుట్టు పరవారికిఁ దెలియరాకుండ గాపురమునుచక్కబరచిగానుము. నుఖనివారిణియగు శంకరునిరాణి నీకు సాభాగ్య సంపద నొసగి కాపాడుగావుతే అని తిరుగస్తంభుని వైపుజూచి "నాతండ్రీ! మేము నీకుశత్రువులమైతిమా? యాకుటిలకులట నీకుహితరా లాయెనా? తనయా! నిష్కలంకానురాగభాసురయు, సకలసుగుణమణి భూషితయు, మృదమధురభాషితచతురయు, నుత్తమకుల సంజాతయు సౌందర్యశ్రీవిలసితయు, వినయోదార చరితయు నగునీసతికాంతిమయిని; మించిననుదతి యీశ్వధీస్థలిలికలదా? వివేకసాగరా? నీవిజ్ఞానమెటబోయె? ఈగృహమునుండి పాపనులగు మీతండ్రిగారేగినటులనే నీవృద్ధయమునుండి యశస్కరమగు వివేకమిగిరిపోయెనా? కటకటా! యెట్టి సచ్చరితుఁడ వెల్లయితివి?

బిడ్డా! బిడ్డా! యికనైన దస్సాంగత్యమునువీడి, యింటనుండి నీ పంశిమర్యాదను గాపాడము. నామద్దవట్టి నానాలుక తడియారిత్రువు

చున్నది. నాచూపులునన్నగిలుచున్నవి ఇక నేమాటలాడజాల భగవానుడు మీముభయాలకు తిరుగవనురాగముచుసమకూర్చుగావుతే! అనికప్పు మూసి మంచముపైఁబడిపోయెను. వెంటనే కాంతిమయి యాపెనుగట్టిగఁ బట్టుకొని “ప్రాణేశ్వరా! ఆపూజానుండీరముగో పంచపాత్రయందును లసీజలములున్నయవి వేగమెక్కినివచ్చి మీతల్లిగారిసోటిగో రెండుమూడుధర్మగుణజలములపోయును అనంతభువన కాంతిమయి తెలిపినటుల జేసెను అంతనామాధవకాంత నీరసస్వరముతో మూసికొనిపోవుచున్న చూపులతో గాంతిమయి స్తంభులఁదిలకించుచు శ్రీహరినిస్మరించుచు బ్రాణముల విడిచెను.

స్తంభుఁడంతమప్పుడైనను గతజీవితముగు తల్లినిజూచి, దుఃఖావేగమునడ్డజాలక విలపింపఁదొడఁగెను అసమయమునఁగాంతిమయి ధైర్యము పూని నిజనాథునికేతఁ గానుజేమినిఁగనిపెట్టి నిజాభరణమును దాకట్లు వెట్టిపొమ్మతెచ్చి యాధనమును భర్తకొసంగ నాతఁడు బంధుసహాయము నదల్లిఁడవానాదికర్మలఁజేసి యెట్లెట్లో యాపన్నెండుదినములఁగడపెను. అప్పుటికి ఆభాసురకుమారుని చరస్థిరరూపముగు నాస్త్రమంతముదానా నలముచే భూమహాసంపద దగ్ధమగునటుల వేశ్యావ్యామోహముచే నాశనమయ్యెను కానిస్తంభునికీమాత్రము వారకామినీవ్యామోహము మరిల దాయెను.

— పంచమాధ్యాయము —

వివేకోదయము.

అటనుజ్జయినిలోఁదార స్తంభుఁడు క్తహస్తుఁడగుటచు దెలిసికొని వేరొకసంపన్నుడగు నవరసికుని నిజానురాగపాశే బద్ధునిగాఁజేసి ధనసంచయముల బిండనారంభించెను పాపమీభాసురకుమారుఁడా మీస మెదుగక యాసారసాక్షి తానులేకున్న బ్రతుకజాలదనితలంచి, మాతృకర్మముముగిసినతోడనే యుజ్జయినికేగి తారానుందిరములోనికి బ్రవేశించఁబోవ, గుమ్మముకడనున్న యావేశ్యాసేవకులీవిత్తహీనుని లోనికిఁబో నియ్యరైరి. అందుచేస్తంభుఁడు కోపోద్దీప్తితుండై వాఁడవివరకుఁడనసొమ్ము తిన్నవారగుటచే గట్టిగావారిని దిట్టమొడలిఁడెను అంతనావారకాంతచెంత

గొర్రె గాఁజేరిన సరసుఁడు తనప్రియురాలింకరుల నాబీడ బాపఁడు తిట్లు చుండుటను సహింపజాలక తనపరాక్రమము వెలయాలికి వెల్లడియగునట్లు స్తంభునిమెడఁబట్టి క్రిందికిఁగెంటెను పాపమారఁజాలొప్పునకు నెత్తు గుమ్మములపైనుండి వీధులలోనిలచియున్న బురదలోఁబడి యారధ్యాకర్ణ మలేపముచే దేహమునవ్యాపించియున్న వేశ్యామోహతాపము చల్లార నారఁజాబురదలోనుండి మెల్లగాఁలేచి తనప్రియురాలు కనఁబడునేమో యని వీధిలోనుండి దానిగుమ్మమువైపుచూడ మబ్బుచాటునుండి వెలువడు వెన్నెలవలె కవాటపటము మరుగుననుండి తనపైఁబడుచున్న ఆకులటయొక్క చిరునగవునుగాంచుటచే మానసముననిలచియున్న నీచానురాగాంధకారము తొలగఁ తనలోనిట్లు చింతింపఁదొడఁగెను.

“ఆహా! ఎంతటిమోసమునకులోనైతిని! అతిచంచలమగు నీగణి కానురాగమునఁబడి, నాస్థిరచరార్థములనేకాక కులమర్యాదను, దేహ-రోగ్యమునుగూడఁజోగొట్టుకొంటిని కట్టా! ప్రేమకల్పవల్లియగు తల్లిని నిరాదరించితివా? సుశీలయగు నిల్లానిని దిట్టతన్నితివా? హితబోధకులగు బాంధవుల గనఁగితివా? ఇట్లందరినికాదని నేనెంచాదించిన సంకడయేమి? అమేయమగు పాపసంచయము; అనంతమగునకీర్తి అనివార్యమగు రోగప్రాప్తి ఇక నేనిపుడేముగముపెట్టుకొని యాశోత్రియాగ్రహారము లోఁ గాలిడగలుగుదును? నేనెట్లాసాధ్వియగు కాంతిమయివదనము నీక్షింతును?” అని యిట్లుచింతించి యర్థరాత్రియగుసరికినిజనివాసముచేరి “సతిమణి! కాంతిమయి!” అని కేక వేసెను. ఆకేక యాయిల్లాలిచెనిని పడినతోడనే ఘననినదమునాలించిన కేకినివలె దేహముపులకలైతప్రియ సమాహ్వనసంతోషశ్రీవిలాసము నిజవదనసరోజమునఁ దాండవింపఁబరుగిడివచ్చి తలుపుదెరచి దీపపుకాంతిలోఁ గాంతిమయి నిజకాంతునిగాంచి “ప్రాణేశ! దేహమాపాదమస్త కమీ బురదయెట్లువచ్చె? మీరుధరించి నవస్త్రములు కర్ణములిప్తములైయున్నయవి మనోవల్లభా! ఈనడిరేయి ఈకారుచీకటిలోదారితప్పి ఏబురదదొరుపులోనైన ప్రమాదవశమునఁ బడితిరాయేమి? శ్రీమచెందియున్నట్లున్న వారు స్నానమునకువేడినీళ్ళుపెట్టుదు నా? ఉష్ణోదకస్నానముచే ప్రయాణపుబడలికసడలి మీయొడలుశుభ్రమగు

ను అని ఇట్లు దాగ్రాతిమధురములగు మురిపెంపువలుకులచే దన్నుసం
తసింపఁజేయుచున్న యిల్లాలినిఁజూచుటవలన తననిచారమినుమడింపఁగొం
చెముసేపు మూగవానివలె బడులుపలుకక యొకవేడినిట్టార్పు దీర్ఘము
గావిడచి ఇట్లుపలికెను.

స్తంభుడు:—సాధ్వీమణి ! నేను మాతృహంతకుఁడను కళత్ర
నిండుకుఁడను కృతఘ్నుడను కులదోహిని. నేను నీచాతినీచయగు వేశ్య
తోఁగూడి పావనచరితవగు నిన్ను బహువిధముల నవమానించితిని. నా
పూర్వులుసంస్తాదించి నాకొసంగిన కీర్తిసంపద దగ్ధమొనర్చితిని కుమతు
లతోఁజేరి చేయరానిపనులజేసియుంటిని అట్టికలుషముతిని అట్టి పాపాత్ము
డను అట్టిదోహిని అంతటికీరాతుఁడను. కావున సతీమణివగు నీచేనెట్లుప
చారములఁజేయించుకొందును? ఎటుల నీపావనవదనారవిందమును నీ
క్షీంతును?

సతీమణి! నాదేహమున నంటుకొన్నది బురదకాదు జ్ఞానచందన
ము గుణవతి! నేగట్టినపుట్టుముల నంటినది కర్లమముగాదు విరాగ కస్తూ
రీపంకము శీలవతి! నీవన్నయట్లు గణికామోహంధకారముచేఁ గన్నుగా
నక సన్మార్గమునుదప్పి, కుటిలానురాగ పంకపల్వమునబడితిని. చెడితిని
సాధ్వీతిలకమా! నాకిదిపరాభవముకాదు. జ్ఞానోదయము నాకివివేకోద
యమైనవెంటనే యెవ్వరికంటబడకుండ నరణ్యమునకు బోనెంచితినికాని
పరమపావనమగు నీవదనసరోజము నొక్కమారీక్షించి పోవనెంచి యిట
కువచ్చితివి నిన్ను సందర్శించితిని కృతార్థుఁడనైతిని. ఇకపోయెద ననుజ్ఞ
నొసగుము. కాంతిమయి నిజనాథుని పరితాపోక్తులవిని యాతనిహృదయ
మేదియో మార్పునుచెదియున్నదని తెలిసికొని యిట్లుపలుకఁదొడగెను.

కాంతిమయి :—ప్రాణవల్లభా! ఏలయిట్లుమాటలాడుచుంటిరి?
అర్థాంగులవిడచి కాంతులొంటిగఁ గాంతారములకేగదగునా? ఆర్య
సతులు నిజపతులబాసి లామింటనుఖంపఁగోరుదురా? ప్రియవ
ల్లభా! గడచినదానినిమరచి నాయుపచారములఁ జేకొనవలయును.
“ప్రమాదోద్ధమతామసి” అనినట్లు ఎంతటిమేధావులును పెడదారులఁ
జావుట కానవచ్చునున్నది. అనిపలికి వెంటనేయుష్టోదకము సిద్ధముచేసి

నిజనాథునిన్నా నమాడించి, ధౌతవస్త్రములఁగట్టనిచ్చిక్షీరముల త్రాగ నొసంగి ప్రక్కనిలచి మెల్లఁగవిసరఁదొడఁగెను. స్తంభుఁడాసహజావ్యాజోపచారములచే శాంతచిత్తుఁడై యిటులఁదెలుపఁదొడఁగెను.

స్తంభుఁడు:—కట్టా! సాధ్వీమణి! నన్నేదియోపెనుభూతము పట్టి, నాబుద్ధినిపెడదారినిఁబెట్టి, నన్ను చెడఁగొట్టినది. అకటా! పాపనా మూల్యమగు కులకాంతయొక్క యనురాగసంపదనురోసి, చంచలమగు నీచపణ్యాంగనానురాగవ్యామోహాంధకారమునఁబడి కన్నుఁగానక, తిరిగితినేకాని స్వచ్ఛానురాగజీవనవాహినియగు సర్ధాంగినవమానించి, దురంతదురితపర్యతములఁ బొంచుచుంటినని తెలియజాలనైతిని. ఈగ్రామ మునఁగల పిన్న పెద్దలెల్లరకు వెగటైతిని.

కావున నేను తెల్లవారకమున్నె యాయగ్రహారమునువీడి పెద్దల కంటఁబడకుండ, ఏపుణ్యతీర్థమునకో పెడలిపోయెడ నీవునాయపరాధము లమటచి నన్ను మన్నింపఁగోరెద. నాయెడఁబాటును సహించియుండుటను నేనిదివల కేసికభ్యాసము చేసియుంటిని. నాయట్టికృతఘ్నునకు సేవచేసి, పాపమునంపాదించుటకంటె బావననాముఁడగు పరమేశ్వరునారాధించి సుకృతములసమకూర్చుకొనుట నీకుముఖ్యకృత్యము. నేనీవికృతస్థితిలో నింటనుండి నిన్ను బాధించుటకంటె నీకుదూరుఁడనై యుండుటయేత్తేమ మనితలంపుము.

ఇకముందు అప్పులవాండు) తమసొమ్ముల రాఁబట్టుకొనుటకు మనగృహారామాదుల విక్రియింప మొదలిడుదురు. కావున మనమిటనుండుటతగదు. నీవును నీవుట్టినింటికేగుము. నీసోదరులు విశాలహృదయులు అందుచేనిన్ను ప్రేమించి గౌరవింపగలరు ఇకనేఁబోవనంగీకరింపుము.

కాంతిమయి:—ప్రాణేశ్వరా! మీఁటిలులకర్ణకతోకముగాఁ బలు కుటన్యాయమా? మీరునన్నవమానించితిమని చింతింప జనదు. మీరు నన్నొకసేనకురాలినిగాఁజేసిని, నాచేనుపచారములఁ జేయించుకొనుటకు మీకుహక్కుగలదు. నన్నుమీకులిట్టవచ్చును కొట్టవచ్చును. మీకునాపైసర్వాధికారములునుకలవు. జీవితేశ్వరా! ఇటువినఁడు కులకాంతలు తమగళమునమంగళనూత్రమును గట్టినవతులును, తమకడుపు

లఁబుట్టిన సుతులును, నెంతటిదరిదులైనను ఇక నెంతటికుమారులైనను, ఎట్టిదురాచారులైనను, మఱెట్టిహింసకులైనను, సేవగింపక ప్రేమింతుడు ఇదివారికనివార్యమగు సహజస్వభావము దానిమరలింప భగవంతునికిఁ గూడఁ దరముకాదు.

కావున మీరెట్టిస్థితిలోనున్నను నాకానందసంధాయకులుగాను వందనీయులుగాను నుండురుకాని, దుఃఖదాతలుగాఁగన్పట్టరు. ఈయది త్రికరణశుద్ధితోఁ దెలుపుచున్నవాక్కుకాని బూటకపు మాటకాదు. ఇందుకునాహృదంతర్యామియగు భగవానుఁడేసాక్షి ప్రియవల్లభా ! మిమ్మువీడి పుట్టినంతికిఁగి నేనుసుఖించుట యెట్లుపొసగును? ధీనిధీ ! పతి విప్రయోగమున సతియన్న పానాదులవిడచి, కృశించునేకాని మృష్టాన్నములదిని సుఖంపఁగోరదు. మతియు నార్యపుత్రా ! సతులుపతులకు సౌఖ్యకాలమున నుపచారముల జేయనంతగా నవసరముండదు. నిజనాధుడు దుస్థితినిఁజెందియున్నపుడే వారికి సేవలఁజేయు మంచిసమయము కావుననన్ను వేఱుఁజేయఁదలంపక, నాహృదయపూర్వకములగు దాస్యములస్వీకరించి, నన్నానందింపఁజేయుడు సంపదయే సౌఖ్యహేతువనితలంపకుడు ప్రేమయే యానందకందమని భావింపుడు. సతి పూతజీవితయగుటకు సాధనము సదానిజపతిసేవయేయని విశ్వసింపుడు.

ప్రాణేశ్వరా ! మీరేకారణముననో నాయొడలితోడవులఁ జేకొనరైతిరి. మనమిప్పుడు వానినమ్మి యాధనముతో నప్పలఁదీర్చి, కొంత యాస్తిని నిలువఁబెట్టుకొనవచ్చును. కావున నిలువనీడయుఁడినఁదిండియు మనకుండదని భయపడకుడు పతినిరసావస్థలోనుండ సతికినాభరణములతోఁ బ్రయోజనమేమి ? సుగుణాలయా ! మీరనినట్లు మిమ్ములెలియరాని పిశాచమేదియు యావహించుటచేతనే వేశ్యాసాంగత్యమునకుఁ బాల్పడితిరి. లేకున్న మీయనుపమాన శీలకాంతియేడ ? ఈయవిసీతి తిమిరసంపర్కమేడ ? దయానిధీ ! కూరరోగములచే సుందరరూపము వికారమునుదాల్చునట్లు కులటానురాగములచే మానసవికాసము నూలిన్యమునొందును. మీరింతవేగముగ నీవేశ్యావ్యామోహనిద్రనుండి మేల్కొందురని నేడలంపలేదు. దైవము నాకనుకూలుఁడగుటచే రాహు

ముఖమునుండి చంద్రునివలె వేశ్యామోహమునుండి మిమ్మువిడిపించినాడు. మీరింతకుముందు నన్నేవగించుటకును ఇప్పుడు ప్రేమించుటకును నాదురితసుకృతములే కారణములు.

స్తంభుడు:—సతీమణి! నిజముగా నావిరాగమునకు ప్రధాన కారణము దైవముకాదు. వినమునాకువివేకోదయమగుటకు ముఖ్య కారణము ప్రేయసీ! నేనునామాతృకర్మాంతమున నిటనుండివేశ్యాగృహమునకుఁ బరుగిడిపోతిని. అదివలకు నారాకలకై యెదురుచూచునాకులటాభటులు నన్నానాడు నారకామిసీమందిరములోనికిఁ బోనియ్యక గుమ్మముకడ నన్నడ్లగింప వారలఁదిట్టమొదలిడితిని అంతవాఙ్మణి నూతనకాంతుఁడు లోనుండిపైకివచ్చి “వేలకుము, పొమ్ము” అనినన్నుఁగ్రిందికి గెంటివేయ నేనువిధిలోనున్న బురదలోఁబడితిని నాపాటును ఔరచాటునుండి చూచుచున్న యావెలయాలు ననుజూచిమందహాసమొనర్చెను అదిగో యామందహాసప్రసారము పాలనుప్పువిరచునటుల నామోహమునువిరుగఁగొట్టింది. అట్టిదుర్భరావమానము సంపాద్యముకాకున్నచో నేనింకను మోహాంధకారమగ్నుడనై యుండువాడనే సందేహములేదు. ఆబోగంపుమగువనగ వేనావిరాగ హేతువు.

కాంతామణి! కంటివా? యావెలయా! మోసము మిమ్ముదక్కవేటొక్కపురుషునిఁజేమించుదాననుకాను.” అనినన్నునమ్మించి నాచేతనున్నధనమంతను దోచుకొని, తుదకుఁబరునిఁజేరి నన్నెల్లవమానించి నదియో అదినాపైఁజూపెడి యనురాగమునకంతులేకుండెడిది నిజముగానావియోగముచే నాచంచలాక్షి మరణించుననుకొంటిని అంతటివిశ్వాసముగల నారీమణి వేటొకతెలేదనుకొంటిని కంటిని తుదకుదాని తుంటరితనమును

కాంతిమయి:—హృదయేశా! ఇందువలెచందఁదగినదేదియును లేదు. షడపుచేడియల వలపులకును మెదుపురభుకులసాగసులకును నిలుకడఁముందునా కఠినపాపాఁకుట్టిమమునఁ బద్మినీలతయు, కుటిలకులటామానససీమను విశ్వాకాంతికయు నుద్భవమగునా ?

స్తంభుడు:—సతీమణీ! ఆవెలయాలంత పెద్దవయసుదికాదు. శాని దానిచేతలతిప్రాధములు.

కాంతిమయి:—ఆర్యపుత్రా! వహ్నిశిఖలు చిన్నవిగానున్నను, పెద్దవిగానున్నను దాహశక్తి కలవిగానేయుండును. అటులనే వారకామి నులు పిన్నవారైనను పెద్దవారైనను మోసకత్తియలుగానే యుందురు ప్రాణేశ్వరా! అమిమిత్రబృందమేమాయె? దాగియందెవరును మీకు సాయపడలేదా?

స్తంభుడు:—ప్రేయసీ! వారా! దేహమునంగలరక్తమాసాదుల సంగమించి యాకంకాశమునువీడి, వేటొకకుణపముకడకేగు రాబంధులవలె రిక్తహస్తుడనగు నన్నువిడిచి, వేటొక్కధనికునికడకేగి యుందురు.

కాంతిమయి:—ప్రాణేశా! మిమ్ము మీరెల్లిగారును నేనును ఆ దుండగీండ్రోడి స్నేహమును మానుడనికోరితిమి కానియాదివసములలో మామాటలుమీచెవికెక్కివాయె ఇంతకును మనకర్మలంత్రమిట్లుండఁ బరవాని దూరభావ్యముకాదు అని నిజనాధునికి సకలౌపచారములజేయుచుఁ గాలముగడపుచుండెను.

ఇటులసమయము సాగుచుండఁ జిహ్నమమగు నావిప్రకుమారుని దేహము వేశ్యాసంపర్కజనితములగు రోగపరంపరలచే గృశించి వికారాకారమునొంది తుదకాతనిదేహమాతనికే యసహ్యముగగానరాదొడగెను కాని కాంతిమయికాతడు సుందరరూపుడుగనే కనుపించుచుండెను. అపె నిజనాధునికి చిత్రవిశ్రాంతిగలిగింప నుధురాహరముల సమగ్నము సత్కథలఁబఠించుచు వీణపై శ్రీహరికీర్తనల వాయిదించుచు యేసమయమున నెట్లుచేసిన నిజపతికి సాఖ్యముగా నుండునో యాయా యుపచారముల సంతోషముతో నెరపుచుండెను.

స్తంభుడు పాదురోగములపీడకుఁ దాళనేరక నిజకాంతనుజూచి ఇట్లుపలికెను. దయావతి! కులకాంక్షలు కంటగన్నీరుపెట్టునట్లు పురుషులు మసలినచో నాకులము వ్యాకులమై దాడిద్రవ్యమున కాలవాలమై చెడుననియు వారు దుర్భరదుఃఖములకు లోనగుదురనియు బెద్దలు తెలిపియు

న్నారు ఆయాశ్లోక్తీ నాజీవితమున నిదర్శనమైనది అత్యుత్కృత పాపము నకు ఫలమిహముననే సుభవమగుట సత్యము తేత్రమున సస్యమెండిన పిమ్మట వర్షమువడినట్లు చేతభనముపోయినపిదప వివేకమేర్పడిన బ్రహ్మజనమేమి? బుద్ధిపూర్వకముగా సర్వస్వము పోగొట్టుకొని అంతయుదైవాధీనమనుటసిగ్గులేనిమాట పో, జైశ్వరీ! యికమిదట యమభటులు నీతో మాటలాడజోటియ్యరని తోచుచున్నది సాధ్వీమణి నీపాపనశీలకరతలమును నాతలపైనిడి నాపాపసంతాపమును శాంతింపజేయుము అనుచుండ గుమ్మముకడ నిలచి దేనిలాడను మునివరుడు “భవతిభిక్షాదేహి” అని కేకవేసెను. కాంతిమయి యామాటనువిని మునికెమరేగి నమస్కరించి ముసీంకునిలోనికిగొనివచ్చి యామహర్ని పాదములు బల్మైరముననుంచి ప్రత్యక్షమొనర్చి యాపూతజలము లదెచ్చి తనపతికి బ్రాగనిచ్చెను ఆ పాదోదకమాతని లోనికేగినతోడనే హృదయమాలిన్యములొలగ నాతడు శ్రీహరినిధ్యానింప మొదలిడెను కాంతిమయియు నిజపతికినుపచారములజేయుచు శ్రీహరిని స్మరించుచుండెను.

పిమ్మట గొన్నిదివసములలోనే స్తంభుడు సుఖిరోగపీడుతుడైప్రాణములవిడచెను కాంతిమయి పతివియోగదుఃఖలయై భర్తకు దహనాది సంస్కారముల బంధువులచేజేయింపించి ప్రాయోపవేశమున బరమేశ్వరుని ధ్యానించుచు జీవితమునుత్యజించి దివ్యలోకములకేగెను.

—● వస్తాధ్యాయము ●—

పునర్జన్మము.

ప్రచేతనుడను ముసీంకునినకు శాంతియను సతియందుబడుగురు కొడుకులుపుట్టిరి వీరియందు గడగొట్టుబాట్టివేరు కేశవుడు ఈతడు పూర్వజన్మమున గాంతిమయిభర్తయగుస్తంభుడే కేశవుడు పుట్టిననాటినుండియు మిగతతోబుట్టువులవలె విద్యాభ్యాసపరుడుకాక దుష్టులతోగూడి పాడుపనులజేయుచుండెడివాడు తల్లియుసోదరులునుఈతని దుడుకుచేతలు ప్రచేతనునకు దెలియరాకుండజేయుచుండెడివారు క్రమాక్రమముగా కేశవుడు పదియారేడ్లప్రాయమునాడై జారచోరులతోగలిసి విచ్చల విడిగా తిరుగదొడంగెను.

అసంగతి ప్రచేతనునకు దెలిపినతోడనే కేశపునిరాలిలపించిబహు విధముల నుండలించెను కాని కార్యములేకపోయెను అంతప్రచేతనుడ కుపితుఁడై కేశపుని వెంటనే యిల్లువిడచి పెడలిపొమ్మని ఆజ్ఞాపించెను కేశపుఁడు ఆయాజ్ఞకురోషియై వెంటనేయింటినిబాసి యెంటరిగా నడపులబడి గమ్యాద్దేశములేకయే యేగుచుండెను.

ఇటులుండ నాటవికులగు బిల్లజాతిచోరులు వానిదృఢశరీరమును జూచి వీచుమనకు మూటలమోయనక్కరకు వచ్చును అనివానిచేరదీసి పోషించదొడంగిరి.

కేశపుఁడును వారితోగూడి తిరుగుచుఁ గొలదికాలములోనే విలు విద్యయందును కత్తిసామునందును నిరుపమానసాహిత్యమును గడించి సింహవ్యాఘ్రాది వనమృగముల నవలీలగా వేటలాడుచు గ్రామముగా దొంగవిద్వేయందుగూడ బెద్దయై తుదకాభిల్లపల్లికి వల్లభుఁడై కోయలచే దారులగొట్టించియు గోటలముట్టడించియుఁ బట్టణములదోపించియు ధనములనార్జించుచుఁ గొంతకాలమునకొక బోయచేడియనుబెండ్లియాడిరాని యందుఁ బుత్రపుత్రికాది సంతానమునుబడసి యాసంప్రతికఁ బరిణయము లనొనర్చి కోడండ్రోడను నల్లురతోడను మనుమలవ్వాడను మనిమను మలతోడనుగూడి తనయిల్లు పాలవెల్లివలె ముచ్చటగొలుప బంధుపరి వృతుఁడైయుల్లాసముగాఁ గాలము గడపుచుండెను.

అతఁడాబంధుబహుళముగు కుటుంబమునకు సౌఖ్యమును సమకూర్చుధనములకై యెందరినోచంపించియు మరెందరినో వికలాంగులునుగా జేయించియు స్త్రీశిశుబాలవృద్ధహత్యలకు వెనుదీయక పాపపుణ్యములు న్నువన్నమాటయే యెరుగక మత్రేభమువలె జిత్తమువచ్చినట్లావిసిన భూములదిరుగజొచ్చెను ఆయరణ్యదేశమున కేశపునిపేరు యమునిపేరుకంటె ను భయంకరమై వినవచ్చుచుండెను.

ఇటులుండ సప్తమహర్షులు పుష్కరతీర్థమునకుబోవు సుదేశముతో నాయడవినిబడి దారితప్పివచ్చుచుండ, కేశపుఁడు నిజపరివారముతో వేటకుబోయి యనేకమృగముల వధియించి వానిని దనసేవకులచే మోయించుకొని నిజావాసమునకుబోవుచు గంటికి మిరుమిట్లుగొలుపు

జేహాకాంతులతోడను బంగరురీగెలవలె నలరారుజడలతోడను బాలనూ
 క్యులభాతి భాసిల్లుచు వచ్చుచున్న యాముసులనవలొకించి “ఎటుబోయె
 దరాగుడట” అని మేఘముగర్జించునటులనరచెను వారాయరపునకు విం
 తచెంది నడకొండవలె తమవైపువచ్చుచున్న యాభీక రాకారునిజూచి య
 టఁగడలక నిలచిరి.

అంతవాడు వారిచెంతకీగి “మీయొద్దనున్న సాత్తులకిందఁబెట్టుకు
 కాపినధారులై దూరముగనిలుపుకు. అట్లుచేయకున్న మీకపాలములు
 కపిర్థఫలములవలెఁ బగులఁగలవు” “సేవకులారా! చూచెదరేమి! ఏరిచం
 కలనున్న సంచులలాగి కొనుకు,” అన వానిదైర్యమునకును, రూపమున
 కును, మునులెల్లరు సంతసించి, ఇట్లునుకొనిరి. “ఈమృగయుఁడవ్వఁడో
 యంతరీక్షనమైన దివ్యతేజముతో వెలయుచున్నవాడు. పస్త్రులమీఠఁడు
 కూర్చుండెయున్నను, మునుముందు లోకోపకారకార్యనిర్వాహకాఁగల
 డని తోచుచున్నయది. కావున ఏనిమానసమున జ్ఞానభానూదయమును
 గావించి, ఏనిహృదయకంఠము నావరించియున్న యజ్ఞానతుహినవహ
 ముఁ దొలిగించి దానినివికసింపజేతము.

“పరోపకారసమర్థుఁడగు సోదరుఁడిట్లు వ్యర్థుఁడగుచూడ గనులా
 రగించి యూరకపోరాడు” అనినిశ్చయించి ఇట్లు కేశపునితో సంభా
 పింపఁదొడంగిరి.

మునులు:—సోదరుడా! త్వరపడకుము మాసంచులనీకొసం
 గుదుము వేటయాడియలసియున్నటుల కానవచ్చుచున్నవాడవు మేమును
 మార్గాయాసముచే బడలియున్నవారము కావున నీమట్టిచెట్టునీడను కొం
 చమువిశ్రేమింపము. అననామునులమాటలచే బాపాణాలికతినమగు
 వానిహృదయము కొంచెము మెత్తనామెను. అందుచేనాతఁడు వాటితో
 గలసి చెట్టునీడను గూర్చుండనంగీకరించెను. అంతవారందఱును వలతరు
 ఛాయనుపవిష్టులైరి పిమ్మటఁ గుంభసంభవుఁడైట్లా వ్యాధునిగూర్చి
 ప్రశ్నింపఁదొడగెను.

అగస్త్యుడు:—తమ్ముడా! నీవెవ్వఁడవు? ముమ్మోగునిమిత్రమ

డ్డగించుచుంటివి ? నీకుఁగావలసినదేమి? అనవాడు తనపరిచారకులవైపు జూచెను. అంతవారిలోనుండి యొకఁడొకఁడయి బంటు లేచియిట్లుపలికెను.

కోయ:—జెడదారులారా! ఈయయ్య మాకోయసామి ఈతేని చేరు కేశవుడు ఈయడవిసేలయంతయు నీయేలిక యేలుబడికి లోబడి నదియే మాదొరయూనలేక ఏమానిసియు నిందుఁజేరుటకుఁగాని యిందుం డివెడలుటకుఁగాని వలనుకాదు. మాయొడయుని డాకకుఁబుడమిదొరలె ల్లరు గడగడవడకుచుందురు. కావున, మీరుబ్రతుకఁదలచితిరేని మాగు మాటాడక, మీకడనున్న సొమ్ములనొసంగి మాసామికడ సెలవుఁజేకొని వెడలిపొందు లేకున్న మనఁజాలదు."

అట్టి:—సోదరులారా! మేము మీప్రభువునకు విధేయులము కాని విరోధులముకాము మాసొత్తుల మీదొరయధీనము చేతుము మీ సామియూనకానిదే యీకోనదాటి పోవువారముకాము కానితమ్ములారా మీప్రభువరుని దివ్యరూపమును జూచినతోడనే, మాకానందముదయిం చినదికాని, భయమొదవలేదు. కావునఁగొంచెము మీయేలికతో మాటలాడుభాగ్యము మాకుఁగలిగింపుడు అనఁ కేశవుఁడాయగస్త్వుని చేరి మోక్షులకానందించి ఇట్లుపలికెను.

కేశవుడు:—ముసలితపసులారా! మీరునాతోనేమి మాటలాడదలంచితిరో జాగుసేయక తెలుపుడు చాలప్రొద్దెక్కినది నారాక్షత్ర నా బంధువులు వేచియుందురు వారునేనేగినగాని నోటఁగూడిదరు.

కశ్యపుడు:—ఒకొకయరేడా! ఏవదనారవిందసౌభాగ్యలక్షణము చూడ నీవు ముందునకలలోకవంద్యుడవగుదువని తెలియజచ్చుచున్న యది మేము కాలలేయవేదులముగు మహర్షులము తమ్ముడా! మా మాటలవిందువా నీవుతప్పక నరులకేకాక దేవతలకుఁగూడ పూజనీయుఁడవగుదువు. నందియములేదు. సోదరుడా! నీవుప్రాణులమడియజేసి గడించినపాపములు పర్వతాకారముగాఁ బెరుగుచున్నయవి. నీకంటికి నవికనుపడుటలేదుకాని మేము యోగులమగుటచే మాకంటికిస్పష్టముగా గన్పట్టుచున్నయవి. మిత్తుడా! నీవాపాపాఘముల నెట్లుతరింపగలవా! యనిజాలికలుగుచున్నయది సోదరుడా! నీవాపాపసంచయమును బాపు

కొనకుంటివా దురంతరదుఃఖముల ననుభవించవలసిగవాడవగుచున్నావు. కావున నీక్షేమమును గొంచెమొక్కతో నాలోచించికొనుము ముగిరితనము నిన్నుముట్టడింపకమున్నె పున్నములెన్నఁగనుగొనుము. వార్ధకము పైఁబడినచో నీబంధుసంఘమేకాదు నీకరచరణాద్యంగసంచయము కూడ నీకుస్వాధీనముకానేరదు కావున బొందెశిధిలముకాకముందే సంసారబంధమునుండి తప్పించుకొనఁ బ్రయత్నింపుము.

కేశవ:—పాపమా ! అదినాశపుడును కనపడలేదే ! నాకంటబడినచో దానినినల్లినవలె నలిపివేసియుందును. కూరములగు సింహశాస్త్రాలాది మృగములనేలపైఁబెట్టికొట్టునాకు బాపముకలక్ష్యమా? కావున పిచ్చితపసులారా పాపమునకుభయపడకుడు.

భరద్వాజుడు:—తమ్ముడా ! పాపము కంటికగపడునదికాదు. దానికిరూపములేదు కానిదానిశక్తి యనివార్యము దానిమూలముననే పాపిలులకు బరామరణాది దుర్భరదుఃఖములేర్పడుచున్నవి.

కేశ:—రూపములేనిదానిని సంహరించుటయెట్లు? అందుకుసాధనమేమి ?

విశ్వామిత్రుడు:—దానిని పుణ్యఖడ్గముచేఁ దునియలుగఁజేయవచ్చు వైరాగ్యాసలముచే దిహింపవచ్చు ఇకవేతెట్టిక్రియత్నముచేతను ఛేదింపశక్యముకాదు.

కేశ:—పుణ్యమా ! ఏమి యీకొత్తమాటలు ! ఆర్యా ! దాని స్వరూపమెట్టిది ?

గౌతముడు:—తమ్ముడా ! అదియఁజూపునకుఁగానరాదు దానిని నాకారములేదు కాని దానిమూలముననే పాపసంచయము పటాశంచలగుచున్నయది దివ్యానందముసమకూరుచున్నయది.

కేశ:—ఈపాపపుణ్యములు ఎట్లుకలుగుచున్నవి?

వసిష్ఠుడు:—పాపిహింసచేఁ బాపమును జీవిసేవచేఁ బుణ్యమునుపుట్టుచున్నది.

కేశ:—అట్లులైన నిత్యమును పరహింసచేయునాకుఁ బాపమేకాని పుణ్యములేదన్నమాటయే ?

అగ:—అగును అటులనే నీకిపుడు చేకూడియున్నదంతయుఁ బాపసంహారము యావగించునంత పుణ్యముకూడలేదు.

కేశ:—మునివరా ! ఇదినిజమా ? ఇక నాసాపమెట్లు లొలంగునో తెలుపుడు.

అగ:—సోదరుడా ! ఒకబరువైన పెద్దరాతిబండను ముక్కలు ముక్కలుగాభాగించి పదుగురు పంచుకొనినచో దానిభారముతగ్గునటులనే, నీచేఁబోషింపఁబడుచున్న నీయాపులు నీవొనర్చిన సాపసంఘమును బంచుకొన్నచో, సాపముతేలికయగును.

కేశ:—అట్లగుచో నాబందుగులెల్లరు నామాటకడుగుదాటు వారుకారు నాయందనులేగారవములొనున్నవారు వారునేగోరినతోడనే నాసాపము లఁబాల్గొందురు.

అగ:—పిచ్చివాడా ! ఎంతపోరబడుచుంటివి నీవారు నీసాపము నెంతమాత్రముఁ బంచుకొనరారు పోయికనుగొనుము తెలియును బందువులయందము

కేశ:—నయమివరా ! నాచుట్టములగుట్టు మీకేమి తెలియును. నేవానిని రాజకుమారులట్ల గారవించుచుంటిని కష్టమంతయునాది సుఖమంతయు వానికి అట్టిస్థితిలో వారునాదులేములఁ జేకొనుటలో సంజేహమందఁబని లేదు.

అగ:—ఓ! కోయమన్నీడా! ఈబంధులంత్రము నీకంతగాఁజెలియదు కావుననే ఇట్లు పిచ్చినమ్మకముతో నమాయకుండవై బంధవమును ప్రశంసించుచుంటివి తన్నుడా! చుట్టములజేరి సాపవిభాగమునఁగూర్చి పలికి చూడుము అపుడుబందుగుల పొందులోని పసండు తేటపడును. అనవాడు వెంటనే ఇంటికేగెను

— * సప్తమాధ్యాయము * —

బంధుసంభాషణము.

కేశపుడు తిన్నగానింటికేగి బంధువులనందరఁ జేరఁచిలిది యిట్లు పలికెను.

“నాప్రియబాంధవులారా! మీరెల్లరు నాచేనుఖముగా బోషింప బడుచున్న వారలుకదా? ఇప్పుడు మీరునాను గొంచెము సాయపడవలసిన సమయమువచ్చినది కావున నేనుగోరినట్లు మీరు చేతురా?”

బంధు:—భిల్లసార్వభౌమా! మీయాజ్ఞలకు మేమెన్నడేని మారాడియుంటిమా? నేడేల యిట్లువింతగా మాట్లాడుచుంటిరి మేమునెరవేర్చవలసిన పనియేదియో తెలుపుడు చేతులుకట్టుకొని దానినినెరవేర్తుము.

కేశ:—ఏండులారా! మిమ్ముబోషింప నేననేక ఘాతుకకృత్యములుజేసియుంటిని; అందుచే బాపముపెక్కుపెరిగి. షర్వలాకాళములో గన్నట్టుచున్నది దానిని మనమందరము సమభాగములుగా బంచికొనవలసియున్నది ఇదియే మీరుచేయవలసిన సాహాయ్యము.

బంధు:—ఓబోయతేడా! ఈలోకములో బాపముల బంచుకొను భాగస్వాములు ఇదివరకుబుట్టలేదు ముందుబుట్టబోరు చుట్టములు లేమవారికి నాధ్యమగుసాయముచేతురు కాని, పరలోకభంజకమగు పాపమునుబాచుకొందురా? మఱియు నీపుగృహాయజమానివగుటచే మమ్ము బోషించుట నీకువిధి నీవు వ్యవసాయముచేసి పోషింతువో వర్తకము సాగించిరక్షింతువో లేక చౌర్యమొనర్చి బాలింతువో మాకుఁజెలియదు అయ్యా ఇదివరకు నీవుచేసినవ్యాపారము పాపజనకమగుచో ఇకముందు మంచిమార్గమున సంపదించి మముబోషింపుము మేము నిన్ను పాపముల జేసిరక్షింపుమనికోర లేదే నీకును మాకును సంబంధముకలదు కాని నీదురితములతో మాశ్చర్యసంబాధమునులేదు మరియు పాపమెన్నడును పంచికొనఁదగిన షరార్థముకాదు అదికర్తనఁటియుండునుగాని వానివిడచి ఇతరులకడకేగదు”.

కేశ:—ప్రణామంబు భాషణములని వింతచెంది తనపుత్రికల సంబోధించి ఇట్లుపలికెను. నందనలారా! మనయింటచేరి, మనధనములఁ గొల్లఁగొట్టి, తినుచున్న ఈకపటబంధువేషభారులు కార్యకాలమున సాయపడక, నన్నునిర్లక్ష్యమా చేయుచున్నవారు కంటిరే! వీరిదుర్మయము వీరెప్పుడును మనకుఁబరులే మనకుమేలుసేయనొల్లరు. కావున

మనకుమనమే సాయపడవలయును మీరునాకనుంగు కూతులగుటచే
వాపాపములఁ బంచుకొనుడు.

పుత్రికలు:—తండ్రి! నీవుముచ్చఁ బరులకొని, నేకుచేసితివి
తండ్రిగడించిన సంపదలోఁ బుత్రికలకు దాయభాగములేదని ధర్మశా
స్త్రములు వాకొనుచున్నవి. అందుచే జనకునిసాత్రంతయుఁ దనయులకు
జెందునుకాని కూతురులకుఁ జేరనేరదు. కావున నీధనసంచయమునకుఁ
గానిఁ నీపాపసంఘమునకుఁగాని మేముదాయాదిదులము కాజాలము
ఆమాటలవిని కేకపుఁడు పుత్తులఁజూచి యిట్లుపలికెను.

కేక:—ఆత్మజలారా! వింటిరా! మీసోదరీమణులయుక్తులఁ
దనయులారా! నేఁబరలోకమునకేగినఁ దిలోదకములనొసంగి నాకుసా
యపడవలసినవారలు మీరే కావున నందనులారా! నాపాపములలోఁ
బాల్గొనినాకానందమును కలిగింపఁగోరుచున్నవాడను.

పుత్తులు:—ప్రియజనకా! లోకమునఁదండ్రిలు సుతులనభివృ
ద్ధిలోనికిఁదెచ్చుట ఫలాపేక్షచేఁగాదు. కేవలవాత్సల్యమే యందులకుఁ
గారణము నీవు మచ్చుచక్కఁగఁ బోషించుచున్నమాట నిక్కువము.
తండ్రియొన్నడును పుత్తులబాగునే కోరునుగాని, తాఁదెచ్చికొన్న పాడు
రోగములను తాగడించిన పాపాఘములనునందనులకంటగట్టగోరఁడులట్టి
సిరిలో నిహళరములఁ జెడఁగొట్టుపాపములు మాకేలయంటగట్టఁ గోరు
చుంటివి? ఇదివఱకు నీవొక్కడవే నుముఁబోషించుచుంటివి. అందువల
నకలిగినపాపములనుగూడ నీవొక్కడవే భరింపవలయును. ఆమాటల
విని యాబోయితేఁడు వెరగండి నిజకాంతను చేరఁబిలిచి, ఇట్లుపల్కిం
చెను.

కేక:—ప్రియసీ! చూచితివా! మనవారికృతఘ్నులల రారా
జలవలె మనధనములలో సుఖముగాఁబెరిగి తుదకు నేవీరిసాయమపే
క్షింప నెల్లునిరాకరించుచున్నవారలో ఈమోసగాండ్రో నాకుఁబని
లీనది. నీవునాకర్థాంగివగుటచే మనమిరువురముకలసి పాపమును సమ
భాగముగా జేసికొందము వతికినెతియు, సతికిఁబతియు,గతి కావున రమ్మ
వీరివిడిచిపొదము.

భార్య:—నేన కాదా! జీవులు సుఖాసక్తిచే గలయఁగోరుదురు దుఃఖభీతిచే దొలగిపోదురు ఈయది సకలప్రాణిసాధారణధర్మము నీవునన్ను సుఖానుభవమునకై చేరఁదీసితివికాని, దుఃఖప్రాప్తికిఁగాను కదా? అటులనే నేనును సాఖ్యానుభూతికై నిన్నాశ్రయించియుంటిని కాని దుఃఖసంపాదనమునకైకాదు. ఇదియే సంసారమునందలి కలయికలకుఁ బ్రధానకారణము కావున నీకివ్వమున్న నాశ్రయప్రపంచము లేకున్న నన్ను విడిచి వెడలిపోమ్ము అంటియకాని పాపవిభాగమునుగూర్చి పల్లెత్తుమాటపలుకకుము నిన్నెవ్వరో సంసారదూరులు మానుండివిడఁదీయఁజూచుచున్నవారు వెట్టివేదాంతము లలఁగింపుకొని మమ్మువిడచి వెడలిపోవకుము ఇకముందు ముసలితనము రానున్నది యొంటరిగానుండిఁజాలవు యోజించుకొనుము మనము కలిసిరాలేదు కలసిపోనేరము ఎడబాటులేనికలయిక యిలపైనిలేదు, ఈరహస్యమును జెలిసికొనుము ఆశోయరాణిపలుకులు విన్నతోడనే ఆశోయయొడయునిగుండె రుట్లు మన దీర్ఘముగా వేడియూర్చువిడచి యొక్కపరుగున మహర్షులయొద్దకువచ్చి వారిపాదములకడ సాష్టాంగముగాఁబడి యిట్లుపలికిను.

శీశ:—సర్వజ్ఞులారా! గురువరులారా! నాయూహయంతయు గల్గయైనది నేను నావాఘృలనుకున్నవాఘృ వట్టికూళలుకాని హితులెంతమాత్రముకాదు ఇకనాశోయరాణియో విషవాణి దయామయులారా ఇకమీరే ఈదీనసోదరునకు సంసారబంధమోచనము చేయదగుదేశికేందులు నన్నుదాసునిగా జేకొని నేయొనర్చిన యపరాధముల ధృమియించి రక్షింపుడు మిమ్ముజూచినది మొదలు నాచిత్తమేదియో దుర్జేయమగు కరితాపమొందుదున్నయది మున్నెన్నడు నాకిట్టిహృత్తాపము జనింపలేదు నాకు సుదీపసములురానున్నవని తోచుచున్నయది మీదర్శనమగుటచే నాపూర్వపుసౌపు తెలియవచ్చుచున్నయది మహర్షులారా మొదటనేనొక విప్రకుమారుడను. దుర్జనసహవాసదోషముచే నిట్లుకూర్చాతికూర్చుఁడనుగా మారితిని. దివ్యజ్ఞానసంపన్నులరగు మీకునా జీవితమును గూర్చి తెలుపనగత్యములేదు నన్నీదురంతచింతాసాగరము లోనుండి ఎట్లుకాపాడుదురో మీదేభారము అనికన్నీరువిడవఁదొడగను.

అగ:--రమ్మడా! నీవింతకుముందుజన్మమున సతీలలామయగు నీకులకాంతను అవమానించుటచే నీకీకరాతభావము సంపాప్తమాయె. నీకాసాధ్య తుడికాలమున నొసంగిన పాపనమనిపాథోదకప్రభావముచే గిరాతభావముపోయి వైరాగ్యోదయమయ్యెను. విచారింపకుము నిన్ను సన్మార్గమునకుఁ దీర్చుటయే మాయభీష్టము సోదరుడా! నీచుట్టలపన దెలిసెనా? నీచిత్తమిప్పుడు విరాగమునొందియుండెనా?

కేశ:--మునివరా! తెలిసె సంసారసారము. సూర్యోదయముచేఁ జీకటి ఎగిరిపోవునట్లుల మీసందర్శనముచే సంసారవ్యామోహంధకారము తొలగిపోయినది ఇదిసత్యము.

అగ:--అటులయిన నీవానదీజలములన్నానమాడి రమ్మ నీకు మంత్రోపదేశముచేతును. అనఁగేశపుణ్డ్రామహర్షివాక్యములవిని హర్షవికసితమానసుడై యచటియాపగలో నవగాహనమొనర్చి మునికడకు రాగా వాకుంభసంభవుఁడు వానిచెలిలో “మరా” యను మంత్రమును పఠించి “ఓవిరాగీ! మేముతిరుగ వచ్చువఱకు శీతవాతాదులకు జంకక ఇల్లనిలచి తదేకదృష్టితో “మరామరా” యని యెడతెగకుండ స్మరింపవలయును. ఈమంత్రోమే నిన్నుఁ బరమపావనునిగాఁజేయును మేమిటనుండఁగనే జపప్రారంభముచేయుము అనిబోధింప ధృఢసంకల్పుడగు నాకేశపుణ్డ్రు సప్తర్షులకుఁ బ్రదక్షిణనమస్కారములొనర్చి యత్రరాభిముఖుడై చేతులుజోడించి చిత్తమునేకాగ్రముగాజేసి మంత్రముజపించుచు నగమువలఁజలనములేక యన్నపానాదులచేక్షింపక తపమాచరింపఁదొడంగెను. మహర్షులును వానినిశృలభ్యానసమాధికి సంఠేసింది తమముపదేశము ఫలించునని విశ్వసించి వెడలిపోయిరి.

అహ! సజ్జనచిత్తవృత్తులెంతటి దయావలసితములు ఈకృపాభులగు మహర్షిలు కూర్జనములఁజూచి జాలించెందుదురేకానివారినిండింప మొదలిడరు. సర్వప్రాణుల నాత్మసమముగా నాదరించి ప్రేమింతురేకాని ద్వేషింపరు. కావుననే కఠినహృదయుడగు కేశపునిఁ గృపానిధులగు ఋషులుకౌర్యరహితుడై సంసారవిరాగియై నిశ్చలసమాధిస్థుడై

తపభూచరించునంతటి వానినిగామార్చిరి. సాధువులు లోకమున కుత్తేయుమేలు సామూహిలు కూడ నెఱవఁజాలరు."

“రక్షాగుణాచితులగు రాజేంద్రులు తమ్మాశ్రయించువారలఁ గాపాడుదురు. తమకువ్యతిరేకముగా సంచరించువారిల సహరింపఁగోరుదురు. సత్వగుణభాసితులగు సాధుచంద్రులన్ననో నిజపరభేదములేక చాఱికోటిసంతనుబ్రేమించి బాగుసేయనభిలషింతురు.”

—: అష్టమాధ్యాయము : —

శ్లోకోదయము.

కేశవుడట్లు కొన్ని వేలసంవత్సరము లేకాగ్నిచిత్రవృత్తిలో నన్య మెరుగక “మరా, మరా,” అని స్మరించుచుఁడపమాచరించెను. సప్తర్షులును సకలతీర్థములసేవించి తిరుగఁగేశవుఁడున్న యరణ్యమునకువచ్చి చూడనాతఁడుకానరాజాయె. అతనాలాపములు వానికై వెతక మొనరిడి యొకపుట్టకడకురాగా నావామలూరు రంధ్రములనుండి “మరా,మరా” అనునాదము వినరాదొడంగెను. వారానాదము నాకర్ణించి యావల్గ్రి కముకడకేగి యందుఁగేశవుఁడున్నాడని నిశ్చయించి కమండలుపులతో నదీజలము దెచ్చి యాపుట్టపై గుమ్మరింపఁదొడంగిరి యాకలశోదకధారలచే బుట్టమట్టియంతయుఁగరుగ నటనిశ్చలసమాధినిష్ఠుడైయున్న నిజశిష్యునిదేహము పిద్యుత్కంఠివిలసిలేమగు జలదముమాడ్కి మెఱయుచుఁగాననయ్యెను.

మునులాదివ్యరూపునిజూచి తాముచేసిన యుపదేశము ఫలించి నందులకు సంతసించిరి. అపుడగస్త్యుఁడు కేశవునిచెవిలో “రామా, రామా, రామా,” అనివిగ్రరగాఁ జపించెను. ఆపావనరామనామనాదము శోభోక్రమారమునఁ బడినతోడనే స్థానిపువలె నిశ్చలుడైయున్న యాకేశవుఁడు మెల్లగాఁగన్నులువిప్పి, కట్టెనుటనిలచియున్న మునివరులఁగనుఁగొని “పదేగురుబ్రహ్మభ్యః” అని వారిపాదములకు సాష్టాంగముగా వందనమొనర్చెను. వారాలనిపైఁ గమండలూదకములఁబోయి ట్లించి “మహాత్మా! పావనోదారచరితుడవైతివి. నీవువల్గ్రికములొ నుండి వెలువడుటచే నిదిమొదలు నీకు వాల్గ్రికీయని పేరుప్రసిద్ధమకాఁ

గలదు. రాజసోత్తమా! ముందు శ్రీహరి నీవుజపించిన రామనామ ముతో లోకసంరక్షణార్థము నరుడుగాఁ బుట్టనున్నవాడు. మేమా పురుషోత్తముని పావననామమును దివ్యదృష్టిచేగనుఁగొని, నీకుఁ బాదుమారుచేసి 'మరా'యని నీయప్పటిస్థితినిబట్టి యుపదేశించితిమి. అదియేసంతతావృత్తిచే 'రామ'మును శ్రుతిసుఖదమగు పదముగా మారినది. భగవంతుఁడు నాదస్వరూపుఁడగుటచే నన్నిచేరులారనినే బోధించును. అజ్ఞులు నాదరహస్యమును దెలియనివారగుటచే భగవన్నామములఁగూర్చి తగవులాడుదురు. కాని తత్వమునుదెలిసికొనఁ జాలరు.

ఇకముందునీవు పూతాత్మఁడవగుటయేకాక నిన్ను స్మరించిన వానిఁగూడ, పుణ్యాత్మలనుగాఁ జేయుదువు. సోదరుడా! మేముపోయి వచ్చెదము సెలవొసంగుము" అన వాల్చీకి వారిమంత్రోపదేశముచేతను వారి కవిత్ప్రాతొదకసేచనముచేతను, దివ్యజ్ఞానసంపన్నుఁడై సకల విద్యలొక్కపట్టున స్ఫురింప, విద్యద్వరేణ్యుఁడై యామునిసార్వభౌములకుఁ బ్రదక్షిణనమస్కారములొనర్చి "గురుచందుగ్రీలారా! మీకటాక్షముచే ధన్యజీవితుఁడనైతిని దయాసాగరులారా! ఇకముందు నేనే కార్యము చేయమొదలిడినను మీకువందనమొనర్చి కార్యారంభమునకు గడంగుదును. విమృశించినా నాకుచేరుదైవములులేరు"

"ఆహా! కృపానిధులారా! నల్లరాతికంటెనుకఠినమగు నాహృదయమును నవనీతాతిమృదులముగా మార్చితిరే! కాటుకకొండవంటి నాపాపసమూహమును అనలలవము దూదిపింజనువలె దహించితిరే! మీరు నాకొనర్చిన యుపకృతికిఁ బ్రత్యుపకారముచేయ నాకుశక్యమగునా? మీరుసదా నన్నాశీర్వాదించుచు నాక్షేమమును గనుగొనుచుండవలయునని ప్రార్థించుచున్నవాడను."

మునులు:—తపోనిధీ! మనమిపుడభేదభావము కలవారమగుటచే నాత్మస్వరూపులముకాని, గురుశిష్యులముకాము కావునమమ్ముఁ బ్రార్థింపఁబనిలేదు. నీవును మావంటివాడవే మేము పోయివచ్చెదము. నీవు సచ్చిదానందస్వరూపుఁడవై జీవన్ముక్తుఁడవగుదువు" అనివెడలిపోయిరి.

వారు వెడలినపిదప నావాల్క్వికి సురభినుమలసల్లతానితానసుందరమై స్వాధుఫలభరనమృతమసావీరికలితమై కలకూజతరాజతమకపికాదిద్విజకులసంకులమై, సకలస్వాగతిలోకసాఖ్యావహమై, సావనగమసానదీజలప్రవాహభాసురమై యొప్పు నొకమనోహరవనప్రదేశమున నాశ్రమముచు నిర్మించుకొని, యందునివసించుచు లేమకళాభాసితుడై, ద్వేషతిమిరదూరుడై అహింసయే మోక్షసాధనమనియు, పరహింసయే నిరయహేతువనియు, దప్రోవనము మారుమోగునట్లుల బోధించుచు గ్రమముగా లోకవిఖ్యాతనాముడై తేజరిల్లఁదొడంగెను.

ఆవాల్క్వికిసంయమిందుగ్గిని లలితబోధలు మునికుమారుల నాకర్షింపఁ గొంతకాలమున కామహర్షి తపోవనము వటుకదంబబాధురమై విలసిల్లెను. వాల్క్వికి ముందావిద్యాధిర్బృందములను శీలసంపన్నములను గాఁజేసి, పిమ్మటవిద్యల నుపదేశింపఁదొడంగెను “నిజమే కన్నున్నను వెలుతురులేనిచో నిరర్థకమగునట్లు నీతిలేకున్నచో విద్యయుండియు, వ్యర్థమగును. కావుననే యార్జువిద్యాభ్యాసము సదాచారముపై నాధారపడియున్నయది. అర్హదేశికులు శీలములబరితీంచి శిష్యులఁజేర్చుకొనెడి వారుకాని యనాచారుల నాచార్యులు చేరదీసెడివారుకాదు.

అతపోవనమునఁగల యంతేవాసులలో భరద్వాజుడను శిష్యుఁడు వాల్క్వికిమనీంద్రునకుఁ బ్రియతముఁడుగానుండెను. ఇటులుండ నొకనాటిరేయి వాల్క్వికిఁగలలో శంఖచక్రీవనమాలావిభూషితుడగు శ్రీమన్నారాయణుఁడు ప్రత్యక్షమై యటుపిమ్మట నీహోత్పలదళశ్యామసుందరుడగు నరుఁడుగామూరి నిజకృపావలోకనముల నతనిపైఁబ్రసరింపఁజేసి “ఓయీ భక్తవరుఁడా! నేనీరూపముతో భూలోకమున నవతరించియున్నవాడను.” అనిపలికి యంతర్ధానమాయెను. వెంటనేయూతఁడు మేల్కొని నలుగడలఁబరికించి ఎక్కడను ఆమోహనాకారుఁడు కానరాకుంటచే ఖిన్నుడై, స్వప్నావలోకతమగు నాస్మితసుందరరూపమును దనమానసమున నిడికొనిధ్యానించుచు నాదిన్యరూపుఁ డెచ్చటనున్నవాడోయని తలంచుచు, వ్యాకులచిత్తుడైయుండ, నారదవనీంద్రుఁడు పాశహారములగు శ్రీహరిలిలల మనోహరముగ విరావైవాయించుచు దనదివ్యగా

నముచేఁ జేతనాచేతనపదార్థములన్నియు నిశ్శబ్దములైనిలువ, దివము నుండి లిన్నగావార్చికి తపోవనమునకువచ్చెను.

అంతనాపుట్టచూలి యావేల్పుజడదారికెదురేగి యర్హ్యపాద్యాదులచేసర్పించి, పర్ణశాలలోనికిఁగొనివచ్చి దర్భాసనాసీనునిగాజేసి వినయమువహిర నిట్లుపలికెను. "ఓసతతతపసాస్వధ్యాయునిరతా! నారదమునీంద్రా! బంధురాంధకారమునఁ బడియున్న శానికి దీపముకానవచ్చినట్లు తెన్నుగానక చిత్తవ్యాకులముతోనున్న నాకు నీప్రప్రత్యక్షమైతివి.

యతిపుంగవా! దివ్యమానవసృష్టియందు నీకుఁదెలియరాని దేదియులేదు. అందుచే నానందజేహమును దీర్చినంతోపమును సమకూర్చుఁ బ్రార్థించుచున్నవాడను.

నారదుడు—మునివరా! నీసందేహమేమి?

వార్చికి:—చతురాననందనా! పశ్చిమతమిషూభూలోకమున సకల కల్యాణగుణభానురుఁడును, సమస్తజీవసమ్మోహనాకారుఁడును, ఆర్తజనావనదీక్షాసంపన్నుఁడును, అనన్యసామాన్యపరాక్రమ భాసమానుడును నిత్యసత్యవ్రతపరాయణుఁడును, అగునరుఁడెవ్వడైనకలఁడా? అట్టి ఘనోదారపావనచరితుఁడున్నచో నెచ్చటనున్నవాడు? మునీంద్రా! మొన్నరాత్రీ నాకట్టిదివ్యపురుషుఁడు స్వప్నమున దర్శనమొసంగి రాసీభూలోకమున నవతరించియుంటినిని బోధించి యంతర్ధానమైనాఁడు నాటినుండియు ఆనరోత్రముఁడెచ్చటనున్నవాడాయని చింతించుచుంటిని కానియింతవఱకా పురుషవరేణ్యునిగూర్చి బోధింపఁదగిన దివ్యజ్ఞానసంపన్నులు కానరాఁరై ఇప్పుడు నానుకృతపరిపాకవశమున మీరునాకు దర్శనమొసంగితిరి. కావున నాయఁడుదయయుంచి నాకానరవరుని చరితమును వివరింపుడు. అనిప్రార్థింపఁ ద్రిలోకసంచారియుఁ ద్రికాలవేదియు నగు నాతీంద్రముని వార్చికివృద్ధయశఃకౌశలమును గ్రహించియిట్లుపలికెను

నార:—వార్చికిమునీంద్రా! నీప్రతేలిపిన కల్యాణగుణములన్నియు సామాన్యముగా మానవునియందుండుట దుర్లభము. కాని నీవడిగిన శరణ్యగుణాకరుడగు నరుఁడిప్పుడు కోసలదేశమున నిత్వాకువంశమునందు దశరథునకుపుత్రుఁడై రామాభిధానముతో రాజ్యమేలుచు

న్నవాడు అని యాశ్చిరామని దివ్యచరితమును సంగ్రహముగా బోధించెను. వాల్మీకి యాచరితమునువిని సంతృప్తాంతరంగుడై నారదుని బహువిధముల స్తుతించెను. నారదుడును వాల్మీకిచే బూజితుడై భగవన్నామసంకీర్తనముచేయుచు దివికేగెను.

వాల్మీకి నారదాభివర్ణితమైన శ్రీరామచరితమును వినుటచే హర్షోత్ఫుల్లహృదయుడై భరద్వాజుడు వల్కలకమండలులఁ బట్టికొని, పెంటరాగా మాధ్యందినసవనార్థము తమసానదీపీరమునకేగి, “భరద్వాజా! చూచితివా! ఈతమసానాహిని! ఎంతమనోహరముగాఁ గన్పట్టుచున్నదియో! చక్కఁకవలెఁజక్కఁగాఁ గన్పట్టుచున్న తెల్లనియునుక రేవులతోడను, నజ్జనమానసములవలె వినిర్మలములై ప్రవహించుచున్న సావన నీరపూరములతోడను, ప్రృథుల్లారవిందసౌభాగముదరములగు శీతవాత పోతములతోడను, హృదయంగమములగు జలవిహంగమకలకూజితములతోడను తీరలతానికుంజపుంజమనోహరములగు తరుసమూహములతోడనుగూడి చేతోహరమై ఈశోతోవహము తేజరిల్లుచున్నయది.

ఈతమసాతరంగిణీ నిర్మలజలముల స్నానమాచరించి మధ్యాహ్న కర్మకలాపమును ముగితును. కాపుర బిడ్డా! నీచేతనున్న స్థాలిసీపులిన స్థలించి స్నానవసనముల నొసగుము ” అనభరద్వాజుడు అవగాహనచేలములఁ జేతికందిచ్చెను. అంతనాపుట్టపట్టి యాత్మఁగట్టికొని తీరమునుండి తీర్థములోనికిదిగుముఁ జెవులకింపుచుగొలుపు విహంగకూజితమునువిని, తలపైకెత్తిచూడ బాధ్యస్థమగు నశ్వేత్థవృక్షముపైఁ గవగూడియున్న గువ్వలజత కాననయ్యెను ఆపావురపుజాటచు ఆజటాధారి చూచుచుండ జీవహింసయే జీవనాధారముగాఁగల దయావిహీనుడగు వేటకాడొకఁడు వాడికోలచే నాగువ్వలజతలోనుండి మొగపిట్టను నేలబడఁగొట్టెను. అపుడు తన్నుదీడి రక్తసిక్తమైనదేహముతో నేలపైఁబడి కొట్టుకొనుచున్న తన మొగపులుగుచుజూచి, కొమ్మపైనుండి కూడికకాని పాటునకు దీనముగాఁ గూయుచున్న యాగువ్వపెట్టిని చూచినతోడనే దయామయుడగు నాల్మీకఁచూలి జాలిగొని కన్నులశోకవారికమ్మగోపమునుబట్టఁజాలక, యట్లన్యాయముగా సుఖపరహితమైనట్లు కాం

చమును జంపిన యాకూళనుజూచి తిట్టఁబోవ, వాల్మీకివదనమునుండి శ్లో! మానిపాదపత్తిహంత్యంమాగమః శాశ్వతస్సమా! యత్రోచమి ధునాదేశమవధీః కామమోహితం! అని యప్రయత్నముగా నొకయ పూర్వగీర్వాణశ్లోకవాణి వెలువడెను. అట్లప్రయత్ననిర్ణతమైన కరుణర సవాహిని వెలికివచ్చినతోడనే వాల్మీకి యానూత్నఛందస్సునకు వింత చెంది, చెంతనిలిచియున్న భారద్వాజనితో గట్టుపలికెను.

వాల్మీకి:—పుత్రా! భరద్వాజ! ఏమి! యీవిచిత్రఛందఃప్ర సారము గణపతియై విలపించుచున్న క్రొంచిత్రకుంఠినిజూచి శ్లోకతప్పుడ నై పలికినశాపాక్షి తంత్రీలయసమన్వితముగా గానముచేయుఁడగు శ్లోక ముగామాలినది. నేనిట్లుపలుక నెట్టిప్రయత్నముచేయలేదే! మఱియు నే నెన్నడిట్టి హృద్యమగు పద్యమునువినియుండలేదే! అహ! భరద్వాజ! కంటివా? యీఛందస్సుయొక్క చందమును!

భరి:—గురుసారవభామా! నిజమే కేవలమామూయఛందో మంత్రముల వినునాచెపులకీ యపూర్వశ్లోకము మనోహరముగా విన వచ్చినది. తపోనిధీ! మీహృదయకుహారాంతర్లి నమైన గానరూపిణియగు వాణి మీముఖారవిందమునుండి యిట్టిశ్లోకరూపమున వెలువడియుం డును. కవిత్యమప్రయత్నముగా నావిర్భావమైనపుడే సహజసుందర శైలితోడను మనోహరభావసంపదతోడను గూడిశోభించును సహజ కవితకున్నసొగసు కృత్రిమకవనమునకుండనేరదు. అనిపలికి తిరుగ గురుకఠితశ్లోకమును స్వయముగాఁబఠించెను వాల్మీకిభరద్వాజఁడొన ర్చిన పద్యగానమునువిని పరమానందభరితుఁడై తమసాజలములన్నాన మాడి సంధ్యావందనాదులఁదీర్చి, కలశహస్తఁడై శ్లోకమునుబఠించుచు భరద్వాజఁడు తనవెంటరా నావామలూరుసముద్భవుఁడు అప్రయత్న ముగాఁ సంపాద్యమైన సజీవపద్య భారతీసాక్షాత్కారమునకు మాటి మాటికి విస్మయమందుచు నిరూపకమునుచేరెను

—* నవమాధ్యాయము బ్రహ్మసందర్శనము *

అచటిపట్టుబ్రాశ్లోకము నొకరినుండియొకరువిని సంతోషముతో ధానిగఁగముఁదేయుచుండఁబ్రాచేతనుఁడు విస్మయానందభరితుఁడయ

శ్లోకవిర్భావమునకుఁ గారణమేమయియుండునా! యనియోలోచించుచుండ, సకలజగన్నిర్మాతయగు విధాతసత్యలోకమునుండి వాల్మీకిమహర్షి యాశ్రమమునకు మరాళవాహనముపై నచ్చెను ఆచతురాననునిఁజూచి వాల్మీకి బ్రహ్మానందమొంది పత్మ్యద్ధానవందనమొనర్చి, కరపుటములుసంఘటించి నిలువ నానలువ నలుమోములనుండి చిరునగవులుపసరింప వాల్మీకినవలోకించి యిట్లుపలికెను

బ్రహ్మ:—మునివరా! నీవదనమునుజూడ నీవేదియో శాస్త్రవింతనుగని వెలగండియున్నటుల తెలియవచ్చుచున్నయది నీవెలగునకుఁ గారణమేమి?

వాల్మీకి:—భారతీరమణా! నీకుఁడెలియనిదేదియుండును; అయిన నువినుడు మనవిచేసెదను. కమలాసనా! నిన్న నేనొక విషాదకరమగు నిషాదకృత్యము నవలోకించి ఖిన్నుడనై కూర్చుండగునావ్యాధునిఁ దిట్టబోవ నప్రతీక్షముగా నవీనభండస్పృశి నానోటినుండివెలువడినది. దానిందలంచి వింతచెడియుంటిని. అని యాశ్లోకమును పఠించెను.

శ్లో॥ మానిషాదప్రతిష్ఠాంత్యం మాగమః శాశ్వతీసమా॥

యత్కౌంచమిధునాదేకమవధీః కామమోహితం॥”

బ్రహ్మ:—కవివరా! నాప్రేరణముచే సరస్వతి నీవదనసరసిజమునుండి, ఈనవీనశ్లోకరూపముతో నావిరభవించినది సందియములేదు. ఈశ్లోక రాజమున బైకినిషాదపరమగుశాపక్రియు లోపలమానిషాదపరమగు మంగళోక్తియు నిగూఢముగానిమిడియున్నవి. వినుము మొదటి భావమును “ఓనిషాదుఁడా! కామమోహితమగు కౌంచమిధునమునుండి మగపిట్టను గొట్టిజంపితివి కావున నీవచిరకాలములోనే నశింతువు గావుత.” రెండవభావము “ఓరమారమణా! కుటిలస్వభావముగలరాక్షస మిధునమునుండి పురుషుని సంహరించితివి. (అనగా ఓసీతాసహచరా! రామా నీవు ముండ్తోడిరీరావణులలోనుండి కుటిలాశయుడగు రావణుని

కూలనేసితివి కావున శాశ్వతకీర్తినింది యీవసుంధరఁ జరకాలముండువు కావుత!) అని యిట్లచింతితముగాఁ చింతితార్థప్రదమగు మంగళార్థము జూడ నీపద్యమందువెలయుచున్నది. కావున నీవీశ్లోకరత్నములతోఁ

కావనమగు శ్రీరామచరితమును విరచించి యాదికవివై ప్రఖ్యాతినండు మున్నునీకు రామకథను నాయాజ్ఞచే నారదుఁడుబోధించి యున్నవాడు మఱియు నాయుగుగ్రహముచే జానకీజాని చరితమంతయు నీకుఁ గరబదరసద్భక్తమై కావచ్చును. నీవువిరచించిన రామాయణకావ్యము భవముననగసముద్రాదులును, దివమునసూర్యచంద్రాదులును, ఉన్నంతకాలము లోకానందసంధాయకమై తేజరిల్లకలదు. పాపహరమగు శ్రీరామనిపావననామ ముచ్చరింపబడునంతవఱకు నీవు నాలోకమున బ్రహ్మానందముగా నివసింపఁగలవు మున్నునీవొనర్చిన యఖండరామనామతపమునకు ఫలముశ్రీమద్రామాయణకావ్యమునకుఁ గర్తవగుటయే. నీవుకలలోఁగన్న నీరదసుందరాకారుఁడగురాముఁడే ఈమహాకావ్యమునకు వాయకుఁడు పూతసరితయగు సీతయేనాయిక కావునమునివరా ! కాలహరణమొనర్చక వెంటనేకావ్యనిర్మాణమునకుఁ బూనికొనుము. అనియావించి వచించి, యంతర్ధానమామెను.

సరసిజానముఁడేగినపిదప ముదితమానసుఁడగు నాప్రాచేతసుఁడు మొదటఁగలలో నీలనీరదశ్యాముఁడగునరుఁడు వ్రత్యక్షమగుటను, అవినుక నీరదమండలమునుండి నారదుఁడు తనకడకువచ్చుటను, పిమ్మటఁ గ్రొంచీకరుగావలోకనజనితశోకము శ్లోకముగాఁ బరిణమించుటను ఆవెంటనే చతురాననసందర్శనమగుటను ఆపరమేష్టి తన్ను రామాయణమొనర్చ నాజ్ఞాపించుటను దలంచివిస్మితుఁడై శిష్యులెల్లరు దానుచ్చరించిన శ్లోకమును చైస్వరము లోశ్రుతిసుఖముగా గానమొనర్చుచుండ బులకితగాతుఁడై యారాత్రియంతయు శ్రీరామచరితమును హృదయమున బ్రత్యక్షముచేసికొని, యదుగోదయమునకు ముందుగానే స్నానసంధ్యాదివిధులనెరవేర్చి దర్శననాసీనుఁడైనప్రవందనమొనర్చి శ్రీహరిని ధ్యానించి శ్రీమద్రామాయణమును హృదయములగు పద్యములలోవిరచించెను.

నవరసకిసలయదలనిలసితమై లలితపదసుమనముదయశోభితమై మంజులభావామొదమేరురమై సుమధురార్ధఫలకదంబబంధురమై శ్లోకకోకిలకలరననాదసుందరమై పాపతాపాలపనారక శీతలఛాయావృతమై పుణ్యసంపాదశానుకూలమూలవిరాజితమై గీర్వాణభాషాలవాలభరితే

ప్రీతిమై సోలాభీష్టసాచదనామకూలమై, వెలయురామాయణపారిజాతముహేమమును సృష్టించి వాల్మీకిమహర్షి శాశ్వతకీర్తినిబడసెను. భారతదేశము సారస్వతవిషయమున సర్వదేశాతిశయియై చెన్నొందు టకీరామాయణకావ్యమే ముఖ్యకారణము ఈకావ్యసూక్తిని కరుణారసవర్ణనములచే బాసాగములగూడఁ గరిగింపఁజేయును. నీలికథావినరణములచే నాయనమానసములనుగూడ రసవంతములనుగా నొనర్చును పేమవైభవప్రకటనములచే శర్కరాశకలములఁగూడ నొక్కముద్దగా జేయఁజాలును శౌర్యప్రతాపప్రచారములచే దృఢబలములనుగూడఁ దేజోవంతములనుగాఁ బరిణమింపజేయును కౌర్యవర్ణనములచే గ్రీవాద్దులనుగూడ సిగ్గుపడఁజేయును పెక్కిలమానవసంఘమును మార్తాండముండలమువలె దేజోవంతమునుగాఁ జేయసమర్థమైయున్నది.

కవులెల్లరిందలి కల్పనాచమత్కృతులను భావోన్నత్యములను, నవరసవిలాసములను ప్రకృతివర్ణనములను తమకావ్యముల నింపియున్న వారు జరులలో వర్ణధారలఁదడవనివాడును, పూర్వకవులలో రామాయణసారము నాస్వాదించనివాఁడును లేడు చక్కనియుపమానములనిచ్చుటలో వాల్మీకియే యుపజ్ఞాను “ఉపమాకావిదానస్య” అనులోకోక్తి సాచేతనునకుఁ బిమ్మట అనితెలుపవలసియున్నది.

వాల్మీకి అట్లుమనోహరమగు నపూర్వకావ్యమునువిరిచించి దీనిని హృదయముగా గానమొనర్పఁదగినవారెవరా ! అనిపరిశీలింపసాగెను. ఇట్లు నిజకావ్యగానార్తులగు ధీశాలురకై నిరీక్షించుచుండ గానకళాకోవిదులును కింసరకంఠులునగు కుశలపులువచ్చి సాదములకువంపన మొనర్చి వినయావనతపదనులైనిలువ వాల్మీకిమహర్షి హర్షనిర్భరహృదయుఁడై, ఆకవల నవలోకించి ఏకలే రామాయణానాహులని నిశ్చయించి వారికి నిజకావ్యమునుబోధింపనొచ్చి అసీతానందములచే స్నానమాడించి నవవల్కములఁగట్టించి తూర్పుముఖముగాఁ గూర్చుండఁబెట్టి మహర్షుల ధ్యానించి సాకల్యముగా రామాయణమునుబోధించెను.

అసమానమేధాసంపన్నులగు సీతానందనులు సీతాచరిత్రసూదరమగు రామాయణమును కంఠపాఠ మొనర్చి వివరించినాడములలో నిజ

కంఠస్వరముల మేలగించి మహద్భులమోల వృద్ధ్యముగా గానమొనర్పఁదొడంగిరి.

ఆజగన్మోహనగానము కర్ణపుటములబడినతోడనే మునివరేణ్యులెల్లడు సమాధులఁజాలించి, సభకూడి శ్రీరామకల్యాణగుణగీర్తనమును వీనులొగ్గివినమొదలిడిరి కుశలపులును మహద్భులకానందమభివృద్ధియగు నటుల వీణవాయింతుచు రామాయణమును బాడనారంభించిరి ఆసావన గానమునకు సంయమిందులై వింతచెంది ఓహో యేమియీగానమాధుర్యము, ఆహ! యేమియీపద్యరచనాచాతుర్యము అయ్యారే! యేమియీగాయకనైపుణ్యము ఔరా! ఈలలితకంఠస్వరులు స్వరూపసూపదచేతను వీణానినదమాధుర్యముచేతను నిజకోకిలకంఠస్వరములచేతను మానవమానసములనేకాక తిర్యగ్జంతువృద్ధయములఁగూడ మోహపరవశమ్మనుగా జేయుచున్నవారలు అనిప్రశంసించుచు గానాంతమునమునులు వారలదీవించి ముద్దులిడి సంతోషముతో నొకముని కమండలువును వేటొకతాపసి వల్కలములను ఇకనొకజడదారి జన్నిదమును మఱియొకసంయమి కృష్ణాజినమును ఇకనొక్కకావిగట్టు మొలనూలును ఇట్లువారివారికింపగు వస్తువులనొసంగిగారించిరి.

కృమముగా నామైధిలీసుతులు వాల్మీకియాజ్ఞపైని ఆరామానుణమును జానపదసంఘముల, ముంగలను నాగరజనసమూహముల మోలను స్త్రీసమాజములయెదుటను గానముసేయమొదలిడిరి ఆకుశలపులొకనాడు తరకోసలదేశరాజధానియగు సాకేతనగరమున రాజవీధిని సీతాచరితమునుగానమొనర్చుచు దిరుగఁజొచ్చిరి. అపుడావృద్ధయావర్జకమగు జనకజాకుమారగానము చెవినిబడినతోడనే అయోధ్యాపురజనులు నిజకృత్యములపైపరిత్యజించి స్త్రీబాలవృద్ధముగుంపులుగుంపులుగాఁజేరి యాగానమును వినఁదొడంగిరి.

భరతాగ్రజఁడగు రాముఁడామనోహరసంగీతనాదమును రాజమందిరములోనుండి యాకర్షించి, లక్ష్మణునిబంపి, యాసోదరగాయకుల నిజసభామందిరములోనికిరప్పించి మణిమయకాంచనాసనములనొసంగి యూదరించి, బంధుమిత్రమాతృదులు పరివేష్టించఁగొలుపుదీర్చి నీలో

త్పలదళశ్యామసుండరులగు నాచిన్నియన్నదమ్ముల సోయగమునకు లోసంతసించి, నిజానుజలకు నాయమలరూప సొపదనుకూపి యిట్లు పలికెను.

శ్రీరాముడు—ప్రియసోదరులారా! మండరాకారులగు నీకవలు తమకంతస్వరముల వీణానాదములతో జొనిపి పాడుచున్న యీమనోహర కావ్యగానము నామానసమును సంమోహింపఁజేయుచున్నది కావున ఈబాలురబాగుగా గానమొనర్ప నేర్పాటుచేయుడు. అనభరతుడు; మునిబాలకులారా ! మొదటినుండియు మీనేర్చినగేయమును గానమొనర్పడు ఈకోసలసార్వభౌముడు మీపాటనుసావకాశముగా వినఁగుతూహలియై యున్నవాడు అనితెలుపఁ, కుశలపులు వీణలశ్రుతి చేసి శ్రోత్రాసందజ్ఞకముగా రామాయణమును గానమొనర్పమొదలిడిరి. ఆగానమునువినుచున్న సభాసనులెల్లరు చిత్రార్చితరూపముల వలె నిశ్చలులై యాకర్షింపఁదొడగిరి.

సభాస్థారులట్లగుటలో వింతయేమున్నది. ఇప్పటిదికాక ముగాంతరములజరిగినదైనను, కవిదివ్యజ్ఞానసంపన్నుఁడుకాక, యేకతిపయపద వేదియు యగుసామాన్యుఁడైనను వాణిపావనగైర్వాణికాక, యేకోయ బాసయైనను, గాయకులుకింపరకంతులుకాక యేమోటుపాటకాండ్రైనను, శ్రుతివీణకాక యేతోలుతిత్తియైనను గానస్థలిమహారాజమందిరముకాక యేరచ్చచావిడియైనను, శ్రీరామకథ, వినునపుడు జనసమూహముల నానందపరవశములనుగాఁజేయుచుండ, ఆత్రేతాయుగమున శ్రీరామచంద్రసభామంటపమున వాల్మీకిమునిచే గొత్తగావిరచింపబడి, విపంచీశ్రుతితోఁగూడి, కుశలురగు కుశలపులచేగానమొనర్పఁబడుచున్న రామచరితము సాకేతవాసుల నిశ్చేష్టులనుగాఁజేసియుండదా? అట్లుభరతునిచే నియుక్తులై కుశలపులిట్లు రామకథను బాడమొదలిడిరి

దశమాధ్యాయము.

—♦ కుశలవగానము ♦—

శ్రీమంతంబగు నార్యానిర్తంబున మధురపావనజలపూతములయిన సరయునదీప్రవాహములతోడను సర్వసస్యశోభితులైన

కేదారనివహరములతోడను, వివిధరుచ్య ఫలభాసుందరములయిన రమ్యోద్యానవనములతోడను సంపన్నజనపూర్ణగ్రామసముదాయములతోడను, విరాజితమై ఉత్తరకోసలమనుజనపదము తరదిశకలంకారముగా వెలయుచున్నయది.

నిస్తులానందరంజితమగు నాదేశమునకు మనురాజేంద్రునిచే నిర్మితమై, పండ్రెండు యోజనములుపొడవును మూడుయోజనములు వెడల్పునుగలిగి అయోధ్యయను పట్టణము రాజధానియై తనగారుచున్నయది ఆపురవీధులన్నియు విశాలములై తిన్నగాఁగనుపట్టుచుండును. వాసికిరుప్పక్కల మిన్నరయు మేడలవరుసలు మూసచుబోసి యచ్చుదీసిఁటల యొక్కపోలికతోఁ గానవచ్చుచుండును. ఇరుకులేక విడివిడి గఁగట్టఁబడిన యాకాశంకులతోగూడి విఠగమార్గములు సకలవస్తురత్నసంపూర్ణములై చూపుల నాకర్షించుచుండును ఆనగరరాజవీధియతివిశాలమై వంకరలేక యాతాగ్రూతజనసంఘములతో నిండినడువనశక్యమైయుండును. ఆరాజమార్గమపొడుగునఁ బరాగఽటలముపైకెగురకుండఁ జన్నిటోడదుపఁబడి, సుమమాత్రకాఛ్ఛాదితమై తెల్లగాఁదారాపథమువలెఁ గనుపట్టుచుండును.

మఱియు నాపురముననొకదిశను యజ్ఞశాలలనుండి వెలువడు ధూమమును, వేఱొకదిక్కున యంత్రాగారములనుండి వెలికినచ్చు పొగయు నేకమైఘనశ్రేణులతోఁగలయుఁ బ్రేకించుచుండును. ఆనగరరాజమూసవెలయు లలితకళామందిరముల సంపదలనవలోకించునపుడు చూపగుట తామేదేవేంద్రాది దివ్యభవనములలోనో యున్నయటుల భావించుకొని భువమునఁదిరుగుచున్నటులఁదలంపరు.

ఆరాజధానియందుగల యద్భుతవిశేషమేమన నచ్చటి కలాశాలలయందుఁ జదువుకొనువిద్యార్థులకు నిజపాఠపఠనముదక్క భోజనచేతనాది వ్యయములతో నిమిత్తములేదు. వానినన్నిటిఁ గోసలాధిపతియే కనిపెట్టుచుండును. ఆసాకేతనగరమున నిర్మితములైన నాటకసౌధముల కేగి వానియందుఁ గుళీలవ్రలచేఁ బ్రదర్శింపఁబడు నిజదేశరూపకముల నీక్షించునపుడు సభ్యులు తామాగాధలు జరిగినసమయమున నాయా

పాత్రలతోగలసి యున్నటులనే తలంతును కాని నాటకముల నవలొ
కించుచున్నటులఁ దెలియఁజాలదు. పరదేశములనుండి యయోధ్యాపట్ట
ణమునకు వచ్చు యాత్రికులకు మర్యాదలతో సకలసౌకర్యముల సమ
కూర్పు ధర్మపాసాదములెన్నియో యానగరమునఁ గలవు. మాత్రము
నాపురమునఁ గాపురముండు ప్రతిగృహమేధియు సతిధుల దైవతముల
వలె భక్తితోఁ బూజింపఁబడెను. అపుటభేదనమున వంటపూటి
యిల్లు కంటికగువడదు. ఎంతవెదకినను ఇతరపట్టణములయందువలె నా
నిగమమునఁ గంచుకాగడాలువేసి వెతకినను వంచకులు కానరాదు. సృష్టి
యందుఁగల పదార్థములనన్నిటి నావీటఁ జూడవచ్చును కాని యస
త్యము జూడమాత్రము కానరాదు. అపురనాథీమణుల సౌభాగ్యసంప
దలఁ దిలకించి సురకాంతలు స్వర్గమునుగీసి సాకేతమునఁ గాపురముండ
గోరుచుండు. నిజమాయ నయోధ్యాపట్టణమును జూచినపిదప దేవ
రాజధానియగు నమరావతీపట్టణము నిర్మింపఁబడినదియో లేక సుపర్వ
పురమును జూచినపిమ్మటఁ సాకేతనగరము కట్టఁబడినదియో తెలియదు

ఇటుల సకలసంపదలతోఁ బురుషుడు నాసాకేతనగరమున శౌ
ర్యాదార్యాది గుణకలితుఁడగు దశరథుఁడను స్వపాలుఁడు ధర్మకంచుక
ధారియై న్యాయఖడ్గముచేఁబూని ప్రజలఁ బాలించుచుండెను. ఆరవివంశ
శేఖరుని పాలనమున ముత్తులుమొదలు సేవకులవఱకునుగల రాజో
ద్యోగులందఱు ప్రజాసేవాపరాయణులై నిజపాలకయశమునకై స్వప్రా
ణములఁగూడ సమర్పింపఁ జూచుచుండురు. ప్రజలన్ననో రాజశాసన
ముల కడుగుదాటక భయభక్తులతో సంచరించుచుండురు. ఇట్లు దశర
థుఁడసమాన యశోవిరాజితుఁడై కోసలదేశమును చక్కగాఁ బాలించు
చుండెను.

ఒకనాడఁ కోసలరాజమాళి మృగయావినోదాభిలాషియై పరి
వారజనము వెంటరానడవికేగి ధనుర్భాణములఁజేకొని మృగములసంహ
రించి శివరమునకు మరలివచ్చుచు నెదుటనొక యాశలేశికానరా దానిం
గొట్ట వింటనలుగునుదొడిగి యాకురంగిపైకేగ నామృగి రెండవదొడ

ధరునివలెఁ దనవైపువచ్చుచున్న దళరథునిఁజూచి, పరువిడఁజాలక మను
వ్యవాక్కులతో నిటులఁ పలుకఁదొడఁగెను.

స్వప్సార్వభౌమా! నన్ను మీనిశితబాణముచే హతమొనర్పకుడు
కరుణించి వినుడు నానుడువుల దయామయా! నేను నిన్ననే పునవిం
చిన బాలెంతరాలను. ఆకలిబాధచే నీదివసమున నేబచ్చి గణిపోవలఁ
గొరికి తినవచ్చితిని. పాపము నాశిశువులాకటిబాధ కోర్వజాలక పాల
తైనేనేగిన దిక్కునకుఁ జూపులఁజరపి, నారాక కెదురుచూచుచుండును
అపసికూనలు లేతగడ్డిపరికలఁగూడఁ గొరికినేరవునొకదా! మీయట్టి
కృపాభువులు జాలిగొని మృదులతృణలవకబలముల నోటికందించినను
తిననెరుగవు. కావున, నేనేగి వానికిబాలించి యాకలితీర్చి మీసన్నిధికిఁ
దిరుగవత్తును. అప్పుడమీరునన్ను మీయిష్టానుసారము చేయవచ్చును
నన్ను విడుచుట మీకొగ్గీకారముకాదేని, మీకు కావలసినది మాంసము
కనుక నాపొదుగులక్కఱ తక్కినదేహమునుండి యామిషమునంతను జే
కొని, ననువిడువుడు నేఁబోయి యా లేకూనలకుఁ బాలనిచ్చి ప్రాణముల
విడుతును.

రాజేంద్రా! సంతానముఁగన్నవారు నిజసంతతి : సంతానమున
తంత శ్రమచెందుదురో యోతపరితపితురో యాసంగిని సంతానహీ
నులగుజీవులు తెలిసికొనఁజాలరు. దయానిధీ! బిడ్డలఁగన్నవారి దారుల
కును సంతతిలేనివారి త్రోవలకును బాలికయేకునురదు, ఆరెంటికిని కరి
కరమునకును, దోమతోండమునకు నున్నంతభేదముండును. తనయులఁ
గన్నవారి మానసములు నవనీతకోమలములై యలరుచుండును. సుతులు
లేనివారి హృదయములు పాపాణాలికతినములై దనరుచుండును. మహా
రాజా! ఈలోకమునఁగల చేతనజాలమంతయు సంతానతంతువులచే సం
టఁగట్టఁబడియున్నది. అట్టిసంతతిపాశమేలేకున్న యెవరికివారేకాని
యొకరికొకటి కానేరదు.

కావున భూపవరేణ్య! నాచిలునులకుఁ గినియక నాపై దయ
యుంచి, నన్నుఁ బ్రస్తుతమువిడిచి, కల్లార నాశాబకములఁ గాంచుభా
గ్యము నాకు సమకూర్చుడు. అని కన్నీరువిడుచుచు తనయెడఁట నిలచి

యున్న యాలేడినిమాచుటచేఁ జాలియుఁ దాని మానవాలాపముల విచుటచే విస్మయమును నిజమానసమున నొకురింప దశరథుఁడా హరిణ కాంతనుజూచి యిట్లుపలికెను.

దశరథుడు:—టకురంగీ! నీకభయమొసంగితిని నీవిట్లు మానుష భావతో మాటలాడుట యెట్లు సంపాప్తమాయె? నీవృత్తాంతమెయ్యది? అన నాయాడలేడి భయమువీడి, యిట్లు బహులుపలికెను.

లేడి:—రాజేంద్రా! వినుడు నాదీనోదంతము వివరింతును. కృపాభూ! నేదొలిజన్మమున నుజ్జయినిని నివసించు తారయను వేశ్యను. నేనాజన్మమున స్తంభుడను విప్రకుమారుని మోసగించి, యాలేనిసర్వస్వము నపహరించి, కవ్వకాలమున నాద్విజోత్తముని నవమానించినందుకుఁ బిమ్మటిజన్మమునఁ గిరాతాంగననై పుట్టితిని.

అవిప్రసందనుడగు స్తంభుడును, రెండవజన్మమునఁ బ్రేచ్ఛేతను నకుఁ గేశవనామమునఁ బుత్రుఁడుగాఁబుట్టి, నిజధర్మములవిడనాడి, క్రూరుఁడై కోయలలోఁగలసి, కృమముగాఁ బ్రబలుడైనన్ను బెండ్లియాడెను నేనాలేనివలన సంతానవతిని, యాలేనిచే సౌఖ్యముగాఁ బోషింపఁబడుచుంటిని ఇటులుండ నామగఁజొకనాడు నన్నుఁబిలిచి, పాపవిభాగమున నాపాపాయ్యమునుగోర నేను హనిమాటలవినక, నిరాకరించితిని. అందుచే నాకేశవ్రుడు సంపాదవిరక్తుఁడై యెచ్చటికో వెడలిపోయెను.

సంపాదకుఁడును, సాహసికుఁడునునగు నాపలి యేగినపిదప నాకోడండుని, నానందనులును, నన్నీసడింపఁ దొడంగిరి. అంత నేను వారు నాపైఁజూపు సనాదరముచేఁ బశ్చాత్తప్తనై, పతి యవమానము నకు ఫలము సంపాప్తమైవదని తలంచుచు, నాభర్తనువెదకుచు నరణ్యమునఁ గేశవా! కేశవా! యని పిలచుచుఁ దిరుగ మొదలిడితిని. కాని యావిప్రోత్తముఁడు ఎక్కడను గానరాకుండెను. అటులదిరుగుచు నేనొకనాడు వేసవికాలపు వడగాడ్పునకుఁ దాళఁజాలక, యొకచెట్టనీడను జేరి యటనిలచితిని. అపుడా మధ్యాహ్నతీవ్రాతప సమయమున నెట్టిని గిరిరేణుమధ్యమునఁబడి భగ్గుమని కాళ్లుమండుచుండ నందుండి కదుల నేరక దుఃఖపడుచున్న శంఖుడను ముసలితపసి దూరముననుండి నన్నుఁ

జూచి “ఓయమ్మా! నన్నీనుడుటిసుకలోనుండి యాచెట్టునీడకు జేర్చుము. నీకమితపుణ్యము చేకూరఁగలదు” అనియటచెను.

నేనావృద్ధతావసుని సంతాపమునుజూచి, యాతని యార్తనాదమునకు జాలించెడి, నేదొడిగియున్న పాతచెప్పలఁ జేతఁబట్టికొని యాయాతవలెప్రక్కనైతడేశమున నిలచియున్న మునిఃముందుఁ బడునట్లు వడిగా విసరితిని. దైవానుకూల్యముచే నాపాదుకలు మునిచేతికందునట్లు పడినవి.

ఆసంయమిందుఁజూడ యుపాసహములఁ దొడిగికొని, యానీకతాస్థలినుండి నాయొద్దకువచ్చి తోడనే మూర్ఛనొంది నేలఁబడిపోయెను అంత నేనాతనిచేతనున్న సాటబుట్టునుజేకొని, తమసానదీజలములఁ గొని తెచ్చి, యామునిపైజల్లి లేజరుజొంపములజేఁబూని విసరితిని. అతైత్యోపచారముచే శంఖుఁడు కొంతయలసటతీర నావైపు చూచి మెల్లగా నిట్లుపలికెను.

శంఖుఁడు:—తల్లీ! నీవు నాస్రాణములఁ గాపాడితివి. నీవు నాకానమయమునఁ బాదుకాదానమొసంగకున్న నేనాకాలినయిసుకలోఁబడి, మాడి మడిసియుండును. అమ్మా! చూడుము. నాయరికాల్బేట్లు బాబ్బలెక్కియున్నవియో యని, పాపమాముదుసలి తనపాదలములఁ జూపెను. నేను మట్టిపండ్లవంటి యాయెట్టిని వ్రోణములఁజూచి, భీతిల్లి వెంటనే యింగుదీలైలమునుదీసి, యాపుండ్లకుఁబట్టించితిని నాసేవకా ముని పాదుఁడు సంతసించి తిరుగ నిట్లుపలికెను.

శంఖుఁడు:—తల్లీరో! నాపైసీగిత దయవచ్చుటకుఁ గారణమేమి ఓయవ్వా! నీవిల్లొంటరిగా నుంటకు పేతువేమి? నీవృత్తాంతమేమి? అని ప్రశ్నింప నేను నాయపుటిచరితమును వివరించితిని నాగాధనువిని, ఆ యోగిపుంగవుఁడు యోగదృష్టిచే నాభూతభావిజన్మముల గాధలఁ దెలిసికొని నాకిట్లు బోధించెను.

శంఖుఁడు:—సోదరీ! నీవు పూర్వజన్మమునవేశ్యగానుండి పావనచరితుఁడగు భూసురకుమారు నవమానించుటచే నీజన్మమునఁ గోయ పూబోడివై పుట్టి నీభర్తను నిర్లక్ష్యముచేయుటచే, ముందుజన్మమున

నాడు లేడివైపుట్టుకున్న. ఇపుడువృద్ధతాపనుడనగునాకుఁజెప్పలకొనఁగి,
కాపాడుటచే మృగీజన్మమునకుఁబిమ్మట శబరనారీమణివైపుట్టి, బ్రహ్మ
చారిణివై మునులసేవించి, యాశీవితాంతమున నరరూపుడగు శ్రీహరిని
దర్శించి, యాపుణిహస్తమునిఁ బూజించి, పునరావృత్తిరహితమగు మో
క్షమునందఁగలపు ఈజన్మమున నీకునాథుఁడైన కేశవుడు లోకమంద్యం
డగు మహర్షిపుంగవుడు కాఁబోవుచున్నవాడు నీవారవిజూడఁజాలవు
కావున నీవీడినముమొదలు దయాశౌచారలతోఁగూడి, కానుకో)ధా
దులవిడి, శ్రీహరినిధ్యానించుచు దేహయాత్రీనుముగింపుము. నాకృత్యచే
నీకు రాఁబోవు లేడిపుట్టుపునందుఁ బూర్వజన్మస్మృతియు, మానుషవా
క్కును జేకూరఁగలవు. అనిజోధించి తమసాజలములన్నానమాడి వెడలి
పోయెను. ఆపిమ్మట నేనామహర్షి బోధించినరీతిని నాజాతినిసహజమగు
జీవహింసాదులనిడనాడి శ్రీకాంతుని స్మరించుచుఁ గిరాతీదేహమునుజా
లించి ఈవారిజీహాపముతోఁబుట్టితిని. ఆయతివరుని కటాక్షముచే నాశీ
మానవవాణీయు, గతజన్మస్మృతియు, సమకూరినవి ఘహరాజా ! ఇయ్య
దినాజన్మవరంభరావృత్తాంతము అని తెలిపెను.

దశరథుఁడా లేడిచుడువులవిని, తానొనర్చుచున్న జీవహింసకు
వగచి, శంతానమునుగూర్చి యాహరిణిపలికిన ఘనోహరోక్తులచే మన
సుకరఁగఁ దనకంతవఱకు సంతతిలేమిస్ఫురణమునకురాఁగాఁగన్ముఁడైయా
కురంగినినిడచి వ్యాకులచిత్తుఁడై వెంటనే మృగయాచిముఖుఁడై య
యోధ్యకేతెంచి, ప్రబలమగు సంతతించితచే నన్నపానాదులఁజేకొనక
కృశింపఁదొడంగెను.

—: ఏకాదశాధ్యాయము. యాగప్రియత్నము :—

ఇటులుండ సుశుతుఁడొకవాడు దశరథమహారాజును సంద
ర్శింపఁగోరి, యారాజేంద్రునిప్రాసాదమునకేగి, చిక్కిప్రక్కపైఁ బరుం
డియున్న దశరథునిఁజూచి, చతుస్రగలవాడగుటచే నిట్లుప్రశ్నించెను.
“కోపలరాజేంద్రా ! భూలోకమున నిస్సప్రత్నుఁడవై, భాకలోకమున
సురేంద్రాభయప్రదాతవై వెలయుచున్నవాడవు నీప్రతిల్లన్ననో నిత్య

మంగళములతోడను పచ్చనితోరణములతోడనుగూడి, సంతోషసాగరమున నోలలాడుచున్నవారలు. సకలసుగుణసంపన్నులును, అసమానపాతివ్రత్యకలాకలితలునగు మువ్వకుర్రాణులు సహధర్మచారిణులై సేవించుచుండ సకలకీర్తువుతోనర్చి, దీనులపాలిటి చింతామణివని ప్రసిద్ధిగాంచియుంటివి. ఇఁకనీకోశములనున్న ధనసంపద, కుబేరునినవనిధులయందుఁగూడ నున్నదియోలేదో. ఇట్లుసకలైశ్వర్యములతోడను సమస్తానందములతోడనుగూడి నెలయుచుండియు నిట్లుకృశించియుండుటకు. గారణమేమియో తెలియవచ్చుటలేదు. సామాన్యముగా నృపాలురఁగృశింపఁజేయువ్యసనములునీకు స్వప్నమునందుఁగూడఁగలుగనేరవుకదా! ఇఁకనీకార్యమునకుఁ గారణమేమి? రాజేంద్రా! ఈకోసలప్రజలు నీదర్శనము లేకుండుటచే బెంగటిల్లుచున్నవారు విధేయులమగు మేమెల్లరముమీమాజ్ఞలనెరవ సంసిద్ధులమైయుండ మీరిట్లుమీయాభిమతమేమియో మాకుఁదెలుపక పోవుట ధర్మముకాదు.

దశరథుడు:—మిత్రుఁడా! సుమంత్రుఁడా! సంతతిలేనినాడెన్ని సంపదలున్ననువ్యర్థములే. వానివలననావంశయు సంతోషముకలుగనేరదు. ప్రియసఖుఁడా! నాకుసంతానముకలుగుభాగ్యములేదు. అందుకనువగు వయస్సేగి చాలకాలమాయెను. ఇఁకనాకుఁబుత్తులుకలుగుటయెట్లు? ఈసూర్యవంశమభివృద్ధిచెందుటయెట్లు? నామానసమును సంతతిలేదనడి సంతాపము, బాధించుచుండుటచే నిట్లన్నపానాదులుకుచింపక సన్నగిలుచుంటిని. అంతియకాని నీకుఁదెలుపరానిమరెట్టివ్యసనమును నామానసము నాకీమించియుండలేదు.

సుమంత్రుడు:—కోసలరాజమాభీ! మీరుసంతతికై యింతనిచారింపఁబనిలేదు మీకచిరకాలములో లోకకల్యాణముల సమకూర్చసమర్థులును, సౌందర్యజితకందర్పులును, సౌభాగ్యైకభాకలితులును సకలలోకవిఖ్యాతకీర్తులునగు నలుగురు నందనులు కలుగఁగలరు ఇందుకుసందియములేదు. కావునరాజేంద్రా! సంతాపమువీడిసంతోషమునుజెందుడు

దశరథుడు:—పిచ్చివాడా! మేఘములులేనిమింటనుండి ఘననీరధారాసంపాతముకలుగునా? పుణ్యహీనులయిఁటనుండి నందనసంపద

సంభవమగునా? సహృదయులౌపులఁ దమప్రియవచనములచే సంతాప విరహితులనుగా జేయఁజూతురు ఇదిసన్నెత్తీలక్షణము.

సుమంతుఁడు—దశరథసార్వభౌమా! సూర్యవంశ్యపాలితులిచ్చ కములాడి ప్రభువులమెప్పులఁ బడయఁగోరువాచుకారు కోసలరాజ్యమున నచేతనములుగూడ “సత్యంపద,ధర్మంచర” అనిబోధించుచుకాని బాంక నేరపు ఇయ్యది ఇనకులరాజ్యవైభవచిహ్నము రాజేంద్రా! వినుడు నేఁదెలుపుసత్యమును.

దశరథుఁడు—అవుఁడా! శ్రుతిసుఖదమగు నాసువార్తామృతము నావీనులనింపి నాహృదయతాపమును జల్లార్చుము.

సుమంతుఁడు—రాజేంద్రా! వినుడు మున్నొకతటి ససత్కుమారుఁడు మహర్షులతోఁబ్రసంగించుచు మీకు ఋష్యశృంగుని యను గ్రహముచే నలుగురు లోకోత్తరులగు సుతులుదయితురని తెలిపియున్నాడు నేనాసమయముననటనుండుటచే నాసువార్తనువింటిని కావున మీకులగురువులగు వసిష్ఠమునీంద్రులతో నాలోచించి, విభండకసుతుని దోడ్కొనివచ్చిపుత్రకామేష్టియొనర్చి సంతతిసంపద నందగోరుచున్నవాఁడను.

దశరథుఁడాశ్రుతిసుఖదములగు సుమంత్రేవచనములనాలించి, వెంటనేవసిష్ఠుని రాఁబిలిపించి యిట్లుప్రార్థింపఁ దొడంగెను.

దశరథుఁడు:—గురుచంద్రా! వసిష్ఠమునీంద్రా! సంతతికై సంతాపమందుచున్న నాకీలోకమంతయు శూన్యముగాఁ గానవచ్చుచున్న యిది జాగ్రత్త వ్రునుషుప్తి సమయములందంతలను పుత్రముభావలోకనకాంక్షయే కాని వేఱొండుకోరిక కలుగకున్నయది కావున సర్వసమర్థులగుమీరలు నాకుఁ బుత్రప్రాప్తి యెఱుకలుగునో యోజింపుడు. లేకున్న నేఁబ్రజాహీనుఁడనై కోసలప్రజలఁ బాలింపఁజాలను గురూత్తమా! ఈసుమంతుఁడు విభండకసాదనుని సాహాయ్యముచే నాకు నలుగురునందను లుదయితురని యొకయితిహాసమును దెలిపియున్నవాఁడు, మీరు యోగదృష్టిచే నదియెంతవఱకు నిజమొకనుఁగొనుడు.

వసిష్ఠుఁడు:—దశరథత్నాపాలచంద్రా! చింతిల్లకుము. నేనంతయుఁ

దెలిసికొంటిని. మానవమనోరథములీడబట్టకు భగవదనుగ్రహము కూడ తోడ్పడవలయును. అదివ్యసాహాయ్యములేనిసాకు మానవప్రయత్నము లూరురజేత్రిక్షిప్త బీజము లవలె వ్యర్థములగునుకాని భలింతునెరవు. కావున నీవు భగవత్ప్రీతికై విధివిధానానుసారము అశ్వమేధయాగమును భక్తికర్థితో సాచరింపుము. ఆయాగంతమున నీకుఁ జింతితార్థసిద్ధి చేకూరఁగలదు ఈనుమంతుఁడు తెలిసినది సత్యము కావున నీవంగదేశ మునకేగి, విజయపరమలతో విభండకసుతునిఁ దోడ్కొనిరమ్ము యాగ సంభారముల సమకూర్చు మంతుల నాజ్ఞపింపుము

దశరథుఁడు:—ముసీందా! నన్నునిమిత్తమాతుఁగఁగ నిలువఁ బెట్టి యెట్లానధిపన నీకొతువు నిర్విఘ్నముగాను, నిరుకుమానముగాను, నలవేటునో యాభారమంతయు మీరే వహింపవలయును నుమం తొడిసచివులెల్లరు మీయాజ్ఞలకుబద్ధులై యుండుదు నేనిపుడేయంగరా జధానియగు చంపావర్సగరమునకేగి, ఋష్యశృంగమునందు, ని శాంతా సహితముగాఁ గొనివత్తును.

వసిష్ఠుఁడు:—రాజేందా! నీవినయమర్యాదలకు సంపించితిని. అధ్వరకార్యములకనాహూతుఁడైనను నేగవలయునని, శాస్త్రములెలు పుచున్నది అట్టితెలినిట్లు నీచేష్ఠాస్థితుఁడనైన నాకుఁగోతుకార్యముల సాహాయ్యపడుట విధియైయున్నది. కావున నీవుఋష్యశృంగునిఁ దోడ్కొనివచ్చినతోడనే, నాకుఁగలుగఁపుము నేఁదిరుగవత్తును. నీకుసుపులా) కా ప్రియగుగాక! అనిపెడిలిపోయెను.

దశరథుఁడు వెంటనేయంగ దేశమునకేగి, ఋష్యశృంగుని భార్య సహితముగా నయోధ్యకుఁడీసికొనివచ్చిపూజించి, నిజమందిరమునవసించుఁజేసి యామహర్నికడసలవ్రగైకొని వసిష్ఠునియొద్దకేగి, శాంతాఁకతి రాక నతింగింప, నాయయంధులీశాంతుఁడు దశరథునితో సాతేతమునకు వచ్చి సుమంతునిఁబిలిపించి ఇట్లుకలిగెను.

వసిష్ఠుఁడు:—మంత్రిపుంగవా! మనకోసలసార్వభౌముఁడొనర్చు నశ్వమేధమునకు భూవలయమునఁగల చకోరవర్తులనందరిని గౌరవపుర స్కరముగాఁ బిలిపింపుము. నీవుస్వయముగా విధిలాభివతియగు జనక

రాజేంద్రుని నావ్యానింపుము. మూదారాజచంద్రునితో నీయజనంద
నునకు బంధుసంబంధమేర్పడనున్నయది అని తెలుప నుమంత్రించావని
వృశాసనమును శిరమునదాల్చి వెడలిపోయెను. వశిష్ఠుడు సాయంసం
ధ్యావందనాచలతై దశరథునివీడి, సరయూనదీతీరమునకేగెను. దశ
రథుడును ఈసువార్తను నిజకాంతలకుఁదెలుప నంతఃపురమునకుఁ
జనెను.

ఇటులుండ గ్రీష్మతాపముచే బీడితులగుపాంథులు ఛాయామ
హీరుహమూలము నాశ్రయించునట్లు రావణప్రతాపానలముచే బరిత
పించుచున్నదేవతలు క్షీరోదధితీరమునచేరి విసమమాభులై కరపుట
ములసంఘటించి ఇట్లుప్రార్థింపఁదొడంగిరి.

దేవతలు:—ఓక్షీరసాగరశయనా! నీరజనయనా! అవాజ్ఞాసన
గోచరమగు నీమహిమమును మేమెట్లు తెలిసికొనఁగలము. నీవ్రభక్త
వత్సలుడవగుటచే ద్రిమూర్తిరూపమిలఁదాల్చి, సృష్టిసీతలయశక్తుల
తోఁగూడి పశ్చత్యమగుచుండవు. లేకున్న నిన్నుధ్యానించుటయెట్లు?
సగుణములగు పాంచభౌతికపదార్థములను మాత్రమే తెలిసికొన సమ
ర్థములగు నిందియములు నిర్గుణుడవును నిరూపుడవును నగునిన్నెట్లు
గుర్తింపఁగలవు?

ఓకడుగాసాగరా! నీవ్రభక్తవగుటకుఁగారణము నిజభక్తత్రాణా
మేక్షయే అంతియకాని నిరీహుడవగునీకుఁగావలసినదేదియున్నది ?
సుధామయునిచంద్రికకు శైత్యముగుణమైనటుల, దయామయుడవగు
నీశ్రీమకు దీనావనములక్షణము. లోకమునఁ గలసమస్తమతములును
నిన్నుఁజేరి యానందించుటకు వేఱువేఱుమార్గములఁ జూపుచున్నయవి.
యాత్రోపలన్నియు వివిధమార్గములనేగు నదీప్రవాహములు సాగర
మునఁగలియునట్లు నీయందేలయమగుచున్నయవి. విరాగులగుయో
గులు సంతతాభ్యాసనిరుద్ధవృత్తిగల మానసములతో నానందస్వరూపుఁ
డై నౌత్సాహికకర్మకాంతరమున వెలుగందునిన్ను గాంచుచున్న
వారు. సరాగులగుసంసారులు నీయవతారరూపముల కాలయముల
నిట్టించి, నీకృతిమల గాఢపుష్పదులచే నర్పించుచున్నవారు ఇవెవ్వి

యు నెకజాలనిపామరజనులు నీపావననామముల స్మరించుచున్న వారు. నీవువారివారియోగ్యతకుఁ దగినరీతిని వివేకసంపదలనొసంగి, కాపాడుచున్న వాడవు.

ఓజగద్రీక్షకా! మేమాపన్నులమై నీపాదారవిందములకు మొగ్గులిడి మాయాపదలఁ బాపికొనవచ్చితిమి. కావున నోక్తపాసాగరా! లెమ్ము శేషతల్పమునుండి రమ్ముమముఁబాలింప ఆలింపుమీనిలింపుల మొఱలఁపిచక్కాయుధా! రావణకుంభకర్ణాదిదైత్యవీరులు మహాబలగర్వితులై, దయాదాక్షిణ్యములఁబాటింపక, విచ్ఛలవిడిగాసంచరించుచు జీవకోటుల హింసించుచున్నవారు. వారినరికట్టువారుచూపట్టరు. వారికి లోబడనివారుకానరారు.

ఓపురుషోత్తమా! నీచుండగురావణుఁడు సజ్జనులసంహరించుచు సతీమతల్లులఁజెఱఁగొనుచు, మునివరులబాధించుచు, ముల్లోకముల నొక్కరీతిని వేధించుచున్నవాఁడు.

అనిశాచరుఁడు మమ్ముఁగింకరులనుగాఁజేసికొని మాచేసేవలనందికొనుచున్నవాఁడు. మాకాంతలఁగొంపోయి వారిచేదనయింట నూడిగములఁ జేయింపుచున్నాఁడు. ఇట్లుస్త్రీపురుషాదులచందరము నాత్మగౌరవములవిడనాడి, వానికడదాస్యములఁజేయుచున్నను ఆయవ్యవస్థితచిత్తుఁడు మదిరామాంసాదులమెక్కిమతైక్కిమమ్ముబాధించుచున్నవాఁడు మానువస్థలిట్లున్నయవి

ఇదివఱకు సురసార్వభౌముడై సౌఖ్యమేకాని కష్టమన్న నెట్టిదియో కలనైనఁగాంచియెరుంగని త్రిదివచక్రివర్తియగు నీయుపేంద్రాగ్రహిఁడు చెందుచున్నయవమానపరంపరలకుదరిలేడు. వియల్లోకనందనోద్యానావని రావణునకు పానకేళీవిలాసనిలయమైనది. తఱచువాడటకువచ్చి చేయునభాగ్యచేష్టలఁ దలంపసిగ్గుచున్నది. దివ్యలోకవాసులగతియేయిట్లుండ భూలోకనివాసులమాటచెప్పనేల? పరాత్పరా! పలు బాసలేల? యాకసమునసంచరించు చంద్రసూర్యులుగూడ వానియిచ్చచొప్పున వచ్చుచుఁబోవుదు నుండవలయునేకాని కాలానుసారముగా నుదయాస్తమయముల నందవలనుకాదు. భూమిపైనుండు సగనముద్రా

దులు నిలకడగానొక్కచోటనుండవలనుకాదు. వానియూహనుగనిపెట్టి తాటుమాటగుచుండవలయును. ఇట్లుప్రకృతికూడ వానికిగడగడ లాడుచున్నయది. ఓళ్ళ పాజలనిధి! ఇట్లాలకాలము మమ్మువానికూరపాలనమున నుంపఁదలంచితివి? ఓదీనావనా! యనన్యగతికులమై నీపాదసరసీయహములపైబడి ప్రార్థించుచున్నమమ్ముఁ గాపాడఁప్రార్థించుచున్నవారము సర్వజ్ఞుఁడవగు నీకుమేము మాకష్టములఁదెలుపవలెనా? ఐనను పురుషకారముఁజూపకున్న నీకుదయకలుగ నేర దేమో యనుభావముచే నిటకుఁబ్రార్థింప వచ్చితిమి.

భక్తవరదా! మున్నునీవు వామనరూపుఁడవై యదితికశ్యపులకుఁ బుట్టినపుడు నిన్నుగన్నయదితి నీమోహనవామనరూపమును వీడఁజాలక, నిన్నావటురూపముతో గొంతకాలమాపెయొద్ద నుండఁగోరెను. అంత నీవాసాధీయమణితో “ముందుజన్మమున నీకునందనుఁడనుగాఁబుట్టి నీసంతోషమీఁదేర్చునంటివి” అపుడచ్చటనేయున్నయదితి సవతులగు కదూ) విసలలుకూడ నవనతవదనలై నిన్నుఁబుతునిగాఁబ్రార్థింప, భక్తపరాధీనుఁడవగునీవు వారిమనోరథములఁగూడ నీదేర్చునని నరములనొసంగి యుతరానమైతివి.

ఇపుడాకశ్యపుఁడు భూతలమున సూర్యవంశమునందు దశరథుఁడనుపేరితోఁ బుట్టియున్నవాడు. ఆయదితీ కదూ)విసలలు కౌసల్యాత్మకేయీసుమిత్రా) నామములతోజన్మించి, యాదశరథస్థపాలునకు రాణులై, నీరాకకెదురుచూచుచున్నవారలు. కావున కామితార్థప్రదుఁడవగునీవు వారికినందనుఁడవైపుట్టి యాసతీమణుల మనోరథముల నీదేర్చి, రాక్షససంహారమొనర్చి, నీకరుణావలోకనకాంతులచే నిశాచర బాధాతిమిరమునుండి లోకములనుద్ధరింపుము. అనియిట్లు పరీతాపపక్ష్యమానసులై దేవతలుప్రార్థింప ఆనవసితకోమలస్వభావుఁడగు శ్రీహరి దీనాతిదీనులై సాలకడలిదరిగి నిలిచియున్న సురలనవలొకించి, నీలేంద్రమణిపర్యవతలమునఁ బ్రకాశించుచుండికవలె నీలనీరదసుందరముగు నిభవదనమండలమునఁ జరునగవునెలయ ఆమాధపుడు సుధామధుర

ధారాసమములగు వాక్కుల నాక్షరసాగరతరంగమధ్యమునూడి ప్రితి
ధ్వనింపఁజేయుచు నిట్లుపలికెను.

విలుభవరులారా! భయమందకుఁడు పాపాత్ముడగు నారాత్రిం
చరరాజును సపరివారముగాసహరించి, లోకములకు సౌఖ్యములసమ
కూర్తును. నేనిదె మానవలోకమున భానుకులాలంకారుడగు దశరథ
భూపాలునిరాణులగర్భములందుఁ జతుర్విధనరరూపములతో జన్మింపఁ
జొచ్చుచున్నవాడను. మీరును నాకుసహాయులుగ వానరరూపములతో
భూమియందవలరింపుఁడు. అని యానిగమాంతువిహారి యుంతర్ధాన
మయ్యెను. అంత నాసుపర్వులు ఆమురహరిగిరములవిని యలరి దశర
థుఁడుచేయు నశ్వమేధమునకు వెడలిపోయిరి.

— ' ద్వాదశాధ్యాయము :—

కుమారజననము.

అంత సకలజంతుసంతతిసంతసజనకమగు వసంతసమయమురాఁగా
నటసరయూనదికుత్తరతలమీస నిర్మితమైన యజ్ఞవాటికయందు వసిష్ఠము
సింద్రుఁడు దశరథరాజేంద్రునిచే నశ్వమేధసంకల్పముఁ జేయించెను.

పాపాపనోదకములగు నాక్రతుకలాపములఁజూచుటకు నన్నిది
క్కులనుండియుఁ జాతుర్వర్ణ్యసంజాతులగునార్యులు సాకేతమునకువచ్చి
దశరథునిచేనాదరింపఁబడి యాగవిధానముల సావధానముగాఁ దిలకించు
చుండిరి. ఆక్రతుదివసములయందు ఆమ్నాయసారవిమలగు ఋత్విజులు
సామగానమొనర్చి దేవతలనాహ్వానింప దివ్యతేజోమండలభాసితులగు
విష్ణాద్దిదేవతలు యజ్ఞవాటికలోనికివలరించి స్వయముగా నిజభాగము
లఁజేకొనుచుండిరి.

ఇత నాయజ్ఞసమయమున జరిగినమహోత్సవములకు మిలిగానరా
కుండెను. అట్టిమహాధ్వరమునెన్నడు నేచక్రివర్తియుఁజేయలేదనిదేవతలే
స్తుతింపఁదొడంగిరి. ఆయాగముముగిసినతోడనే దశరథుఁడు కోసలరాజ్య
మును గొన్నిభాగములుగఁజేసి ఋత్విక్కులకు దక్షిణగాహ్వసంగభావ
నిదీహులగునాయాజకులు వదాన్యుడగునాదశరథునితో సెట్లుతెలిపిరి.
“దశరథసార్వభౌమా ! ఈకోసలరాజ్యసమస్తము నీవుభాలించుచుండుటచే

సిరికాటవట్ట పాఖ్యములనునికివట్ట వెలయుచున్నయ్యది. ఈరీతినిధరావల
యమును బాలింపనీవేసమధ్యఁజపు రాజేంద్రా! మాతీరాజ్యమువలగు.
దక్షిణలియ్యకున్నఁగ్రతుఫలము సమకూరనేరదుకావునఁ గొంచెముధన
మొసంగి యాగఫలమందుకొనుము దశరథుఁడువీరరాగులగు ఋత్విక్కు
లమాటలాలించి వారికమితధనమునొసంగి సర్కరించెను.

ఆయశ్వమేధాంతమున దశరథుఁడు వసిష్ఠానుజ్ఞాతుడై ఋష్యశ్రృం
గునిట్లుప్రార్థించెను. “శాంతావల్లభా! మాసూర్యవంశసందనమున నందన
మాదారముఁబడయించుటకై నాచేఁబుట్రియేష్టినిఁ శ్లేయింపఁబ్రార్థించు
చున్నాఁడను. విభండకసుతుఁడదశరథోక్తులనాలించి కనులుమూసి
క్షణకాలముధ్యానించి ఇట్లుపలికెను.

ఋష్యశ్రృం:—దశరథరాజేంద్రా! భానుకులదీపకులగుఁలుగురు
నందనులు నీకుకలుగుదురు అనితెలిపి బుత్రోకామేష్టిని బ్రార్థింపఁజేసి
అగ్నియందాజ్యహోమములఁజేయ తూర్పుసముద్రమునుండి బాలసూ
ర్యునిఁగది యాయగ్నికుండమునుండి పాహ్లావత్యపురుషుఁడు వైకివచ్చి
దశరథునిజూచి యిట్లు తెలిపెను.

పాహ్లావత్య:—కోసలేంద్రా! భక్తిశ్రద్ధలతోనీవొనర్చిన యాగ
మునకుఁ బరమేశ్వరుఁడు సంతసించి నీకుసంతానముకలుగుటకీదివ్యపా
యసమును నాచేఁబంపినాఁడు. కావున సుపుత్రప్రదమగు నీసుత్యపా
త్రేముననున్న చరువుచుజేకొని నీరాణులకొసంగుము. అని ఆపాయసపా
త్రేమానొసంగ నానరేంద్రుఁడు నమస్కారపూర్వకముగా నాపాయస
భాజనమును జేకొనెను. తోడనేయజ్ఞపురుషుఁడంతర్ధానమాయెను.

అంతనాదశరథుఁడు పరమాన్నప్రార్థిచేఁ బరమానందభరితుఁడై
వసిష్ఠర్ష్యశ్రృంగులయనుమతిని ఆపాత్రేమును భార్యలకొసంగ నేగుచు
నిట్లువిలెర్పించెను “సుమాత్రుఁడులోనగువారు నాకునలుగురుపుత్రులు
కలుగుదురని తెలిపియున్నాడు. ఈపాయసభక్షణమునఁగదా సంతతికలు
గుట దీనిమూడుగాఁజేసి నాపత్నులకిచ్చినచో ముగ్గురుపుట్టుదురుగాని
నలుగురెట్లుకలుగుదురు. ఇఁకనీచరువును నాల్గుభాగములుగాఁజేసి యిద్ద
టికొకొకభాగమునుమిగిలినరెండుభాగములు వేతొక్కతెకుచుచ్చిన

తొందటివారికొక్కొక్క సుతుఁడును మూడవయాపకీర్తలు నందనులుఁ బుట్టుదురు.

కాని యట్లుచేచ్చుతగ్గుగాఁబాయసము నొసంగినచోఁగమూరులుపుట్టుటకుముందు గృహశలహములుదయింపవచ్చును. కావున నేనీ పాయసము రెండుగాభాగించికొనల్పాకై కేయిలకీచ్చెదను వారిరువుఁగును నుమిత్రకుఁడవుభాగములలోనుండి కొంతభాగముతీసి తప్పకయొసంగుదురు ఇట్లుచేసిన సుతోత్పత్తియు సంతోషప్రాప్తియు సమకూరఁగలవు అనినిశ్చయించుకొని రాణులకడకేగెను.

పాయససంప్రాప్తి సువార్తనువిని దానికైయెదురుచూచుచున్న యాకాంతలుమువ్వురు దశరథునకెదురేగి నమస్కరింప నాతఁడుపాయసప్రభావమును వారికెఱింగించి సగముపాయసమును కొసల్పకును మిగిలినసగపాలు కై కేయికినొసంగెను ఆరాణులిరువురు తమనాధుఁడొసంగిన పాయసభాగముల సంతోషముతోనందికొని ఇంగితజ్జలగుటచేఁ దమభాగములలోనుండి సగముపాలునుమిత్రకు మైత్రీతోనొసంగిరి. సుమిత్ర వారొసంగిన పాయసభాగములరెంటినిజేకొనెను. అంతనారాజకాంతలు ముగ్గురునుశ్రీహరినిస్మరించుచు నాపరిమాన్నమును భక్షించిగర్భవతులైరి.

దశరథపత్నులు సీమంతాదిసంస్కారకలితలై నెలలునిండి పండ్రెండువనెలప్రవేశింపఁ జేతాయుగమున విశంభినామసంపత్సర చైత్రశుద్ధనవమీబుధవారమునఁబునరవ్యమానత్రయక్షకర్కటలగ్నమందు మధ్యాహ్నసమయమున సర్వకృహానుకూలమగు సుముహూర్తమున శ్రీహరి కొసల్యాగర్భమునవర్భకుఁడైజనించెను. దయామయుఁడగు నారమాపతి పురిటింటఁ గొసల్పకు దివ్యదృష్టినొసంగి విజయాపముతో దర్శనమొసంగెను.

ఆపుణ్యత్కూరాలు సీలేందీవరశ్యామసుందరమును, పీతాంబరచ్ఛాయావిభాసితమును, సరసిజారుణనేత్ర శోభాకలితమును, నవరత్నకుండలమండిత గండభాగవిలసితమును, శంఖచక్రగదావనమాలా విభూషిత చతుర్భుజవిరాజితమును, స్థితసుందరవదనారవిందశోభితమును, కో

తిసూర్యప్రభాభాసమానమునగు నాదివ్యరూపమును జూచి నిశ్చేష్టయై నిలిచి పిమ్మట నిట్లు స్తుతిపడెదఁగెను.

కౌసల్య:—ఓనచ్చిదానందస్వరూపా! నీమహిమముల నిగమాంతములే వర్ణింప నేరకున్నయపుడు నాయత్రియబల ఏపాటిది? ఓప్రపన్నా తిహారా! నీకు భక్తులయెడ నెంతవాత్సల్యముకలదో నేడు తెలిసికొంటిని. మున్నెన్నడో నేఁగోరినవరమును జ్ఞాపకముంచుకొని నేడు నాకడు పున పుత్తుఁడవై పుట్టితివి. ఇయ్యది వాత్సల్యలక్షణముకాదా? ఓపతిత పావనా! సుసారసాగరమగ్ననై పతిసుతాదులయందు మమతచేది యీర్ష్యాసూయాదులచే నిలరుపహింసించుచు సంచరించు సామాన్యబుద్ధి కల దానినిగాఁజేయక సవాసుధానమమగు నీపాదారవిందభక్తి మధుపాన మత్తచి త్తనై విహరించు వివేకముకలదానినిగాఁ జేయుము. ఓయఖండ తేజస్వరూపా! నేనిక నీదివ్యతేజమును జూడఁజాల. ఇంతటితో నీదివ్య రూపమును జాలించి ప్రాకృతశిశురూపుఁడవై నీబాలలీలలచే నామృద్దు ముచ్చటలఁదీర్చఁగోరుచున్నదానను. ఓకరుణానిధీ! నీనడకల సోయగ మునజూచుటకును, నీబాలభాషితముల నాలించుటకును, నీనీలాలక ముల దిద్దుటకును నీతేజుగ్గలముద్దికుటకును, బాలిచ్చి నిన్నుజోకొట్టుటకును, నాహృదయము వేగిరపడుచున్నయది, ఈదివ్యప్రభారూప మును జూడఁజాలకున్నయది కావున నన్నుఁదల్లనిగాను నిన్నుఁ దనయుని గాను మార్చి నరనాటకసూత్రీధారివై నామనోరథమీడేర్పుము అని యిటుల నాకౌసల్య ప్రార్థింప అనంతరూపుఁడగు నాపరమపురుషుఁడు కౌసల్యకుఁ బ్రాకృతవృష్టినిసంగి తనదివ్యరూపమును జాలించి మా నవదీభరూపుఁడై పురిటింటఁగారుకారుమని యేడ్వదొడంగెను. కౌసల్యయు ప్రాకృతచి త్తయై యాశిశురోదనమును విని యానందపరవశ యయ్యెను.

“అహా! అమేయశక్తిసంపన్నుఁడును, దిక్కాంతవ్యవచ్చిన్నుఁడును, నిర్వికారుఁడును నగుపరాత్పరుఁడు పరిమితదేశమగు సూరికాగ్రహమున మానవశిశురూపుఁడై రోదనముచేయుట భక్తవాత్సల్యము కాకమఱేమి యున్నది? తల్లులు సామాన్యముగాఁ బుత్తులుదయి

చుటకెన్ని యో పుణ్యములజేసి యుండవలయును. ఇతనిట్టి దివ్యకుమారులగనుటకు వారిపుణ్యములెంతలై యుండవలెనో తెలుపఁదరమగునా? దీనింబట్టిచూడఁ బుణ్యమునకు సాధ్యముకాని కార్యమేదియును లేదని స్పష్టమగుచున్నయది. సురవందితుడగు గోవిందుడు మానవస్త్రికి సం దనుడై జన్మించునట్లుచేసిన దీ సుకృతముకాదా?”

అట్లుకొసల్యకు శ్రీహరిపుత్రిఁడై పుట్టినపిదపఁ గైకేయి యా నాడే నవమివెల్సిన దశమీఘటికలలోఁ గుమ్యమీనక్షత్రీయుక్త మీన లగ్నమునందుఁ గుమారుని బ్రసవించెను ఆపిమ్మట ఆశ్లేషానక్షత్రయు క్త కర్కటకలగ్నమున సుమిత్ర నిరువురసుతులఁగనెను.

ఇట్లు శ్రీరామన్నారాయణుడు నిజాంశములచే దశరథమూదిరము నఁ జతుర్విధరూపములతో నవతరించినతోడనే దివినుండిదేవతలు దుం దుభిధాన్వనములుచెలరేగ సుమవర్షములఁగురిసిరి. పరిమళభరితములగు చల్లగాలులు మెల్లగాఁబ్రసరించెను. కోకిలాదివిహగములు చెవులకింపు గాఁ గూసినవి. గోకదంబకములు వత్సలకుఁబాలఁజేసినవి. తరులతొది భూజములు ఫలకుసుమములతో నిండిపోయినవి. గంగాదినదీనదములు నిర్మలజలప్రవాహములతో నలరారినవి. నిక్కులన్నియుఁ బ్రశాంతము లైనవి. ఇట్లా శ్రీహరిజననదివసము చేతనాచేతనవస్తు మోదావహమై వెలసెను.

దశరథుడు తనపత్నులుమఃప్వరును సుఖముగా సుతులఁ బ్రస వించినసువార్త విన్నతోడనే పులకితగాత్మఁడై నేత్రీములనుండి యా సందాశ్రుబిందువులు జారఁదిన్నగా సూతికాగృహములోనికిఁ బరుగిడి సుగురుకుమారులఁ గన్నులారఁగాంచి సంతృప్తుఁడై పురిటింటినుండి పైకివచ్చి జాతకర్మలఙ్ఘరించి సున్నాతుఁడై మహావైభవముగాఁ బుత్రోత్సవముల నెఱపెను.

ఆనాడు కోసలప్రజలసఁతోషమునకును, వారొనర్పిన మహోత్సవములకును మేరకానరాదయ్యె. పట్టణమెటుచూచినను నవీనసౌభాగ్యకళాకాంతులతో నలరారఁదొడంగెను. బాలుడుమొదలు వృద్ధుఁడు వఱకును గల పురజనులెల్లరును ఆబాలరూపుడగు పురాత్పరునిజూడ

గుంపులుగుంపులుగా రాదొడంగిరి. అశిశురూపములజూచి తమకుఁ గన్నులున్నందుకు సార్థకములాయెనని తలంచి యానందించిరి.

దశరథసరపాలుఁడు పురుషువెల్సితోడనే వసిష్ఠమహర్షి నాహ్వనించి నిజసుతులకు నామకరణోత్సవము జరిపింపుఁడనిపార్థిర్ధింప ఆవస్థభగవానుఁడు కౌసల్యానందనునకు రాముఁడనియు, కైకేయీసుతునకు భరతుఁడనియు, సుమిత్రాపుత్రులలో పెద్దవానికి లక్ష్మణుడనియు, చిన్నవానికి శత్రుఘ్నుఁడనియు నామకరణములఁ జేసెను.

“ఓహో ! కాలత్రేయవేదియగు వసిష్ఠమునీంద్రుఁడేనాఁడు రాముఁడని నామకరణమొనర్చెనో యాదివసముమొనలు నేటివఱకు ఆపావననామము శ్రీదమై, సుఖదమై, దుఃఖనదమై, కలుషహరమై, ప్రణవస్వరూపమై, సకల్లోకకళ్యాణ సాధాయకమై, భక్తజనమనోరథ సంధాన సంతానకమై, కూర్మదానవకులాటవీ దావాసలమై, సలీజన మానసతాపనివారక మలయానిలమై భూమ్యంతరిక్షములు మారుమ్రోగునట్లు భారతదేశమంతటను స్ఫురింపఁబడుచున్నయది.

ఓసోదరీసోదరులారా! స్ఫురింపుడు పాపహరమగు రామనామమును లిఖింపుడు శుభప్రదమగు రామనామమును పఠింపుడు జ్ఞానసంధాయకమగు రామచరితమును ఈరామనామమునుమించిన పావననామము శ్రీహరినామములలో వేఱొండులేకు దీనికిదేసాటి. భారతదేశము భాగ్యవంతుగుటకును కీర్తియశోచిరాజితమగుటకును ఈశ్రీహరినామమే ముఖ్యసాధనము.

గ్రామోదశాధ్యాయము

— బాలలలు —

నామకరణోత్సవములు ముగిసినవెరుక దశరథుఁడు చీటికిని మాటికిని “రామారామా” యనిహృదయముప్పొంగఁ బుత్రునిబిలువఁ దొడంగెను. అకొసలేశునిరాసులును నొక్క-మనసుతో నొకమందిరముననే నివసించు నిజశిశుముఖారవిదములఁదిలకించి యానందించుచుండెడివారలు.

ఆరామాదిబాలకులు కృమకృమముగా నెనుగుచు మణికుట్టిమ పడేశములపైఁ బ్రాకుటకుఁబ్రారంభించిరి. వారితల్లులు ఆబాలకుల ముందు బంగరుబొంగరములను మణికందుకములను బడవేసి వాగునా నికై వడివడిగఁ బ్రాకుచుండుటను చూచిసంతసించి చంకలనిడికొని ముద్దులిడుచుండెడివారు మరియునాబాలకులు చంద్రకాంతోపలభాగములపైఁ బ్రాకునపుడు ఆఫలకములఁ బ్రతిబింబించిన నిజరూపములఁ జూచి వానినరచేతులతోఁదట్టుచుఁ దల్లులవైపుబోసినవ్యవలతోఁజూడ నారాజకాంతలు షక్కుననవి వారినెత్తికొని గట్టిగఁగొగలించి లాలించెడి వారు అటుపిమ్మట ఆబాలురు తప్పటడుగులచేతను లేయొగరుమాటల చేతను డమ్మఁగన్న వాని సంతసింపఁజేయుఁదొడంగిరి వారలబాలలీలలు సాకేతవాసులకు నిత్యోత్సవజనకములై వెలయుచుండెను.

కృమముగా నాదశరథకుమారులు పంచవర్షీయప్రాయులై తోడిబాలురతో నాడుకొనుచుండ నారదముసీదుగ్రేడు నరకుమారరూపుడగు నరహరినిదర్శింపఁగోరి బ్రాహ్మణభిక్షుకరూపముతో నడమ చేతదంబురను కుడిచేతఁజెజులనుజేకొని హరినామసంకీర్తనము చేయుచుసాకేతరాజవీధినిరాఁదొడుగెను.

అపుడాపురవాసులెల్లరు నారదహరిగానమోహితులై యెక్కడి పనులక్కడనేవిడచి గుంపులుగుంపులుగా బిచ్చగానివేసమానుదాల్చి వచ్చుచున్న నారదునిపెంట నేగఁదొడంగిరి. “నిజమే శ్రీహరిలీలాగాన సుధావాహినికున్న మనోమోహనశక్తి వేఱెట్టిలలితగానమునకునులేదు.”

ఇట్లాపౌరులు ఆబాలవృద్ధముఁడనవెంటరా నారదుఁడు సాకేత దుర్గద్వారముదాటి కౌసల్యామందిరము ముందరనిలచి రమామనోహరుని విభాసముల నింపుగాగానముసేయఁదొడుగెను. అపుడు తమ్ములతోఁగలిసి తల్లులమ్రోల నాడికొనుచున్నరాముఁడు నారదసంగీతరవమునువిని నిజానుజులుపెంటరా గుమ్మముకడకుఁబరుగిడివచ్చి యాకపట విప్రయాచకుచకు సమస్కరించి కటితలమునఁగరములనుపించి యెయ్యారముగానిలచెను.

అపుడు నారదుఁడు అనాద్యసంతదేశకాలవ్యాపియగు విశ్వరూ

పుడలై దేండ్లకుట్టఁజైనదుమునఁ శేతులుంచికొని నిజానదృశలావణ్యమును జూపుటనుగాంచి తనివితిరనాజగన్మోహనుని యెయారమును దిలకించి యంతరంగమున బ్రహ్మానందరసము తరంగీకరింప నిట్లుప్రస్తుతించెను.

“ఓవరేందీవరదశశ్యామసుందరా ! ఇందిరామానసశ్రైరవసుధా కరా ! నీవిపుడుతాల్పియున్న మోహనాకారిముయొక్క సాంపును ఇంతకుఁబూర్వంపు టవతారములయందు జూపవైతివి. మఱియు నీవు వైకుంఠమున బడిపూర్ణరూపముతో నున్న పుడుకూడ నింతటిసాగసును వహింపవైతివి.

అహా ! వందారుజనకామితమందారా ! నన్ను నీతోఁగూడ నీద శరభమందిరమున నీకుఁడమ్మునిగాఁకుంటమానె సఖునిగానైన కాదు, కాదు, దాసునిగానైన నేలనిలపైఁబుట్టింపవైతివి ? నేజేసికొన్నపాప మేమి ? దయాభూ ! దాసులపై నీశీల మోడిపాడియా ? కాదు. నినుగే లిసేయరాదు ఏమన నీవునాకీదాసరివేసమువేయ మనసుపుట్టింపకున్నచో నేనునీదగు ముద్దురాపట్టిసోయగమును జూడగలిగియుండునా ?” అని పైకిట్లుపలికెను.

“ఓముద్దుబిడ్డలారా ! నాకుబిచ్చమిడరా ?” అనరాముడిట్లుపలికెను.

రాముఁడు:—విప్రోత్తమా ! నిలచియుండుదు మేములోనికేగి మాయమృగలనడిగి బిచ్చములచెచ్చియిత్తుము. అని తమ్ములతోఁడల్లుల కడకేగి ఆమాయామానుషబాలకుఁడు “అమ్మలారా ! ఒకబీదపాటుఁడు మనగుమ్మముకడనిలచి బిచ్చమడుగుచున్నవాడు. కావున మాకేవైననొ సంగుడు మేమువానినిగొనిపోయి ఆవిప్రోత్తమునకొసంగుదుము” అన నారాణుల వారిముద్దాపలుకులనాలించి సంతసించిరి. తోడనే కాసల్య తనతనయుఁడగురాముని రోసిలియందు నింద్రసీలమణులబోసెను. శ్రీకే యి తననందనుడగు భరతునియంజలియందు నాణిముత్రములనించెను. సుమిత్ర తనసుతులతో లక్ష్మణునికరపుటమునఁ గెంపులను, శత్రుఁఘ్నుని హస్తపద్మములఁ బచ్చలనునిడెను, అంతనాబాలుడు తమమారలువెంటరా ద్వరితముగ నారదునిపజ్జకువచ్చి రతనములనిడఁబోవ నావేల్పుతపసి నవ్వి యిటుల,బలికెను.

“సార్వభౌమనందనులారా! నాకీయచేతనములగు రత్నములక్కడలేదు. నిగమాంతవాక్యసారతండులములుఁ గొనితెచ్చియిండు.” అనరాముఁడు “భూసుతోత్తమా! బాగుగఁజూడుదు. ఇయ్యవిచిత్కలావిలసితములగు బియ్యములుకాని రత్నములుకావు.” అని నిజాంజలిపుటములఁజూప వారిదోసెర్పనిండఁ దెల్లనితండులములు కానవచ్చెను.

అంతనామిన్నుదారిజడదారి యారతనములు బియ్యముగామారుటనుజూచి యచ్చెరువంది సంతోషముతో “నాతండులారా! రండు, రండు. తండులముల నాజోలినిండఁబోయిడు. ధన్యుడనైతిని.” అనరాముఁడు మోమునలేగవొప్పు ననుజసహితుఁడై యాపేదబాపనదాసరిసంచిలో బియ్యముచుబోసి సమస్కరింప నానారదుఁడు “సకలలోకములకును దానవబాధలుతోలంగి సౌఖ్యములుసమకూరుగావుత.” అనిదీవించి తిరుగఁగల్గార నాదివ్యసుందరాకారుడగు బాలరామునిఁజూచి ఇట్లుస్తుతించెను.

“ఓయఖండాద్వీతీయచిదానందస్వయా! నీవు భక్తాభీష్టసంపాదనమునై దేహవిరహితుఁడవయ్యు, ననంతయాపుండ్రవై, నామరహితుఁడవయ్యు, సకలపదార్థాధానుఁడవై నిర్గుణుడవయ్యు, ననంతకల్యాణగుణనిలయుఁడవై నిరీహుడవయ్యు, బ్రవృత్తిమగ్నుఁడవై అవాస్తవిఖలకాముఁడవయ్యు యాచకుఁడవై సమస్తజగజ్జనకుఁడవయ్యు, బరకుమారుఁడవై ఇట్లు నీయనంతకరుణావిలాసములను కనుపఱచుచుండువు. అసేలకుసుమ శ్యామసుందరుడవగు నీవెవ్వరిమానసముల స్మరింపఁబడుదువో యట్టిప్రేమన్నులకుఁ బరపరాభవదుఃఖములెట్లుకలుగును. అట్టిప్రేమకులకు ఘనవిభవములెట్లు చేకూరకుండును ? ఓజగన్నాటకసూత్రధారి ! శ్రుత్యంతవిహారి! శీఘ్రముగాఁబెద్దవై కూర్మరాత్రించగానీకములఁడును మాడి ధర్మసంస్థాపనమొనర్చి లోకములఁగాపాడుము” అనిభగవన్నామగానముచేయుచు వెడలిపోయెను

దశరథరాజశాంతలాలిప్రదూపుడగు నారదుని మనోహరగానమునువిని సుందరాకారులగు సుతులమోములనుదిలకించి ఆవదనములయందుఁ గొత్తవిన్నానమునుగాంచి అబ్బురమంది అమితానందమఁబో

సుతులనెత్తిచంకలనిడికొని ముద్దులిడిదివించుచు ముదిరములోని పెదవి పోయిరి.

అట్లుబాలలీలావిహారములతో ఆరాజపత్నులు సంతోషముగాఁ గలము గడుపుచుండ క్షీరాబ్ధిద్వాదశవచ్చెను. అనాదానతీమణులు శ్రీహరినిఁబూజింపఁదలంచి రామాదిసందనులకు నాటబామ్మలను, పప్పుబెల్లములనునొసంగి “బిడ్డలారా! యింటనాడుకొనుచుండుడు. ఇప్పుడెవత్తము” అని తెలిపి దాదులఁబిలిచి “పిల్లలనిటునటుఁబోకుండ కాగ్రతగాఁజూచుచుండుడు. మేమునోములనోచికొని వేగముగావత్తము.” అని యాజ్ఞాపించి సరయూనదికేగిన్నానమాడి కౌసల్యాభవనమునకు వచ్చి నూతనకౌశేయాంబరధారిణులై నుచుటఁగుంకుమతిలకములఁబెట్టి కొని ముగళాలంకారకలితలై మణిమయస్తంభములచేతను, మాక్షిక తోరణములచేతను, బంగారుసెమ్మెలచేతను నవరత్నసింహాసములచేతను నలంకృతమై కుండమందారకురవకాది కుసుమశోభితములగు సువర్ణభాజనములతోడను, కర్పూరాగరుచందనాది సుగంధద్రవ్యభాసురములగు నవరత్నకరండములతోడను గూడి లక్ష్మీనిలయమువలె నొప్పుపూజామందిరమునకేగి, కాయలతోఁగూడియున్న యుసిరికొమ్మలుకల బంగారుతులసికోటనందుంచి, కాంచనాసనాసీనలై, ఖాళీతులసిసమేతుఁడైన శ్రీహరినిబూజింప మొదలిడిరి.

కాని వారిమానసములు పూజలుపైనిలువక నిజసందనులవైవేగఁ దొడంగెను. ఇట్లు లేలులుపూజలుజరుపుచూడ రాముఁడు తమ్ములతోఁగూడి పరుగిడి పూజామందిరముకడకువచ్చి తమయమ్మలు చూచుచూడఁ బూజామందిరములోనిఁ జొరబడి, సోదరులతోనాడఁదొడంగెను. అంతమడిగట్టియున్న యారాణులు “బిడ్డలారా! మైలబట్టలతో దేవతామందిరములోనికేగరాదు. కావున మాలేండు”లారా! పూజాద్రవ్యములసంఘక వెంటనేపైకిరండు మీకుఁజేతులనిండఁ గండచక్కిరల్కఁబెట్టుదుము మీరు మామాటలువిని రాకున్నఁగొట్టుదుము” అనిరి.

అంతరామాభిదానుఁడగునరహరి తనతల్లులకు నిజమహిమలఁ జూపఁదలంచి వారుచూచుచుండగనే యనుజులతో నాపూజామందిర

మున నదృశ్యుడాయెను. వారుతనుబిడ్డలఁగాననేరక వారేమాయెనని కలవరపాటుతో నాదేవాగారమును గలయఁజూడఁదొడంగిరి కానియందు నిజనందనులు కానరాఁరైరి. ఇట్లువారుబెగఁజొంది చూచుచుండఁగనే అమందిరమునందలి మణి స్తంభములనాల్పింటిని ట్టకొని, గిరిగిరఁదిగు గుఱు దమ్ములతోఁరాముఁడుకానవచ్చెను. అదిచూచిపాఠచ్చెరువొది
 “బాబ్బలారా ! ఇట్లుకొంటచేతలఁ జేయఁడగునా ? రుదీపాటిఁబై.”
 అనవారు యకయకవృత్తు రాకుండుటచే నాసాధ్యులు యశ్వరములనున్న పువ్వుల వారినిగొట్టఁబోవలసివారి ఆసమయమున రాముఁడుసోదరులతోఁ గలసి శేషశాయిగామారి శ్రీ, ధూ, నీలాసేవ్యమాన చరణారదియఁజై ననకననందనాది దివ్యసూరివందితుఁడై సర్వలోకానందజనకములగు మౌ దహానములతోనొప్పు నిజముఖే దీవరకాంతు లామందిరమునవ్యాపింప శంఖచక్రాదిదివ్యాయుధధారియై రట్లులకుఁబ్రత్యక్షమాయెను.

దశరథకాంతలు అదివ్యమంగళమూర్తిని సందర్శించినతోడనే నిజ ప్రాకృతవ్యామోహములొలఁగ దివ్యజ్ఞానసంపన్నులై రామతత్వమును తెలిసికొని చేతులుజోడించి యిట్లుప్రార్థించిరి. “ఓయమేయాఖండక ! సంపన్నా ! ఆపన్న జనదుఃఖహరగా ! హరిహరబ్రహ్మాదిదేవతలై నీమాయలకులొనై నీస్వరూపసంపదలఁ దెలియఁజాలక దిగ్భ్రమజెంది తిరుగు చుండ మానవదేహధారిఁబై సొసారికర్థమమునఁ బడియున్న మాబోటి యబలలగతి ఏమనితెలుపవలయును? ఓయన్నా ! మాయంచగరుగా భుడవగుటచే నిట్లుమాకుపర్యవృత్తమైతివి. ఈయది నీనిర్దేతుకకాయమా నకటాక్షలక్షణము కానిపరమార్థా ! ఈనీదివ్యతేజోరూపమును ధ్యానింపఁదగినమనోబలము మాకులేదు. మేమజ్ఞానముచే నీవునిగమాంత వేద్యుడవగు శ్రీహరివని ఎటుంగఁజాలక మాకడుపునఁబుట్టిన నందినఁడవని భావించుటచే పర్యవృత్తరైపమవగునిన్ను విడచి మేమునీవిగ్రహములకుఁ జేయుచున్న పూజలకుఁగోపించక మాయందనుగ్రహముంచి తిరు గఁగఁమారహాపములతోఁబర్యవృత్తమై మార్మబుద్ధితోమాచేయు నుపచారములఁజేకొని మాకునందనానందము సమకూర్పుము.” అనిప్రార్థింప భక్తవత్సలుడగు నరహరి వారికివెనుకవైపునఁ దమ్ములతోనిలచి

మడికట్టియున్నతల్లులు తాముముట్టిన గోపింతురేమోయను భయమును నటించుచు మెల్లగా “అమ్మలారా ! మేముమిమ్ముముట్టికొనవచ్చునా ? తల్లులారా ! మాచేగూడఁబూజలఁ జేయింపరా ?” అనిపలుక ఆమోహనకంఠనాదము చెవులఁబడినతోడనే యారాణులు వెలగంది వెనుకకుఁ దిరిగిచూడఁ జేతులుజోడించుకొని భయభక్తులతో నిలిచియున్న రాముఁడు సోదరులతో వారికిఁగానవచ్చెను.

అప్పుడు పుత్రప్రేమవశంవదలైన యాసలేమణులు “మాతండు ! లారా ! యుడుపులవిడచిరండు ముట్టుకొందు”మన రాముఁడు తమ్ములతోదుస్తులఁడిసి వారికడఁగ నాకాంతామణులు కనులనానందాశ్రులుక్రిమ్మ వారినిచేరఁజరిముద్దులిడి తోడలపైఁగూర్చుండఁబెట్టికొని పూజలఁబూర్తిసేయమొదలిడ రాముఁడిట్లుప్రశ్నించెను.

రాముఁడు :—మాతృదేవతలారా ! ఇప్పుడు మీరుచేయుచున్న వ్రతముపేరేమి ?

కౌసల్య :—నయనాభిరామా ! రామా ! ఈయదితీరాభివ్రతము.

లక్ష్మణుఁడు :—మాతలారా ! దీనివలనఁగలుగులాభమేమి ?

కైకేయి :—సుగుణనిలయా ! దీనివలనసకలసంపదలు సమకూరును.

భరతుడు :—జనయితులారా ! మనకన్నిసిరులున్నవే ? ఇకనీవ్రతముచేయనేల ?

సుమిత్ర :—ముద్దుబిడ్డా ! ఇంతకంటెను హెచ్చుసిరివచ్చుటకు.

శత్రుఘ్నుఁడు :—జననులారా ! అట్టిపేరాశతగునా ?

తల్లులు :—బిడ్డలారా ! వికటప్రశ్నలచే మాపూజలకడ్డురాకుమనోములుముగిసినపిమ్మట మీప్రశ్నలకు బదులుతెలుపుదుము.

శత్రుఘ్నుఁడు :—అట్లైన అబంగారుగిన్నెలోని పాయసమును మాకొసంగుడు, మాటలాడము.

సుమిత్ర :—తండ్రి ! పాయసము భగవంతునకు నివేదికనిదే ముందుమీకిడఁగూడదు.

లక్ష్మణుడు:—అమ్మా ! ఆభగవంతుడెక్కడనున్నాడు ?

కైకేయి:—కుమారత్నమా ! ఆతడు జగమంతలను నిండి యున్నాడు.

భరతుడు:—అట్లులైనమాయందునుకలరా ?

కౌసల్య:—వివేకనిధీ ! అందుకుసందేహమేమి? మీయందును మాయందును, దోమయందును, తుడకు ఇసుకనలుసునందును, కూడఁ గలఁడు.

రాముడు:—అట్లులైనబాయసమును మా కేలనివేదింపరు ?

సుమిత్ర:—రవికులజలధిసోమా ! రామా ! వ్రతవిధిసనుసరించి పూజలనుగించినతోడనే మీకొసంగుడుము త్వరపడకుడు.

కుమారులు:—తల్లలారా ! అట్లులైననతిశ్రమముగ నోముల ముగింపుడు మాకాకలియగుచున్నయది. అన వత్సలలగు నాతల్లులు వేగముగాఁబూజలబూర్తిచేసి తమసుతులకు భగవన్ని వేదితములగు పాయసాదులనొసంగి యానందించిరి.

—: చతుర్దశాధ్యాయము :—

గురుకులవాసము.

కోసలచక్రవర్తి రామాదినందనులకు నైదవయేట నక్షరాభ్యాసముచేయించి వాఁరియ్యవారులచే విద్యలనేర్పింపఁబోడంగెను. అబిడ్డ లొజ్జలు చెప్పటయేతడవుగాఁ బాఠములనోపుచెప్పఁబోడంగిరి. ఇట్లాసృ పసుతులు కొలదికాలములోనే బడిచదువులయందుఁ గృతార్థులైరి. పిమ్మటవాఁకిఁబదియవయేడు రావెంటనే కోసలాధిపుడు వసిష్ఠమహర్షిని దోడ్కొనివచ్చి యుపనయనములఁజరిపించి బ్రహ్మోపదేశమునర్చెను.

అపుడాబ్రహ్మచారివేషధారులగు రాజనందనులు గురునియజ్ఞ నుసారము వారివారితల్లులకడకేగి “భవతిభిక్షువదేహి” అని కాంచనపాత్రములఁ జేతులఁబట్టుకొని భిక్షావందనమొనర్ప ఆతల్లులు నూతనయజ్ఞోపవీతములతోడను, మృగాజనములతోడను, ముంజపేఖలులతోడను పంచశిఖలతోడను పచ్చగోచులతోడను మర్రియూడల దండములుగాఁ జేకొని తమముందర నిలిచియున్న నిజనందనపటరూపములఁ దిలకించి

యానందకళాకలితనదనలై నవరత్నములతో వారిచేతులనున్న బంగరుగి
న్నెలనింపి, దీపించి, సువర్ణాక్షతల వారిశిరములపై వేసిరి.

ఆక్షత్రీయబ్రాహ్మచారులు తమమాతలొసంగిన మణిగణముల
వసిష్ఠమునీమనస్కొసాగి నమస్కరింప నాతఁడామణిస్తోమముల సాకేత
వాసులగు భూసురవరులకు సమర్పింపఁజేసెను. దశరథుఁడు వటువులకు
మేఘాజననసంస్కారములు ముగిసినవెంటనే వేదాదివిద్యల సభ్యసింపఁ
జేయుటకుఁ దనకుమారుల వసిష్ఠాశ్రమమునకుఁబంపనెంచి వారిఁజేరఁ
జీరి ఇట్లుబోధించెను.

దశరథుఁడు:—కుమారులారా ! మీరువసిష్ఠమునీమనస్కొలతో
గురుకులమునకేగి యామ్నాయవిద్యల సభ్యసింపవలసియున్నది. కావున
గురువులయాజ్ఞలకుబద్ధులరై వినయవిధేయ తలతో మెలంగుచు గురువుల
యాశీస్సులకుఁ బాత్రులగుచుఁ బాఠజద్రులఁబ్రాజ్ఞులరై వేగముగారా
వలయు మిమ్మెడఁబాసి నేనుండఁజాల అన వారుచిత్తమని తుండ్కినమస్క
రించి తల్లులకడకేగి ఇట్లుపలికిరి.

పుత్రులు:—అమ్మలారా ! మానాయనగారి యాజ్ఞానుసారము
గురుకులమునకేగి వసిష్ఠభగవానులకడ వేదవిద్యలనేర్చికొని వేగముగా
వత్తుము మాకునెలవొసంగుచు అన ఆదశరథకాంతలు కన్నులవియో
గాశ్రువులుక్రిమ్మ వానిపైటకొంగులతోనద్దికొని సుతులముద్దిడి ఇట్లు
పలికిరి.

తల్లులు:—మాతండ్రిలారా ! మమ్మువిడనాడి, యేగెదరా ?
బిడ్డలారా ! ఇటబడిపంతుళ్ళకడఁ జేసినకొంటెపనుల అటమునీగుర్రుల
కడఁజేయక వినయసంపన్నులరై విద్యలనారితేరి వేగముగారండు. మిమ్ము
వీడి శ్రీరాకాలముకూడ నుండఁజాలము. అని తెలుప రామఁడిట్లుపలి
కెను.

రామఁడు:—వాల్మీక్యమృతతరంగిణులారా! తల్లులారా! మేమిట
బడియొజ్జలకడఁ జేసినయాగడముల దేశికేంద్రులగు మహాద్భుతసన్నిధిని
జేయనగునా ? కొలదిజలములుకల కుల్యలనుదాటనగునుగాని అపార
జలతరంగ భీకరములగు మహార్ణవముల లంఘింపనగునా ? కావునఁ

దల్లులారా! భీతిల్లకుడు మేముజాగరూకులమై వేదవేదాంగముల నేర్చి కొందుముకాని కొంటిచేతలుచేసి తాపసులకుఁగోపములఁ దెప్పింపము. వారినుభవారములుచేసి దీవనలనందికొందుము. అన ఆరాణులు మువ్వురు రాముని వినయోక్తులకానందించి సుతులదీవించిపంపిరి.

వసిష్ఠమహర్షి రామాదుల వెంటనిడికొని తపోవనమునకేగి యచటివిద్యార్థులతోఁగలసి యారాకొమరులకు విద్యలబోధింప ఆ రాజనూనులతివేగముగా నాలుగువేదముల సాంగముగాఁగ్రహించిరి. గురువరుఁడలరి సకలకళలనభ్యసించఁజేసెను ఆ రాజనందునులును గురువులుచేయుపరీక్షలయందుఁ గృతార్థులగుటయేకాని తేలిపోవుటనెఱుంగరు. మఱియు వాసార్యభౌమనందనులు రాజసముచూపక వినయముతో గురుశుశ్రూషలనెరపుటయకాక సహచరులగు ద్విజవటువులకుఁగూడ నుపచారములఁజేయుచు ఆగురుకులమునందలి విద్యార్థిమండలికి వినయ మర్యాదలఁగరపుచుండిరి.

అట మున్నువిద్యల నభ్యసించుచున్న బాలకులు రామాదుల తోఁగలసి చదువనారంభించినదిమొదలు తమకునవమేధలుగయింప ననాయాసముగా గురుబోధలగ్రహింప సమర్థులైరి అందుచేపటుజన శత్రువుగ వేత్రమువారిసేత్రములకుఁ గానరాకుండెను. "సత్యహవాసములచే సౌఖ్యములుచేకూరుటయు దుఃఖములుదూరమగుటయు సహజమేకదా".

ఆయదుంధతీవల్లభుఁడట్లు విన్నమాత్రముననే తమ్ములతోఁగలసి విద్యలగ్రహించుచున్న వటులై ముఁడగు రాముని దివ్యరూపము తన మానసమునాకర్షింప బ్రహ్మానందవరవశుఁడై నోటమాటరాక నిశ్చలుఁడుగానున్న సమయములెన్నియోకలవు. "లోకమునఁ బ్రాజ్ఞులగుబాలురకు విద్యలఁగరపునపుడు వారిలెలివితేటలఁగని యొజ్జలుప్పొంగుచుండ అట్టి యపాకృతద్విమంగళవిగ్రహుఁడును, వివేకసాగరుఁడునగు పటపత్రీశాయి, వటురూపధారియై తనయొద్దవిద్యల నేర్చునపుడుసాధ్యముఁడైయున్న యావసిష్ఠునిభాగ్యమెన్నఁదరమగునా? ఆతని యానందమునకు మేరయుండునా?

వసిష్ఠుడట్లా మ్నా యవిద్యలనన్నిటిని సంపూర్ణముగా వారికినేర్పి యారాజసూనుల నసమాన విద్యాకోవిదులనుగాఁజేయుచు నొకనాడు రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులఁబిలిచి “చక్రవర్తి నందనులారా! ఈనాడు మీసోదరులు నలువురును విడివిడిగా నాశ్రమకార్యముల నెరవేర్చవలసి యున్నది. నేడు మీవంతగుటచే బ్రహ్మచారి ధర్మానుసారము గురు సేవలఁజేయవలయును.” అన రాముఁడట్లు పలికెను.

రాముడు:—గుహార్తమా! శిష్యులు గురు దైవతములకు విన మ్మిలై, సేవలనెరవకున్న నిహపరములఁజెందు నింద్యజీవితములగుదురు గురుశుశ్రూషయే విద్యాధ్యలనున్నతస్థితికిఁ జేగలదుగాని స్వేచ్ఛావిహారముకాదు. కావున మమ్ముసార్వభౌమపుత్రులగు దురభిమానులనుగాఁ దలంపక కింకరులనుగా భావించిమేము చేయవలసినపనుల విధింపుడు.

వసిష్ఠుడు:—రామచంద్రా! నేడు మీరుచేయవలసిన కృత్యము లవినుడు. రామా! నీవిలనుండి యరణ్యమునకేగి సాయుతనహోమము నకు సరిపడు పలాశసమిధలఁ జేవలయు. లక్ష్మణా! నీవు నదీజలముల ఘటములతోగొనితెచ్చి యాశ్రమవృక్షకముల యాలవాలములనింప వలయు భరతా! నీవు ఇటకుసమీపముగానున్న విశ్రాంతిహారములకేగి కులకాంతలయాచించి మధుకరములఁగొని రావలయు. శత్రుఘ్నా! నీవు నందినీధేనువును దోలికొనివెళ్ళి నదీతీరములఁజక్కగమేపి సంధ్యాకాల మునకు తిరుగఁదొడ్కొనిరావలయు అని యాజ్ఞాపింప నాచక్రవర్తిత నూభవులు తలలువంచి “చిత్త” మనినమస్కరించి తమతమవిధుల నెరవ వెడలిపోయిరి.

రాముడు తనకాచార్యుడు విధించిన ఇంధనాహారణమునకై ధనుర్బాణములఁజేకొని యరణ్యమధ్యమునకేగి హోమార్హములగు పలాశసమిధలవెతకుచుఁ గొంతముండునకేగి కావలసిన సమిధలనేరి కట్ట గట్టఁదొడంగెను.

— పంచదశాధ్యాయము —

గుహచరితము.

పూర్వము వసిష్ఠపుత్రుడగు మహాదయుడు “విశ్వామిత్ర”ను

హర్షి, పంచమఁడైన త్రిశంకుని స్వర్గమునకుఁబంప యజ్ఞమునుజేయుండు బోవుచున్నవాడు. మిమ్ముందరఁదోడ్కొని రమ్మనినాడు” అనికొశికశిష్యులు తెలుప పక్కుననవి “ఒకమాలవాడు జన్మముసేయునా? వేత్రాక రాచవాడు యాజకుఁడుగానుండునా? ఆయాగము నకుఁజేలువత్తురా? ఆమాలకూటిని దిన్నవారు బాపలగుదురా?” అనిపరిహసించెను. విశ్వామిత్రశిష్యులు వానినిందావచనములఁ దమగురుని కరింగింప నాగాధేయుఁడు కోపోద్దీప్తితుండై “నన్నుబరిహసించిన మహాపాపుఁడగుమహాదయుఁడు ద్విజత్వమువీడి నిషాదుఁడుగాఁ బుట్టుగాక” యని శపించెను.

వసిష్ఠనందనుఁడాశాపమును తెలిసికొని తండ్రికడకేగి జరిగినగాథను నివేదించియున్నట్లై “తండ్రి! తాపసేందా! నన్నీశబరజన్మమునూడి గాపాడవా?” అని పార్థివ నానశిష్టభగవానుఁడిట్లు బోధించెను.

వసిష్ఠుఁడు బిడ్డా! కొశికశాపమునుభవింపక తప్పుదు కాని నీకాశ బరజన్మమున రామనాముఁడగు రమాపతి ప్రాణదానమొసంగును. అది మొదలు నీవాపురుషోత్తముకు బ్రాణసఖుఁడవై యారామావతారాంతమున శ్రీహరితో కుంతమునకేగఁగలవని బోధించెను మహాదయుఁడు విశ్వామిత్రశాపానుసారము శృంగబేరపురాధిపతియగు రోహునకు గుహుఁడనుపేరఁ బుత్రిఁడైపుట్టి పరమభక్తుఁడై తండ్రియనంతరము నిషాదరాజుజైన్వకులొచితవృత్తిని కాలముగడపుచుండెను.

ఆగుహుఁడొక దివసమున వేటకై రాముఁడు సమిధలఁజేకొనుచున్న విపినమునకువచ్చి కొన్నియృగములవేటాడి యామృగముల సేవకులచే శృంగబేరమునకుబంపి వేటయలసటచే నొకచెట్టునీడకేగి యాతరుచ్చాయను విశ్రమింపఁగొంచెము నిదురపట్టెను. ఆస్వాపములో నాగుహుఁడు భగవంతుఁడు తన్నుద్ధరింపసిద్ధముగానున్నట్లు కలగనిలేచి కల్లోగొంచిన దివ్యరూపుని ధ్యానింపఁదొడంగెను.

ఆసమయముననే కొందరుమునిబాలకులు లేగదూడలమేపుచుండ దూరమునుండి తోడేళ్ళగుంపులు ఆయాపుకొదములపైకి రాఁదొడంగెను లేగలావుకసమూహముల రాకనుగనుగొనితొడనే తోకలఁ బైకెత్తి బెదరుపాటుచూపులతోఁ జెల్లాచదర్చై పరుగిడఁదొడంగినవి,

ఆవును వానినిమేపుచున్న సంయమికుమారులు దూరమునుండి వరుగిడి వచ్చుచున్న లోడేళ్ళనుండలచుజూచి భీతులై చెట్టునీడను భగవంతుని ధ్యానించుచున్న గుహునికడకువచ్చి “ఓధనుర్ధరుడా! మమ్మాపడన్తుండి యుద్ధరించి పుణ్యముకట్టికొనుము.” అన ఆభీతమునిసుతకంఠనాదము చెవినిబడినతోడనే “భయములే”దని తెలిపి వెంటనేవారితోనేగి పారి పోవుచున్న గోశాబకములజేరఁదీసి, ఆయావుమాడలచు, ఆమునిపుతులచు నొకకొండగుహలోనుంచి వింటనమ్మునుసంధించిగుహాద్వారమునకడ్డము గానిలచెను.

అంత నావృకయాధని లొక్కపెట్టినఁ దనమీదఁబడనుండ తాగావరంపరలచేఁగొన్నింటిని నేలఁగూల్చెను. కానిక్రిమక్రిమముగా నాతోడేళ్ళమితములై చుట్టుముట్ట సహరింపనేరక తానభయమొసంగిన ప్రాణులుహతులగుమరను భయముదయింపఁ జేయునదిలేక ఇట్టి కష్టకాలమున ఈశ్వరధ్యానముతక్కు వేఱొండుసాధనము లేదనిశ్చయించి ధనుర్బాణముల నేలఁబడవైచి చేతులుజోడించి యిట్లు సర్వ వ్యాపకుడగుభగవంతుని నుతింపఁదొడంగెను.

గుహుఁడు:—ఓడీనజనబంధూ! కృపాసింధూ! నీవీసమయమున నాపైఁదయఁజూపకున్న గోవల్గములును, తాపసనందవనులును, క్రూర వృకములనోటఁ బడుటతప్పదు. కావున వేగముగాఁబరుగిడివచ్చి నిరపరాధులగు జీవులఁగాపాడి నీదయాభుత్వమునుబ్రకటింపుము. ఓభక్తవల్లలా! మున్ను నీవుమొసలిచేఁబట్టఁబడి బ్రతుకుఁజాలింపునున్న గజరాజుచేఁ బిలువఁబడి వైకుంఠమునుండి యటకుఁబరుగిడి కాపాడితివని వినియుంటి. ఆనమ్మకముచేసిపుడు మముఁగాపాడరమ్మని పిలుచుచుంటి, ఏమీ! నీవిటకుమముఁగాపాడరావా? నానీరసకంఠస్వరము నీకువినఁబడలేదుకాఁబోలు. లేకున్న నాఫన్నార్చిహరుడవగు నీవురాకుంటయెల్లు. చిగ్గరగాఁబిలుతును. వినుమునామొఱును ఓభక్తవల్లలా! వెంటనేమముఁగాపాడుము. అని కొండగుహలు ప్రతీధ్వనించునటులఁ గేకవేసి, యలసి నేలపైఁబడిపోయెను.

అయ్యారనాదము సమీపమునసమిధల మోపుకట్టుచున్న యార శరణ్యుడగు కౌసల్యానందనుని చెవిబడినతోడనే కట్టలుకట్టుటనట్ట విడచియొకయున్న తస్థలమునకేగి యాయారనాదమువినవచ్చినవైపునకుఁ జూడనేలపై నొకపురుషుఁడును, వానిపైఁగూరవృకసమూహములును గానవచ్చెను. వెంటనే ధనువునబావనాత్మమును సంధించి యాతోడే శృను సుడిగాలి పండుటాకులనువలె బైతెగురఁగొట్టి పరుగుపరుగున నా గుహునిచెంతకేగి మూర్ఛితుఁడై చైతన్యములేక నేలపైఁబడియున్న యాదీనమానవసోదరుని లేవనెత్తెను.

అట్లాదివ్యపురుషుని పావనకరస్పర్శమైనతోడనే యాశబరనాయ కుని దేహమునకును మానసమునకును గొర్రెవికాసముదయింప మెల్ల గాఁగన్నులువిప్పి తన్నుఁబట్టుకొనియున్న నీలేంద్రమేచకదేహుఁడగు రామునిఁగాంచి విస్మితుఁడై, ఇట్లుప్రశ్నించెను.

గుహుఁడు:—మహాత్మా! మీరెవ్వరు? సుకుమారాకారులగు మీరీకూరమృగాలవి? రాగతంబేమి? నాదీనాలాపములనాలించి నన్నును, తపసిబుడుతలను, లేగదూడలను, గాపాడవచ్చిన దీనబాంధ వుఁడవగు మాధవుఁడవైయుండువా? అటుగాక యుమాధవుఁడవగుభవుఁ డవా? అదిగాక భారతీవల్లభుఁడవగు నలినోద్భవుఁడవా? నీదివ్యముఖార విందకళావిశేషమును జూడమానవమాత్మఁడవుగాఁదోచుటలేదు.

శూరాగ్రో! ఒక్కకేకతో నీవిటకువచ్చి యీశందరములో మున్న మునిసుతులను, గోవల్సములను, నన్నును, గూడ మృత్యుముఖ మునుండి కాపాడియుంటివి. మీరెవరైననీమి? ఈనాఁడుమొదలు నాకు మీరే యుపాస్యుడైనతమైతిరి. మీమోహనరూపమును జూచినదిమొ దలు నాహృదయ మనిర్వాచ్యానందము నందుచున్నది. ఏదియోకొర్రె వికాసముఁ జెందుచున్నది. ఇందుకుజన్మాంతర సుకృతసంస్కారమేది యో యుఁడవలయును లేకున్న ఈకిరాతునకుమీదర్శనభాగ్యమబ్బుట యెట్లు? ఆర్యామీ! వటువేషమునుజూడ మీరుత్తీయకుమారులైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది ఓయాపన్నరక్షకా! మిముగన్న మేటి యేలికయెవ్వరు? మీనామమేమి? మీపదపద్మవిన్యాసములచే ధన్యమైనదేశమెయ్యది?

రాముడు:—ఓయార్త సోదరుడా! నాచేరుతోఁబనియేమి పోద్యగుంకుచున్నయది ఈసీరెండ జారకమున్నే నేనుసమిధలఁదీసికొని, మాగురుకులమునకేగవలయును కావుననేఁబోయెద తిరుగఁగలిసికొండము అనుచుండఁ బర్వతదరీగర్భమునుండి లేగలనుదీసికొని ద్విజబాలురు పైకివచ్చి తమ్ముఁగాపాడిన వేటగానికీనమస్కరింపఁబోవ నాగుహుఁడు వెట్టితమ్ములారా మిమ్ములను, మీలేగలను, నన్నును సంరక్షించినదీదయామయుఁడు కనుకవిడికివందనమొనర్చి చీకటిపడకుండ దూడలఁదోలికొని మునిపల్లెకైఁగుఁడు” అన నామునినందనులాయానందరూపుని జూచి విస్మితులై నమస్కరించి “ఆర్యా! సెలవొసంగుఁడు మామునిపల్లెకుఁబోవుదుము” అన రాముడు మందహాసముతో “ద్విజనందనులారా మీకు వందనములు నేనుమీయాశీర్వాదములకు నర్హుఁడనుగాని వందనములకుఁ బాత్రుఁడను కాను.

మునికుమారులు:—ఓదివ్యరూపా వందనార్హుఁడగుభగవానుఁడు సర్వాంతర్యామియై యన్నిటనుచున్నవాఁడు కావున మావందనములూ దీనజనమందారునకే చెందును అనిలేగలఁదోలికొని, వెడలిపోయిరి.

గుహుఁడు:—ఓప్రాణదాతా! అయాచితముగ మముఁ గాపాడిన మీరు నేఁబ్రార్థించుచున్నపుడు మీపావననామాదలఁ దెలుపకుంట న్నాయమా? ఓయసమానసుందరరూపా! మీనామస్మరణమే నాకు ముక్తిదాయకమని భావించుచున్నాఁడను. కావున శుక్తిసుఖదహలగు మీనామధేయాక్షరములవినిపింపుఁడు.

రాముడు:—సోదరుడా! నేనుకోసలరాజేంద్రుఁడగు దశరథుని నందనుఁడను నన్ను రాముఁడనిపిలుతురు. మిత్రమా! నీయూరుచేరులె య్యవి?

గుహుఁడు:—సార్వభౌమనందనా! నేనొకశబరనాయకుఁడను నానివాసము శృంగబేరపురిము నన్నుగుహుఁడనిపేర్కొందురు. పురుషోత్తమా! ఏమిమీయవ్యాజకరుణాకటాక్షము నేనుమిమ్ము మీచేరుపెట్టి పిలువకయే ననుఁగాపాడవచ్చుతిరే?

రాముడు:—ప్రియసఖా! దివ్యోత్సవములకును, దీనరక్షణములకును, పిలుపులతోబనిలేదు ధృతియకుమారులకుని కంటఁబడిన యాపన్నులఁ గాపాడుటయే లేకున్న వారాధ్యత్రాణికి నవమానకరులగుదురు. సోదరుడా! గుహుడా! నేనేసిసాయంతన వహోమమునకు నూగుగువులకు సమిధలనందఁజేయవలయును. మనకలయిక శాశ్వతము గానుండుగాక!

గుహుడు:—ప్రభూ! త్రమా! మీయట్టిసజ్జనులతోమైత్రీ సాప్త పదీనమనుమాటనిక్కువము. రామచంద్రా! యాచిదుగులమోపు నా మూఁపుఁబెట్టికొని, మీతోనాశ్రమముదనుక వచ్చుటకంగీకరింపవలయును.

రాముడు:—మిత్రుడా! వలదు. సమిధలనేస్వయముగాఁ దీసికొనివెళ్ళవలయునుగాని పరులచేఁబట్టించుకొనిపోరాదు అట్లానట్లినచో గురునియాసల నతిక్రమించినవాడనగుదును. గురువుల నన్ను రాజసుని గాఁదలంచి కోపింతురు.

గుహుడు:—ఆర్యా! కోమలరూపులగుమీచే కఠినములగు కట్టలఁ దెప్పింపఁజూచుటచూడ మీగురువులు కఠినహృదయులుగాఁ గన్పట్టుచున్నారు.

రాముడు:—ఓయీ! సీవుతలంచినదితప్ప దయామయులగు గుగువులు శిష్యులకుఁగవ్వసుఖములు తెలియవచ్చుటకుఁ గార్యములవిధించుచుదురుకాని బాధించుటకుఁగాదు. విద్యార్థులు సుకుమారులుగానే యుండుచో ముందువారెందుకును బనికిరావు. సోదరుడా! ఇక నేపోయి వచ్చెద.

గుహుడు:—ప్రభువరా! నేనేయరణ్యమునకువచ్చి మీదర్శనమునకై యెదురుచూచుచుండును. మీకనువగునపుడు నాకుదర్శనమొసంగుచుండఁగోరెద. అని గుహుడు రామునిపాదములకు వందనమొనర్చెను. రాముడును సమిధలఁజేకొని, వెడలి పోయెను. గుహుడు రాముని కళ్యాణరూపమును ధ్యానించుచు నిజపురమునకుఁబోయెను “ ఆహా! స్నేహములెట్లప్పుడుకలుగునో యేఁగిచెలి

యమా ఆకోసలచక్రైవ రిపుత్ప్రదగు రాముడేడ ? ఈపల్లితనకామ
రుడగు గుహుడేడ ? ఏరిరువురకు బాగొమైల్లికలుగుటయేడ ? కాదు
కాదిట్లుసం దేహింపఁబనిలేదు. విధివిధానములత్యన్భవములు. అయ్యవి
యెట్టివిరుద్ధవస్తువులకును స్నేహసంబంధమును సమకూర్పఁగలవు. చుక్క
లతేడగు చందమామకును, నడవినిదిరుగాడు చెవులపిల్లికిని కలయుకక
లుగలేదా ? ఇందుఁకువిధివిలసిలేమేకదా కారణము.”

—: పోడశాధ్యాయము :—

ఆచార్యోపదేశము.

అలల దశరథతనయులు శాణవలయమునరావుడుపడిన రత్నముల
వలె గురుకులమునఁజదివింపబడి పక్షాశంపదొడఁగిరి.

వసిష్ఠమునీంఁడు సకలవిద్యానిష్ఠాతులైన దశరథపుత్రులఁ
జూచి, ఇట్లుబోధించెను. భూపాలనందనలారా! మీరుసార్వభౌమపుత్రు
లయ్యు వినయసంపన్నులరై విద్యార్థిసోదకులతో సుహృద్భావముతో
మెలఁగితిరి. ముందుమీరుప్రజాపరిపాలకులు కాఁబోవుచుండుటచే
గొంచెముధర్మముబోధింపఁదలంచితిని.” అనరాముడీట్లు పలికెను.

రాముడు:— దేశికేంద్రా! మేముచదివినవిద్యలొకయెత్తు మీరు
బోధింపనున్న ధర్మమొకయెత్తు కావునమాకు ధర్మబోధలఁజేయు బా
ర్థిండుచున్నవారము.

వసిష్ఠుడు:—దశరథసూనులారా! మీరెల్లరు శమాదిగుణసం
పన్నులరై సత్యమునువికువక, ప్రజాసౌఖ్యముల సమకూర్పఁబ్రయత్నిం
పుడు. కామకీరాతుడు కాంచలనెడివలలఁబన్ని, మానవమృగములఁ
బట్టఁజూచుచుండును ఆశాపిశాచము కాంచనదీపకాంతులఁజూపి అందు
మనుష్యశలభములఁ బడఁగొట్టఁజూచుచుండును. కావున జితేంద్రియు
లరై, సంపదించుడు. ప్రేమనుజూపుటయే మానవత్వలక్షణమనియు,
ద్వేషమునుపదర్శించుటయే, పశుతాచిహ్నమనియు, దెలిసికొనుడు
విశేషమునువికసాపఁజేయునదియే విద్యయనియు, గర్వమునుగలిగించు
నది, యవిద్యయనియు, భావింపుడు

రాముడు:—గురువరా! దీపకళలు చీకటినిఁబోగొట్టునటుల దేశికోపదేశములు అజ్ఞానములఁబోనడంచును.

అశ్వుణుడు:—అచార్యోత్తమా! మీరుమమ్ముఁ బుత్రులనువలెఁ బ్రేమించి సుఖముగా సర్వవిద్యలబోధించియుంటిరి మీయప్సలదీర్ప మేమెన్నిజన్మముల నెత్తవలయునో ?

భరతుడు :—గురుచందా! విద్యాభ్యాసకాలమునఁ దెలిసితెలియక మాచేసిన యపరాధముల క్షమియింపవలయును.

శత్రుఘ్నుడు :—అగుంధతీరమణా! మావలన గురుదక్షిణలఁ జేకొని మమ్ముకృతార్థులనుగాఁ జేయఁగోరుచున్నారము.

వశిష్ఠుడు :—భూపాలబాలకులారా! మీరుగురుకులమున నెరపిన శుశ్రూషలే గురుదక్షిణలు అంతకుమించిన వస్తువులు గురువులకు వేఱొందులేవు రేపు మిమ్ము, అయోధ్యకుఁ దోడ్కొనివెళ్ళెదను కావున నీనాడు విద్యార్థులకందరకును విశ్రాంతిసొంగితిని. తెలిపెను. ఆమాటవిని, యారాజనందనలు విధ్యాధులకడకేగి, ఇట్లు పలికిరి.

రాముడు:—విద్యార్థిసోదరులారా! మిమ్మువిడచి, మాతల్లిదండ్రులకడకు వెళ్ళుటకు మనసొప్పుకున్నయది వటుసోదరులారా! ఋతుకాలములలో వసంతసమయమట్లు మానవజీవితసమయములలో విద్యాభ్యాసకాలము మహానందజనకము మిగతసమయములంతటి సౌఖ్యదములుకాజాలవు.

వటువులు:—రామచందా! నీవు మమ్మువీడియేగుదువా? మాయన్నా! నిన్నుబాసియుండజాలము నీవుమాకు సఖుడఁదై సోదరుడఁదై, గురుడఁదై దై వమదై బహువిధామూల్యవిషయములమనోహరముగా బోధించి మాకు వివేకమును సమకూర్చితివి అయ్యా! నీమృదుకూస సుందరములగు సుభాషణములను సంతోషజనకములగుచేష్టలను మేమెట్లు? మఱవనేర్తుము? రాజనందులారా! మీరు సార్వభౌమపుత్రులనుతలంపులులేక, మేముమీతో సమానులవలె డిరిగినందులకేమియుననుకొనకుడు సోదరులారా!సార్వభౌములరై ప్రజలఁగన్న బిడ్డలనువలెగాపాడుడు

మీరు సింహాసనాసీనులైయున్నపుడు మీయీలాపససోదరులను మఱవకుఁడు.

అత్మఃకుడు:—సోదరులారా ! మానవుఁడులోకములో దేనినైన మఱచునుకాని సహచరులతోడి సహచర్యముచు మఱచునా ?

భరతుఁడు:—అన్నలారా ! మేముయవరాజులమైనను లేకమహారాజులమైనను మీకుసనుంగులైతికాండ్రముగానే యుండుముగాని వేరు విధముగా నుండఁబోవము మాముమేముమఱచిననాడు మిముమఱతుమేమొ !

శత్రుఃఘ్నుఁడు:—మిత్రులారా ! నిసర్గసుందరములును శాంతచావనములును, సంయమింద్రభాసురములును, సకలకలానిలయములును నగునీగురుకులనివాసములు కంఠమునఁబ్రాణములున్నంతవఱకుఁ గంటికగుపడుచునే యుండునుకాని మఱపురాఁజాలవు.

రాముఁడు:—సదాశయిలారా ! గురుకులమిత్రులారా ! ఆచార్యదైవతమాల నారాధించుచు, శీలశ్రీవిలసితులై, మనయొజ్జలకుఁగీర్తిని సంపాదింపఁబ్రయత్నింపుడు. మేముపోయినచెదము. అని, విద్యార్థిబృందములుపెంటరాఁ దమ్ములతోఁగలసి, యచటితాపసులకడకేగి, నమస్కరించి “మునివరులారా ! నెలవొసంగుడు. ఆయోధ్యకేగెదము.” అన నామునులు రాజనందనులారా ! మీకీర్తిసుధాలేపములచే దిక్కుడ్యములఁ బ్రకాశింపఁజేయుచు దీనజనబాంధవులరై, చిరకాలమువర్ధిల్లుడు.” అని దీవించిరి.

అటనుండిశ్రీరాముఁడు సోదరాంతేవాసులతోఁగలసి మునిబాలకలకు విద్యలఁగఱపుచున్న అహుధతీదేవియొద్దకేగి ఇట్లుపలికెను.

రాముఁడు:—అమ్మా ! అరుంధతీదేవీ ! శేపుమాగురువులు మమ్మయోధ్యకుఁబంపనిశ్చయించిరి. మాకుమిమువదలి తల్లులకడకేగ మనసురాకున్నది. గురుశాసనమనుల్లంఘనియమగుటచే నేగుచుంటిమి. కావున మావినయపూర్వకవందనములందుకొని, దీవించిపురమునకు నేగ ననుజ్జలనీయఁగోరుచున్న వారము.

అయినది:—తనయారా! చహవులబూర్తిచేసితిరా? మీరల్లులకడకేగుదురా? పుత్రికారా! చిరంజీవులచే మీముదారకృత్యములచే జగత్ప్రసిద్ధిపొందుదు. బిడ్డలారా! భూజనులుఘనచ్చామూసమే తములైనపుడే పధికజనసంతోషముల నడచి చాటికొనాభ్యుచాల నమకూర్చగలవు. భూజనులు వరజాయాకలితులైనపుడే యర్థిజనుల గారవించి సంతృప్తులజేయఁగలుగుదును. కావున రాజవందనులారా! అచిరకాలముననే యరుకూలరగు కన్యలబరిగియై, యావైవాహిక శుభవేషములమాకుఁజూపఁగోరుచున్నదానను.

భరతుడు:—గురువత్స! అట్టివరకళత్ర కరగ్రహణములు సమకూరుట మీయనుగ్రహ పృథావమువలననేకదా? అన నచటిమునికన్యకలిట్లు పలికిరి.

మునికన్నియలు:—ప్రియసోదరులారా! ఈతపసితోడబుట్టువుల మరువకుడు ఈయదుంధలీమాల తెలిపినటుల మీరుపెండ్లియాడి యామావనినెలమాకుఁ జూపఁగోరుచున్నారము.

లక్ష్మణుడు:—సోదరీమణులారా! తోబుట్టులదోడ్కొనివెళ్లని పరిగయోత్సవములుండునా? మీరుమాతోగావలదా? రాముడటచుండి సోదరులతోఁగలసి సాయంకాల సంధ్యావందనాదులకు వెడలిపోయెను.

అమలనాడు తెల్లవారినతోడనే వసిష్ఠమునీంద్రికు రామాది సోదరుల వెంటనిడికొని, అయోధ్యకువచ్చెను. దశరథుడు వసిష్ఠునకెదురేగి, పూజించెను. రామాదులు తండ్రికినమస్కరింప వారలదీవించి, యానందనిర్భరహృదయుఁడాయెను. అపుడు వసిష్ఠఁడెల్లువలికెను.

వసిష్ఠుడు:—నృపేంద్రా! నీతనయులన్ని విద్యలయందు నుత్తీర్ణులైయున్నవారు. ఇదివఱకీయార్యావర్తమున నింతటిమేధావంతులగు రాజవందనులుదయింపలేదు. నీవుచేసికొన్నసుకృతముచే నిట్టిసుగుభూషితులగు సుతులుకలిగిరి. ఇట్టి సత్సంతానమునుగనుటచే నీవును, ఇట్టి సచ్చిశ్శులబడయుటచే నేనును, ధన్యులమైతిమి. రాజేంద్రా! నీవికవీరి సాహాయ్యమున రాజ్యభారమును నడలించుకొని, విరాగివై పరమునకుఁ బోతుపడుము.

దశరథుడు:—చూసించా! నాపుత్రులు మీరపోవనమునను
న్నంతకాలము నేనెట్టిపరిపాలనకార్యములను జూచియెటుంగఁ బ్రాజ్ఞుల
గునచివులే సర్వమునుసాగించిరి. గురువరా! మీలోఁదెలుపకేమి? ఆను
తవియోగదివసములన్నియుఁ జీకటిరాత్రులుగా నేయేగినవి నేనిక సుసా
రవిరాగినగుటయెట్లు ?

వసిష్ఠుడు:—రాజేంద్రా! సంజేహమేమి? పశువుమొవలు పర
లభిహ్నమువలకుఁగల చేతనులకు సుతానానురాగ మొక్కరీతినివ్యాపించి
యున్నది. రాజచంద్రా! విరాగమభ్యాససాధ్యముకాని వినివీరిచేజేకూ
రునదికాదు. కనుకసీనందనులకు ననువకున్నియల సమకూర్చి, సంసా
రులనుగాఁజేసి నీవువైరాగ్యాభ్యాసమునకుఁ బ్రయత్నింపుము.

దశరథుడు:—గురూ త్రమా ! నేనిదివలకాప్రయత్నములోనే
యుంటిని. కాని నాకుమామలకుఁడగు కన్యకామణులు కానరాకున్న
వారు. కావున సర్వజ్ఞులగుమీరిటఁ గొంతకాలమునుండి, మీశిష్యులకు
సరియగుకన్నియల నిర్ణయించి వివాహములనెరపఁ గోరుచున్నవాడను.

వసిష్ఠుడు:—భూపవరేగ్యా ! నీకోరికనాకభీష్టమే నేనునుసీతన
యుల విడచియుండఁజాలకున్నవాడను. కావునఁ గొంతకాలమిటనివసిం
తును. అని స్నానసంధ్యావందనాదులకు సరయానదికి వెడలిపోయెను.
దశరథుడును పరమానందభరితుడై సుతులతో నంతఃపురమునొని
కేగెను.

సప్తదశాధ్యాయము.

—: విశ్వామిత్రాగమనము :—

దశరథభూపాలుఁడొకనాడు కొలుపుదీర్చి నిజనందనులవివాహముల
గూర్చి వసిష్ఠాదులతో నాలోచించుచుండెను. ఆసమయమున నిజరపో
వహ్నికీలలచే త్రుత్రితామ్రమునుగరిగించి, సువర్ణలహ్మార్చి విగ్రహము
నుగాఁ బోతపోసిన తపసిజేడగు విశ్వామిత్రుడు రాజమందిరద్వార
ముకడకువచ్చి, ద్వారపాలకులతోఁ దనరాకను మహారాజునశరింగింపు
డన వారులోనికేగి, తమయేలికతో గాఢేయనిరాక నెఱింగించిరి.

వారిమాటలవిన్నతోడనే యాస్థుపాలుఁడు దిగ్గునగద్దీయనుండి దిగి, విశ్వామిత్రునికడకేగి, నమస్కరించి సభామంటపములోనికిఁ దోడ్కొనివచ్చి, రత్నసింహాసనముపైఁ గూర్చుండఁబ్రార్థించి, చేతులుజోడించి, ఇట్లుపలికెను.

దశరథ:—కౌశికమునీందా! మీరాకచేఁగోసలరాజ్యము భాగ్యవంతుమైనది; సాక్షేతనగరము పుణ్యక్షేత్రమైనది. మావంశము ధన్యత నందినది. నాశీవితము సార్థకమైనది. తాపసరాజేందా! మీరాకకుఁ గారణమేదియో తెలియఁజేయుచు నాశీవితముమొదలు సర్వస్వమును మీయభీష్టమునకై ధారపాతును.

విశ్వామి:—ఓక్షత్రియకులతిలకా! ఇట్లతిథులరాగానే యాదరించుట నీకతగును. నేనెట్టిచుర్లుటకార్యమును చేయుమందునో తెలియకముందే, ఇట్లుఘనముగా సంభాషించుటచూడ నీయట్టితేఁడు ముల్లోకములలో లేడనితెలుపనగును.

దశరథ:—తాపససార్వభౌమా! అర్ధజనమనోరథపూరితమునకు సంసిద్ధుఁడుగాని పార్థివుని, సంపదలును, సామర్థ్యములును, అడవినిగా సిన వెన్నెలలవలె నిరర్థకములగును.

విశ్వామి:—దశరథశాశేందా! మీసూర్యవంశజులు అర్ధజన పార్థనాధికములగు సంపదులనొసంగుదురని సుప్రసిద్ధివహించియున్న వారు వసిష్ఠశిష్యులరగు మీకిట్టివిశాలహృదయములుంటలో వింతలేదు. రాజేందా! నీఘనోదారసంభాషణముల విన్నతోడనే “ఇట్టిపరోపకారరమణీయముగు క్షేత్రజాతినిబాసి, యాచనాపరుడగు బాపఁడనుగా మారితినే”యను పశ్చాత్తాపమునాకుఁగలుగుచున్నయది. ఓత్యాగశీలా! కోసలభూపాలా! వినుమునాయీ ప్రియమును. మారీచసుబాహులను రాక్షసులు నేయాగదీక్షితుఁడనై, యజ్ఞమారంభించినతోడనే హోమకుండమునఁ గుండలతో రక్తములగుమ్మరించుచు, దట్టలతోమాంస ఖండముల విసరుచు, గోత్రధ్వంసము చేయుచున్నవారు. నేనువారల నవలీలగా సంహరింపఁగలను కానికీ, తుదీక్షితుఁడనై యుండుటచే శత్రు

ప్రయాగమునకుఁగాని, శాపప్రయాగమునకుఁగాని, వలనుకాకున్న యది.

ఆదీక్షాకాలమున నాప్రక్కనిలచి, యాగధ్వంసకులగు రాక్షసుల సంహరించి, నాయాగమును గాపాడుటకు శూరాగ్రగణ్యుడగు నీశ్వేష్టపుత్రుని రాముని నవనీరదశ్యాముని నాకొసంగుము అన ఆకొసి కునికోరిక చెవినిఁబడినతోడనే పిడుగుపాటునకు మహీధరమదురునట్లు ఆమహీకాంతుఁడుజెదరి, సింహాసనముపై నొటిగి, యెట్టకేలకు స్ఫులిసంది కౌశికునితోనిట్లుపలికెను.

దశరథ:—దయామయా! గాధేయా! నానందనుడగురాముఁడు పదునారేండ్లకు లోఁబడిన పిన్నవయసువాడుకాని ప్రాధుఁడగువీరుఁడు కాఁడు. అట్టిరాజీవలోచనుఁడు రాత్రించరయోధులతో నంతమాత్రము యుద్ధముసేయఁదగఁడు కావున రామునివిడువుడు నేను చతురంగబలము లతోఁగూడి, మీలోవచ్చి రక్కసులయొక్కదాచి, మీచేనవబృథన్నా నము చేయుతును.

విశ్వామి:—రాజేంద్రా! రాముఁడేమియుఁజేయఁజాలని బాలుఁడనిభావించకుము. నాకును, మహాతేజశ్శాలియగు నీయరుంధతీకాంతు నకును, తత్వజేతలగు మునివరులకును, రామునిజతత్వము తెలియును. కావున రామునిసామాన్యునిఁగాఁ దలంపక నాకొసంగుము.

దశరథ:—కౌశికసూయమీంద్రా! ఇల్లువిడిచి పైకిఁనొంటిగా బోనెఱుంగని రాముఁడేడ? రక్కసులతోఁ బోరుటేడ? రాముడిప్పటి కిది తల్లికడనేనిదురించునుకాని విడిగాఁబరుండనేరఁడు. కావున మన్నించి రామునివిడువుఁడు నాచేమీకువలయు కార్యములఁజేయించుకొనుఁడు.

విశ్వామి:—కోసలాధిపా! కేవల పుత్రప్రేమచే సర్వమర్థుడగు రామునిసమర్థునిఁగాఁ దలంచుచుంటివి. రాముఁడు నీపుత్రులంచినట్లు అసమర్థుడగుచో నేనాతనియాచింపవత్తునా? భూపాలా! ఏలయీలీలజేల తనము పాలయ్యెదవు? రామునినాకొసంగుము.

దశరథ:—మునీంద్రా! కోపింపక, నావిన్నకమాలింపుడు. లేక లేక నాకీతుడిముడివయసున దైవకృపచే నందనులుడయిందిరి. వారిని

నేను ఊరకాలమైనను విడచియుండనేరను. అంతయుకాదు నాపుత్రులం దరిలోను రాముడు నాకుఁబ్రിയతముడు. అందుచే రామునిమీఁలోఁ బంపఁజాల కుమియింపుడు.

విశ్వామిః—ఓతేఁడా! నీవింతయసత్యవాడివా? ఇంతటిమోస గాఁడవా? ఇంతకుఁబూర్వము నీవాడిన ఘనోదారవాక్యములనాలించి నపుడు “శ్రుతియజాతినడబాసితినే” అనివగచితిని. కాని ఇప్పుడు నీకుటి లోక్తుల నాలించినతోడనే జన్మజన్మాంతరములకునుగూడ వంచనాకో విదులగు శ్రుతియులకులమున బుట్టరాదని తలంచుచుంటిని.

రాజా! నీపుత్రుల ఊరముకూడ విడువనేరవా? అట్లులైన వారినిగురుకులమున కెటులఁ బంపఁ గలిగితివి? అమ్మలకడనేకాని పరుండ నేరనినీపిల్లలటఁ దరులములనెట్లు నిమరించిరి? దశరథా! చాలుంజాలు తెలిసినీయీవిపస ఇట్లుశుష్కప్రతిజ్ఞలచే నర్థులమోసబుచ్చుచు, చిరం జీవియైయుండుము. ఇట్టియోగ్యతకలనీకడ నీవిస్మయం గురుఁడుగానుండుటకెట్లంగీకరించెను? ఊ! ఏలనాకీవితర్కము. అన్నా! చెటివానియొద్ద శంఖమూడినట్లు లుబ్ధునికడవ్యర్థముగాఁ బ్రార్థనావాక్యములఁ బలికితినే? ఇక వేటాకయుత్తమశ్రుతియునికడకేగుట మంచిది.

దశరః—తాపసేంద్రా! మీకుఁగావలసినది రాక్షససంహారము కాని రామాహరణముకాదుకదా! అట్టిస్థితిలో రాక్షసయుద్ధములలో వారితేరిన నేనువచ్చి, వారిసంహరింతునని ఘోషించుచుండ నన్నువిడచి వేటాకనికడకేగన్యాయమా? ఇందునామోసమేమియున్నయది? మీరు కోరిన కార్యమును నేను నెఱవేర్చనని పలికినపుడుకదా! మీరిట్లు కఠినముగానుడువవలయును.

విశ్వామిత్రుః—చాలు నీసాహాయ్యము ఇప్పుడేకదా “తుది ముదివయసుననుంటి” నంటివి. అట్టిజరతుడవు విల్లుబట్టఁజేయియు, నిలువఁగాల్లేను, వణకుచుండ దృష్టిదోషివై, నిశాచరవీరులఁ గొట్టవత్తుననుట కెట్లు సిగ్గుకడకుంటివి? అనివసిష్ఠునిజూచి ఇట్లుపలికెను.

విశ్వామిః—పోదరుఁడా! వసిష్ఠమునీంమఁ్రిఁడా! నేనేగదా నీవియసత్యవ్రతునిఁబట్టికొని బాకులాడక నందినీకల్పితములగు సంపదలసా

భ్యముగా ననుభవింపుము.” విడువమీపాటికీ తేనిపాహిపీత్య కృత్యమును అని యాసనమునుండిలేచి, వనమహిమహముల దహింపఁబయలు వెడలిన దావానలముభంగి, మండిపడుచున్న కాశికునిఁ జూచినతోడనే సభాసదులెల్లరు “నేడేదియో విపరీతకార్యము జరుగనున్నది.” అనిభీతిల్లఁదొడంగిరి. అంతవస్థమహర్షిలేచి, దశరథునితో నిట్లుపలికెను.

వస్తిఘోషుఁ—అజితనయా! ఆడినపలుకులకై యనువులనుగూడ నిర్లక్ష్యముగాఁద్యజించు దానవీరులఁగన్న భానువంశమున జననమొంది, ధీరుఁడవనియు, ధీమంతుఁడవనియు, దానశౌండుడవనియు, ప్రసిద్ధిఁజెందిన సీపువలికినట్లుసేయక వెనుకంజవేయట పాడికాదు. ఇదియునుఁగాక, సంతసాపఁడగు సమయమున వ్యర్థముగాఁబెగఁగొందుదుటివి. వినుము త్రిలోకముల నొకక్షణములో సృష్టిపగలిగినట్టియు, వేఱొకతృటిలో వానినిగిట్టింపఁగినట్టియు బ్రహ్మర్షియనిపేరొందినట్టియు, విశ్వామిత్రుఁడు నరదానాపేక్షియై ఇటకువచ్చుట సీభాగ్యముకాకమతేమి? ఆనాడు బలికి వామనరూపుఁడగు శ్రీహరియు, ఈనాడునీకు బాపనరూపుఁడగు కాశికుఁడను ప్రతిగృహీతలుగానమరూరిరి. ఇదిసంతసపేతువుకాదా?

మఱియు నపూర్వములగు దివ్యాస్త్రవిద్యల రామునకుపదేశింప నెంచి, కాఅడువులదాటి, కృతుసంరక్షణమిషచే, రామునిఁగొనిపోవ వచ్చినాఁడు అంతియకాని దానవభీతుఁడైరాలేకు మూరీచాదులేకాదు దిగ్భక్తిమునఁగల రక్కసులందరు నొకపెట్టునఁ దనపైకివచ్చినను నొక్క కోలలోనారినేలఁగూలనేయఁగలఁడు. శాపానలముచే రాలిపోచరాటనిని మొదలంటదహింపగలఁడు ఈలాపసవీరుడు తనయొద్దనున్నదివ్యాస్త్రముల గడ్డిపోచలకుపదేశించి ప్రయోగించినను ఆగడ్డివరకలు రాక్షసానీకముల దూలలవములవలె దహింపగలవు. ఆనాహాశక్తి యస్త్రవిద్య యాదుఁగలకుకాని యభ్యాసకునియాయలేదు. అట్టియపూర్వధనుర్వేదము నభ్యసించుటకు నర్హులగుదివ్యజకుమారులు లేఁడోపతాదములుగాఁ దనయాశ్రమముననున్నను, వారికుపదేశింపక నీసుతునివిద్యార్థినిగా వరించుచున్నవాడు మామిత్రుఁడగునీగాఁభేయుఁడు బాపఁడయ్యు ఓలేకులాభిమానమునుమాత్రము వీడనేరకున్నవాఁడు. కావుననే ఇతరకుల

మునందలి కుట్టలవదలి, రాకొమరుడగురాముని! దివ్యాస్త్రవిద్యలను పదేశింపఁగోరుచున్నవాఁడు. సంస్కారములు బాహ్యరూపముల మార్పుఁ జాలునుకాని, మానసికవృత్తుల మరలింపనేరవు. రాజులుబ్రహ్మర్షులైనను, బ్రహ్మర్షులురాజులైనను కులాభిమానబీజములుతరంగమున మొలకలెత్తుచునేయుండునుకాని శూన్యములుకానేరవు.

ఓకొసల్యారమగా! మారుపలకక వెంటనేరాముని విశ్వామిత్రునికొసంగి నీక్షత్రేకులమర్యాదను నాపురోహితకులగౌరవమును నిలువజెట్టము. అనిబోధింప దశరథుఁడు నిజసుతులఁబిలిపించి రామునితో నిట్లుపలికెను.

దశరః—రామచంద్రా! ఈవిశ్వామిత్రమహర్షి యాగవిఘ్నకారులగు రాత్రించరుల సేవసంహరింపఁజేసి యజ్ఞమునుసాగింపఁగోరి నీక్షైవచ్చియున్నవాఁడు. నేనునిన్నుబాపసమ్మతించితిని. కావున వీరివెంటనేగి కఠితువునుగాపాడి, కీర్తినిగొనిరమ్మ.

రాముఁడు:—సుతవత్సలా! కొసలాధిపా! మీయాజ్ఞనుసారము కొశికమనీంద్రులవెంటనేగి వారియాగమును సాంతముగాసందర్శించి, వారియాశీర్షులనందుకొని, వత్తును కానితండ్రి! నాకుబహిఃపాత్రమగు లక్ష్మణునిగూడ నాతోఁగొనిపోవుటకంగీకరింపవలయును.

దశరః—రామా! ఇదికోరనక్కరలేదు. మీరిరువురు నెడబాటులేనియన్నదమ్ములు. సామిత్రిని నీతోఁదీసికొనిపోవచ్చును అనిరామ లక్ష్మణుల విశ్వామిత్రునకునొప్పజెప్పి జాగుసేతకుక్షమియుంపవేడెను. శ్రీరాముఁడు కొశికునకునమస్కరించి “మునిరాజేంద్రా! మేము మాతల్లులకడకేగి వారిసలపులగైకొనివచ్చుటకు ననుజ్ఞనొసంగవలయును” అనవిశ్వామిత్రుఁడీట్లుపలికెను. “నయనాభిరామా! రామా! మీరు తప్పకతల్లులకడకేగి వారియంగీకారములను ఆశీర్వాదములను జేకొని రండు తొందరలేదు.” అనరాముఁడు! “మహాభాగ్యము పోయివత్తుము.” అనితెలిపి తమ్ములతోఁతల్లులకడకేగి నమస్కరించి ఇట్లుజెలిపెను.

రాముఁడు:—మాలలారా! వింటిరికదా? విశ్వామిత్రాగమనవార్తను?

కౌసల్య:—కుమారా! తెలిసికొంటిమి. నిన్ను బిలువవచ్చిన సేవ కులవలన.

శ్రీక:—రామచంద్రా! ఆయుగ్రాపసి యొకులకువచ్చె ?

సుమిత్ర:—రామా! ఆతడు తిరుగమనకులగురునితోఁ గయ్య మాడనించెనా? లేకయేదియేని యాగముచేయునొచ్చెనా?

రాముడు:—సాధ్వీమణులారా! ఆమహర్షికలహాకాంక్షచేరాలే దు మతేమన ఆలిపసచేయుచున్న జన్మముచు రక్కసులు సాగనీకున్న వారట వారిని సంహరింపఁజేయుటకై నన్నుఁదీసికొనివెళ్ళవచ్చినాడు కావున ఆశీర్వాదించియనుజ్ఞనొసంగుడు.

కౌసల్య:—అయ్యోబిడ్డా! ఆతపసికి బుద్ధిపడలెనాయేమి ? లేకున్న నీరజలోచనుడవగునీ వెక్కడ! ఆహారనిశాచరవిరులెక్కడ ? ఇంతమాత్రముయోచింపకుండునా ?

శ్రీకేను:—ప్రియనందనా! నినువారిలోఁబంప సాకేతసార్వభౌములంగీకరించిరా ?

రాముడు:—సందేహమెందులకు అర్ధిమనోరథములనీడేర్చుట యే ప్రభాకరాన్వయసందనపారిజాతములకు సహజలక్షణముగదా?

సుమిత్ర:—సుధామధురభాషణా! రవికులభాషణా! అట్లగుచో నీపుకొశికయాగసంక్షణమొనర్తువన్నమాటయే.

రాముడు:—నతీమణీ! మీయాశీప్రభావముచే, నేనొక్కరుడకాదు. నాతమ్ముడు లక్ష్మణునితోఁగలసి, యామునికియాగఫలము సమకూర్చనభిలషించుచున్నవాడ.

కౌసల్య:—రామా! నీవుమమ్మెడ బాసిపోవుటకునేనంగీకరింపను.

సుమిత్ర:—అక్కా! కౌసలసార్వభౌముడు రామునిబంపబాస చేసియుండ మనమునివారింపనగునా ?

కౌసల్య:—సోదరీ! కాకేమి అంతిగావచ్చిన నేనాకొశికునిపాడే ములవైఁబడి పుత్రబిక్షముపెట్టుమని పార్థింతును. వసిష్ఠుని రామగమనము నివారింపుడని వేడికొందును. అంతియకాని యంతకరూపులగు రక్కసులవారఁ గొడుకుపడ నంగీకరించుదానఁగావు.

కైకయి:—పట్టమహిషీ ! అట్లుపట్టుకట్టిన “రాజకుంచీవాడే కాని రాణులుగమ్యాదురు” అను లోకాపవాదమునకు లోనగుదుము. కావునఁ గొంచెముయోజిపుము.

లక్ష్మణుడు:—అమ్మా ! కొనల్యాదేవీ ! మొన్నమాయన్నదమ్ముల వసిష్ఠునితోగురుకులమునకు సంతోషముగాఁబంపి ఇపుడెలకొని కునితోనంపజంకుచుంటివి ?

కొనల్య:—లక్ష్మణా ! అదివిద్యాభ్యాససమయమగుటచే గురువులతో నేగనంగీకరించితిమి.

భరతుడు:—జననీ ! అదివిద్యాభ్యాససమయము ఇదివిద్యాప్రాశాసనమయము. అమ్మా ! విద్యార్థులు తామునేర్పినవిద్యలఁ బ్రదర్శింపనేరనినాడు వారువిద్యావిహీనులతో సమానులేకాని యధికులుకాఁబాలరు.

శత్రుఁఘ్నుడు:—తల్లీ ! మాయన్నభరతుఁ డెలివినటల మణులు శాసనమునరాయఁబడి కాంతివంతులై వెలయున రాజకుమారులు రణమూరిపులతోఁజోరి, తేజోవంతులై వెలయుదురు. కావున మాయన్న నేర్పినవిద్యలకు వన్నెరానున్నపుడు తామడ్లుపడఁజనదు.

సుమిత్ర:—అక్కా ! కొనల్యాదేవీ ! సర్వజ్ఞులగు వసిష్ఠభగవానులయనుమతిని మనప్రాణేశ్వరులు రామునికొనికునితోఁ బొందుచున్నవారు. కావున వాత్సల్యవశంవదవై చేరుగాఁడలపకుము.

కొనల్య:—సోదరీమణులారా ! నాకంటెమీఁకే రాముఁడెక్కుడుప్రేమాస్పదుఁడు మీయిష్టానుసారముచేయుడు. రాముఁడాకొనల్యోక్తులకు సంతసించి భరతశత్రుఁఘ్నులఁజూచి ఇట్లుపలికెను.

రాముడు:—సోదరులారా ! భరతశత్రుఁఘ్నులారా ! మాపై ధ్యానమంచి తలదండులయ్యాజ్ఞలనేమరకుడు పోయివచ్చెదము.

భరతుడు:—అన్నా ! రామచంద్రా ! నీవుమాకండ్లకగపడుచున్నయపుడే నిన్నుస్మరించుమేము నీవుమాకుదూరమై యున్ననాడు తలంపకుండుటయెట్లు ?

శత్రుఃస్ముః—అన్నా ! రాక్షసనిజేతనై తిరుగవచ్చునపుడు మా శేమితెత్తు.

రాముః—చిన్నితమ్ముడా! రాజనందనులపేక్షింపఁగిన వస్తువులు లాపసాటవిచుండునా ? సోదరుడా ! కౌశికమునందుని కృపచే నపూర్వభాగ్యమేదియేని సమకూరుచో నందుమనసుందరము సమభాగులమే అనిచుమిత్రతో నిట్లుపలికెను. “జననీ ! సుమిత్రాదేవీ ! నాతో లక్ష్మణునిగూడఁ దోడ్కొనిపోవ నమ్మశింపవలయు.”

సుమిత్రా—రామచంద్రా ! ఇదికోరనక్కరలేదు. నీతోసేచరణములెట్ల వివాభావముగానుండునో అటులనే నీపదపాకజనేవకుండగు లక్ష్మణుఁడును నీతో నెడబాటులేనివాఁడే బాలశూరుడా ! రాక్షసులఁ గూలనేసి తపసియాగమునఁగాచి మీతల్లులకువీరమాలలనెడి కిరినిగొనిరమ్ము పొమ్ముసుఖముగామునితో రాముఁడు “చిత్ర”మని తల్లులవిడ్కొని విశ్వామిత్రునికడకువచ్చి నమస్కరించి నిలచెను. అంతపిశ్వామిత్రుఁడారాముని విషయసంపదకు సంశ్రవించి నసిద్ధశరభులతోఁ బోయినత్తువనిపలికి రామలక్ష్మణులవెంటిడికొని వెడలిపోయెను.

అష్టాదశాధ్యాయము.

—* లాటకాసంహారము *—

“ఓశఁగో! ఏమియీవిశ్వామిత్రునిభాగ్యము. వీరరాగులగు పరమహాసలు శుత్రులతవిహరియగు నేమానందాద్వితీయసూపునిఁ దెలిసికొనఁబ్రయాసపడుమరో; యట్టిపురుషోత్తముఁడు నృపకుమారసూపుఁడై ప్రభువువెంటఁ బరిచారకునివగినఁ దనవెంటరాఁ బ్రయాణమొనర్చుచుండెను.” కౌశికుండల్లు రామలక్ష్మణులతో నయోధ్యనువీడి, యాటుకొకముల దూరమేగి, తనపిరుండ మోమునఁజరుచెమటలు మొలకలెత్తలలాటమున నలకలల్లలాడ, చిరుగగ్రుతోఁ దూశీరముభుజస్పృశమునను ఎడమచేతఁగోదండమును, కుడిచేత బాణమును, బట్టుకొని శత్రునితోనెడచివచ్చుచున్న మోహనసూపుఁడగు రామునిఁజూచి ఆనందభరితుఁడై యిట్లుపలికెను.

కాశికుండు:—కౌసల్యానందనా! మీసోదరులముఖవైఖిమాడఁ గొంచెమాయాసము చెడియున్నట్లు కానవచ్చుచున్నవారు. కావున నదీజలములనాచమనమొనర్చి యిటురండు మీకురెండు విద్యలనుఁ దేశింతును. వీనినిగ్రహించుటచే నిద్రాహారములు లేకున్నను, నట్టికష్టములును గలుగనేరవు.

అమాటలువిన్నవోడనే రామలక్ష్మణులు జలములనాచమించి, విశ్వామిత్రునిఁగి విద్యలగ్రహించిరి. ఆవిద్యలు వారియందుసంక్రమించినతోడనే బాలసూర్యులవలె దేజరిల్లఁదొడంగిరి.

అటవారారాత్రి దర్భశయ్యలపై శయనించిరి. తెల్లవారినతోడనే విశ్వామిత్రుఁడు దర్భలపైఁగనులుమూసి నిదురించుచున్న యారాజకుమారులఁజూచి “కౌసల్యానందవర్ధనా! రామా! సూర్యోదయము కానున్న యది స్నానాదికృత్యములఁ జేయవలసియున్నది కావున లేమ్ము తమ్మునితో” అన రాముఁడు వెంటనేలేచి, తమ్మునిమేల్కొల్పి, స్నానాదులగీర్చికొని, మునివెంటనేగుచు నొకదివ్యాశ్రమమును దిలకించి కాశికునిట్లుప్రశ్నించెను.

రాముఁడు:—మునివర్యా! ఈదివ్యాశ్రమమెవరిది? ఇందలిమునులు ప్రత్యక్షశివస్వరూపులుగాఁ గానవచ్చుచున్నవారు ఈస్థలసహిత్యమును దెలుపుడు.

విశ్వామి:—రామచంద్రా! చక్కగగుర్తించితివి. ఇయ్యది శివమహిమతోఁగూడినవనమే వినుము దీనియుదాతమును కౌసల్యానందనా! మున్నోకపును పురవారుఁడు విరాగియై తీవ్రసమాధిని గన్నులు మూసికొని తనలోనున్న యద్వితీయానందస్వరూపమును ధ్యానించుచు నన్యమెఱుంగక యిటఁదపమాచరించుచుండెను. అట్లుఘనవిరాగియై యున్న హరునకుఁబరిచర్యలనెఱఁ నగరాజు తనతనయయగుగౌరిని నియమించెను. ఆపార్వతి చంద్రశేఖరునిసేవించుచుండ, స్వార్థపరుఁడగు దేవేంద్రుఁడు విరాగియగుకపర్దికిఁ గాత్యాయనిపై ననురాగమును బుట్టించి, యాపురహరుని సంపాదినిగాఁజేయఁదలంచి, నుమాస్తునిరాఁ

బలిపించి, మంచిమాటలతో నాపూజలుకానిలావించి, యామనసిజుని శివునిభార్యప్రీత్యునిగాఁ జేయుఁబురిగొల్పెను.

సాపమాపిచ్చివాడగు పంచశరుడు సురపతియొక్క తేనిపలుకుల కుబ్బి, సాధ్యాసాధ్యములగు రింపకయే “క్షణములోఁబశుపతిని గిరిజా మోహపాశబద్ధునిగాఁజేయుదును” అనిప్రతినఁజేసి, ఒకమనోహరమగు వసంతసమయమున శివాశ్రమమునకేగి, కోకిలకలకూజతములను, సౌర భలసితములగు మలయమారుతములను, నవరాగకలితములగు కిసలయ బాణములను, సహాయములనుగాఁజేకొని, దూరమునుండి వెండికొండ వలెఁ దేజరిల్లుచున్న మహేశ్వరునిక్షీంచి, చకితచేతనుఁడై యామీనకే తనుఁడు జేజేలకడఁ దాఁజేసినబాస, నిలువఁబెట్టికొనఁగోరి, చేతనున్న చెఱకువింట, మావిచిగురాకుతూపుచు దొడిగి యాముక్కుఁటిని గురు వెట్టికొట్టెను.

అంత నాసహకారకిసలయాశుగము సూలియుల్లమునదాకి, సమాధినిభేదింప నావిషమనయనునకుఁ గామమంకురింపలేదుకాని, కోధమావిర్భావమాయెను. అందుచే నారుకుఁడుగుఁడై, నిజఫల నయనాగ్నిజ్వాలలచేఁ గామునిబుగ్గిచేసెను. “నిజమే! సామాన్యభూపుల కోపములే సంసారుల భస్మముచేయుచుండ, జగదీశ్వరాగ్రహము మన్నధునిమాడ్చి వేయుటలో వింతయేమున్నయది.”

అంత హిమాచలతనయ తనభక్తిప్రపత్తులచే నాశ్రుకరుని నశం కరునిగాఁజేసికొని, యాననికర్థాంగియై కృతార్థురాలయ్యెను. అది మొ డలీపుణ్యతపోవనభువిని నివసించుచునులు ఇందు శేఖరుని ధ్యానించుచు నిందుఁడపమాచరించుచున్నవారు. ఇట మీనకేతనుఁడంగహీనుఁడగు టచే నీదేశమునకంగదేశమని పేరువచ్చినది. కామచందా! మనమీ రాత్రి యిటఁగడపి, తెల్లవారిసతోడనే జాహ్నువీసదించాటి, ముందు నకుఁజూపుదము అని, అచటిమునలోసంగిన ఫలమూలాదులఁజేకొని కొశికుడు రామలక్ష్మణులగుశశయనములపైఁ బరుండఁజేసి, తెల్లవారక మున్నే నృపకుమారులతోఁగంగాతరమఁజేరి యుచటిసంయమింకొని

పూజలనందుకొని, భాగీరథినిదాటి వెడలుచుండ, రామడుఁ ముందొక నిర్జన భీకరాటవినిగాంచి, యిట్లుప్రశ్నించెను.

రాముడు:—మునీంద్రా! ఈమందుఁగానవచ్చు సరణ్యము పేరేమి? ఇదియిట్లుసత్వశూన్యమై యుండఁగారిణమేమి?

ఓశావ్య:—రామచంద్రా! నీకుదీనివృత్తాంతము తెలుపఁదగినదియే. వినుము ఈవివినమునకుఁ దాటకాటవియనిపేరు. దీనియందుఁ దాటకయను యత్నాంగనయొకర్లు భర్తనుబాసి, భయంకరనిశాచరీ రూపముతోఁ దిరుగుచుండును. ఇందుఁగలసత్వములన్నియు దానివారఁబడినవి. అందుచే నీప్రదేశముజంతుసూన్యమై యున్నయది.

రాము:—ఆర్యా! యక్షకాంతలు లోకోత్తరసుకుమారసుండరాంగులని ప్రసిద్ధికలదే! అట్టిస్థితిలో దీనికి రాక్షసరూపమెట్లువచ్చె?

విశావ్య:—వినుము. సుకేతుడను యక్షనాయకుడు అజానిగూర్చి తపమొనరింప నాయబ్జాసనుడు ప్రత్యక్షమై “నీకేమికావలయు” నని యడుగ అసుకేతుడు నాకసహస్రనాగములబలముకల సుతుడు కావలయును” అని కోరెను. వాణేవతి యదివిని “నీకుఁబ్రస్తుతము పుత్తుఁడకలుగఁడు నీవుకోరినదీని వేయిదోనుగులసత్పుత్రుకల పుత్రికపుట్టును” అని యంతర్ధానమిచ్చెను. అంతఁగొంతకాలమునకు సుకేతునకు వేయిమడగజములబలముకల యొకకూతురుపుట్టెను. ఆతఁడాబిడ్డకుఁ దాటకయని పేరుపెట్టి అల్లారుముద్దుగాఁ బెంచికొనుచుండెను. ఆబాలికయుఁ గ్రామకర్మముగాఁబెద్దదై, పరవ్రయాపముతో నడగొండవలె సంచరింపఁదొడంగెను. ఆకాలముననే జంభుడనురాక్షసుడు సుకేందుని సహరింపఁదగునుతుని బడయఁగోరి, శివునిగూర్చి తపమొనర్చి యాదేవదేవునివలనఁ బదిపేరుదోనుగులబలముగల పుత్తుఁడబడసి, యానందనునకు సూదుడనినామకరణమొనర్చెను. జంభుడు మహాబలుడగునందనునితోఁగూడి, దేవతలను పీడింపఁదొడంగెను. దేవతలు వానిబాధకుఁ దాళఁజాలక, యగస్త్యమునీంద్రునికడఁగి, జంభసుండుల విజృంభణమునుదెలిపిరి అప్పుడుకుంభజాడు జేవేందునకు రాక్షసాంతకముగు

సస్త్రమునొసాగి, ఇందునిచే జగభునిజంపించెను. సుందుడందుచేఁ గుంభజనిపైఁబగవట్టియుండెను

ఇటులుండ సుకేతుఁడు తనతనయముగు తాటకకు వివాహయోగ్యమగు వయసురాగా, వాపెకుఁ దగుభర్తను సమకూర్చు యత్నించుచుండెను. నారదుఁడిసంగతిని చెలిసికొని, సుకేతునికడకేగి సుందునకుఁ దాటకనొసంగుమని తెలిపెను. సుకేతుఁడు వెంటనేతననందనను సుందుని కిచ్చి పెండ్లిచేసెను.

సుందుఁడా సుందరాంగితోఁకూడి కాపురముచేయుచుండ, ఆపంపతులకు మారీచుడను కొమరుఁడుపుట్టెను. పిమ్మట సతీపతి సుతులు మువ్వగు లోకవినాశనవృత్తకంకణముల ధరియించి, వ్రాణులబీజిపఁ దొడంగిరి. వారినిసంహరించువీరులు కానరాకుండిరి. ఇటులుండ,

అగస్త్యుఁడొకనాడు ప్రయాగకేగుచుండ సుందుఁడుచూచి తన తండ్రినిజంపించిన పగఁదీర్చికొననెంచి, యాసాగరపాఱు కడ్డముగా నిలచి “నిలుపుమెటకుఁబోయెదవు? చిక్కితివిన్ని నాళ్ళకు” అనికరవాలము ను దూసినరుకఁబోవ నాసాయమింపుచుండ హూంకారముచే వానిని సంహరించెను.

అసంగతిని తాటకామారీచులు తెలిసికొని అగస్త్యుని జంపఁబోవ “మష్టులారా! సుందసుందరీనందనులారా! మీరు యక్షరూపములను వీడి రాక్షసరూపములతో నుండురుగాక!” అనిశపియించి వెడలిపోయెను అదిగో ఆలోపాముద్రాకాంతునికాపముచేఁ దాటకామారీచులు నిశాచరరూపులైరి. అది మొదలు తాటక భీకర రాక్షసరూపయై, యీయట విని నివసించుచు. వ్రాణులబీజించుచున్నయది దీనిమూలమున నెన్ని యోగామములు జనసూన్యములగుచున్నయవి కాపుర రామచంద్రా! నీకీక్రూరరాక్షసిని గడతేర్చి వ్రాణిసమూహములఁ గాపాడుము నేను నిన్నీమార్గమునఁ దీసికొనివచ్చుటకుఁగౌరణము నీచేదాటకాసంహారము చేయుచుటకే.

రాముఁడు:—గురువరా! పెద్దలయ్యాజ్ఞలునిమర్శింపక యాచరింప తగినవియే. కాని, ముసందా). ఈస్త్రీవధ లోకనిందాకరమని నాహృద

యుముబెదిరుచున్న యది. నన్ను మీయానశము రాదువానివిగాఁదలంపక నాకుధర్మమునుబోధింపఁ గోరుచున్నవాడను

విశ్వాః—శ్రీమహామహా! బెదరఁబనిలేదు; దుష్టసంహారము రాకొమరులకు విధివిహితము పుణ్యప్రదము యశస్కరముః పెద్దపులులు నల్లతొక్కులు, లోనగుదుష్టజంతువులెట్లు స్త్రీపుంభేదములేక సంహరింపఁబడునో యటలనే స్త్రీపురుషభేదమును బాటింపక దుష్టులశిక్షింపవలెను. దండనము దోషమునుబట్టి చేయవలయునుగాని లింగభేదమును బట్టికాదు. నీవీయొక్కరక్కసిని జపితివేని వేనవేలజీవులఁ గాపాడినపుణ్యత్కృడపు కాఁగలవు కావున సుశయమునువీడి, యీకూరరాక్షసిని సంహరింపుము. ఇందు స్త్రీహత్యాదోషమెంతమాత్రమునులేదు. అనుచుండఁ బర్వతగుహలు ప్రతిధ్వనించునటుల బాబ్బలిడుచు, నాకసమునఁ గారుమబ్బువలె నొకిభయంకరవ్యక్తి కానవచ్చెను రాముఁడొండగొండవలె గనబడుచున్న యాభూతకృతిని లక్ష్మణుఁకుఁజూపి యిటులుపలికెను.

రాముః—లేమ్మఁడా! కంటివా! దీనిభీకరాకారమును! నిజముగా దీనినికనుగొన్నమాత్రాన దుర్బలమానసులు ప్రాణములనట్టెవిడుచుటకు సందేహములేదు కానిపోదనుఁడా! ఈవృద్ధాంగనను జంపఁజేతులాడకున్నయవి కావున దీనికరచరణములనరకి, నేలఁగూలనేతును. చూడుమనుచుండగనే, యాదండుముండ రామలక్ష్మణులఁజూచి, బిగ్గలగనార్చి యడవిలోనిదుమ్మ దోసిల్లతోఁదీసి, వారిపైఁజల్లుచు, గొండరాలను విసరనారంభించెను వెంటనేరాముఁడు దానికాలునేతులఁదెగనటకెను.

అంతనాయత్ని పడివలె నెగురుచు లక్ష్మణునిమీదికిరాగా నాటఁడు కత్తిచేదానిమక్కు సెవులఁగోసెను. అటుపిమ్మట నానిశాచరి రాక్షసమాయలఁబన్ని, యాయడవియంతయు సంధకారబంధురముగాఁజేసి, రక్తమును పర్షింపఁదొడఁగెను. మొగులురుమునట్లు చెవులుపగుల ధ్వనిసేయనారంభించెను. అపుడుకేశికుఁడు “రామా! రామా! జాగు సేయక యీకూరరాక్షిఁచడిని సహించి, గోబ్రాహ్మణాదిహిందూవ్రాతమునకు మేలుసమకూర్పము.” అనరాముఁడు ధనస్సున కబ్బభేది

బాణమునుసంధించి, చీకటిలోనాద్యుచున్న యాతౌటకగుండెపగులఁ గొట్ట నాసాసాత్పురాలు హా! చచ్చితినని” యార్చినేలపైఁబడెను.

అపుడు భేచకులు పుష్పవర్షముల రామునిపైఁగురిపించిరి.

—: ఏకోనవింశత్యధ్యాయము :—

దివ్యాస్తోత్రదేశము.

ఏశ్వమిత్రుఁడు పరమానందభరితుఁడై రామునిఁగొగలించు కొని “దశరథనందనా! యెంతకాలమునకీమరణ్యముఁ దాటకా వీడఁవము క్తముఁగాఁజేసితివి ! ఇకనిట మునిసంఘములు నీవేరఁబల్లెలఁగట్టికొని, నిత్యమునినుదలంచుచు సుఖముగానుండఁగలరు పథికులు నిర్భయముగా నీయటవీమార్గమునఁ బ్రయాణముల సాగింపఁగలరు. మనమీరాత్రి యిందునివసించి, రేపుసిద్ధాశ్రమమునకేగుదము. ఇకనీయడవికి రామకా ననమని పేరువచ్చును. ఇందుఁదపమాచరించువారికిఁ జిత్తశుద్ధియు, భగ వద్భక్తియుఁ గలుగఁగలవు అనివర మొసంగెను.

అనాడే యాయరణ్యము కొత్తసింగరమతో వెలయఁజొచ్చె ను. ప్రళాంతమగు నాసాయంతనసమయమునఁ బక్షిసంఘములు సంత సముతోఁ బరిగిడివచ్చి వృక్షాగ్రములవ్రాలి చెవికింపుగాఁగూయుచు గూడులఁగట్టమొనలిడెను. అందలిమహిమహములు సందేశంజాయను మించు లేజగుభృదోడుగ నారంభించెను. సింహవ్యాఘ్రాదిశ్వాపద ములు మహీధరకందరముల జేరఁదొడంగెను. అజహఁణాదిసాధుమృగ ములు లతాకుంజముల నిదురింపనేగెను. మఃనిముచ్చులటకువచ్చి, కుటీరనిర్మాణములకై స్థలనిర్మయములఁ జేయఁదొడంగిరి. ఇట్లాతౌటకా టవి ఏహగగణకూజిత సుందరమై మృగనివహనిరంతరమై; మునిసమాజ సమావృతమై కాశికహృదయానందజనకమైరామచంద్రమందహసచంది) కాలసితమై విలసిల్లెను.

ఏశ్వమిత్రుఁడారాత్రి యటసంతోషముగాఁగడసి, తెల్లవారివ తోడనే సరసీజలముల రామలక్ష్మణులతోఁగూడి స్నానమాడి, ఉత్తరా భిముఖముగ రామునిఁగూర్చుండఁజెట్టితాఁబ్రాప్తుఁబుడై “రామచంద్రా నీధైర్యస్థైర్యములకు సారసిందితిని. నీకునాకడనున్నదివ్యావృక్షముల

నుపదేశించెనెంచితిని. సుధీమచీ! గురుడు విద్యాధులకు వారియర్హతను దెలిసికొని, విద్యలనుపదేశింపవలయును గాని, పాత్రాపాత్రలదెలియక త్వరపడిచనువుల బోధింపరాదు. అందులో నస్త్రవిద్యల నుపదేశించునపుడు, శిష్యులబాగుగాఁ బఠింపవలయును. అందుచే నీసామర్థ్యమును దెలిసికొనువలయు నీకస్త్రములబోధింపనైతిని ఇప్పుడు నీవొనర్చినలాట కాసంహారము ఇంద్రాదిదేవతలకుఁగూడ శక్యముగాకుండెను. అంతటి మహాబలసంపన్నయగు రాక్షసిని నీననాయాసముగా పంపించి, నీయ నుపమానకరాక్రమమును ప్రకటించితివి. కావున నీవుదివ్యాస్త్రక్రిహణమున కెంతయుఁ దగియున్నవాడవు రామచంద్రా! సమస్తాకముగా నస్త్రవిద్యలఁజేకొనమన రాముడు వినయముతో నాయస్త్రగ్రామమును జేకొని, దివ్యలేజోవిభాసితుఁడాయెను.

కౌసీకుఁడటనుండి రామలక్ష్మణులతో ముందునకేగుచుండఁ గా సల్యాసందనుఁడొక సూదరతరమగువనమునుగాంచి గాట్లుప్రశ్నించెను.

రాముడు:—మునీంద్రా! మహాన్నతతరుషండమండితమై, గోహరిణాదిపశుసందోహసుందరమై, శుకశారికాదిహిమగకూజితమోహనమై, చేతోహరకాసారవారివిహరి మరాళరాజరంజితమై, నిగమాభ్యాసపరమునికుమారగీయమాన సామగానాకర్ణనాగర కిన్నరీసందోహబంధురమై, ద్వేషదూరమై, ప్రేమనిలయమై, నందనవనమునుమించి ఆగిరిదరిని గానవచ్చుచున్న వనమెవ్వరిది? దానిపేరేమి? దీనిజూచినతోడనే నామానసమున నేదియోతెలియరాని యానందముదయించుచున్నయది.

విశ్వా:—రామచంద్రా! సిద్ధాశ్రమమనిపేరు. పూర్వము శ్రీమన్నారాయణుఁడట వటురూపము దడమాచరించి, చింతితార్థసిద్ధిసంకులచే, దీనికిసిద్ధాశ్రమమని పేరువచ్చినది. ఇంద్రుఁడపమాచరించు వారికిఁ దప్పకయిష్టార్థసిద్ధికలుగును. అందుచే నసంఖ్యాకులగు మునులందఁ దడములసలుపుచున్నవారు నేనిందే గ్రూగముచేయఁదలంచితిని అని యాగాధిసందనుడు ఆదశరథసందనులతో సిద్ధాశ్రమమునఁ బ్రవేశించినతోడనే, యందలిమునులెదురేగి వాతలఁబూశించిరి, రామలక్ష్మణులు

ముచులకెల్లరకు ననుక్రూచి పిమ్మట కాశికునితో రాముఁడెట్లుపలి-
కెను.

రాముడు:—కాశికమునీందా! యీనాడే మీరుయాగదీక్షకు
బూసఁగోరుచున్నవాడను నేనుచు నాసోదరుఁడులక్ష్యఁగుడును, మీజ
న్నమునకు సంతెగాయమురాకుండఁ గాపాడుచుము. నాయంతరాత్మ
విజయమునమకూరునని బోధించుచున్నయని.

విశ్వా:—మిహిరకులాలంకారా! నృపకుమారసింహుఁడవగు
నీవు ధనుర్ధరుఁడవై నీయనుజునితో నిటనుండ, దనుజువదగజములకు
యాగకాసారమును గలపఁదరమగునా నీవు తెలిపినటుల, నేనీనాడే
యాగారంభమొనర్తును అనిపలికి వెంటనేయాగదీక్షఁజేకొనెను. ఆవెం
టనే రాముఁడచటిమునులనిట్లుప్రశ్నించెను.

రాముడు:—మునివరులారా! సవనమునుసాగకుండఁ రక్కసు
లెప్పుడువత్తురో తెలుపఁగోరుచున్నాడను.

మునులు:—రామచందా! యీనాడుమొదలు షడ్వేదముల
వఱకు జాగరూకుఁడవై యాగమునుగాపాడవలయును. ఈయాజుదివస
ములలో నెప్పుడోయొకప్పుడు మారీచుఁడు తనపరివారముతోరాగలఁడు
కాశికుఁడు యాగదీక్షితుఁడగుటచే మాటలాడడు. కావున నీవప్రమ
త్తుఁడవై యుండవలయును. రాముఁడమాటలువిని, తమ్మునితోరాత్రి
దివములు యాగముచుగాపాడఁదొడంగెను. అయిదుదినములవఱకు
యజ్ఞమునిర్విఘ్నముగాసాగెను. ఆరవపొద్దురాగానే రాముఁడు“తమ్మఁ
డా! మనమీనాడు బహుజాగరూకులమై యుండవలయును తప్పక
యీదివసమున రాక్షసులువత్తురు” అనుచుండ మొదటనాకసమున నల్లని
మబ్బులుకమ్మినటులు కానవచ్చెను. పిమ్మట నురుములపటిభ్రమలు
వినవచ్చెను. ఆవెంటనేరక్తవర్షము ప్రారంభమాయెను. ఆనెత్తురువా
నచే యాగవాటికయంతయు వసంతముచల్లినట్లెఱ్ఱఁగా గానవచ్చెను.
ఆవెనుక మూసఖండములు పడఁదొడంగెను. అపుడురాముఁడు తలపై
కెత్తిచూచుసరికి మారీచసుభాషలు నిజానుచరులతో నాకాశమునఁ
గానవచ్చిరి. రాముఁడానిశాచరులఁ దిలకించి లక్ష్యఁగునితోనిట్లుపలికెను

రాముడు:—లక్ష్మణా! బాసవాధములు మేఘములవలె నభి
మండలమున గుమిగూడియున్నవారలు కనుగొనుము.

లక్ష్మణ:—అన్నా! ఈసీచనిశాచరులు హోమకుండమువైచేగు
చున్నవారు. కావున వీరటకేగకమున్నె సహరింపవలయును లేకున్న
యజ్ఞమునుబాడుసేయుదురు.

రాముడు:—లక్ష్మణా! ఇదె, కనుగొనుము మారీచునిముందుఁ
గూలనేతును. అని కోదండమున మానవాస్త్రమునుసంధించి మారీ
చునిగొట్టెను. వాడాబాణవేగముచే నూగు యోజనముల దూర
మేగి సముద్రమునబడెను. ఆమారీచపాతమునుజూచి కృద్ధుడై తనపై
కివచ్చుచున్న సుబాహునిజూచి, యాయాజానుబాహుడగురాముడు
ఆగ్నేయాస్త్రముచే వానిని నేలఁగూలనేసెను. అంతఃసరిక్షమున
మిగిలియున్నరక్కసులను సోమిత్రీ వాయువ్యాస్త్రముచే సహరించెను.

ఇట్లయినకులనందనులు దావానలము జీర్ణపర్ణముల దహించు
నటుల అదానవసంఘమును జక్కడ రాక్షసభీతిచే దుప్పలలోను, తుప్ప
లలోను, దాగియున్నమునులు ప్రాకివచ్చి రామచంద్రునిట్లునుతింపఁ
దొడంగిరి.

మునులు:—దశరథనందనా ! తపోనిధియగు నీగాధేయుడు
రాక్షసబాధచే యజ్ఞమునుబూర్జితేయఁజాలక, యనేకపర్యాయములు
విఫలమనోరథుఁడాయెను. ఈనాటికి మీసోదరబాహువీర్యముచే నిశా
చరసోదరులు సపరివారముగాఁ గూలుటవలనఁ గౌశికుడు యాగఫల
మును బొందుభాగ్యశాలియయ్యెను. రామచంద్రా! దేవేంద్రాదులను
గూడ లక్ష్మ్యముసేయని మారీచునిమాయలు నీకడ నూర్చునిముందుఁ
జీకట్లట్లు చెదిరిపోయినవి.

రాముడు:—తాపసోత్తములారా! ఈరక్కసులకునుమాడినది
మాపరాశ్రమముకాదు ఈవిశ్వామిత్రమహర్షి మాకుప్రసాదించిన
యస్త్రప్రభావము. మేమునిమిత్తమాత్మలము దావతాపమడంచి
భూరుహములగాపాడునది వర్షమా? మేఘమా? కావున, బైవిషయమున
మేఘుఁడెట్లు సంస్తవనీయుఁడో, యీవిషయమున ఘనులగు కౌశిక

ముసీందు)లే స్తుతిపాత్రులుకాని వర్షస్థానీయులమగు మేముకాము అని పలుకుచుండఁ గొశికుండు యాగమును నిర్విఘ్నముగా సమాప్తిచేసి, యజ్ఞశాలనుండిపైకివచ్చి, దిక్కులన్నియు దానవపీఠారహితములై, శాంత్యానందములతో శోభించుచుండుటనుజూచి, నిజమనోవియద్విధిచుండి యానందచంద్రకాముదీకాంతులు మంగహాసమాపమున వెలువడ, వీరకుమారశేఖరుండగు రామునిజూచి ఇట్లుపలికెను.

విశ్వామి:—శూరాగ్రేసరా! రామచంద్రా! నీసాహాయ్యముచే గృతార్థుడనైతిని. సూర్యకరములకుఁ జీకటులఁబారఁదోలుటయు, రవికులజాలకు రాక్షసులఁగూలనేయుటయు, సహజగుణములు: లక్ష్మణా! ఇకముందనలమునకు సన్నిలముసహాయమగునటుల, లోకకంటకులగు రాత్రించదుల సంహరించుటలో నీవు రామునకుఁదోడ్చి, లోకానందమును సమకూరునట్లుచేయుము. అని రామలక్ష్మణులఁజేరఁదీసి, కౌగలించి “మీకుమంగళావాప్తియగుగావుత” అనిదీవించెను. అపుడచటి మునులెల్లరు “తథాస్తు” అనిపలికిరి. అంతరాముండు వినయముమీరగాఢేయునితో నిట్లుపలికెను.

రాముండు:—కొశికసంయమింద్రా! జనులు తమప్రతిబింబములనద్దములయందుఁజూచికొని, యానందించునటుల ఉపాధ్యాయులు అంతేవాసులయందు ప్రతిఫలించిన నిజవిద్యలఁదిలకించి, సంతోషించుచుదురు. నిజమారయ, శిష్యవత్సలురగు నాచార్యోత్తములొసంగు జ్ఞానసంపదకు సమమగుభాగ్యము వేఱొందుకలదా? అట్టిప్రేమస్వరూపులగు దేశికశిఖామణులయొక్క యప్పులఁదీర్చ విద్యార్థులెన్నిజన్మములైతెవలయునో! తెలియదు గురువరా! తాను మాకస్త్రవిద్యలనుపదేశింపకున్న మేమిమాయాపులగు దానవుల నిర్జింపఁదగుదుమా? దేశికేంద్రా! ఇకముందుమీకీంకరులు నెరివేర్చవలసిన సేవలెవ్వియో తెలుపఁగోరుచున్నవాడను. అనిచేతులుజోడించి: శిరమువంచి, నిలచియున్న రాముని వినయసుందరోక్తుల కచటిమునులానందించి ఇట్లుపలికిరి.

మునులు:—అహా! రామచంద్రా! అస్త్రములచే నిజప్రతాపానలలేజమునుబ్రకటించి, పలుకులచే వినయమలయానిలశీతలతను బ్రస

రింపఁజేయుచుంటివి కౌసల్యానందనా! కౌశికయాగము సమాప్తియైనదని తలంచి, సాకేతమున కేగక కొంతకాలము మాకు నీమోహనరూపమును, నీమృదుఃపథురోక్తులను, కనుటకును, వినుటకును, అవకాశమును కలిగింపవలయును. వఱియునోసుందరరూపా! మిథిలాధిపతియగు జనకస్వపాలుఁడు సర్వదేవతామోదావహమగు యాగముజేయుచున్నవాఁడు. మమ్మాకృతువునకు నాహ్వానించియున్నవాఁడు నీవుకూడ నీతమ్ములితో నటకురాఁగోరుచున్నవారము రానుచుందా! యావిదేశగరాజేంద్రుని యింటదర్శనీయమగు శివశరాసనముకలదు దానిని సురాసురవీరులెవ్వరు నెగ్గిడఁజాలకున్నవారు నీయట్టివీరకుమారునకు అమారవైదిశరాసనము పోమోదము కూర్చుఁగలదు.

విశ్వామి:—దశరథనందనులారా! ఈతాపసోత్తములు తెలిపినదంతయుసత్యము. మనమోరధ్వజుని యాగమునకేగుట పుణ్యజగకము శుభప్రదము.

రాముఁడు:—గురూత్తమా! మీయాజ్ఞలకుబద్ధులము. మమ్ము మీయిష్టానుసారము నడిపింపవచ్చును. అన కౌశికుఁడు రామలక్ష్మణుల వెంటనిడికొని, మునులుముందునడువ, సిద్ధాశ్రమమునుండి మిథిలకుఁబ్రయాణమునుసాగించి పొద్దుగుంకఁబోవువేళకు శోణనదతీరముచేరెను వారటసాయంతేనకర్మకలాపము నివర్తింపఁజేసి సుఖాసీనులైయుండ రాముఁడు కౌశికునిట్లుప్రశ్నించెను.

రాముఁడు:—మునివరా: ఈశోణనదమునువ్యాపించి, మనోహరములగు నారావములతోడను సస్యసంపన్నములగు పొలములతోడను, అలరారుచున్న ఈదేశముచేరేమి? దీనినిబాలించువారెవరు?

కౌశికుఁడు:—కౌసల్యానందనా ! వినుమీదేశచరితమును దీని నాకర్ణించుటచే మానసమునఁ గొత్త యవతనముకలుగును. అనియిట్లు తెలుపనారంభించెను

—:వింశత్యధ్యాయము:—

కుశోపాఖ్యానము

పూర్వమొకప్పుడు సృష్టికర్తయగు యశమేష్ఠి భూలోకమున ధర్మార్థకామమోక్షములనెడి యతుర్విధపురుషార్థముల జక్కఁగ నెరిపి,

లోకమునకు ధర్మమునుబోధింప సమర్థుడగుసత్పురుషునిబుట్టింపనెంచి, యంజలిఘటియించి, కనులుమూసి, మానసమున శ్రీహరినిధ్యానింప దొసిరియందొకశిశువు కిలకిలనవ్వుచుబడెను. అపుడాసరసిజాసనుడొక నులదెరిచి, నిజాంజలిపుటముననున్న శిశువునుగాంచి, అబ్బిడను భూమి కిగొనివచ్చి, జాహ్నువీపులినతలమునఁ బరుండఁబెట్టి, వెడలిపోయెను.

అంతనుషస్నానమునకై గంగాతీరమునకువచ్చిన మహర్షులు లే జటునగవులతో నలరారుచున్న యాచిన్నిపాపనిజూచి వత్సలుడై, యా బాలకుని మునివల్లకుఁగొంపోయి, తాపసకాంతలకొసంగి, ఆబాలనకుఁ గుశుడని నామకరణమొనర్పిరి. మునిభాషినులు సుందరరూపుడగు నాకుశునిఁ బ్రేమాతిశయముతోఁ బెంపఁదొడంగిరి. కుశునకునుపనయన వయసురాగానే మునులాతనికి వడుగుచేసి, వేదాదిసకలవిద్యలనేర్పిరి.

కుశుడు కుశాగ్రబుద్ధియగుటచే నచిరకాలములో సకలకలా కోవిదుడై అసమానరూపశోభాన్వితుడై, నిరుపమానబ్రహ్మచర్య వ్రతగరిష్ఠుడై, తపమాచరింపఁదొడంగెను ఇటులుండ, విదరాభిధిపతి యగుసహదేవుడు మాఘస్నానములకై సకుటుంబముగా గంగానదికేగి, యావేల్పుటేటియొడ్డునఁబటకుటీరముల నెలఁగొల్పి, వానియందువిడిసి, జాహ్నువిలో మాఘస్నానములఁజేయ నారంభించెను.

ఆవిదర్భసార్వభౌమ నకు సురూపగుణశోభితయగు వినతేయను పుత్రికకలదు. ఆకన్యకామణి యొకనాడు గంగాతీరమునందలి పర్వత శ్రేణులయొక్కయు, వనరాజులయొక్కయు, జలపాతములయొక్కయు, సహజసౌందర్యములదిలకించు కుతూహలముతో నిజస్త్రియసఖులఁదీసి కొని భాగీరథీతటమునఁ గొంతదూరమేగి, ముందటయోగాసనాసీరుఁ డై, కనులుమూసి మానసమునఁ గమలాక్షునిధ్యానించుచున్న యోగి కుమారునిజూచి, యాతనియసదృశరూపమునకు వెరఁగంది, చెంతను న్నసఖులతో నిట్లుపలికెను.

వినత:—నచ్చెలులారా ! కాంచితిరా ! యీకమనీయకారుడగు తాపసకుమారుని. మునిసుతులలోనింతటి రూపసంపన్నులుందురా? ఆహ ! నేనొనర్చుచున్న గంగాస్నానమునకుఫలము వెంటనేచేకూరినది.

అట్టిపుణ్యమే లేకున్న నాకీపూతచరితుని మోహనరూపమును గనులారఁ గాంచు భాగ్యమెట్లు సమకూరును?

సఖులు:—రాజపుత్రీ! ఈనవయావనసుండరాకారుడు మున్ను పార్వతికై తపమాసరించిన చంద్రశేఖరునివలె జెన్నారచున్నవాడు. ఈతపసికొమరుడు దేనినిబడయఁగోరి తపమొనర్చుచున్నవాడో?

విసత:—సఖులారా! మీయాహాసరికాదు. ఈసుకుమార సౌందర్యరాశి గరభకంఠుడగు నాగభూషణునివలెలేదు ఆశూలినినిర్జిం పఁ దపమాచరించుచున్న సుమతరునివలె నున్నవాడు.

సఖులు:—మోహనాంగీ! నీకట్లతోపవచ్చును. సరేకాని విస తా! ఈపూవిలుకాని సోమగమువానిచెంత రతియుండిన నెట్లుండునం దువు?

విసత:—నెఱజాణలారా! తెలిసెమిహృదయము. ప్రియసఖు లారా! సతులుకతులకజ్జ సవతులుండఁగోరుదురా?

సఖులు:—నుముఖీ! రతివిరహితుడు పతియైనఁగలుగుభాగ్య మేమి? అందుచే నీయతీంద్రనందనుడనురాగయుతుడైనచో బాగుగ నుండునని మా భావము. ఇటసవతిమాటయెందుకు? ఓహహా! రతియన వేఱొక కామినియని తలంచయుంటివికాబోలు. వరానురాగమన్న నిట్టిది యేకదా!

ఇటులనాకన్యాలలామలు మాటలాడుచుండ మా రాకారుడగు నాసంయమికుమారుడు యోగసమాధినిజాలించి, కనులువిప్పి, తన ముందటనిజతపస్సిద్ధియొనఁగట్లు సఖులతోనిలచియున్న యామృతేక్షణనీక్షించి, చంద్రకనుదిలకించిన చక్రవాకముకరణి పరిచలితహృదయుడై తనలోనిట్లుతలఁపదొడంగెను. “నేనీకాసలోమున్నున్నదునిట్టి చకోరాక్షిని గాన ఈనీలవేణి గంగానదీతీరవిహారాభిలాషచే నచ్చరలతోనచ్చిన సురేంద్రనందినియొందునా? లేక పాతాలాధిపతియగు నాగరాజతన యయొందునా? అదికాక ఈయభయలోకసుందరీమణులఁ జలకఁన జేయఁ గమలభవునిచేఁగొర్రెగాఁబుట్టిపఁబడిన అపూర్వనారీతిలకమయి యుండునా? అయ్యయో! నేనెంతతపపసిచేయుచుంటిని! నిష్కళంక

మాగు బ్రహ్మచర్యవ్రతమేద? పరకాంతాపశంసా వ్యాపారమేద? కాదు. కాదీసుగదరి పరసతికానేరదు. నాయాతరాత్మ యస్యకాంతలవర్ణింప సాహసింపదు. కావున నీనీరజాక్షి వరార్థినియగు వామనేత్రయే సందేహములేదు. కాని నాభావసరసిజముకుళములు వికసించి, మనోరథశ్రీ విలసితములగుటకు సుకృతభాస్కరకరపసార ముడవలయుచుకదా?" అని అటనుండి సాయంతనస్నాన సౌభాగ్యవందనాదులకుఁగంగానదికివెడలిపోయెను. కాని ఆకుమారతాపసమానసమృగము విదర్భరాజకుమారీ విలోలావలోకన శరవిద్ధమగుటచే, కుశునకువశముకాక భ్రమింపఁజూడెను. కుండినరాజనందినియగు వినతయు నిజహృదయపంజరగతమగు భావజీరమా మునికుమారసహకారముపైవ్రాలి తిరుగఁగూటికిఁ జేరకుండుటచే వ్యాకులచిత్తయై, చెలికత్తెలతో వెడలిపోయెను.

“అగును సమానసుగుణతంతువులతో నేయఁబడిన యనురాగపటమునకున్న పటిమయు, స్నిగ్ధతయు భిన్నగుణములతో నల్లఁబడినరాగచేలమునకుండనేరవు. మఱియుఁ బ్రేమావిర్భావ హేతువులగమ్యగోచరములు. వానియుత్పత్తిబీజముల నన్వేషింపబోవుటయన, ప్రేమస్వరూపమగు పరబ్రహ్మమును దెలియఁగోరుటయ. యెక్కడికుండినపుర మెక్కడిగంగాతీరము? ఆసార్యభామనందినియెక్కడ? ఈతాపసనందనుఁడెక్కడ? ఆహా! అశ్రుతాదృష్టపూర్వులగు స్త్రీపురుషుల హృదయారవిందములనుండి రెప్పపాటుకాలములో బయలువెడలిన యనురాగసారభములాంఛాంతితో నభేదముగానేకీభవించి ప్రియజనామోదహేతువులయ్యె. ఇయ్యదియే నిసర్గానురాగోదాహరణము.”

అంతవినత మునితనయునందలిమమతచే స్నానపానాదులయండు విముఖతఁజూపుచుండుటను, ఆపెతల్లియగుశాంత కనిపెట్టి, సఖులవలన రహస్యమునుదెలిసికొని, వినతయపిలిచి, యిట్లుప్రశ్నించెను.

శాంతః—పుత్రీ! నీవేలయిట్లు వ్యాకులచిత్తవైయుంటివి? నీమనోరథమేమి? సంశయింపక నీయభిలాషనువివరింపుము. అన వినతయవనతవదనయై తనకామునితనయునిపైఁ బ్రేమోదయమగుటను తెలియఁజేసెను. ఆవిదర్భేశునిరాని తననాధునితో వినతకోరికనుదెలిపెను.

ఆవిదర్భరాజేంద్రుడు తనపుత్రికకౌతుకమీడేర్పడలంచి పురోహితునిపిలిచి, ఆమునికుమారునిచరితమును తెలిసికొనినమ్మన నావిచారిత్తముడు గంగాతీరతపోవనవాసులవలనఁ గుశునియోగ్యతాతీతయములఁదెలిసికొని విదర్భాధిపతికడకువచ్చి యిట్లుపలికెను.

పురో:—రాజేంద్రా! ఆమునినందనుడు సర్వవిధములనునవినతకుఁ దగినవరుఁడుగానున్నవాఁడు నీవీమాఘస్నానసమయమున ఈసావనగంగానదీతీరమున, ఆమునికుమారునకు నీకుమారికను కన్యాదానమొనర్చుటచే సామాన్యకన్యాదానముకంటెఁ గోటిమడుంగులధికముగు ఫలమును బొందఁగలవు. నీపితరులు పుణ్యలోకముల శాశ్వతసుఖములనందఁగలరు. అని కుశునివృత్తాంతమును వివరించెను.

సహదేవుఁడు, పురోహితోక్తులు తనకుహితములగుటచేతను, ఆకాలమునసిరులకంటె శీలములకే యెక్కుడువిలువ యుండుటచేతను, ఆమునికుమారునకు వినతను గన్యాదానమొనర్పఁగోరి, కుశునిఁదోడ్కొనివచ్చి వానిపాదముల గంగాజలవఁ బోఁగఁడిగి, కన్యాదానమొనర్చెను.

కుశుఁడు బ్రహ్మచర్యమునువిడచి, గార్హస్థ్యమునఁబ్రవేశించి, గృహస్థధర్మముల యధావిధిగసాగించుచు, ధర్మకామములకర్థము ముఖ్యమగుటచే ధనుర్వేదరహస్యవేదియగునాతఁడు ధరావలయమునఁ గలరాజుల నవలీలఁగాజయించి, అద్వితీయచక్రినై ధర్మార్థకామముల సమముగాఁబాలించుచు, నజ్ఞనవంధుఁడై, రాజ్యమేలుచుండెను. కొంతకాలమునకా కుశమహీపాలునకు వినతయందుఁ బురుషార్థములవలెఁ గుశాంబ, కుశనాభ, ఆధూర్తరజన, వసువులను నలుగురుసుతులుకలిగిరి. ఆకుమారులు పాశ్చాత్యైసవోడనే కుశుఁడు రాజ్యమును నాలుగుభాగములుగవిభజించి నలుగురుపుత్తులకిచ్చి, గార్హస్థ్యమునుండి వానప్రస్థమునఁ గాలవఁగఁడుపఁ భార్యతోఁదపోవనమునకేగెను.

తండ్రియొజ్జనుసారము నాల్గవకుమారుఁడగు వసువు ఈశోక నదప్రాంతదేశమునకుఁబ్రభువై, గిరివ్రజపురమును రాజధానిగఁజేసికొని, ప్రజలఁబాలించుచుండెను. రెండవవాడగు కుశనాభుఁడు మహాప్రలాప

శాలియై, మహాదయమచుపురమును రాజధానిగనొనర్చుకొని, జనుల నేలుచుండెను. ఈకుశనాథరాజేంద్రుడు ఘృతాచియను నారీమణిని బరిణయమై, యాపెయ్యంబు బరమేశ్వరకృపచే నిరుపమానగుణలావణ్యవతులగు నూర్గురుకొమరితలబడసెను. వారెల్లరు కృమముగానెడిగి, పనునారేడ్లప్రాయముకలవారై, వనవిహారకుతూహలముతో నున్వృతవనమునగేరి, జలక్రీడలసలుపుచుండిరి. అపుడు దక్షిణదిశనూడి యాదారిను తరదిక్కునకు మెల్లగనేగుచున్న మలయగంధవహుడు, వారి వారివిహారలీలలదిలకించి, నిజబిత్తచుధుపము, ఆవారిజముఖులకడగేగ, ఆదాక్షిణ్యసమీక్షించు మనోహరరూపమునుదాల్చి వారివరిజేరి, ఇట్లు పలికెను.

సమీరుడు:—బింబాధరలారా! నేనుమీరూపవిలాసములఁ జూచి, మిమ్ముచరియింపవచ్చితి. కావున నన్నుబలిసిగాఁజేకొనుడు.

కన్యలు:—ఓయీ! నీవెవ్వఁడవింతనిర్భయముగా మాటలాడుచుంటివి? మేమెవ్వరమో తెలియకుంటివికాబోలు. లోకైకవీరుఁడగు కుశనాథసార్వభౌమునిపుత్రికలము. శీలవ్రతపరాయణలము.

సమీరుడు:—తమమధ్యలారా! మీరెవ్వరో తెలిసియేవచ్చిని కానినన్నుమీరుగుర్తింపనేరక, మాటలాడుచున్నవారు నేను సర్వజేవులకు బహిరంతర్యాప్తివై సంచరించు మలయసమీరుఁడ కామరూపుఁడ. సుదతులారా! మీరునన్నుఁజేపట్టితిరా! చంచలమగు మానవశాపసమునువిడచి, నిత్యానందజనకమగు త్రిదశవయస్సుతోఁగూడి, చిరంజీవులుకాగలుగుదురు. మఱియునాతోఁగూడి భూలోకపనములయందును, దివ్యలోకోద్భావములయందును, సంచరింపఁగలుగుదురు.

కన్యలు:—ఓయనిలుఁడా! నిలకడ లేకసదాగతివైననీవు మమ్ముఁ జూచి చలదిత్తుఁడవగుటలోవింతలేదు. ఓగాలివేల్చా' సర్వాంతర్యామివైననీకు మాప్రాదయ నైర్మల్యమెట్లు తెలియదామో? సమీరుఁడా! నీస్థితిగతులమేమెరుంగుదుము. కావున మమ్మువమానించి దుఃఖములఁబొల్పడక వచ్చినదారిసేగుటమంచిది.

సమీరుడు:—కన్యకలారా! అధికప్రసంగములజేసి, చేజిక్కినయమరభర్తను ఇడగొట్టుకొని, ఏమర్త్యనోమెడగెట్టుకొని, వైధవ్యదుఃఖమునబడక, నన్నుబడసి, నిత్యసౌభాగ్యములనందికొనుడు

కన్యలు:—ఓకాముకుడా! వనవిహారలోలగు సతీమణులకడకు సిగ్గులేకవచ్చుటయకాక, మర్యాదహీనుడవై మాటలాడుట దివ్యమర్యాదయా? ఆర్యవంశసంజాతలగు కన్యల దివ్యసంపదలుకాని, అమరయౌవనములుకాని, మోహపెట్టఁజాలవు. వారు దయామయులగు తలిదండ్రులఁబాటింపక పరులఁబరిగయమాడఁగోరను. ఆర్యమానినులపరిగయాభిలాషలు కులమర్యాదావలసితములుకాని, స్వేచ్ఛావిహారమతీమనములుకావు.

సమీరుడు:—మందయానలారా! దూరమాలోచింపుడు. నాయుట్టిదివ్యరూపునిఁబోగొట్టుకొనకుడు.

కన్యలు:—సమీరుడా! చాలునీస్వార్థపరతాప్రబోధము. నీవెడగుప్రసంగములు మాజనకునిచెవిసోకినచో నీకుమోసమువాటిల్లును. వేగముఁగాఁబొమ్మిచోటువాసి. ఆవారిజాత్యులపలుకుల విన్నతోడనే మలయానిలుఁడు కాలానలుఁడై “మదవతులారా మీకింతకావరము తగునా? కన్యలఁగామించుట కానిపనియా? కానిండు మీప్రగరడౌతును. ఈనాడుమొదలు మీరందరుకుబ్బలై కురూపముతో నుగచురు కావుల” అనిశపియించెను.

రాజకన్యలశాపోక్తినివిని, కోపోద్దీప్తితలై, ఇట్లుపలికిరి.

కన్యలు:—ఓకామాంధుడా! నీకుమేము ప్రతిశాపమొసంగఁగలము. కాని, యదితమావ్రతపరాయణలమగు మాకుఁడగినపనికాదు. ఇతరుల హింసించుశక్తియుండుటకంటె బరబాధలసహించుతాలిమి యుండుటయే, వరమనితెలిసికొమ్ము. పతితపావనుడగు భగవానుఁడు నిరపరాధలమగుమముఁ గాపాడఁగలఁడు. అని నిజమనోహరరూపములు కురూపములుగా మార లజ్జితలై, చీకటిపడువలకందుండి, చీకటిరాగానే, మేలిముసుగులతో నారాజకన్యలు తండ్రికడకేగి, యాతనిపాదములపైబడి దుఃఖంపఁదొడంగిరి.

కుశనాథుడు కురూపులైయున్న కూతులఁజూచి, సుభాగితే చిత్తుడై, ఇట్లుపలికెను.

కుశనాథుడు:—కటకటా! బిడ్డలారా! మీయనహ్యకారము లెట్లువచ్చె? పూజ్యులవ్వరికైన నపచారములఁజేసియుంటిరా?

కన్యలు:—తండ్రీ! మేమెట్టిసోపములనుజేసియెరుంగము. అని జరిగినదంతయు పూసగుచ్చినట్లు తెలిపిరి. ఆమాటలువిని యాతఁడుసంతసమంది ఇట్లుపలికెను.

కుశనాథ:—పుత్రీకారత్నములారా! యెంతటితాలిమినిజూపి యుంటిరి! కుమారికలారా! స్త్రీలకుఁగాని పురుషులకుఁగాని, యోర్పు నుమించినసంపద లేక. మీయక్కసెల్లెక్కోక్కమనసుకలవారై, నిష్ఠారణముగామిమ్ముశేపియించి, యవమానించిన సమీనునిపైఁగినియక, సైరణసేయుట ప్రశంసనీయుము. పుత్రీకలారా! దానయ్యజ్ఞధర్మాదు లన్నియుఁ, దితిక్షపై నాధారపడియున్నవి. మొదట మీవికారరూప ములఁజూచి, విచారించితినికాని, మీనిరుపమానక్షమావిభవమును, తెలిసికొనినపిమ్మట సంతసమందితిని బిడ్డలారా! గతించినదానికివగవక, దీనావనపరాయణుడగు నారాయణుని ధ్యానించుచు సంతఃపురముల నుండుడు. దాఃఖనమయమునఁదైర్యమును, పరమేశ్వరధ్యానమును, దుఃఖనివారకములు సంతోషానహములు. ఇకముందీదేశము కాన్యకుబ్జుని వ్యవహరింపఁబడుఁగావుత. అనిబోధించి, వారిని రాణివాసమునకంపెను కాని నిజతనయలదుస్థితికిఁజున్నట్లై వారికి వివాహములఁజేయుట యెటు లనాయని చింతింపఁదొడఁగెను.

—: ఏకవింశత్యధ్యాయము :—

బ్రహ్మదత్తోపాఖ్యానము.

అఖండబ్రహ్మచర్యవ్రత సంపన్నుఁడును, పరమభాగవతోత్తముఁ డును, నగు మోళియను భూసురతాపసోత్తముడు గుఱాతరంగిణీతీర మునఁ దపమాచరించుచుండెను. ఇటులుండ, ఊర్ధ్విశాపుత్రీకయగు సోమ యను గంధర్వకన్య యా మోళితపోషనమునకువచ్చి బ్రహ్మతేజోవిరాజ మానుడగు నాతాపసపుంగువునవలన సుతునిఁబడయఁగోరి, యాముని

శ్రేష్ఠునకు నుపచారములఁజేయఁమొదలిడెను. ఇట్లులఁగొంతకాలముగ
డువ నాయుతిమాళియగుచూళి తనకుభక్తిపూర్వకముగ సేవచేయుచు
న్న యాగఁధర్వశాంతనుజుఁచి, ఇట్లుప్రశ్నించెను.

చూళి:—శుభాంగీ ! నీవెవత్రు ? నాకిట్లెల సేవఁజేయుచుంటివి.
నీభక్తిమెచ్చితిఁ గావలసినదానిని గోరికొనుము అన ఆననజితసోమయ
గు నాసోమ సంతృప్తాంతరంగయై యంజలికీలించి, శిరమువంచి, ఇట్లు
పలికెను.

సోమ:—సరసిజాననసమప్రభావా! మహానుభావా! నేనొకయవి
వాహితఁగు సోమయను గంధర్వకన్యను నేను బ్రహ్మలేజోభాసమా
నుఁడును, తైత్తిరీప్రతాపవిరాజమానుఁడును, నగుతుమారుని మీవలనఁ
బడయఁగోరి విముసేవించుచుంటిని కృపామయులగుమీరలు నామనో
రథమీడేర్పవలయును ఆకోరికనువిన్నతోడనే బ్రహ్మచారియగు చూళి
గుండెజల్లుమననిశ్రేష్ఠుడై, యొకింతయూరటనంది, ఇట్లుపలికెను.

చూళి:—సతీమణి ! నేవిరాగినై బ్రహ్మచర్యవ్రతముపూని పర
బ్రహ్మనుపాసించుచుంటిని నాకువివాహేచ్ఛలేదు కావున నన్నునీడి,
సేతొక్కని వేడికొనినీమనోరథమీడేర్పొకనుము.

సోమ:—మనిచందా ! మీలోనాకుబాహ్యవివాహవిధి జరు
గకున్నను మానసికపరిణయము జరిగింది. కావున నేనుపూర్వకరినివిడ
చి, వేతొకపురుషునిఁ జేరుదానఁగాను కావునమీతపోమహిమచే నొక
పుత్రునిపృజయించి ప్రసాదింపుడు అందుచే మీకుబ్రహ్మచర్యవ్రత
మును, నాకేకపత్నీవ్రతమును, సమకూరును. చూళియాసోమయైక్కి
మెచ్చి, కరుణాభుండై యొగతక్కిచేనొకశిశువునుసృజయించి సోమకొసం
గెను.

అంతనాసోమ చూళియొసంగిచనుతునకు బ్రహ్మదత్తుడను నామ
మిడి, బెంచుకొనుచుండెను. ఆసోమానందనుఁడు క్రమాభివృద్ధినొంది,
కరమాలయొక్క మహిమయు, గరవాలముయొక్కశక్తియు, సహాయ
మైవెలయ రారాజులజయించి, యొకనూతనరాజ్యమనుసృష్టించి, చానికొ
గాంపిల్యమనుపట్టణము రాజధానినిగాఁజేసి, యందురాజ్యమేలుచుండెను.

ఇట్లుండ నిజకన్యకలకు వరుల స్నేహముకూర్తునాయని విచారించుచున్న కుశనాభునికడకుఁ దిలోకవారాహరియు, నిత్యబ్రహ్మచారియు, స్వేచ్ఛావిహారియు, నగుచేల్పుజడదారివచ్చెను. ఆనారదుఁడు రాఁగ నే యామహోదయపురాధిపతియగు కుశనాభుఁడు దివ్యమణిఁ బూజింపఁబడి, యుచితాసనముపైఁ గూర్చుండ బ్రార్థించి ఇట్లువిన్నవించెను

కుశనాభః—నారదమునీంద్రా! మీకీసృష్టియందుఁ దెలియరానిరాజకుమారులువేరు. నాకడవివాహయోగ్యులగు కన్యలున్నవారు. వారికనువగునరునినికూపించి నావ్యాకులముతీర్చు బ్రార్థించుచున్నవాడ. మునీంద్రా! కన్యలఁగన్నవారిపాల్లెరికి తెలియును? మీరు నిత్యబ్రహ్మచారులగుటచే సాంసారికసంతాపములెరుగక, నిత్యానందముతో విచ్చలవిడిగా ముల్లోకముల సంచరించుచున్నవారు.

నారదుఁడు—కుశవందనా! నీవు నేను స్వేచ్ఛగాఁదిగుగుచుంటి ననుకొనుచుంటివి. నీకునీసంసారబాధయొక్కటే. నేను సర్వలోక సంచారి నగుటచే నాపాట్లకుమితిలేదు. రాజా! నిజమారయుఁ బరులకై పాటుబడుటయే షరమేశ్వరిప్రీతిహేతువు వినుమునీకన్యలకునుచూపుఁడగు వరునిఁ దెలుపుదును. కాంపిల్యనగరమున బ్రహ్మదత్తుఁడను ద్విజకుమారఁడు రాజ్యమేలుచున్నవాఁడు. ఆతేఁడవివాహితుఁడు. మహిమాధ్యుఁడు నీవుత్రోకలనాతనికొసంగి ధన్యుడవుకమ్ము. అనివెడలిపోయెను.

కుశనాభుఁడు వెంటనేకాంపిల్యమునకేగ, బ్రహ్మదత్తుఁడు రాజమర్యాదలతో నామహోదయాధీశునకు స్వాగత మొసంగి “మహారాజా! తమరిటకుదయచేయఁగారణమేమి?” అనిప్రశ్నింపఁనాతడిట్లు పలికెను.

కుశనాభః—ద్విజకుమారా! నేనునాకుమారికలకు వరార్థిని యుండ, నారదమునీంద్రుఁడు నాకడకువచ్చి, నీగుణాతిశయముల వర్ణించుటచే నిన్ను బ్రార్థింపనిటకువచ్చితిని.

బ్రహ్మదత్తుః—ఆర్యా! పథేయునిఁ బ్రార్థింపఁదగునా? మీకోరికనునాజననికనిపేడించి, యావెకిప్తమైనచో మీయభీష్టమిఁదేవును. ఆపెవలదనినచో నాపైఁగోపింపక, దీవింపఁగోరుచున్నవాఁడను. మాయమ్మయూసలేనిదే నేనెట్టికనియుఁజేయఁజాలను.

కుశనాథ :—సోమానందనా ! తల్లిని నిర్లక్ష్యము చేయువానిని నేనెల్లనిగాఁగోరను. కావున నీవుమీయమ్మయనుమతినడచుటయే నాయభిమతము. అన బ్రహ్మదత్తుఁడు తల్లికడకేగి, నమస్కరించి, కుశనాథునియభిలాషనుచెలుప, సుందరాంగులగు చక్రిపర్తిపుత్రికలఁ గోడండ్రొగఁబడయఁగోరుచున్న యాగంధర్వకాంత సుతునిదీవించి, రాజకన్యాయలఁబెట్టియాడి భార్యలవెంటనిడికొని, సౌఖ్యముగారమ్మనెను.

బ్రహ్మదత్తుఁడు తల్లియనుమతిని కుశనాథునితోమహోదయపురమునకేగి, వివాహకాలమునఁ గుబ్జుగురాకొమరితలనవలోకించి “మాయమ్మ సౌందర్యనిధులగు పద్మపులనచేక్షించియుండ నేనెట్టికుబ్జులఁజేకొందును ? పరిగ్రహించనంగీకరించి ఇప్పుడెట్లునిషేధితును ? ముందువెనుకలాలించింపక, త్వరపడిభాషసేయరాదు. నేనుపద్మబ్రహ్మచారి నేయగుచో, మాతృభక్తుడనేయగుచో, నాకరస్పర్శయైనతోడనే వీరుకురూపములు పోయి, సురూపలుకాకుదురా ?” అనినిశ్చయించి, యాకన్యకలకరములఁబరిగ్రహించినతోడనే వారెల్లరు దివ్యసౌందర్యసంపన్నులై, అమరకన్యలుకూడ తమకీడురారన్నట్లు తేజిల్లఁదొడంగిరి. కుశనాథుఁడును, ఆతనియర్థాంగియగుఘృతాచియు తమసుతలయనుకమానరూపవైభవములను, అల్లునియసమానశక్తిసంపదను బరికించి, గూనందించి, యల్లునకమూల్యాభరణాది పారితోషికములనొసంగిరి.

బ్రహ్మదత్తుఁడట్లుసన్మానితుఁడై వరకాంతికలితలగు కాంతామణులతోఁ గాంపిల్యనగరమునకువచ్చి, కళత్రోసహితుఁడై తల్లియగుసోమకునమస్కరింప నాపెవానిదీవించి, కులరూపగుణశోభితలగు కోడండ్రొతోడను, నిజాజ్ఞానుపర్తియగు సుతునితోడను సుఖముగాఁగలముగడుపుచుండెను.

అటమహోనయమునఁ గుశనాథుఁడు తనపుత్రికలు రూపవతులై యనురూపుడగుభర్తను బడయుటచే నమితానందమునందెను శాని, పదునాతొడ్లపాకఁ దనకన్నులయెదుటఁబెరిగిన ఆత్మజుతలు తన్నువీడి, యత్తవారింటికేగుటచే నేమియుఁదోపక, వ్యాకులమంద మొదలిడెను. “నిజమే! తరంగిణులుపుట్టినచోటుననిలువక, కడలికడకేగునట్లు, కొమరిత

లును పుట్టినింటనుండక, యత్త వారికడకేగుదురు సాగరము నరంగచం
చలత లేక యుండనిముట్లు, సుంసారి యంతరంగవ్యాకులతలేక యుండ
నేరడు."

అట్లుకుశనాథుడు తన్ను విడిచియ త్రవారింటికేగిన యానభినదభా
యతాత్ముల గుణహాపసంకడలదలంచుచు, వాఁవియోగమునకుఁ గుం
దుచుండ ఒకనాటితేము యాతేనిస్వప్నములో నాతనితాడ్రియగు కుశుఁ
డు ప్రత్యక్షమై "పుత్రీరత్నమా! ఏలఁగుట్లుబెంగటిలైదవు? కన్యకలు
పతులకడకేగక తలితాడులికంటియెదుటనుంచురా? అప్పుఁజేకొన్న
వాడు తాఁదెచ్చినధనమును వడ్డితోబెంచి, ఋణదాతకొసంగునట్లు, కన్య
లఁగన్నవాడు బాలికలఁజక్కఁగఁబెంచి, కట్టుములతోవరులకు సమర్పించు
వలసినదే. కావున పుత్రేష్టినినెఱపి కులాలంకారుడగు కుమారునిఁబడ
యుము." అని అంతర్ధానమాయెను.

పెంటనే కుశనాథుడుమేల్కొని, తాడ్రిబోధలదలంచుచుఁ దెల్ల
వారిసతోడనే కులగురువులరావించి, పుత్రీయేష్టినిసాగించి, ఘృతాచి
యందు గాంభీర్యజలధియగు గాధియను తనయునిఁబడసెను. రామ
చంద్రా! ఆతేజశ్శాలియగుగాధియే నాజనకుడు నేనాతనికిజన్మించు
టచే గాధేయుడననియు, గుశసంతతివాడనగుటచేఁ గాశికుండననియు
బిలువఁబడుచున్న వాడను. దశరథాత్మజులారా! మీరువినఁదగినదియు,
వినియాసందింపఁదగినదియు, సలీలలామయగు మాయక్కసత్యవతియొ
క్కజీవితము.

రాముఁడు:—గాధినందనా! గృహమునకుఁగాని, దేశమునకు
గాని కీర్తిసంపదల సమకూర్చువారలు సతీకల్పవల్లులే. గంగాదిపావననదీ
ప్రవాహజీవనములెట్లు భారతదేశమును భాగ్యవంతులుగాఁజేయుచున్నవి
యో యటులనే సావిత్రిప్రభృతిసతీతిలకముల జీవితకథానాహినులును
దేశమునుసాభాగ్యవంతులునుగాఁజేయుచున్నయవి. వీనినివినుట సంతో
షావహము. పాపహరము కావున సత్యమగు సత్యవతీచరితమునుమాను
నినిపించి, సుకృతానందముల సమకూర్పఁగోరుచున్నాడను.

కౌశికుడు:—ఇవకులతిలకా! కౌసల్యాపుత్రీకా! నాపితామహుడగు కుశనాభుడు మాతండ్రిగాధి బాంధ్యుడైనతోడనే, కాన్యకు బృరాజ్యమున నాతనిసభిషిక్తునిగాఁజేసి, భార్యయగు ఘృతాచితోఁ దపోవనమునకు వెడలిపోయెను. ఆపిమ్మట గాధిరాజేంద్రుడు రాజమాన్యుడై స్వయంవరమున ఓదర్భాసాసంపినియగు భానుమతిని బరిణయమై యాపెయందు సత్యవతినిబడసెను. సత్యవతియు శుక్లచంద్రకళనాల క్రమముగా నెరుగుచు, సాపూర్ణయశావసకాంతికలితయగుటచే మాతండ్రియొకఁడు దగుచక్కవ దినందనుని సమకూర్చుబ్రయత్నించుచుండెను. కానియూతేజశ్శాలికోరినట్లు సార్వభౌమసందనుఁడల్లుడుకాక భూసురసుతుఁడు జామాతయయ్యెను.

రాముడు:—కౌశికమునీందా! సర్వసమర్థుడగుగాధిచక్కవ దినరాజసందనునల్లునిగాఁగోరుముండ నందుకువిపరీతముగా విప్రజాతుఁడల్లుజామాతయయ్యె? అదివినికౌశికుఁడిట్లు సత్యవతీచరితమును దెలుపఁదొడంగెను.

ద్వావింశత్యధ్యాయము.

—♦ సత్యవతీచరితము ♦—

పూర్వము కృతవిర్యవంశజులగుత్తత్రీయులు నీతికూరులై ద్యూతాదులకై సర్వసంపదలఁ బాడుసేయఁదొడంగిరి. ఆసాదుఁగనిపెట్టి, కుసుతులగుఁమంత్రులు కుతుత్రీయులఁబన్ని, పన్నులసపహరింపమొదలిడిరి. అందుచేనారాజ్యము ధనహీనమై, దరిద్రస్థితికివచ్చెను. ఆకారవీర్యులు సొమ్ములఁదెచ్చుని మాత్రులబాధింపఁ బ్రెగ్గడలాబాధలదప్పించుకొనుటకొక యుక్తినిబన్ని, ఇట్లు తెలిపిరి.

మాత్రులు:—ప్రభూ త్రములాహా! మమ్మెలబాధించెదరు? మీ ధనాగారములురిత్రలైయూడ మేము ధనములనెక్కడనుండి తేగలుగుదుము? ఏలికలారా! వినుడు ధనముగలతా వెరింగింతుము. నృపవరులారా! మీపూర్వులగు సార్వభౌములు శ్రోత్రియభక్తులగుటచే భృగువంశజులగు భూసురలకు అమితములగుధనరాసుల దానమొసంగియున్నారు. ఆబాపలాసొమ్ములఁ గురీదవ్యాపారముచేఁబెంచి, కోట్లకుపడ

గలెత్తియున్నవారు. కావున మీరు మముబాధింపక, వారికడకీగి, యాదించియో, శాసించియో, ధనములసంపాదింపును. మేమిహోపునఁ బ్రజలనూడి కొత్తపన్నుల రాబట్టుదుము. అనిలెలిపినతోడనే, మది రాపాసమత్తులగు నాయేలికలు యుక్తాయుక్తవిచారహీనులై యాకపటామాత్యబోధలకలరి“శ్రుతియులకు యాచూమార్గముగర్హ్యమనియు, దండోపాయమేజ్ఞాఘ్నమనియు, దలంచి, ఆయుధపాణులై భార్గవాగ్రహారముపైబడి, “మాపెద్దలుమిగొసంగినధనముల మీరు వడ్డీలకిచ్చి పెంచిదాచియుంచితరంబ వానిని వెంటనేమాగొసంగిపంపును. లేకున్న శస్త్రాగ్నికీలకాపలుతికాగలదు” అన భార్గవులిట్లుపలికిరి.

భార్గవులు:—కార్తవీర్యకులాలంకారులారా! సూరశిఖామణులారా! మీపూర్వులు మాపూర్వులకు యజ్ఞయాగాదులకో! హవ్యకవ్యాదులకో! సమర్పించిన ధనములనాడేవ్యవయమైయుండునుకాని యింతనాటికు మాయొండలనిలచియుండునా? మేముకాని మాపెద్దలుకాని ధనలోలుపులమై మీపెద్దలొసంగినధనముల వడ్డీలకిచ్చిపెంచియుంచిన వారముకాము. శ్రోత్రియులక్కడనైన ధనములనిలువఁజేసి, కుశీదవృత్తిని నెరపుటఁగంటిరా? వైచికులయొడ్ల నిలువయుండునవి ధనములు కావు ఇధనములు మీకెవ్వరో మోసగాండు) మాకడ ధనములుకలవని కుబోధలఁజేసియున్నవారు. కావున మీరాతులువలమాటలకు మోసపోక సత్యాసత్యముల నోర్చుతోవిచారింపును.

కార్తవీర్యులు:—బాపనయ్యలారా! మేముమీతోశాస్త్రవాదములఁజేయరావేదు. మాటుమాటాడక సాన్ములనిత్తురా? లేక మాచేఁజిత్తురా? రెండేమాటలు.

భార్గవులు:—అపూర్వవీరులారా! బాపనపైననా? మీబలప్రయోగములు. వినుదు మేమసత్యములాడువారముకావలె. మాకడధనములులేవు. మీరేమిచేసిననుసరే. నీచులగునృపాలర రాజ్యములజీవించి నిత్యముఖములనందుటకంటె ఒక్కమారుచచ్చుటయే మేలు. ఆమాటలువిన్నతోడనే యాపలుగాకిరామూకలు స్త్రీలనక, శత్రువులనక, పృథ్వు

లనక, కూర్మకరాతులు మృగములవేటాడుపట్లాశోత్రియుల సంహరిం
తదోడంగిరి.

“అహ! కాంచనకాములకును, కాంతాశాముకులకును, దయా
దాక్షిణ్యములుండవుకదా! జరులరుదినయును, ఈకాంతాశనకములకై
చగులజంపుటయో, తాముచచ్చుటయో, కానవచ్చును. కట్టా! చూచ
లములగు ధనసంచయములకును, ఊణభంగురములగు వనితాసౌఖ్యము
లకును, దామోతకాలమనుభవించినను తగుగరానిపాపములకుఁ బాల్ప
డుచున్నవారు. విషపాపాగాది మారణవస్తువులీకాంతాశనకములచలె
మానవసంఘమును జంపనేరవు.”

అట్లాకూర్మలగు కుపతులు కృపాగాపాణులై, కృపావిహీనులై,
విప్రప్రాణముల బలిఁగొనుటకు మొదలిడిరి. ఆదారుణమారణసమయము
న, బూర్ణగర్భవతియుఁ బతివ్రతాశిరోమణియు, భార్గవకులాలాకామఁ
డగుచ్యవనుడను భూసురోత్తమునకునర్థాంగియు, నగు ఆకుషియను సా
ధ్వీమణి భీతయై, నిజగర్భసంరక్షణపేక్షచే, గృహమునువదిలి పారిపోవు
చుండ, దుండగీమలగు నారాచవారు, ఆమెధనములమూటఁగట్టి నడుము
నకుఁజుట్టికొని గర్భంపుమిషతోఁ బట్టుకొనిపోవుచున్నదని తలంచి, యా
సాధ్వీమెలఁబరుగిడఁజొచ్చిరి. ఆచ్యవనపత్ని తనపిఱుండఁ దఱిమికొనివ
చ్చుచున్న రాక్షససములగు నారాచకూళలఁజూచి, వేగముగానేగుఱుచు
డ, నాసాధ్వీమణిగర్భముజారి, యాపెయూరు దేశమునఁబడెను. అంత
నాయిల్లాలు బిడ్డనుదీసి యొడిలోవేసికొనుచుండ, ఆపాపాత్ములలకేగి,
దివ్యలేజోవిభాసియగు శిశువును చూచినతోడనే యంధులైరి. “సాధ్వీ
పీడయూరకపోవునా?” అట్లుగుడ్డివారైన యాఁగూర్తభూభర్తలు చేయు
నదిలేక చేతులుజోడించి యాసాధ్వీని “మాయపరాధముల క్షమియించి
నేత్రీదానమొసంగుము” అనిదీనాతిదీనులై ప్రార్థింప, ఆశోత్రియకాంత
నవనీతపమానస్వాంత యగుటచే వారిపైఁజాలిగొని, ఇట్లుపలికెను.

ఆరుషి:—సోదరులారా ! దుష్టశిక్షణమును, శిష్టరక్షణమును
వ్రతముగా భావించు శ్రిత్యుకులమునఁబుట్టి, మీరేలయిట్టి బ్రహ్మహ
త్యకుఁబాల్పడితిరి ? బిడ్డలారా ! మీడివివక్షకుఁజూపులుండియు సంఘ

లైయుంటిరేకాని నేత్రవంతులై మెలగఁజాలరైతిరి తనయులారా! పావే నమగు పృథివీపతిత్వము నెట్లు వమ్ముచేసికొంటిరి. యమదండనములనుండి యెట్లుతప్పించుకొనదలంచుకొంటిరి? మీయట్టిపరహింసకులు చిరంజీవులగుటకంటె గడతేరుటయే సమంజసము పరోపకారి పరిగ్రమిసములు బ్రతికిననుమేలే మిమ్ముగన్నతల్లులెట్టి దురితాత్మనౌతెలియరాదు లేకున్న నిట్టిపాడుబిడ్డలఁ బడయుచురా?

కార్తవీర్యులు:— తల్లీ! మామంతులు మమ్ముమోసగించుటచే వారికపటోక్తుల హితబోధలుగాఁదలంచి, యాదారుణబ్రహ్మహత్యకుఁ బాల్పడితిమి మాయమ్మా! బిడ్డలమగు మాయంచువాత్సల్యముంచి మాయపరాధముల మఱచి, మమ్ముఁగాపాడుము ఇప్పుడు మేముపశ్చాత్తప్తులమై, మాయొనర్చినహత్యలఁ దెలిసికొంటిమి.

ఆరుషి:—కుమారులారా! మీకునిజమగు పశ్చాత్తాపముకలిగి నచో నాయీబాలకునిఁబ్రార్థింపుడు. నాకీపట్టి శ్రీహరికటాక్షముచే బుట్టినవాఁడు. మీయంధతను బోగొబ్బజాలినవాఁడు. అనవారాశిశువునిట్లు పార్థిందిరి.

కార్తవీర్యులు:—ఓపతివ్రతాసందానా! మాపైఁగరుణించి, మాయపరాధములక్షమియించి, మాకుఁజూపులఁబ్రసాదింపుము. నిన్నికముందు మాకుఁగులవేల్పుగానారాధింతుము.

ఆరుషి:—ఓవిలోలాలకా! బాలకా! అవినీతులగు నీన్యపతులు కుమతిబోధలచే జేసినయపరాధములక్షమింపుము వీరింజూడఁజాలి కలుగుచున్నయది. వీరలు నేత్రవంతులైనచో నేసంశయింతును. అన, దివ్యప్రభావసంపన్నుడగు నాబాలకుఁడు కనులుతెఱచి, వారివైపుచూచినతొడనే ఆదుష్టులకు నవ్వమైనదృష్టి తిరుగఁజేయఁరెను. అంతసాధరాకాంతులు ఆజననీనందనులకు వందములొనర్చి తాముచేసిన పాపకార్యములకుఁజింతించుచు వెడలిపోయిరి.

పిమ్మటనారుషి యిల్లుచేరి, యాపిల్లనికి బౌద్ధ్వఁడనిపేరుపెట్టి పోషించుచుండెను. ఆబాలుఁడు క్రమక్రమముగాఁబ్రాజ్ఞుఁడై తల్లివలనఁ గార్తవీర్యుల కిరాతకృత్యములఁదెలిసికొని, ఆరాజవంశమును మూల

చేదముచేయఁ దీవ్రముగాఁదపమొనర్చుచుండెను. ఆ బాలతాపసతపోవ
హ్నిచే జగము సంతాపమొందఁజొచ్చెను. అత దేవతలాయశాద్వనితప
స్సును మాన్దింపనేరక, యాతనిపితృదేవతలకడకేగి యాద్యునితపము
పొంది, లోకతాపమును దొలగింపగోరిరి. దేవతలకోర్కెపై నాతనిపి
తరులు వానికడకేగి “బిడ్డా! నీతపముచే లోకమునకుఁదాపము కలుగు
చున్నది కావున శాంతిచిత్తుడవై తపమునుచాలించి, లోకమునుగాపా
డుము.

ఔర్వుడు :—పితృదేవతములారా! కూర్మలగుశార్దూలకర్మల
గడతేర్చవలయునుగాని కాపాడరాదు. ఆశీరాతులు మనభార్గవవంశమున
కొనర్చిన యపకృతికంతుకలదా? పాండ్వులు రోగనివారణమునకును,
రిపుమారణమునకును, పూనుకొనకున్నచో నారోగ్యకీర్తులఁ బడయనే
రదు. కావునఁ దండులారా! నాప్రియత్నమునకడ్డు తగలకుడు. మీకు
మొక్కెడ.

పితరులు:—భార్గవకులాలంకారా! కుమారా! బ్రాహ్మణుల
కుఁ గోధముండజనదు. వాడుకమాప్రధానులుకాని, కోధనిధానులు
కాదు మతీయు నీతపోవహ్నిచేఁ బ్రోగిలోకము కలితాపమొందుచున్న
ది. కావున మాతండ్రి! లోకోత్తాపజనకముగు తపమునుచాలించి, గుణ
వతియగు కన్యకనుబరిణయమాడి, మాకుసంతసమును సమకూర్చుము.
అన నాయశాద్వండు శాంతాత్ముడై తపముచాలించి, పితృదేవతలకు
పండవమొనర్చి, వారాద్వనిదీవించి వెడలిపోయిరి.

ఔర్వుడు పితరులుకోరినరీతిని పరిణయమాడఁగోరి, జరిగినపు
త్తంతము తల్లికినివేదించి, యాసాధ్వియాజ్ఞానుసారము మాళవరాజపు
త్రికియగు మాళవిని పెండ్లియాడి, యామెవలన ఋచీకుండను పుత్రుని
కందలియెను పుత్రికను బడసి, కందలిని దూర్వాస్సునకొసఁగి, సంసార
మును ఋచీకునకొప్పజెప్పి, అతడు భార్యతో వానప్రస్థమునెరప వెడ
లిపోయెను.

తండ్రియనంతరము ఋచీకుడు బ్రహ్మచర్యవ్రతవరాయణుడై
కాలముగడుపుచండ, మార్గవశమున మహాద్ములు వానియంటికిరాగాఁ

బ్రతుకై నాదిసత్కారములొనర్చి వారినిభోజనమునకు నామొత్తింప,
“మేము అనివాహితునియింట భుజింపము.” అనివెడలిపోయిరి అంతనా
మాళవీసుతుఁడు పెండ్లియాడినఁగాని, పెద్దలకాతిభయముసంగ చర్చ తక
లుగ నేఱదని నిశ్చయించి, మాతండ్రియగు గాధికడకుఁగవలియగు కన్యక
కలదని విని, మాతండ్రికడకేగి, మాయక్కసత్యవతినిమ్మని కోరెను.

అప్పుడు గాధిరాజేంద్రునకు మాయక్కదక్క వేటుసంతాన
ములేకుండుటచే నావెనతిగారాబముతోఁ బెంచుకొనుచుండెను. అందు
వలన ఆబీదబాపనికిఁ దనపుత్రికనీయమనసొప్పుక, నిరాకరించిన శపియిం
చుననితలంచి యొకయశస్తినిబన్ని, ఇట్లుబలికెను. “విప్రకుమారా ! ఒక
చెనిసలుపును మిగతదేహమంతయుఁదెలుపును గలవెయ్యగఁజ్జముల నె
వ్వరుతీసికొనివత్తురో వారికినాకూతునిత్తునని శపథముచేసితిని. నీనట్టిసీల
కర్ణముగల ధవళాశ్వమలఁ గొనితెచ్చినచో నీకునాపుత్రికనిచ్చుటకు
సందేహములేదు” అనెను. ఋచీకుఁడట్లున నాకీరాత్రిగడువొసంగుము
రేపుమార్గోదయమైనతోడనే నల్లచెవులుగలవెల్లతేజులఁ దెచ్చియిత్తు”
నన మాతండ్రి“వల్లె”యనెను. అంతయోగసిద్ధిగల యాభూసురకుమా
రుఁడు మాతండ్రికోరినరీతిని తెల్లవారువములసృష్టించి, తెల్లవారినతోడ
నే గాధినరేంద్రునకుఁజూప నాతఁడుమాటుమాటాడనేఱక, సత్యవతి
నిచ్చి వివాహమొనర్చి. మాయక్కనాతనితోఁబాపెను. కానిధనహీనుని
తో సార్యభౌమనందన యెట్లుకాపురముచేయునా? యని పుత్రికాను
రాగముచే విచారింపఁదొడఁగెను.

ఋచీకుఁడట్లు సత్యవతినిబరిణయమాడి, యావెతోఁగాపురము
చేయుచుండెను ఇట్లులుండనొకనాడు దారుణమగుదావానలము భూమస్తో
మముతోఁగూడి చెలరేగి, తాపసకుటీరములఁజుట్టుముట్టనుండ, పొగచే
కన్నులుగానరాక తల్లులకైపిల్లలును, పిల్లలకైతల్లులును, భర్తలకైభా
ర్యులును, పత్నులకైపతులును, విలపించుచునొండొరులఁబిలిచికొనుచు
భీతులై గోలచేయుచుండ సత్యవతి వారియాకర్షింపదనధ్వనులనాలించి,
తనపాతివ్రత్యమహిమచే నాకసమున కాదుమబ్బులసృష్టించి, వర్షధారల
చే దావానలమును శాంతింపఁజేసి, వారినందరిని సంతోషించెను.

వేతాళతలని మునిగఁగములు శివ్యబృందములతో ఋచీకుని యింటికినతిథులైరాగా వారికినాతఁడు భక్తితో భోజనమిడఁగోరి, సత్యవతికానంగతినిదెలుప ఆపెయింటసోలెనుబియ్యములేకున్నను వెంటనే పాతివ్రత్యమహిమచే బదార్థములసమకూర్చి వంటలసిద్ధముచేసెను. అంతమాబావపరమానందముతో “మహాక్షులారా! వంటయైనది. భోజనమునకు దయచేయుడు.” అనవారు “మాకుచలిబాధమిక్కుటముగా నున్నయది. కావున నుట్టోదకములసిద్ధముచేయింతువేని భోజనమునకు వత్తుమనివలెకరి ఆమాటలవిని అవ్యవధిగా ససంఖ్యాకులగుమునివరులకు వేడినీళ్ళెట్లుసమకూర్తునా? యని ఋచీకుఁడు చింతించుచుండ మాయ క్షయది తెలిసికొని, భగవంతునిప్రార్థించి, యుష్ణోదకపూరితమగు నొక నదినినిర్మించి, యందాతాపసుల స్నానముచేయఁబ్రార్థించెను. వారా నఖింపచములగు నదీనీరములస్నానమాడి, రుచ్యపాకములభుజియించి, సత్యవతిపాతివ్రత్యమునుప్రశంసించి, యావేడినీళ్ళయేటికిఁ గొశికియని చేరిడి, జీవనదినిగాజేసి, ఆనదియందుస్నానమాడినవారికి నభీష్టసిద్ధియగు ననివలెకె వెడలిపోయిరి.

ఋచీకుఁడు మాయక్కపాతివ్రత్యమునకు సంతసించి “సాగ్ధీమణీ! నీశేషికావలయునోకోరికొనుము.” అనిపలుక సత్యవతియిట్లు తెలిపెను.

సత్యవతి:—ప్రణేశా! నాతల్లిమాళవీదేవికిని నాకును సుతులు కలుగునట్లు వరమొసంగుడు. మాయమ్మకుఁబుట్టుబిడ్డఁడు క్షత్రియతేజోవిరాజమానుఁడుగా నుండవలయును. నాకుకలుగుసుతుఁడు మీవలెనేబ్రహ్మతేజోవిభాసితుఁడుగా నుండవలయును. అనమాబావ మాయక్కకోఁనట్లు పుత్రులనీయఁగోరి, యాగమొనర్పనుండ; మాతండ్రి మాతల్లితో మాయక్కకాపురమెట్లున్నదోచూడ నాఋచీకాశ్రమమునకువచ్చెను. ఆరాజదంతులనాతఁడు సాదరముగఁబూజించి, తాఁడల పెట్టినయూగముపూర్తిచేసి, మంత్రపూతమగు పాయసమును వేటువేటు గిన్నెలలోనుంచి, సత్యవతితోనిట్లుపలికెను.

ఋచీకుడు:—సతీమణి! ఈరెండుగిన్నెలలోను పాయసముంచి తిని, అందు మొదటిగిన్నెలోని పాయసము మీతల్లిభుజింపఁదగినది. రెండవగిన్నెలోని పరమాన్నము నీవుచేకొనఁదగినది. ఈరెంటిని హోమవేదికకడఁచుచున్నాడను. మీరునున్నాతలైవచ్చి మీమీ పాయసపాత్రములఁజేకొని, పరమాన్నముల భక్తితో భుజియింపుడు. దాననీవుకోరి నట్లు పుత్రులుపుట్టుదురు.

ఆమాటలవిని సంతానాతురలగు నామాళవీసత్యవతులు స్నానమాడివచ్చి, ప్రమాదవశమునఁ బాయసపాత్రములఁ దాదుమారుగఁజేకొని, యాదలిపాయసమునుభుజించిరి తోడనేఋచీకుడువచ్చి, పాత్రములుమారుటచుజూచి “సత్యవతి! నేఁదెలిపినట్లుచేయకపోవుటచే నీగర్భమున క్షత్రస్వభావుఁడగునాదచుఁడును, నీతల్లికడుపున సాత్వికస్వభావుఁడగునుతుఁడును పుట్టుదురు.” అనసత్యవతిభీతయై, ఇట్లుప్రార్థించెను.

సత్యవతి:—ప్రాణేశ్వరా! నాకుఁబుట్టువాఁడు బ్రాహ్మణస్వభావముకలవాఁడుగాను వానికిఁబుట్టువాఁడు క్షత్రస్వభావుఁడుగానుండునట్లును అనుగ్రహింపవలయును.

ఋచీకుడు:—సతీమణి! నీవుకోరినరీతిని సంతానముకలుగును. సంతాపమందకుము అనియూఁపఁడించెను. అటులనే ప్రమాతల్లియగుమాళవికి నేనును, మాయక్కసత్యవతికి జనుదగ్గియు, బుట్టితిమి. ఆజమదగ్గికి క్షత్రియస్వభావుఁడగు పరిశురాముఁడుదయించెను. అనియిటుల విశ్వామిత్రుఁడు నిజవంశకమమును దెలిపెను. ఆకౌశికవంశానుపూర్వకగాధనువిని రాముఁడెట్లుపలికెను.

రాముడు:—కౌశికమునీదా! అసదృశముగ మివంశచరితము బహువిధవిశేషములతో నలరారుచున్నయది. ఇట్టిసాంపగు గాధిగాధను తెలిపి మమ్మానందింపఁజేసితిరి. మానవులకీచరితమెన్నియో గుణపాతములఁగలపుచున్నయది అనిప్రశంసించెను. విశ్వామిత్రుఁడారాత్రి శోణనదతలమునఁగడపి, తెల్లవారిసోడనే అచటినుండిబయలు వెడలి మధ్యాహ్నసమయమునకు జాహ్నువీరముచేరెను.

శ్రీమోవింశత్యధ్యాయపః.

—● గంగావతరణము —●

జాహ్నువీతలమున నొకవటముక్తింద వారందరు సుఖాసీనులై యుండఁ గొసల్యానందముఁడు కౌశికునిఁజూచి, ఇట్లుప్రశ్నించెను.

రాముఁడు:—పావనచరితా! మాభవీసుతా! పాపహరిణీయగు నీగంగాతరంగిణి యవతరణవృత్తాంతమును వినఁ గుతూహలమగుచున్న యది. శాస్త్రనదయయూచి, ఈజాహ్నువీచరితమును వినిపింపఁచొద్ధించు చున్న వాడను.

విశ్వామి:—సుధామధురభాషణా! రవికులభూషణా! కలుష హరమగు నీభాగీరథీచరితము జనలత్యానందముతో నాకర్ణింపఁదగినది అందఁమీయినవంశసంభవలకుఁ దప్పకవినఁదగియున్నది. వినుము! పూర్వముప్రజాపదిపాలనతత్పరుఁడును, శూరాగ్రేసరుఁడును, సూర్యవంశ సంభవృఁడునగు, సగరుఁడను సార్వభౌముఁడు విశ్వోభరావలయమును బాలించుచుండెను.

ఆచక్రవర్తి విదర్భరాజాత్మజయగుకేశిని శ్రేష్ఠభార్య వినతా సుతయగుసుమతి ద్వితీయభార్య. వీరిలోఁగేశినిఁ నసమంజసుఁడనునొక పుత్రుఁడును, సుమతికిసగరనామాధేయులు అరువదివేలనందనులును, పుట్టిరి. ఇట్లేకోత్రురసుతసహస్రసమేతుఁడై యాసగరచక్రవర్తి సురగణ పరివృతుఁడైన దేవేంద్రునిపగిది నకలైశ్వర్యసంపన్నుఁడై రాజ్యపాలన మొనర్చుచుండెను.

ఇటులసుఖముగాఁగలముగడుచుచుండఁ బట్టమహిషియగు కేశిని కుమారుఁడు అసమంజసుఁడు కూరస్వభావుఁడై పౌరబాలుర సరయూ నదీజలములఁబడవేసి, యాయర్భకులందఁ గొట్టికొనుచుండఁ జూచి, యానందించుచుండెడివాడు. ఇటులఁగొంతకాలముగడువఁ పురజనులు గర్భశోకములుభరింపఁజాలక, సగరునికడకు గుంపుగుంపులుగా వచ్చి, అసమంజసునియసమంజసకృత్యముల నివేదించిరి.

నాకేతసార్వభౌముఁడు శ్రుతిపుటదారణములగు నాదారుణవార్త లవిని, లజ్జతుఁడై తనసుతుఁడొనర్చుచున్న శిశుహత్యలకుదుఃఖతుఁడాయెను.

“అహా ! బురదలేనికాసారమును, విచారములేనిసంసారమును, భూవలయుమునఁగానరావు. అంతః బ్రజాసౌఖ్యసంపాదనాసక్తుఁడగు సగరుఁడు వెంటనేరాజసభనుగావించి, మంత్రిపురోహితాదులతోఁ దనతన యుఁడగు నసమంజసహృదకృత్యములఁ దెలియఁజేసి “ఈపాపాత్మునకుఁ దగుదండనమువిధించినగాని నేనిలునఁజాల ఈశుష్టుఁడు జీవించియున్న, ఇక నెన్ని శిశుహత్యలఁజేయునో! కావున వీనిఁగడలేర్పుటయే నాకుసమ్మతము. మీయభిప్రాయములఁగూడఁదెలుపుడు.” అన ధర్మనిర్ణేతయగు నాచార్యుఁడిట్లుపలికెను.

ఆచార్యుఁడు:—రాజేంద్రా! ఇందరుబాలుర హతమొనర్చినవానికి వధయేతగుశిక్ష కానియీయపరాధి మీకగ్రీమహిషియందుపుట్టిన నుతుఁడగుటచేముందీతఁడు యువరాజుగాను చక్రవర్తిగానుకానున్నవాఁడు ధర్మశాస్త్రములుకొన్ని చక్కవర్తులవధకనుమతించుటలేదు. దేశాంతరములకు దరిమివేయుటకంగీకరించుదున్నవి కావున వెంటనేసమంజసుని విదేశములకుఁబంపివేయుటన్యాయము, అనితెలిపెను హ్రీద్విహకాదిధర్మనిర్ణేతలెల్లరు దానినేబలనిచిరి. సగరుఁడు వెంటనేయసమంజసునకు సంకెలలవేయించి కింకరులచే విదేశములవిడిచిపెట్టించెను. “అహా ! సూర్యవంశస్థులగురాజు రాజ్యపాలనమున ధర్మనూత్రములు ప్రమాణములుగాని, పుత్రాదిప్రేమపాశములు ముఖ్యములుకావు కావుననే వారు విష్ణుతుల్యులై ప్రజలచేఁబూజింపఁబడుచున్నవారు.”

రామచంద్రా! కంటివా ? నీపూర్వ ధర్మామరక్షి వింటివా ? వారిసుతమమతావిరక్షి నీపూర్వలు విషయభోగములకై సింహాసనములనెక్కలేదు. ప్రజాసౌఖ్యసంపాదనమునకై రాజ్యమలస్వీకరించిరి పుట్టిన భానుకులముననేపుట్టవలయు ఆమాటలవిని రాముఁడిట్లుపలికెను.

రాముఁడు:—మునిచంద్రా! నిజదేశోదారచరితముల వినుటకంటె ఘరానాదము వేతొండుకలదా? అందును స్వవంశ్యజీవితములెంతయునుత్సాహజనకములు. గుణవర్యా ! పిమ్మటనేమాయె ?

కౌశికుఁడు:—రామా ! అట్లసమంజసుని దేశమునుండి తరిమివేసినతోడనే ఆతనిసదనుఁడగు సంశుమంతుని యువరాజునిగాఁజేసి, సగ

రుడు తాపూర్తిచేయవలసియున్న తుదివాణిమేధమును చేయఁదలంచి, పాత్రుఁడగు సంశుమంతుని యాగాశ్వరక్షకునిగా నియమించి, తురగమునువిడచెను. అశుమతుఁడు సైన్యసమేతుఁడై సవరివారముగా నా వారువముమెటఁ గొంతదూరమేగ దేవేంద్రుఁడువచ్చి, ఆహాయమును రహస్యముగా గొంపోయి, పాలాశబోకమునఁ గపిలమహర్షి యాశ్రమములో విడచెను.

అంశుమంతుఁడశ్వమును గాననేరక, పితామహునికడకువచ్చి, హయమదృశ్యమగుటనుదెల్పెను. ఆమాటనువిని సగరుఁడు తనయుల రాబిలచి “పుత్రులారా! మీతూత్ర శేషములుమిరయ జన్మంపుతేజని వేగమెక్కినివచ్చి, నాచేనవబృథన్నానము చేయిపుడు.

సగరులు:—కోసలరాజేంద్రా! ఇదెనుల్లొకములగాలింది యా గసైంధవమునుగొనిదెచ్చి, మీయజ్ఞము సాంతమగునట్లు చేయుము. తండ్రియజ్ఞుల ను వేర్పనేలని సుతులుజీవించుటకంటె, హతులగుట మేలు అని యాయధిపాదులై, పుడవయడర నయోధ్యనుండిబయలు వెడలి, భూచక్రిమంతయుఁదిరిగి, తేజనిగాననేరక, పాలాశమునకేగి, కపిలాశ్రమముననున్న సవన ఘాటకమునుగనుంగొనిసంతసించి, మృత్యు వాసన్నమగుటచే నటఁదపముచేయుచున్న కపిలునిగాంచి, ఇట్లుతలంచిరి.

“ఈవిఁడే మనతల్లడి నెత్తికొనివచ్చినముచ్చ మహాబలశాలుర మగు మనలజూచి, భయమంది, ఈదొంగతపసివేసముఁదాల్చి జపము చేయుచున్నట్లు నటించుచున్నవాఁడు ముందీదొంగపొగరడచి, పిమ్మటఁ దొరగమును గొనిపోవుదము.” అనిపలుకుచుఁ గపిలమహర్షిపై బడి, బహువిధముల బాధింపఁదొడఁగిరి.

అంత నాకపిలుఁడు కుపితుఁడై యాయాతలాయుగు సగరకు మారుల తపోవహ్నిచే భస్మశేషులనుఁజేసెను. సగరచక్రినర్తి తన తనయులంతకాలమునకును రాకుండుటచే దిగులొంది, అంశుమతుని బిలిచి “కుమారా! నీవు నీపినతండ్రిలేమైరో? యాగాశ్వమొలుబోయెనో? తెలిసికొని వానివానిని మెటనిడికొనిరమ్ము పొమ్ము. నీకు శుభమగుగాక” అనిదీవించిపంపెను. అంత నాసగరపాత్రుఁడు తాతకు

వచన మొనర్చి తిన్నగాఁచినతండు)లేగిన దారిని పాతాళమునకుఁబోయి
యటమేధ్యాశ్వమునుగాంచి, పితరులఁగాననేరక, యటునిటుచూచు
చుండ నరువదివేలబుగ్గిసోగులు కానవచ్చెను. అతడవ్వితప్పుక తనపితృ
వ్యులభస్మరాసులని నిశ్చయించి, చింతించుచుండ మిఁటినుండి వైవతే
యుఁ డిటుపలికెను

వైన:—ధీమంతుఁడా! ఓయంశుమంతుఁడా! నీపితృదులొదరు
కపిలాపరాధ మొనర్చుటచే భస్మరాసులుగాఁబరిణమించిరి. కావుననీవు
వృధాగాఁగలవారణమొనర్పక, వీరికుత్తమగతుల, గల్పింపఁగోరుదు
వేని, యాకాశగంగను గొనితెచ్చి, ఈభూతిసమూహములపైఁ బ్రవహం
పఁజేయుము దానిచే వీరికిముక్తికలుగును.

అశుమంతుఁడా వినతాసుతోక్తులనాలించి అశ్వమునుకేకొని,
సగరునికడకువచ్చి దానినిసమర్పించి, ఆగరుండభాషణముల వినిపించెను.
సగరుఁడాదుఃఖవార నువిని తనయులయుక్తి తపించుచుఁదనువువీడెను.
సగరానంతరము అశుమంతుఁడు చక్రవర్తియై, పితృదులముక్తి
తలపోయుచుండెను.

ఇట్లుండ నాయంశుమంతునకు దిలీపుఁడను పుత్రుఁడుడయిం
చెను. దిలీపుఁడు రాజ్యకార్యనిర్వహణదత్తుఁడైనవెంటనే అంశుమంతుఁ
డాతనికిఁ బట్టముగట్టి, హిమవంతమునకేగి, గంగనుగూర్చి తప మొ
నర్చి, గంగనుగానకయే దేహమునువిడచెను. అయంశుమంతునకుఁబి
మ్మట దిలీపచక్రవర్తి “గంగదివినుండి భువికివచ్చుటయెట్లు? నేనాసుర
నదీపావనజలములతోఁ బితరులకుఁ దర్పణమొసూగి, వారలముక్తులఁగాఁ
జేయుటయెట్లు?” అనియోజించుచుండ నాదిలీపునకు భగీరథుఁడను
భాగ్యశాలిపుత్రుఁడు దిలీపుఁడాసుతునిఁ జక్రవర్తినిగాఁజేసి, మందాకినిని
గొనిరానేరక, మనోవ్యాధిచే మరణించెను.

దిలీపానంతరము భగీరథచక్రవర్తి, నిజప్రపితామహుల నుత్తమ
లోకములకుఁ బంపనిశ్చయించి, రాజ్యము మంత్రులనశ మొనర్చి, గోక
ర్ణక్షేత్రమునకేగి, పంచాగ్నిమధ్యమునఁ జతురాననునిగూర్చి తీర్థముగాఁ
దప మొనర్చి, నాసరోజసంభవుఁడు పర్యవ్రాజు “రాజేంద్రా! నీరుప

మానతపమునకు సంతసముదిలిని. నీకుఁగావలసినసరమేదియో కోరికొనుము." అనభగీరథుఁడిట్లుపలికెను.

భగీరథః—వాణీరమణా ! నాపితరులగు సగరులభస్మదేహములపై నాకాశగింగ ప్రవహించునట్లుచేసి, వారలకు త్రమలోకములనొసంగి సంతాపహీనమై నాతోసంతరింపనున్న సూర్యవంశము సంతతివంతమై సంతోషముతో వెలయునట్లు వరముఁబ్రసాదించ వేడికొనుచున్నవాడను.

బ్రహ్మ:—రఘువంశసరసిరుహభాస్కరా ! నృపవరా ! నీవుకోరినయట్లు నీమనోరథమిదేరఁగలవు కాని గోనమునుండి గంగపుడమికిఁ బడునపుడాప్రవాహవేగమును భరింపఁదగినవాడుఁడవలయును లేకున్న గంగాచారవేగముచే భూగతపాణి నాత్రమునకు ముప్పువాటిల్లగలదు. అందుకుదక్షుఁడు దాక్షాయణీపతియే. కావున నాశోకరునిఁ బొండ్లింపుము. ఆగిరిజూపతి నీకుసహాయుఁడగుచో వియన్నది క్రిందికివచ్చునట్లుచేతును. అనియంతర్ధానమాయెను. భగీరథుఁడాసంతాపహరములగు భారతీఃతీశీతలోక్తుఁడనాటించి, వికసితవృక్షానూరవిమండై, అంగుష్ఠాగ్రమునెరిచి, సదాశివునిధ్యానింప నాకపర్తి యాపార్థివునకుఁ ప్రత్యక్షమాయెను. భగీరథుఁడాసామ్య సుదరాకృతినిఁజూచి, ఇట్లుపార్థించెను.

భగీరథుఁడు :—ఓతాపహరణా ! ఉమారమణా నాపార్థనలఁ జేకొని, నాయుదుఁగృపయుచి, మాదాకిని సురలోకమునుండి భూలోకమునకు వచ్చునపుడాసురనదీవేగముచే బ్రాణివినాశముకలుగకుండఁ గాపాడఁగోరుచున్నవాడను అన దీవబాధవృక్షగు శివుఁడరులకంగీకరింప నాతేడుగగనవాహినినిపొండ్లించెను. అతనాదివ్యనది మహావేగముతో నాకసమునుండి, యాపినాకపాణిజటామకుటమునకవతరించి, యంగుండి మెల్లగాహిమగిరితటమునకుఁబారి యటనుండి భూస్థలిపైఁబడి, భగీరథునివెంటఁ బాతాళమునకుఁ బ్రవహింపఁదొడంగెను

భగీరథుఁడట్లాదివ్యతరంగిని జహ్నుమానీంసుఁని తపోవనమార్గమునఁ గొనిపోవుచుండ నామునీదుఁడైనదీవేగధ్యానమునువిని, యాసురనదిని తనకమండలమున నణచివేసెను. ప్రవాహమునకు ముందేగు

చున్నదిలీపనందనుఁడు ప్రవాహధ్వని వినరాకుండుటచే వెలగంది, వెనుకకుఁదిరిగిచూడ నాతిదశనదీప్రవాహము కానరాదయ్యెను. అంతభగీరథుఁడు అదిజహ్నుమనీనాదుని ప్రభావమనితలంచి, యాసంయమింపమనిఁజ్ఞాపార్థించెను.

భగీరథుఁడు:—ఓయమేయతపోవైభవా ! సుహృత్సంఘవా నాప్రప్తితామహులగు సగరాత్మజులకు సద్గతులఁగలుగఁజేయఁగోరి, అనేకవత్సరములన్న హారదులఁజేకొనక, తపమొనర్చి అబ్జాసనాబ్జవైశేఖరులఁ బ్రసన్నులగుఁజేసికొని, ఈయమరాపగను నాతోఁబాతాళమునకుఁ దీసికొనిపోవుచుంటిని సదయ హృదయా ! ఇలిదనుక నావెనుక వచ్చుచున్న మిన్నేటి వెల్లునమోత వినరాకుండుటచే నేవెరుతిరిగిచూడ నాకాయాపగయే కానరాకున్నయది. కావున నాయందు వాత్సల్యముంచి, చదలేటిసిరిదిఁ దిరుగఁబ్రవహింపఁజేయఁ బ్రార్థించుచున్నవాఁడను.

కరుగరసపూరితమగునాభగీరథచార్థనముచే హృదియముద్రించి ప, నాతఁడునావనరసపూరితమగు గంగాప్రవాహమును నిజకమండలువునుండి ప్రసరింపఁజేసెను అందుచే గంగకు జాహ్నువియను పేరువచ్చినది.

అంతనాభగీరథుఁడు సంతేసమంది, జాహ్నువిని గాతాళమునకుఁ గొనిపోయి, తనముత్రాతల బూడిదపోగులపై నానావననదీజలములఁ బ్రవహింపఁజేసి, ఆతోఁగుములతో సాగరులకు జలాంజలులొసంగ, వారెల్లనుముక్తులైరి. భగీరథునిచే దీసికొనిరాఁబడినదగుటచే గంగభాగీరథియని పేర్కొనఁబడుచున్నది. కౌసల్యాగర్భశుక్తిముక్తామణి ! వింటివా? నీపూర్వుఁడగు భగీరథునిచరితమును తాఁదలఁచెట్లినదుర్బలకార్యమును విఘ్నములకుఁజంకక, యోర్పుతోసాధించువాఁడే పురుషసింహుఁడు.

రామచంద్రా! ఈభగీరథోపాఖ్యానమువలన నార్యసంతతివారు తెలిసికొనఁదగిన ఘనభావమేదియన, ఒకమహనీయుఁడు తలపెట్టిన ఘనకార్యమాలనికాలములో సాగకున్నను సత్సంతానము కలిగినచోఁ గాం

తకాలమునకైనఁ దప్పక నెరవేరఁగలదనియు, దనపితరులు మొదలిడిన ధర్మకార్యమును, ఆవంశమునజనించినపురుషునకుఁ బూర్తిసేయుట విధియనియు, అట్లునిజకులజనంతోషములఁ బూర్తిచేసిననాటికిఁ ద్రి గంగాప్రవాహమువలెఁ బావనమై, చిరస్థాయినిగానుండుననియు, స్పష్టమగుచున్నది.

కౌసల్యానందనా! నిజశ్రోత్యమునుప్రదర్శించి స్వకులమునకు యశమునందఁజేయనేరని బుడుతలగనుటకంటె నాయిత ణోడండు గొడ్డొండ్రుగుటయేమేలు. ఆహా! యరువదివేలపితరులనొక్కకుమారుఁడు పాపకూపములనుండియధ్ధరించి, పుణ్యలోకోన్నతప్రాసాదముల నివసంపజేసెను. అట్టివాఁడుకదా! నందనుఁడు. వందనీయుఁడు. వంశకరుఁడు.

రాముఁడు:—మునివరేణ్య! వింటిమి, వినిపావనులమైతిమి, భానువంశరాజేంద్రుల చరితములు శ్రావ్యములు, పాపహరములు; వానినెంతవిన్నను లిదివివరిండు.

లక్ష్మణుఁడు:—కౌశికమునీంద్రా! భగీరథసార్యభాముఁడు ఒక్క గంగాప్రవాహమునే కొనిరాలేడు. అసమానయశోవాహినిని కూడఁ దోడ్చెచ్చినాఁడు. మునికులలిలకా! మీయనుగ్రహముచే నుభయలోక తారకములగు పావనామూల్యోపాఖ్యానముల వినుచుంటిమి. ఆదశరథ నందనులసంభాషణములకుఁ గౌశికుఁడలరి, ఆరాత్రిరాముదులతో సుర నదీతటమున శయనించెను.

విశ్వామిత్రాదులుమఃకాలముననేమేల్కని, గంగనుదాటుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండఁ గన్నులముందఁదెరవేసెఁటలుఁ దుహినము దట్టముగావ్యాపించియుండెను. ఆమంచముచుండులో నొకమనోహరమగు హరిగానము వినరాఁదొడంగెను. అంతఁ గౌసల్యానందనుఁడు లలిత భూపాలరాగకలితమగు శ్రీహరిగానమునాలించి, కుశికనందనునితో ట్లుపలికెను.

రాముఁడు—యతీంద్రా! ఈప్రాంతకాలమున నీనీహరఃపటలముల నింతశుభిలయముగా భగవల్లిల భక్తిరసమొలుక గానముసేయు వారలెవ్వరైయుండురు? కిన్ననందనలెవ్వరైన గంగానదీస్నానమునకు

వచ్చియుండురా? ఆహా! ఈగంగావేణివలె నీగానవాహిని నామానసము నాకర్షించుచున్నది.

విశ్వామిత్రుడు:—గానలోలా! ఈమీచు మంచమునుగూలో గాన మొనర్చువారెవ్వరై యుండునదియుఁ దెలియవచ్చుటలేదు. ఈభార తవసుధాస్థలిని మాలిండు మొదలు మహారాజువఱకును గలమానవులెల్ల రును భగవన్నామసాక్షీర్తనపరులే. అనుచుండ నొకపాటలాధరి శ్రీకాంతునిపాటలబాడుచు నావనుదీసికొని దరిజేరి, గంగయొడ్డున నిలచియున్న రామచంద్రుని దివ్యసుందరరూపమునుజూచి, తోడనే చేతనున్న తెడ్డు నొడ్డునఁబడవైచి, గంగానీరములతో రామపదసరసీరుహములఁగడిగి ఆపాదోదకముల శిరమునఁజల్లికొని, పానమొసర్చియాదాశకన్య యాదాశరధినిట్లు నుతిఁపఁదొడఁగెను.

దాశకన్య:—ఓపతిశపావనా! రమామోహనా! నీదివ్యసందర్శనముచేతను, నీపావనపాదోదకస్పర్శనముచేతను, నేను బాహ్యభ్యంతర ములఁగలుప విరిహిత నైతిని. ఓసర్వారతర్యామీ, సామీ! వేదాంతవి నులగు యోగులే నీమహిమలఁదెలుపఁజాలకున్నయపుడు, నాబోటి మూఢలగుచేడియలు నీలీలనుతించుటయెట్లు? కావున నోసరసిజలో చనా! నీచరణపాకజపారభ సమీకరణములు నాపైనెప్పుడును ప్రస రించునట్లను గ్రహింపుము. అస, నాపల్లెదానిసంలాపములవిని సామితి యాట్లుప్రశ్నించెను.

లక్ష్మణుడు:—సోదరీమణీ! నీవెవ్వతెవు? ఇట్టిదివ్యసౌందర్యకల్ప వల్లివి పల్లియువిదవైతైతివి?

దాశకన్య:—రామానుజా! నేనురంభయనునచ్చరలేమను మున్నొకప్పుడు సురేంద్రుఁడీగాఢేయని తపమునకు విఘ్న మొనర్చుమని నన్నుబంపెను. నేనాయమరనాయకునియానఁ దలనుదాల్చి, యీముని తపోవనమునకేగి, నేనేర్చిన శృంగారకళావిలాసములఁ బ్రదర్శింపమొదలిడితిని. ఈసుయమిసార్వభౌముడు నాకుఁమున్ను వన్నెలాడియగు మేనకచేఱిక్కి మోసపోయినవాడగుటచే నావిలాసములకు భ్రమపడక తపమాచరించుచుండెను.

ఒకనాడు శాంతమగు వసంతసమయమునఁ జల్లగాలి మెల్లగా వీచుచుండ, విపంచిశ్రుతిచేసి, మోహజనకములగు శృంగారపదముల గా నమొనర్చుచుండఁగితిని సుమిత్రానందనా ! ఆనాడు నాకునుపుష్పమూడు టచే నీతపసిత్తేడు సమాధినిజూలించి, నావైపుమాపులసారిచి, కనుద మ్ములెట్టఁజేసి, “ఓసీదేవదాసీ ! నీమురిపె-పుసాబగుల నాకుఁజూపి, మో నగింపవచ్చితివిగా? దుశ్శీలా ! నీవీదివ్యరూపమూనువీడి, భూగోళమునఁ బల్లితొయ్యలివై జనింతుగాక!” యనిశాపమొసంగెను. రామానుజా ! ఆకాలమున నీమునిచంద్రుఁడీట్లు ప్రశాంతయాపుఁడుకాక, గీష్మకాలప్ర చండభాస్కరునిమాడ్కి దుర్నిరీక్ష్యుఁడైయుండెను. నేనాశాపమూనుపిన్న తోడనే యీమునిచంద్రునిపాదములకడ సాష్టాంగముగాఁబడి “దయామ యా ! గాఢేయా ! నేనునురేంద్రకింకరిని, నాయేలికయానపై నిటకువ చ్చినికాని నేన్వయముగాఁ గాముకినైరాలేదు. కావున నాపైఁగరుణించి, నాకొనంగినశాపమును మరలించవేడికొనుచున్నదానను నేనుశిబర నారినిగాబుట్టి, చేపలబుట్టల మోయఁజాలను కావున శాలాత్ముఁడవై నాదోసముల సైరణచేయఁ గోరుచున్నదానను.” అనిపార్థింక. ఈకొ శికుఁడు ననుజూచి యిటులపలికెను.

“ఓనురేంద్రకింకరీ ! నీవుపరాధీనవగుటచే నీపార్థిర్థననుమన్నించి తిని. కానినీకు భూగోళముచఁబుట్టుటలేదు. ముందఁశ్రీహరి దాశరథి యైపుట్టి విఁధిలకేగుచు నీదారినివచ్చును అపుడు నీవాపురుషోత్తముని పాదతిర్థములఁ బాసమొనర్చి, శాపవిముక్తవగుదువు. నీసంతదనుక శ్రీ హరినామకీర్తనముచేయుచు గ గపైబాటసారుల దాటించుచుండుము.” అని శాపమునకుగడువొసంగెను. ఆవెంటనే నేను శృంగభేరపురనాయ కుఁడగు రోహుఁడను పల్లివానికిఁ బుత్రికనై భాగవోత్తముఁడగుగుహు నకుఁ జెల్లెలివై జన్మించి, పెండ్లియాడకకన్యగానుండి, నీరాకఁగెదురూ చుచు, నీలీలగానమొనర్చుచు, నీగంగావాహినిపైఁ బడవనుదాటించు చుంటిని. నీదివ్యసందర్శనముచే శబరీజన్మమునువీడి దివ్యకాంతనైతిని అని నిజశాసోదంతమునుదెలిపి పూతగాలియగు నాసోతనేత్రీ వారిసం దఁగి గంగావారినిదాటించి శ్రీరామచంద్రునినకుఁ బ్రదక్షిణనమస్కార ముగానర్పి పెడలిపోయెను.

—: చతుర్వింశత్యధ్యాయము :—

అహల్యాశాపవిమోచనము.

విశ్వామిత్రుడు గంగనుదాటి దిథిలక్ష్మీగుచు “రామచంద్రా! శేషుడయమునకుమనము జనకునియజ్ఞవాటమునకుఁ జేరగలము. కావున నమ్మదిగారమ్మా వనమధ్యమునుండిపోవుదము.” అని శాతమాశ్రమములోఁ బ్రవేశించినతోడనే రాముడు కౌశికునిట్లుప్రశ్నించెను.

రాముడు:—గురువరా! ఈతపోవనమతిసుందరముగఁ గానవచ్చుచున్నయది కాని యిందుఁదాపసజనులు కానరాకున్నవారు కారణమేమి ?

కౌశికుడు:—రామచంద్రా! ఈతపోవనచరితము విసదగినదియు, విచారింపదగినదియు, నైయున్నయది. సుచరితా ! యెంతటివిద్యార్థులును, మంత్రాంతటితాపసాశ్రమములును యిక నెంతటి చక్రవర్తులును, అంతకుమించిన సురేంద్రపుంగవులును, కూడ కామకోఠములకు వశమగువాఁలేకాని వానిఁడప్పించుకొనఁ జాలువారుకానరాదు. ఇందుకు బెక్కునిదర్శనములుకలవు. ఇప్పుడు నేడెలుపఁబోవు విషయమాయంశమునే బలపఱచును. వినుము.

మున్ను జగనిర్మాణచతురుడగు చతురాననుడు లోకోత్తరరమణీమణిని నిర్మింపఁదలంచి, ప్రకృతిసౌందర్యమునంతను బోగుచేసి, దానితో నహల్యాయను సుందరీతనమును నిర్మించెను. ఆయపూర్వకామిని నిర్మాణమును దిక్పాలురువిని, యహమహామికతో నహల్యకొఱకు నాత్మభౌవునికడ కేగి, తమకాసుందరాంగి నొసంగుమనిప్రార్థింప బ్రహ్మవారిలో సెవరికిచ్చుటకును మనస్సొప్పుక, “దిక్పాలులారా ! ఎవరుభూప్రదక్షిణము చేసిముందుగా నాముందునకువత్తులో వాఁడీవనరు హేతునిత్తును” అనితెలుప అదికృతులొకరికంటెనొకరు ముందువచ్చి, ఆమందయానను బడయుకొరికతో వారివారివాహనములనెక్కి, యొక్కపెట్టున వెడలిపోయిరి.

అంతఁ గమలాననుఁడానరోజముఖని ముద్గలమునీందుని యాశ్రమమునకుఁగొనివచ్చి “ఈబింబాధరిని నీయొద్దనుంచి విద్యాబుద్ధులఁగొల

పుచుడుము.” అని తెలిపి వెడలిపోయెను. ముద్గలుఁడు భారతీవతిమానని, అహల్యను పుత్రికనువలె బోషించుచుండెను. ఇటులుండ గౌతమమునీంద్రుఁడు భార్యనుబడయఁగోరి, తగుకస్యకామణి నన్వేషించుచు, ముద్గలునికడకువచ్చి, అటసమానరూపగుణశీలములతో, వెలయుచున్న యహల్యనుగాంచి, సంతసించి, ముద్గలమునీంద్రునిఁ దనకాకన్నియనియ్యునికోరెను. అదివిని యాతపసి యిట్లుప్రతివచనమొసంగెను.

ముద్గలః— గౌతమమునీంద్రా! ఈచంద్రవదన చతురానన నందన. ఈపెను బరిణయమాచుటకు నియమముకలదు.

గౌతః— మునిపుంగవా ! ఆనియమమెట్టిది. నాకదిసాధ్యమగునా ?

ముద్గః— వినుమాశిష్యమును. ఈభూవలయమును చుట్టుతిరిగి మొట్టమొదట నెఱు కమలభవునిసందర్శితులతో వాఙ్మీసుకతనిచ్చుటకు బ్రహ్మజానచేసెను. అట్లుతిరిగివచ్చి యీమోహనాంగిని జేపట్టుటకు దిక్పాలులేగియున్నవారు నేడోరేపో రానున్నారు. ఆమాటలువిన్నవోడనే గౌతముఁడు విన్నబోయి “అహా! నేనెక్కడ! భూగోళమును జాటివచ్చుటయెక్కడ! అట్లుచేయకున్న నీకన్నియను జేకొనుటయెక్కడ అని చింతించుచుండ నాయత్సహమనకు ముందొకయోగధేనువు దూడనీనుచుండుట కానవచ్చెను. అంత గౌతముఁడగోవుకడకేగి దానికి మున్నూరు బ్రదక్షిణమొనర్చి, యాపెటనే బ్రహ్మకడకుబోయి, యహల్యను దనకిమ్మనికోరెను. అదివిని బ్రహ్మ “మునివరా! భూప్రదక్షిణమొనర్చినవానికి నాపుత్రికనియ్య నిశ్చయించితిని. నీనీనియమము తెలియదుకాబోలు.

గౌతః— పద్మాసనా! ఒకసారికాదు. త్రివారము ధరావలయమును గుఱిమ్మరివచ్చితిని. నీకుసందియమున్న ముద్గలునిచెలిసికొనుమా. అననావిభాత యబ్బరమొది, యాతనితో ముద్గలునివద్దకేగి యడుగ నాడువారి “భారతీరమణా! గౌతముఁడు ప్రసవించుచున్న ధేనువునకుఁ బ్రదక్షిణముచేసెను. అదియు భూప్రదక్షిణమునుసమములే. కావున

గోప్రదక్షిణముచేసి ముందునిన్ను సొదల్పించిన యీ గౌతమునకు నహల్యనియ్యవలసినదే" అని తెలిపెను, విధాత ముద్దులునిబోధనను సరించి, యహల్యను గౌతమునకొసంగెను. గౌతముడు అహల్యను జేకొని, బ్రహ్మకు వందనమొనర్చి వెడలిపోయెను.

అహల్యావివాహమైన మఱునాడు దేవేంద్రుడు దిక్పతులకు ముందుగావచ్చి, యహల్యనిమ్మని యజునికోరెను, "నీకంటెముందుగా వచ్చిన గౌతమునకు నహల్యనిచ్చి పెండ్లిచేసినని" సరసిజాననుడు తెలుపనావేల్పులరాయడు వెల్లబోయి ఇట్లుపలికెను.

ఇందుఁ—బారతీరమణ! ఆ గౌతముడు మాతో బయలుదేర లేడు. మాకెదుగువడను లేడు. ఆతఁడేదియొమోసముచేసి యహల్య నపహరించినాడు.

బ్రహ్మ:—శచీవల్లభా! గౌతముడు గోప్రదక్షిణమొనర్చి, మీకుముందువచ్చి యహల్యనందుకొనెను. గోభూప్రదక్షిణములు తుల్యబలములు ఆధర్మసూక్ష్మము నాలెడు తెలిసికొనెను. మీరెరుంగరైతిరి. ఆమాటలువిని యిందుడు గౌతమునిపై బగగొనివెడలిపోయెను.

అట్లును కేందుడు గౌతమునిపరాభవింప సమయమునకు వేది యుండి తుదికొకనాడు చందుని సహాయునిగాఁజేకొని, నిశీధసమయమున గౌతమాశ్రమముచేరి, యానిశానాధునిచేగోడికూతకూయించెను. గౌతముఁడాధ్వని చరణాయుధకూశితమనిభ్రమసి, ధర్మాసనాదులఁజేకొని, స్నానమునైత గంగానదికేగెను.

అంతఁ బాకశాసనుడు గౌతమయాపముతోఁ బర్ణశాలలోఁ బ్రవేశింపనాగౌతమపత్ని యాతనిపతిగాభావించి "పా'ణేశా! స్నానాదులఁదీర్చకయే తిరుగవచ్చితిరేల? యింకనువేళకాలేదా! అన దేవేంద్రుఁడైట్లుపలికెను.

దేవేంద్రుడు:—కాంతామణి! ఎంతకాలమునకుఁ జెడికింపకు సంబోధనమును వింటిని! పికవాణి! తిరుగనొకసారి "పా'ణేశా అనిపించి నన్నానందసాగరమున నోలలాడింపుము.

అహల్య:—ఓరీ! నీవెవ్వడవు, నావతిరూపముతో నిటకేల వచ్చితివి?

జేవే:—బింబాధరీ! గౌతముఁడు కృత్రిమభూపగక్షిణమొనర్చి బ్రహ్మనుమోసగించి, నీన్నుపరిగ్రహించెను. అట్లుకాకున్నచో నీవు నాకర్థుఁగివై యుండెడిదానవు. నారాకళించెమాలస్యమగుటచే నాత నిరేఖ బయలుపడ నీవామోటుతపసిచేతఁ బడితివి. సురేంద్రమహిషివై యుండఁదగిననీవు ఇట్లుబీదబాపనికి నాల్గివైతివి.

అహల్య:—ఓసురనాయకుఁడా! నీనిజరూపమెఱుంగక నావల్ల భుండవనుకొని నిన్నట్లు సంభోధించితినికాని నీవైశ్రేణ్యమచేగాదు. మారు పరికర తక్షణము వర్ణశాలనువిడచి, వెడలిపోయితి. లేకున్న గౌతమశాచానలమునకు శలభమగుదువు.

ఇందుఁడు:—చకోరాక్షి! నాదివ్యరూపము చూడకుండుట చేతను నాదివ్యైశ్వర్యములఁ దిలకింపకుండుటచేతను, నన్నునిరాకరించు చుంటివి. అని దివ్యమణిభూషణాలంకృతుఁడై, మందారసుమమాలగళమునఁగ్రాల నిజరూపముతో బ్రత్యక్షమాయెను. అట్లుప్రత్యక్షమైన సురపతిని జూచినతోడనే శరీరముకంపింప, ప్రాణములుపైకెగుర, నాలుకతడియార, నాగౌతమఃపత్ని గద్గదకంఠముతో నిట్లుపలికెను.

అహల్య:—శచీవల్లభా! ఇట్లుసాహసించి మర్యాదాహీనముగా మాటలాడదగునా మాతృసములగుపరకాంతల నాశింపనగునా? వలదు వలదు, నీకీదుర్బుద్ధివలదు. ఓజడాత్ముఁడా! వేల్పులతేఁడా! దినపతిపాద ప్రసాదముచే వికసించు పద్మినిలతకల ఖడ్గోత్తరకాంతిప్రసరిములచే వికసితములనుగా చేయగోరుటయు, నిజపతిపాదప్రసాదముచే సంతరించు సాధ్వీతిలకములఁ గాంచనప్రదర్శనములచే సంతరింపఁజేయఁజూచుటయు మూర్ఖకృత్యములుకావా? సలిమణులనేత్రములకుజరిత్రోహీనులసంపదలు చిత్రాభస్మములవలెఁ గానబడుననితెలిసికొనుము. నాశీలసితచేలముపై లోకనిందాంజనవర్షమును గురియింపకుము.

ఇందుఁడు:—అలివేణీ! భీతిల్లకుము నిన్నాగౌతముఁడేమియుఁ చేయఁజాలదు అనిమెల్లగా నాపెదగ్గఱకు రాఁదొడంగెను.

అహల్య:—ఓ! తులునా! ఏమనివాగుచుంటివో తెలియకుంటివి. అత్యున్నతముగు నమరరాజ్యగిరిశిఖరమునుండి శామాంధుడవై దుస్తరచాపకూపమునఁ బడనుటివి. నానాధుడింటలేక నేనొంటరిగానుంటను గనుఁగొని నూకుటీరమునఁ జోరునివలె జొరఁబడుటయే కాక, తుచ్చమఖమునకాశించి, నశింపనుంటివి. నీయట్టిసీచస్వభావుఁడు విబుధసార్వభౌముడగుట ఎట్లుతటస్థించె ఓ! పాపీ! నాపతివచ్చులోపున నన్నంటజూచుచుంటివిగా! కట్టా! పాపాత్ముడా! పావనచరితులగు కశ్యపాదితులకుఁబుట్టి, పావననాముడగు వామనునను సోదరుడవై యజ్ఞశాలముల వేదమంత్రములచే నాహూతుడవై పవిత్రమగు హవిర్యాగమునుభుజించునీనాలుక యిట్లునరకప్రాప్తకములగు హీనోక్తులఁ బలుకుటకెట్లు సిగ్గుచెందకున్నయది? ఓమందుడా! నాముందునిలువకపోమ్ము అనినిందించుచుండ గౌతమునిచదుకాధ్యాసము పర్ణశాలలోనికి వినవచ్చెను. వెంటనే గూడెలవియ నాయాఖండలుఁడు పర్ణశాలనుండి రహస్యముగాఁ బరిగిడఁబోయి, తొట్టుపాటుచే గౌతమునికెదురుఁగాబోయెను. అతఁడదేవేందునిఁ బరికించి కంటనగ్నికణములు గాల నిట్లు పలికెను.

గౌతముఁడు:—ఓరీ! కుటిలాత్ముడా! శవీకాంతుడా! ఎంతటి దోహముచు జేయనొచ్చితివి. నిశాచకుడగు జాబిల్లిని గోడిగాఁజేసి, మలిజాముననే తుదిజాము కూతఁగూయించి నన్నుమోసపుచ్చి, నాకు టీరముగాఁజేరితివిగా! ఔరా! హీనుడా! బిడోజనుడా! ఇంతటినుండి నీవు దేహమాపాదమస్తకము అసహ్యనుగురూపముతో నుండువుగాక. నీకీపాతకకార్యములో సహాయుడైన నీదోహకరుఁడు శళంకితుడై యుండుగావుత అనిశపియించి పర్ణశాలలోనికి, భీతయైవెలవెలబారి నిలచి యున్న యహల్యనుజూచి, యిట్లుపలికెను.

గౌతముఁడు:—ఓమళ్ళీలా! జాదునింటఁజేరనిచ్చి, వాసతోసంభాషించుచుంటివా? పాపాత్మురాలా! నీవుపాపాగరూపమునుదాల్చి, పడి యుండుము అనిశపియించెను అంతఁగోపముతోఁ గుటీరమునువిడచి, పో

ననున్న పరినిగాంచి, యాయహల్య వంతచెంది పతికివందనమొనర్చి, శిరి మువంచి యిట్లుపార్థించెను.

అహల్య:—సర్వజ్ఞా! హానివల్లభా! నేనేపాపమెఱుంగ మీరు పర్లశాలనువదలి పైకివెల్లినతోడనే, మీయాపముతోఁ జవలచిత్తుండగు శచీపతి కుటీరములోనికిరాగా వానిని మిమ్ములనుగాఁదలంచి, పలుకరించిరి. అటుపిమ్మట నాపాపాత్ముఁడు నిజయాపముతోఁ బ్రత్యక్షముకాగానే నేవానిని నిందించి, పోమ్మనుచు టిని. అంత మీపాపలచప్పుడు వినరావాఁడుభీతుఁడై, పర్లశాలనుండివరుగిడెను. ఇంతకుమించి యిటజరిగిన పాపకార్యమేదియునులేదు. నమ్ముకునామాట పరమేశ్వరసాక్షిగాఁ దెలుపుచున్నదాన. మీపాదములూన. మునినాథా! నిజమారసి, శాంతాత్ములరై, నాకొసంగిన శాపమును మాపు. సేయఁగోరుచున్నదానను పాపమెఱుంగనిసేతులపై, మీయట్టి దయామయులగుఁజతులు కనికరింపవలరా? యోగదృక్కుతోఁ బరిగించిన మీకుఁదెలియరానిదికలదా! అనితనపాదములపైఁబడి, విలపించుచున్న యహల్యనుజూచి, గౌతముఁ డిట్లుపలికెను.

గౌతముఁడు:—అహల్య! నీవీనిశీఢసమయమునఁ బరియింట లేనప్పుడు పరాయివానితో వాదప్రతివాదములొనర్చుట దోషము కాదా? నీపాతివ్రత్యమహిమచే మోసగింపవచ్చిన దోషకారిని శపింపవలదా? కావున నాశాపమునీవనుభవింపవలసినదే కానిపరిశీలింప నీవంతపాపాత్మురాలవ్రకాపని తోచుటచే శాపపరిమితి కొంచెముతగ్గించిరి. విరుము.

ఇదిమొదలు నీవుపాపాగరూపముతోఁ బడియున్నను అంతరాత్మకలదానపై శ్రీహరినిభ్యానించుచుచువు. కొంతకాలమైనపిదపఁ బరాత్పరుఁడగు శ్రీహరి మానవకుమారరూపుఁడై రామనామముతోఁ పుడమినవతరించి, కాశికునివెంట మిథిలకేసుచు, ఈదారినిరాగలఁడు. అపుడాపతితాపనుని పదసరసిజన్మర్పచే నీవుపాపాగ్రాక్తినివిడచి యోషామణివై పూరజీవితవగుచువు నేను శ్రీరామదర్శనమగువఱకు హిమవంతమునకేగి యటరక్షమాచరింతును. నేనువచ్చునఱకు ఈరపోషనము

యథా పూర్వముగా శోభించుచుండును. అనిగౌతముఁడు తపోవసమును విసర్జించి, వెడలిపోయెను. ఆతఁడేగినవె-టనే యహల్య శిలయై, యిం దెచటనో పడియుండెను. ఇదియీతపోవసచరితము.

రామచంద్రా! మార్గముననున్న ప్రతిశిలమీదను నీపదసరసిజ ములనుంచుచు రావలయును. అనుచుఁగొంతముండునక్షత్ర రామపాద మొకరాలికిదాక ఆరాయి యహల్యయై లేచినిలచి, చేతులుజోడించి, రామునిట్లుస్తులిం చెను.

అహల్య:—సురవందితచరణా! రమారమణా! నాపాపపుపాపా ణాకృతిః వాకుటచే నీమృదుపదసరసీరుహముకాదెనా? ఓనర్వసాక్షి! దీనరక్షి! ఇంతకాలమునకు నాపాపములఁ బరిహరింపఁ గృపకలిగినా కొసల్యానందనా! నీచరణనలినప్రసారమునక్షత్ర నేనన్నివర్షములనుండి యో యెదురుచూచుచుంటిని నేను నీవలెతపోవసమోహనరూపమును కనుగొంటిని ధన్యతగంటిని ఓ! మునిమానసపుండరీకవాసా! చంది! కాన మను-దరమండహాసా! దూరమునుండియే నీనామధేయాత్మరమల ను చ్చూరించినమార్తాన దురితాంధకారము తొలగుచుండనీపాదపంకజస్ప ర్శముచేఁ గల్గిషములు దూరమగుటలో వింతయేమున్నది. ఓ! పతితో ధ్ధారకా! కొసల్యాబాలకా! మహాత్ములయనుగ్రహమట్లు ఆగ్రహము ను, శుభపాతకమనితలఁచెదను. అటులకాకున్నచో నానాధుఁడు నాపై నలిగి నాకొసంగినశాపముచే నీనీలనీరదశ్యామాకృతిని దర్శించు భాగ్య మెట్లుసమకూరును ?

ఏకప్రాసిద్ధి పదకంజపరాగమహిమల శ్రుతిమస్తకములుకూడ వర్ణింపబాలనో, ఏదీనబాంధవుని నాభికమలచూలనుండి యీచరాచర సృష్టికర్త యుద్భవమందెనో ఏవనమాలి పావననామసారమును పాశ మొనర్చి శేంకగుఁడానందపరవశుడై సృత్యముచేయునో అట్టిమరితహారి యగు శ్రీహరి నాకుదర్శనమొసంగుట నేనాదివ్యరూపుని కన్నులార గాంచుట, నాపతిశాపమహిమయే. అనిస్తులించుచుండ గౌతముఁడటకు వచ్చి, శ్రీరామునికనమస్కరించి పూతశివితయై నిలచియున్న యహల్య

నుజూచి, సంతసించి యాసతిమణితోగూడి రామునిచరణములఁ బ్రక్కా
ళనమొనర్చి ఆచావనజలముల శిరములపైజల్లుకొని యిట్లుపలికెను.

గౌతముఁడు:—ఓభవభయపారా ! రమామనోహరా ! పంయో
గవియోగాదిద్వంద్వములు నీతత్వమెఱింగిన వారినంటఁజాలవు వెలుగు
కలజోటుల జీకటులుచేరఁజాలవు ఓ ! గరుడవాహనా ! సంసారకాలన
ర్చము నీభక్తులఁగరువఁజాలదు. నిగమాంతసంచారీ ! నీస్మరణముతో
నిద్రొందును. నీస్మరణముతో మేల్కొందును. నీస్మరణముతో సంచరిం
తును. నీవెల్లప్పుడును నాయుల్లమున నివసింప ననుగ్రహింపుము అని
స్తుతియించి విశ్వామిత్రునిపేక్షించి, “సుహృదయా! గాఢేయా! నీమూల
మున నావనభువి! ఈభవనమోహనరూపుడగు రాముఁడేతెంచెను
నీమూలమున నాకుఁతిరుగ అహల్యసంప్రాప్తమాయెను. నీవు మాయతి
థ్యమునంగీకరించి మమ్ముగృతార్థులనుగాఁ జేయఁగోరుచున్నవాడను.

కౌశికుఁడు:—గౌతమయతీంద్రా! నీవెఱుంగనిరహస్యములుకల
వా? నీయాజ్ఞానుసారము మెలఁగవలసినవారముకాని పరాయివారము
కాము. శాస్త్రములు శ్రోత్రీయాన్నముల యాచించితివలయుననియుఁ
లొకకోడనములఁ బరిత్యజింపవలయుననియుఁ దెలుపుచున్నయవి కావున
మీయట్టి శ్రోత్రీయోత్తములయింట, నన్నముతింట, హవ్యభక్షణము
కంటెశేష్టము. అనిపలికె కౌశికుఁడు రామలక్ష్మణులతోడను మునిపుం
గవులతోడను గౌతమాశ్రమమున నారాత్రిగడపి తెల్లవారినతోడనే
యవాల్యాగౌతములకడ సెలవుగైకొని మిథిలకు వెడలిపోయెను.

— పంచవింశత్యధ్యాయము :—

సీతాచరితము.

కౌశికుఁడు మిథిలానగరముసమీపించి రామలక్ష్మణులసంభా
ధించి యిట్లుపలికెను.

విశ్వామి:—రాజనందనులారా ! అటుచూడుడు. బంగరుశిఖర
ములతోఁగూడి తెల్లనివెండికొండలవలఁ గానవచ్చుచున్న యాయున్న
తసాధమాలికలు మిథిలానగరములోనివియే అనగరరాజమును బరిపా
లించు జనకుఁడు రాజాధిరాజైయ్యు నిరీహుడగుతేడని, వ్రసిద్ధిజెంది

యన్నవారు. ఈలోకమున నిట్టినిర్వికారుడగు భూపాలుడుకానరాదు. ఈజనకత్నామాపాలునికడ సన్యాసులుకూడ “తత్వమున, సర్వంబివ్వినదా బ్రహ్మ”లోనగు వేదాంతవాక్యముల తత్వమును చెలిసికొనుచుండుదు.

మఱియొకవిశేషమేమన ఈరాజచానునియుంటఁ ద్రిలోకాలిశయసూపగుఁడశోభితయు అనన్యసామాన్యపాలితవ్రత్యవిరాజితయు అయ్యోనిజాతయు, నగు సీతయచు కన్యకామణికలను.

లక్ష్మణుడు:—మునీంద్రా! ఆజనకనందిని అయ్యోనిజాతయంటితే ఆపావనచరతమేదియో తెలుపపార్థించుచున్నవాడను.

విశ్వా:—సుచరిత్రా! సుమిత్రాపుత్రా! వినుమాసీతాలలామ జన్మవృత్తాంతమును పూర్వము బృహస్పతిసంపదకుడగు సోమదేవుడను మహర్షి రోహిణియచుభార్యతో హిమనిగారణ్యమున ఆశ్రమమును నిర్మించుకొని అందుఁదపమొనర్చుచుండెను కొంతకాలమునకామునిదంపతులకు మాధవానుగ్రహముననొకకూతురుపుట్టెను. వారాబిడ్డకు వేదవతి యనినామకరణమొనర్చి గారాబముతో బెంపఁదొడంగిరి. ఆబాలిక శతత్రులచంద్రకళనలె దివదినప్రవర్ధమానయగుచు, నోలమాటలనుమన నేర్చినదిమొనలు “హరీ, మాధవా, నారాయణా, పూడరీకాత్మా” అని యిల్లుభగవన్నామములఁ బలుకఁదొడంగెను అటుపైనాటలాడుటకు మొదలిడినతోడనే శ్రీహరివిగ్రహములఁజేకొని వానికినిల్లుపోయట, బట్టలుకట్టుట, ఉయ్యెలలోబడుడఁబెట్టి యూదుల లోనగుకార్యముల తోఁ గాలముగనుపఁదొడంగెను. ఆయూత్రమనాసులు “నివేన్దరిసి బెడ్డి యాడెదవు?” అనిప్రశ్నింప “శ్రీకాంతు”ననియు, తోడిబాలికలు నీచుగనిచేరేమన “పూడరీకాత్ముడ”నియుఁ బలుకుచుండెడిది. అంతకు బైవయస్సు వచ్చినతోడనే తనపేరుసార్థకమగునట్లుల వేదాదినకలవిద్యలయందును, కోవిదయై వినయశోభితయై, భూతదయావిలసితయై, పితృపూజలసేయుచు, ఏకాంతముగా శ్రీకాంతుని ధ్యానించుచువేణువీణాదులఁ జేబూని, వనమాలిలీలల గానయొనర్చుచుఁ గాలముగడుపుచుండెను.

ఆకాలమున వేదవతి కేవలసౌందర్యముననేకాక, యున్నతవిద్యలయందును, వినయసంపదయందును, అసద్భక్తియై వెలయుచుండుటచే,

అసలీమణిని బరిగి హించఁగోరి, నరసురాసురకుమారులు సోమదేవునిక
డకువచ్చి, తమకు వేదవతిని సంగుడని కోరఁదొడంగిరి. రోహిణీసోమదే
వులు తమకొమరితకుఁ బరిణయమొనర్చి నిశ్చయించి, గుణవంతులగువ
రుల వేదవతిఁజూపఁమొదలిడిరి కానియాగోవిందచరణోదీపరసేవాలెత్తుర
యగు వేదవతి వారు పరిణయాక్షులుకారనిలెలుపుచుండెడిది. అంతనా
దంతులు రహస్యముగా నిజనందినిని కేరఁచిలది, ఇట్లుపొల్లిందిరి.

సోమదేవ:—తల్లీ! అసమానలావణ్యశోభితులును, నిరుపమాన
విద్యాకోవిదులును, నిస్తులశీలసంపన్నులును, అగుకుమారవరులఁ బరిగి
హింప నిరాకరించుచుంటివి. నీహృదయాంతరమున నెవ్వని బ్రేమించియుం
టివో వెల్లడింపుము. పుత్రీ! కన్యారానముభయలోకానందసంధాయక
ముగదా!

రోహిణి:—అమ్మా! చిడ్డలు మాలాపితరులకుఁ దమహృదయ
ములఁ దాపనగత్యముండదుకదా! వివేకవతివగు నీకుఁదెలియని ధన్వి
ముకలదా? కావునబిడ్డా! నీకభిమతుఁడగువరుని బేర్కొనుము. లోకము
నఁ దలిదండ్రిలకు నిజాన్యకాపరిణయమహోత్సవముల నవలోకించుట
కంటె మెఁడగుపండుగ వేఱొందులేదు. కావున, నీహృదయము నెఱింగిం
పుము.

సోమ:—పుత్రీ! బడలుకలుకపెల? నిజనితి లక్ష్మీసమానవ
గునిన్ను నారాయణసముద్రగు వరునకు కన్యారానమొనర్చి, అపరిణ
మహోత్సవమును గన్నులారఁగాంచఁ గోరికలదు. కావున నీకభిమతుఁ
డగు వరునిబేర్కొనుము.

వేదవతి:—ప్రత్యక్షదైవతములారా! మాలాపితలారా! తలి
దండ్రియూహలకు వ్యతిరేకముగా పుత్రకాపుత్రులు కడువరాదు.
వారికడ నిజసంకల్పములఁ దెలుపకయుండరాదు. పితరులు నిజసంతాన
సంతోషసంపాదనమునై ప్రిణములఁగూడఁ బరిత్యజింతురనుటకు
సంశయములేదు. కావున దయాస్వరూపులారా! జననీజనకులారా!
వినుడు నానిశ్చయమును నాకు శ్రీమన్నారాయణునిఁ బరిణయమూడ
గుతూహలముకలదు. నేనుచిన్ననాటనుండి భగవంతుని భర్తనుగాఁ

బడయఁగోరి యాశీహరిని పూజాధ్యక్షవిధులలోఁ బాఁర్థింపచుంటిని. ఆపావననామఁడు స్వప్నములయందు నాకుఁబోత్యత్తుమై “నీమనోరథ మీడేరనున్నది.” అనిఁబలుకుచున్నవాఁడు అట్టికలలన్నెన్నిటిలో కనియుంటిని. కావున నాయభిలాషకుఁ బరిహాసోపక, నాప్రయత్నమునకు సహాయముకాఁగోరుచున్నరానను మీరును, నేనును, గలసి ఏకాగ్రచిత్తవృత్తితో ఆనలినాక్షునిధ్యానిలము భక్తవరదఁడగు భగవానుఁడు మనకోరికలఁ నప్పకయిఁజేర్పింపఁడు. అనినానిశ్చయము.

తలిదండ్రులు:—సుమతీ! వేదవతి! నీయభిమతమెంతయుఁ బ్రశంసనీయమనుటకు సంశయములేదు. భగవంతుఁడు భక్తవత్సలుఁడనుటకును సందియములేదు. కానియట్టిముకుందుని మనసుకరిగించుటకుఁ దీవ్రమగుభక్తికాంతికావలయును. అట్టితేజఃశక్తియున్నవారికాతఁడు కడుసులభుఁడు కావున మనమందరమేకమై యాహుదిరాకాంతుని ధ్యానించుచుండము. అనిఁచి యాదంపతులు తమపుత్రికనుశీహరిఁ గాంతి నుగాఁ జేయఁగోరి యితరులకియ్యనొల్లకుండిరి. అట్లుజననీజనకులు తనకనుకూలురగుటచే వేదవతి సంతసించి, అపార్థివమచ్యుతారాధన పరాయణయై, కాలమును గడుపుచుండెను.

ఇట్లుండఁ గుంతలదేశాధీశుఁడగు ననంతసేనుని పుత్త్రిఁడు మధాముఁడు వేటకైయరణ్యమునకేగి, యట నాభేటమున మృగయాధముల సంహరించుచుఁ గొంతవడికొక వినవరాహమునుగాంచి, రానిని సంహరింపనెంచి అశ్వచూఢుడై దానివైపేగెను. అవివినసూకరము, ఆతనిరాక నెఱిగి కడువేగముతోఁ బరిగిడి, సోమదేవుని తపోవనమువొచ్చెను. దానిని వెంబడించి యారాజకుమారుఁడు, తపోవనమునందుఁ బ్రవేశించి, యాయడవిపందికై తిరుగుచు అయ్యది తపోవనమగుటనుగుర్తించి, గుఱ్ఱమునుండిదిగి, వేగముగావచ్చుటచే డస్సియున్నతురగమునకుఁ నీరములనొసంగఁగోరి, ఆతపోవనముననున్న కాసారముకడకు వారపమ్మనుగొంపోయి, కొలనుగట్టెక్కి చూచుసరికి ఆకాసారనీరములో నొకనీరజాక్షి స్నానమాడుచుండుటను గాంచెను. అతఁడతటినీజలములపై శైవలలతాజాలములపలె వ్యాపించియున్న యాపెళిరోజముల

మధ్యమునఁ గొల్తగావికసించిన పద్మమువలె పొదకృత్రివిలసితమై వెలయుచున్న, యాకాలామణివదనమునుగాంచి, విస్మయఁజే యిట్లు విలంబించెను.

సుధాముడు:—ఏమీ! మానవలోకకాసారముల కమరలోక మత్తకాసినులు వత్తురా! వారికిఁగించనకమలసుందరములగు మందాకి నీవారిపూరములులేవా? ఆహ! నాకీవనవగాహము అపూర్వతరుణీను ణినిజూపి, నానేత్రముల సఫలములగుఁజేసినది. కట్టా! నేనుదాని వధింపఁదలచితి. అయ్యదియో నాకునుర్లభానందమును సమకూర్చినది. ఆటవికసత్త్వములకును, తపోవనమృగములకును తారతమ్యమిద్దయే, అడవిజంతువులు పరులబాధింపనొచ్చును. తపోవనసత్త్వములు ఇతరులనా నాడింపఁ జేయఁగోరును.

అనితలంచుచుండ ఆవారిజాక్షి వారిమధ్యమునుండి వెలికివచ్చి, నిాకుటీరమునకు వెడలిపోయెను, అంతనాసుధాముడు గుట్టమునకు నీటినిబెట్టి, ఆసరస్తీరతరుస్కంధమున దానిగట్టి, నిజచిత్తమతైథమును మడుఁడనుమానిటికుమోహంకుశమచేబాడిచిమాటుత్రోవకుద్రిప్పవేట మాటులమరచి, యామంచయానమెట గుటీరవాటికిగి యుచటివటువు లవలన, ఆకుటిలాలకవృత్తాంతమును దెలికొని, యిట్లువిచారింపఁ వొడం గెను. “ఆహ! నేనెట్టిరుర్లభవస్తు మోహమునఁ బడుచుంటిని! నామాన సమీ మోహపాశములఁ దెంపఁజాలకున్నయది, పాపములరానిమ్మ. ప్రాణములఁబోనిమ్మ, ఏమైననుసరే నేనీచింబాధరిని బరిగ్రహించితిరును. నేనీనీరజాక్షినిగొంపోవ ననువగుసమయము చిక్కువఱి మునిపల్లె యందేయుందును. అనినిశ్చయించి, సోమదేవునిదర్శించి, యిట్లుపలికెను.

సుధాముడు:—మునిసార్వభౌమ నేను గుంతలసార్వభౌమనంద నుండ, సుధామనాముడ. వేటకై యడవికివచ్చి, దారితప్పి యిటకువచ్చితి. శాంతసుందరమగు మీతపోవనమున రెండుయూకునాల్గుండఁ దలచితిని. అందుకుఁ లామంగీకరింపఁ బ్రార్థింపచున్నవాడ, సోమదేవుఁడా మాటల నిజమనినన్ని ప్రత్యేకముగా నోకకుటిగమునొసంగి, యాదరించెను.

అమలునాడు వేదవతి యమనోదయమునకుఁ బూర్వమే లేచి
స్నానార్థమై పర్ణశాలనుండి యొంటరిగాఁ గాసారమున కేగుచుండ సుధా
ముడు కాంచి, అదిమంచయదననియెంచి, హఠాత్తుగా నాసలిమణిని
బట్టికొని, గుం)ముపై నెక్కి యతివేగముగా నశ్వమునుబరుగెత్తించి,
మున్యాశ్ర)మునుదాటి వేఱొకయడవిలోనికేగి, దాహబాధకోర్వజాలక
హటాదాకర్షణముచే మూర్ఛితయైయున్న వేదవతితో దురగమునుండి
దిగి, యాపెనొక శీతలతరుచ్ఛాయను బరుండఁబెట్టి, యాతరుశాఖకుఁ
దట్టువమునుగట్టి, సమీపమునఁ గానవచ్చుచున్న పద్మాకరమునకు నీర
ములగోల నేగుచుండెను.

ఇట్లుండ వేటకాఁడొకఁడు లేడినిగొట్టఁ పొంచియుండి యాహ
రిణము గురికివచ్చినతోడనే వింటినుండి యలుగునువదలెను. కానియా
కోల జంకకుఁడగులక, గురితప్పి మంచినీటికైపోవుచున్న సుధాముని
హృదయమును దూసికొనిపోయెను. ఆశరాహతిచే “హ! చచ్చితి” అని
బిగ్గఱగాఁ గేక వేసి యామోసగాఁడు నేలపైనొఱఁగెను.

అటఁజెట్టునీడనున్న వేదవతిదేహమునకుఁ గాసారజలశీకరశీతమగు
పవనము సోకుటచే మూర్ఛతోలంగ మెల్లగలేచుసరికి ఆరాజకుమార
జీవితావసానమును సూచించు నార్తనాదము చెవినిబడెను. వెంటనే
కరుణాతరంగయగు వేదవతి యటకుఁబరిగిడి, సర స్తీరమున ర క్తసి క్త
మగుగాత్రముతో నేలఁబడియున్న రాజనందనునిజూచి హృదయము
ద్రవింపఁ బ్రయ్యటకొంగుచింపి, రక్తముపైకిరాకుండ, గాయముననిడి
యిట్లుపలికెను.

వేదవతి:—కటకటా ! సోదరుడా! ఎంతటిబాధనందుజుంటివి!
అయ్యయ్యో! తమ్ముడా! ఈసాపపుతలంపు నీకుఁగలుకయుండినచో నిట్టి
దుర్మరణమునకుఁ బాల్పడియుండవుకదా? ఆహ! ఎక్కడికుంతలదేశము
ఎక్కడి సగరాజారణ్యము మృత్యువు నిన్నిటకు లాగికొనివచ్చినది!
సోదరుడా! కుంతలసార్వభౌముడవై సౌధాంతరముల సుఖంపనేరక
మాముటజనమునకేలవచ్చితివి? వచ్చితివిపో! నచ్చిత్తముతోనుండక.
యిట్లు కుటిలాశయుడవై సంపరింపనేల? పిచ్చివాఁడా! నీవొనర్చినది

యననీతకృత్యమైనను నీదుర్భరదుఃఖవేదనావస్థనుజూడ నాగుండె యవి యుచున్నది. ఈనిర్జనారణ్యమున నీకు వ్రోణచికిత్సజేయువారు దొరకుటయెట్లు? కన్నులార నీమరణశాధను జూచుదు నేనెట్లుారకొనజాలుదును. అని తడియారిపోవుచున్న యాతనినోటితోఁ బల్లపుటముతోఁ గాసారతోయములఁ గొనితెచ్చిపోసి, దయామయుడగు దైవమునిట్లు పార్థికించెను.

వేదవతి :—ఓయాపద్బాంధవాః ఈదీనసోదరునిశాధను తొలగింపరమ్ము ఇటనీపుదక్క వేరెవ్వరు సంరక్షకులులేరు ఇట్టిసమయముల దయజూపుటయే నీయార్తతాణపరాయణతకు చిహ్నము. అనుచుండ ఆరాజనందినుఁడు పతివ్రతాశిరోమణియగు వేదవతిచేదత్తమైనపానీయము నోటఁబడుటచేతను ఆపెయొనర్చిన దేనెత్తాపార్థనము చెవికిసోకుట చేతను కొంచము పాణముచేరఁ గనులువిప్పి యాపతివ్రతావదనము చూచియిట్లుపలికెను.

సుధా :—అమ్మా :—సోమదేవనందినీ! నామృతికైవిచారింపకుము. సంతసింపుము తల్లిరో! నేనుజీవించియున్నఁ గామాంధుడనై యెందలు సతీమణుల జీవితములమలినములఁగాఁ జేయఁజూతునో యెందటిని హత మొనర్తునో తెలియదు. కానమాయమ్మా! ఇంతటితో ఈనీచుఁడు మృతినొందుటయేమంచిది మాతరో! షరకాంతలు మార్తదేవతలని, తలుఁ షక వాఁడెదుఁపఁగోరు నాయట్టికుటిలాత్ముని నొక్కకోలతోఁ గూల నేసి పుణ్యముఁగట్టికొన్న యావేటకాఁడు నీకంటఁబడినచో నానమస్కారములఁదెలుపుము. మతీయ, నితముండు నిరపరాధములగు మృగ యూఢముల వధింపక నాయట్టి జారవ్యాఘ్రములఁ గూలనేయుమని బోధింపుము. అమ్మా! ఈచాచాత్ముని తప్పులనుక్షమియించి దీవించి శిలవొసంగుము. ఎముఁడు నారాక కెరుగుచూచుచున్నవాఁడు. అనుచుఁ బాణములవిడచెను.

“అత్యుత్కటచాపమనకు ఫలమువెంటనే కానవచ్చును. సతీల లామోలపై మనసుగొలుపు తులువలు కిమికిటకాది జన్మపరంపరలనె

త్తుడగుగాని, ముక్తుల కాజాలరు. ఈజారవ్యాపారమునందు మనుజులు శువులకంటెను నికృష్టులుగాఁ గన్పట్టుచున్నారు.”

సోమదేవుడు తపోవనమున వేదవతి కానరాకుండుటచేఁ గలవ రపడి పాశ్చిమగుళిమ్యుల నాపెనువెతుకఁబాపెను. వారతివేగముగ నర గ్యముల వెదకుచు వేదవతియున్న పృథ్వీశమునకువచ్చి యాపెనుగాంచి యానందభరితులై “సోదరీ! వేదవతీ! ఇటకేలవచ్చితివి? ఈచచ్చిపడి యున్నవాఁడెవడు?” అన నాసోమదేవుత్రిశ జరిగినయుదంతమును వారికెఱిగించి ఇంద్రునిములఁదెప్పించి ఆయనాధసోదరదేహమున కగ్ని సంస్కారముచేయించి యచటికాసారమున స్నానమాచరించి మునికు మారులతోఁ దలిదండ్రులకడకేగెను.

మహిషాసోమదేవుని వేదవతినిగాంచి యెదుఁగి గాఢాలింగన మొనర్చి “అమ్మా! ఎటకేగితివి?” అననాపెరాదికి నడచినకథను వివ రించెను ఆమూటలవిన్నతోడనే సోమదేవుడు కుపితుఁడై తనతనయ నవమానించిన సుధాముఁడు కూరరాక్షసజన్మ మెత్తునుగాకయని శపిం చెను ఆశాపమును వేదవతివిని తండ్రిపాదములపైఁబడి “ఓ! దయానిధీ! ఆదీనసోదరుడు తాఁజేసిన దుష్కార్యమునకుఁ దీవ్రముగావిలపించుచు పశ్చాత్తప్తఁడై శ్రీహరినిధ్యానించుచుఁ బ్రాణములవిడచెను. పాపమా జీవికి రక్షసిపుట్టువు రాకుండవారింపుడు.

సోమదే:—అమ్మా! వేదవతీ! నాశాపమునివార్యము కాని వాఁడు నీవొసంగి జలములపానముచేయుటచే రాజోపు రాత్రించర జన్మమున వనమాలిచే నలుఁగుతోఁగొట్టఁబడి ముక్తిసొందగలడు అనిపలి కెను.

అటుపైని కొంతకాలమునకు దంభుడను దనుజరాజు వేదవతిని బెండ్లాడఁగోరి రాక్షసరూపమునుమార్చి చిన్మసుందరమగు యక్షరూప మునుదాల్చి సోమదేవునికడకువచ్చి వేదవతిని దనకిమ్మని కోరనాతఁడు “నాపుత్రిశనుశీహరిఁడప్పు వేత్తెవ్వరికి నియ్య”నని తెలిపెను. అందుచే నానిశాచరుఁడు మొదటఁగామము పిమ్మటఁగోధము నిజమానసమునఁ బెనిగిన రాత్రివేళ నిదురించుచున్న సోమదేవునిజంపి పారిపోయెను.

తెల్లవారిసమీపనే రోహిణి యెంతసేపటికిని భర్తపక్షకుటీరము నుండి పైకెర్రాకుండుటచే గుటీరములోనికి మృతుడైయున్న పతిని జూచి దుఃఖించి వెంటనే యగ్నినిప్రజ్వలించజేసి వేదపత్నినిపిలిచి “పుత్రీ! కంటివా నీజనకునిమర్మరణమును బిడ్డా! నిర్ముఖరిణయమాడఁగోరి! యిటకువచ్చిన ఆయత్తుకుమారుఁడీదారుణ కృత్యమును జేసియున్నాడును. అమ్మా! పతినితలకు సహజమగు సహగమనమును చేయఁబోవుచున్న దానను. కాని నందినీ నిన్నానందముతోఁ బురుషోత్తమునకుఁ గన్వాయ దానమొసగు భాగ్యము మాదంపతులకు సమసూరదాయె అజనార్దనుని కృపచే రాబోవుజన్మమునందైన నట్టిసంపద సమకూరుగావుత అమ్మా! నీవుమాత్ర జెంగటిల్లక గోవిందపదసీరజధ్యానాసక్తి త్రవ్వై కాలమును జక్కఁగాఁగడపుచుండుము ఆకృపాసాగరుఁడు నీమనోరథమీఁదేర్పగలఁడు. అని తెలిపి పతిదేహముతోఁ జితిజూచి, పతిలోకమునకేగెను.

అంత వేదపతి నంతచెంది తనమూలమున నకాలమృత్యువు పాలైన తలిదండ్రులకై విచారించుచుఁ బ్రాజ్ఞురాలగుట నిట్లుతలంచెను. “పితృవిహీననై యొంటరిగా జీవించుట దుర్భరిదుఃఖావమానముల నందుటకే యగునుకాని విశ్రాంతిగా శ్రీహరిని ధ్యానింప వలనుకాదు. దుర్బలమానసులు నాహాపమునుజూచి మోహాపరవశులై నన్నెట్టియన మానముల పాలుసేతురో యెన్నిఘోరకృత్యముల నాచరింతురో కావున నేను ముకుండునిధ్యానించుచు జీవితమును జాలించుట యెంతయు సమంజసము. అనినశ్చయించుకొని భగవంతునిట్లుస్తుతిం చెను.

వేదపతి:—ఓ! యార్తశరణ్యా! నేనునీకు నిజమగుదాసురాల! నేని నాచరితము నిష్కళంకమేని ఓ! భక్తచాలనశీలీ! వనమాలీ! నన్ను ముందుజన్మమునఁ బరమపావనచరితులగు రోహిణీసోమదేవులకుఁ గుమరితనుగాఁ బుట్టింపుము. మఱియు నోభక్తజనమానసకువలయసోమా పావననామా! నన్ను భావిజన్మమున నిన్ను జేపట్టు భాగ్యశాలినినిగాఁ జేయఁగటాక్షింపుము. అని గోవిందుని ధ్యానించుచు యోగాగ్ని యందుఁ దనువునువేల్చి సత్యలోకమునకేగెను.

అరోహిణీసోమదేవులు అనంతరభవమున సుమేధాజనకులుగాఁ బుట్టిరి. వేదవతి యాత్మకుఁ గమలభవుఁడు లావణ్యరాశియగు శిశుయా పమును గల్పించి యొకసునర్లకరండమునఁ బడుండఁబెట్టి యాకరవాటము నారిదునిచే వైకుంఠవాసియగు శ్రీపతికడకుఁబంపెను. ఖగరాజవాహ నుఁడా పుత్రడిబరణి నందుకొని యందు శయనించియున్న బాలికామణి లావణ్యకాంతి కానందించి ఆకాంచనకరండమును వినతానందనునకిచ్చి విదేహరాజమాగభూమిసిడి రమ్మని యాజ్ఞాపించెను. ఇట్టితేడా కరం డమును గొంపోయి జనకసవనస్థలి నొకయూవగర్తముననిడి వెడలి పోయెను ఆరంధ్రము క్రమముగా మట్టిచేగపులడ నాకరండముకాన రాకుండెను

అంతఃగొంతకాలమునకు జనకరాజేంద్రుఁడు సంతానకాంక్షియై సవనము సేయనొంది స్వయముగా నాగలిచేబూని యజ్ఞభూమిని దున్ను చుండ నాగలియలుగునకు నొకకరండము తగిలిపగుల నందొకదీప్య మంగళరూపయగు బాలిక కానవచ్చెను జనకుఁడాబాలికనుజూచి యమందానందముతో నామందసమునుండి యాచిడ్డను పైకిదీసి ముద్దాడి సీతయనిపేడి తనభార్యయగు సుమేధకునొసంగ నాసాధ్య యాచిడ్డనుచూచినతోడనే స్రవ్యముద్రవింప నాపెనుకేకొని షరమా మోదముతోఁ బెంచికొనఁదొడఁగెను. జనకరాజేంద్రుఁడు తాఁడలపెట్టిన యాగమునుముగించినతోడనే సుమేధకొక సుతుఁడుదయించెను. జనకుఁడానందనునకు ఆనందుఁడని పేరుపెట్టెను. అటుపిమ్మటఁ గొంత కాలమునకు నాదంపతులకు ఊర్మిశయను పుల్లీకకలిగెను. ఇటులజన కుఁడు సంతానవంతుఁడై సంతోషముతోఁ గాలముగడుపుచుండెను.

ఒకనాడు తనయింటనున్న శివశరాసనమును సీతయలునటు జరు పుచుండఁగనుగొని, యామేశక్తికి వింతఁబెంది, హరశరాసనమునకు నెవఁడు నారినిసమకూర్చునో యట్టివానికి సీతనిచ్చి, వివాహ మొనర్తునని ప్రతిపదేసి స్వయంవరమును ప్రచురించెను.

ఆస్వయంవరవార్త చెవిఁబడినతోడనే సుగుణాలవాలయగు సీతను బాణిగ్రహణమొనర్ప సకలధరాధీశులును మిథిలకేతెంచి, శివ

కార్ముకమును ఘోచివెడలిపోవుచుండిరి. ఇట్లులగ్నాంతకాలముజగుగఁ ద్విగ్రరదేశాధిపతియగు సుధన్వఁడు విధిలకువచ్చి, తనకు సీతనొసంగు మని జనకునినడుగ, నాతఁడు మహేశ్వరచాపమెత్తినఁగాని సీతనుబరి గ్రహింప వలనుకాదని తెలిపెను. అందువైసుధన్వఁడు కుపితుడై యుద్ధ సన్నద్ధుఁడుకాఁగా జనకుఁడు వానినినిర్జించి, త్విగ్రరరాజధానియగు సాంకాశ్యమునఁ దనసోదరుడగు కుశధ్వజుని నిభిషిక్తునిగాఁజేసెను. అది మొదలు కుశధ్వజుఁడు సాంకాశ్యమున సకుటుంబముగా నివసింపఁదొడఁ గెను.

ఇప్పుడా జనశస్పతాల్కుఁడు తానేర్పాటుచేసిన శపథప్రకారము హఠాత్తదండమునెక్కిడి, సీతను బరిగ్రహించువాఁడు కానరాకుండుటచే ధరణిజాఘరియము నిష్క్రమ్ముముగా సమకూరుటకు సకలదేవతాసంతసా వహముగు నొకక్రతువును జరిపించుచున్న వాఁడు. మహ్మూక్రతువునకు రాబిలిచినాఁడు. అందుచే వివాహదుల వెంటనిడికొని, మేము జనక యాగమునకు బయలువెడలితిమి. లక్ష్మణా! సీత యయ్యనిజాతయగు ట తెలిసెనా? అనిపలుకుచు విశ్వామిత్రుఁడు జనకుని యజ్ఞవాటిక సమీపించెను. తోడనే విదేహస్పతాల్కుఁడు శతానందుని ముందిడికొని విశ్వామిత్రాదులకెదురేగి అర్ఘ్యపాద్యాదులచేఁ బూజించి, వారిని యాగశాలలోనికి దోడ్కొనివచ్చి, ఉచితాసనాసీనులనుగాఁజేసి కొంత కునిగూర్చి ఇట్లుపలికెను.

జనకుఁడు:—కొలికమునీంద్రా! మీరాకచే ధన్యుడనైతిని. మిముఁజూచినతోడనే, పేసకుఁబెన్నిధిదొంగిలెట్లు, గుడ్డినానికిమాపులు చేకూరినట్లు నాహృదయమానందపారవశ్యము నందుచున్నయది. గాధి నందనా! సుమతర సమానసుందరరూపములతో, వీరశాంతరస సమ్మేళనస్థానములట్లు చూడగలపౌదియముల వాకలించుచు, జేతుల ధనుర్భాగములతోడను, మూపులఁదూణీరములతోడను, చూపుల గాంధీర్యములతోడను, వదనముల మండహాసములతోడను, గూడి, ముద్దులు మూటగట్టుచున్న యొద్దికతో విరాజిల్లు ఈబాలవీరకుమారు లెవ్వరో? వివరముగాఁజెల్పి, నన్నానందింపఁ జేయఁగోరుచున్నాను. మునివరా!

చంద్రోదయమునే సంచేక్షితి చెదరిపోవునట్లు వీరయవలోకనముచే
నాహ్వాదయపరిలాపము సడలిపోవుచున్నది.

విశ్వామి:—జనకరాజేంద్రా! వీరలు కోసలసార్వభౌముడగు దశరథరాజేంద్రానందనులు, రామలక్ష్మణాభిధానులు నాయాగవిఘ్న కారులగు మారీచసుబాహుల హతమొనరించి నాజన్మమును గాపాడుటకై దశరథస్వపాలుని యాచించి, వీరలగొనితెచ్చితిని. ఈనుమార సింహులు రాక్షసమిత్రేధముల నంహరించి నాచే నవబృథస్నానము చేయించిరి. అంత నేనీయాహ్వానముపై వీరిని నావెంటనిడికొని ఇటకు వచ్చితిని.

జనకరాజేంద్రా! మేము నిన్నటికే ఇచటికిరా నిశ్చయించితిమి. కాని మార్గమధ్యమున ఈసీలేందీవర శ్యామసుందరుడగు రాముని పద సరసిజపరాగస్పర్శచే గౌతమధర్మదారయగు సహల్య శిలారూపమును వదలి రుచిరకాంతారూపయై ఈరాకాశశాగకవదనునిజూచి సంతృప్తాంతరంగయై గామునినుతించి మాకాలిధ్యమొసగ నటనాపుట నాపుటచే నిటకురాజౌటమైతిమి. అని తెలిపినతోడనే అహల్యానందనుడగు శతా సంనుఁడు నిజజననీశాపవిమోచనమును విని, సహస్రీనందుఁడై గాథే యునితో నిటుపలికెను.

శతానందుడు:—కొశికమునీదా! సుధాతిమధురమగు నంతటి పావనసువార్తను దెలిపితివి! శిలారూపయై పడియున్న తపస్వీనియగు నాజననిని రామునకుఁజూపితివా? నిర్దోషిణియగు మాయమ్మనిషయమై కుటిలుఁడగు నాదేవేంద్రుఁడొనర్చిన యపరాధతత్వమును ఈపావన నామునకు బోధించితివా? మాతండ్రి శతమమునీదుఁడు మాతల్లిని ప్రేమకారవములతోఁ బరిగ్రహించెనా? సంయమివరేణ్య! మంగళావ సామగు మీరాకచే ముందునేనును, ఇకముందు జనకుడును బొంది సట్టియు, బొందఁబోవునట్టియు నానందమునకు మేరయుండనేరదు.

బ్రహ్మర్షిస త్రమా! నిజమారయ నీవీరామచంద్రుని నీయాగ రక్షణమునకుఁ గొనిరా లేదు. పతివ్రతల శారవసంరక్షణమునకుఁ దోడ్పాని వచ్చితిని. ఇదిసత్యము. అట్లుకాకున్నఁ జాప శాపప్రయోగ

సూకున్నుఁడవగు నీకు నిశాచరభయమేమి? నీయనుగ్రహముచే నేనిపు డహల్యానందనుఁడనని, యెలుగెత్తి పలుకుదును. అని రామునివైపు నకుఁ దిరిగి “రామచందా! రామచందా! నిన్నొకసారిగాఢాలింగనము చేసికొనుట కనుమతింపుము. నీపావనదేహస్పర్శచే నాదురితౌఘములు దూరిపోవును.

ఓనరఃసూపధారీ! వైకుంఠవిహారీ! నేను నీపాదపద్మములకు మ్రొక్కవలయునో! లేక నీపదసరసిజపరాగములకు నమస్కరింపవలయునో! తెలియకున్నయది. ఓవనరుహనయనా! కౌసల్యానందనా! నారాయణ పదకమలస్పర్శచే గంగావాహిని పావనజీవనయైనది. నీచరణసరసీరుహ పరాగసంపర్కముచే గౌతమగేహిని పూతజీవితయైనది. అందుచే నీపద నలినరేణువులే మాగౌతమగౌత్రమునకు పాస్వదైవతములు కాఁగలవు.

రాముఁడు:—అహల్యానందనా! సాధ్వీమణుల పావనగర్భకోశ ముఁడ బెరిగిన సంతానమాలకుఁ గలువములును, పృథ్వీశుక్తిపుటమున నెదిగిన మాతృకములకు ముఱకలును, కలుగ నేరవు. తపోధనా! నీజన యిత్రీయగు యహల్యాదేవి కులరూపగుణశీలములచే నద్వితీయ. ఇం దుకు సందియములేదు. నిజమారయ నహల్య తనతపశ్చక్తిచేఁ బవిత్రీ గాత్రీయైనది కాని నాపాదపరాగముచే కాదు. సాధ్వీమణుల జీవితము లను, భాగీరథీజీవనములను, పావనమాలనుగాఁ జేయఁజాలు పదార్థము లీస్మృష్టిలోలేవు. వాని సందర్శనముచే నితరవస్తువులు పావనములగును. నేనాసాధ్వీని సందర్శించుటచే ధన్యుఁడనైతిని.

విశ్వామి:—అహల్యానందనా! మీయమ్మను మీయయ్యను గౌరవముతోఁ జేకొనినాఁడు. ఆదంపతులు మమ్మెల్లర గౌరవించినారు లోకులు నిజముగా జరిగినదెద్దియో తెలిసికొనకయే, యన్యాయముగా నవవాదముల బుట్టింతును. ఇది లోకస్వభావము. దానికై విచారింప బనిలేదు. శతానందుఁడమాటలువిని ఆనందపరవశుఁడై రామునిగూర్చి ఇట్లు పలికెను.

శతాన:—రామచందా! బ్రహ్మర్షిసత్తముఁడగు నీకాశిక ము నీందుఁడని పమానాద్యుత చరితుఁడు. కౌసల్యానందనా! పూర్వము

మీయినవంశజుడగు భగీరథుడెట్లు దుర్బటకార్యమును గంగావతరణమును సాధించి కీర్తినిగడించెనో యటులనే కార్యపూరుడగు నీగాధేయుడును దుర్లభమును బ్రహ్మర్షిత్వమును సంపాదించి వాసిగాంచెను. అందుచే సూర్యవంశమునకా భగీరథచక్రవర్తియు, జంద్రవంశమునకీ విశ్వమిత్రచక్రవర్తియు, మేటికీరీటములై వెలయుచున్నవాగు. ఈగాధేయుని గాధాసారమగాధము. సకలలోకప్రసిద్ధము. అనిపలికి శతానందుడు రామలక్ష్మణుల గాధముగాఁగొనిలించి దీవించెను.

జనకుడును, దనయోగమును నిర్విఘ్నముగ సాగించి తనమనోరథమును సమకూర్ప విశ్వమిత్రుని బ్రార్థించి వారికిఁదగిన విడుమల నేర్పరచి అందు వారిని విశ్రమింపజేసి విశ్వమిత్రునికడ సెలవుగైకొని శతానందునితో వెడలిపోయెను.

విశ్వమిత్రుడు రామునితో ఇట్లుపలికెను. “దశరథనందనా! నీవీరధ్వజుని యింటనున్న వృషధ్వజుని వింటిని జేబట్టితివా? మొదట నసదృశకీర్తికాంతాకరమును, పిమ్మట నికుపమాన ధర్మపత్ని సాణిపల్లవమును జేపట్టగలవు. రామచంద్రా! ఇట్లానర్చుట నీకభిమతమా?

రాముడు:—గురువరా! మీ సేవలోనున్నంతకాలము మీరే పనివిధింతురో దానినినెర వేర్చుటయే నాకువిధి. ఇదివఱకు రక్కసులఁ గొట్టుటలోఁగాని ఇపుడు పురారిశరాసనమును జేబట్టుటలోఁగాని ఇకముందు విధింపకార్యమును సాధించుటలోఁగాని మీయాజ్ఞయే ప్రమాణము. కావున నాయిత్యమునకుఁబనిలేదు. మీకీష్టమున్న పనులనెల్ల జేయింపుడు.

విశ్వమి:—నిగర్విమాడామణీ! వినయోక్తులు మీదినమణికులకుమారులసాత్తులు కౌసల్యానందనా! నిజముగానిన్నిటకు నేఁగొనితెచ్చిన ముఖ్యోద్దేశము నీచేసారచాపమెత్తించి, జనకాత్మజను జేబట్టించుటయే కావుననే “శరవశరాసనమార్చ్యసంధానోత్సవము నేర్పాటుచేయింపుమని, శతానందునికిదివఱకే నార్తసంపియుటని, అనిరామునితో మాటలాడుచుండ సీతచెలికత్తెయగు వాసంతి మార్గవశమున నటకువచ్చి రామలక్ష్మణుల నవలోకించి ఇట్లుచింతింపఁగొడంగెను.

—: పద్వీంశత్యధ్యాయము :—

చిత్రలేఖనము.

“నేనిదివలకెందఁనో రాజసూనులను, మతొందఁనో గుమరనం దనులను, జూచియుంటిని కానివారియందెవ్వరును నింతటిసుందరాంగులు కానరాఁరైరి. కోదండమండితములగు నాజానుబాహుదండములతోడను నువిశాలోరస్థలమండలములతోడను, పుండరీకదళాయలేనేత్రములతోడను మందహాససుందరములగు నదనారవిందములతోడను ఈకుమార వియలు లేజరిల్లుచున్నవారు ఇట్టిసుందరాంగులఁ జేఱుట్టు భాగ్యమునుగన్న కన్యకామణులెవ్వరై యూదురో?” అని ముందరికిఁ జూచి “అడుగో! అంతఃపురసంచారియగు కంచుకియిటువచ్చుచున్న వాఁడు. ఈతనికిఁ దెలియని విషయములుండవు కావున నీతనినడిగి విరిస్థితి గతుల దెలిసికొందును. ఈకంచుకినడకచూడ నేదియోసంతోషవార్త నేరికొఁతెలుప నేగుచున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది.” అని కంచుకినిగ లిసికొని యిట్లుప్రశ్నించెను.

వాసంతి:—ఆర్యా! వాతాయనా! వందనము. మీరీనాడు వార్థకలక్షణములు లేక పిన్నవయసువారివలె నేగుచున్నవారు. వదనమున మందహాసచంద్రికను, నడకల నిష్కంపపదవిన్యాసములను జూడమీరే దియో శోభిత్రేపేయమగు నపూర్వసంతోషామృతాస్వాదిన మొనర్చి, త్రిదశులైనట్లు తెలియవచ్చుచున్నవారు. బంధువత్సలా! మీసంతసహేతువేమి? నేవినఁదగునా?

వాతాయనుడు:—వత్సా! వాసంతి! బాగుగగు రించితివి. వినము నేకునేనొక్కరుఁడనేకాదు త్రిలోకములును సంతోషింపఁదగిన నువ్వారైనవింటిని. దానిచే నానందకరివశుఁడైన నాముసలితనమును ముందునకు గెంటియుంటిని.

వాసంతి:—ఆర్యా! ఆనకలలోకముగ భావహమగునువ్వారయేమి?

వాతా:—శుభాంగీ! శిషాకపార్యభామనందనుఁడు చంద్రశేఖరశరాసనమునకు నానినినమకూర్చి నిజాపమానవిక్రమసంపదను బ్రకటింపఁబోవుచున్నవాఁడు.

వాసంతి:—అట్టిజెట్టి పుడమినిబుట్టియున్నాడా! ఆశూరశిఖామణి పేరేమి? ఆతఁడెపుడీతావునకువచ్చును?

వార:—పుట్టి! ఆచన్నార్తిహరియగుశౌరి కోసలసార్వభౌముడగుదశరథునకు రాముడనుపేరఁ బట్టిగాఁబుట్టియున్నవాఁడు ఆరాముఁడే శేపు పురారిశరాసనమును సంధిపఁబోవుచున్నవాఁడు ఇపుడాతఁడు కోసికమునీగుఁగ్నికడ నున్నవాఁడు

వాసంతి:—అటులనా! నిజముగానిది సకలహాని సంతసావహ మగు సువార్తయే సందేహములేదు. వాతాయనా! నీకీయుదంత మెట్లుతెలిసె?

వార:—నిన్నటిరేయి అహల్యానాదనుడగు శతానందుఁడు తన తల్లిశాపమును విమోచనమునర్జిన రామునిగూర్చి పశ్యంసించుచుండ కార్యవశమున నేనాతనియొద్దకేగ, ఆమహాశయుఁడు శ్రీరామోదంత మును నాకెఱింగించెను.

వాసంతి:—వాతాయనా! నేనిప్పుడు కోశికమునిచందూని కిరు పార్శ్వముల నీలోత్పలసమదళమువలె నొకకును, తెల్లకలువ పూరేకు నలె చేతొకఁడును తేజవిల్లుచూడుటను జూచితిని. వారలెవ్వరో తెలియరాకుండుటచే నిన్నకుగవచ్చితి.

వార:—వారే దశరథనందనులు ఆనీలోత్పల దళశ్యామసు, దరుఁడు రాముఁడు. ఆతెల్లకలువలేకువన్నెవాఁడు లక్ష్మణుఁడు. శేపారాముఁడు శివశరాసనమెత్తుట కేర్పాటుచేసి, ఆసంగతిని కోశికునకుఁ దెలియఁజేసి రమ్మని, శతానందుఁడు వాశాఙ్గాపించుటచే విశ్వానుతుని కడ కేగుచున్నాడను. నీవిక్కడికేలవచ్చితివి?

వాసంతి:—మనపట్టపురాణి సుమేధాదేవి నన్ను గౌరీసహస్రి నామార్చనమానకు నల్లకలువలఁ దీసికొనిరమ్మని ఆఙ్గాపించినది. వానికై నేతెల్లవారకముండే కుసుమోద్ధానములోని కాసారమునకేగి ఇందీవరములఁగోసి దీసికొనివచ్చుచు దశరథనందనుల సౌందర్యాతిశయములఁ గాంచి విస్మితచిత్తనై ఇటనిలిచితిని. ఇంతలో మీరేలెంచిరి.

వార:—అగును. అరిష్టపరిహారార్థము సుమేధ సీతచే గౌరీ

పూజచేయింప నిశ్చయించినదని వింటిని. వాసంతి! పూజాకాలమతిక్రమింపకుండ నీవంతేపురమునకుఁ బొమ్ము. నేనుచు విశ్వామిత్రునిసందర్శించి ధనురుద్ధగణవార్తనుదెలిపి, రాణివాసమునకు వత్తును. అని వెడలిపోయెను. వాసంతియు సీతామందిరమునకుఁ జనెను.

అట సీత తెల్లవారకమున్ను సాన్పునుండిలేచి తనమందిరమున నొంటరిగాఁగూర్చుండి ఇట్లు వితర్కింపఁదొడఁగెను. “అహ! నేనెంతటి స్వప్నముఁగంటిని! నాజీవితములో నేనింతవఱకుఁ గలగనియెఱుంగ. గతరాత్రి నిద్రలో సాక్షాత్కరించిన సుందరాంగుడు అశ్రుతాదృష్టపూర్వకుడు ఈలావణ్యసుధానిధి కల్లమానసియో లేక సత్యకూపుఁడో లేలియరాదు కాని యపుడే నామానససరోవరమున సుకల్పకల్పారకోరకములు వికసింపఁ దొడంగుచున్నవి.

స్వప్నావలోకితములగు ననిశ్చితరూపములే ఇంతటి హృదయోన్మాద హేతువులగునపుడు పృత్యక్షదృష్టములగు సద్రూపములు ఎంతగా జిత్రోన్మత్తతా హేతుకములగునోకదా! ఆయిందుసుందరవదనుని రూపము కనుమూసిన హృదాకాశమునందును కనుదెఱచిన బహిరాకాశమునందును గానవచ్చుచున్నది. నాకేమిచేయుటకును తోచుటలేదు. నాసోదరి ఊర్జిత ఇంకనునిటకు రాలేదు కావున చిత్తవిరోధార్థము నేగలలోఁగాంచిన మోహనరూపమును బటముపై స్ఫుటముగాజిత్రించి కనులారఁగాంచి యానందింతును. అని తలంచుచుండ మైత్రీయునుదాసి యాచకడకు వచ్చెను. సీత దానినిజూచి ఇట్లుపలికెను.

సీత:—మైత్రీ! చిత్రఫలకమును వర్ణకరాలమును తూలికాపేటి కను నొనితెచ్చి తలుపుదగ్గరగ వేసి ద్వారముకడచూచుము. నాకు తెలుపనిదే లోనికేని రాసీయవలదు. అన మైత్రీ యామె తెలిపినట్లొనర్చెను అంతఁగొంతసేపటిఁ ఊర్జిత సీతామందిరమునకువచ్చి మైత్రీతో నిట్లు పలికెను

ఊర్జిత:—మైత్రీ! మాయక్క సీత నిద్రనుండిలేచెనా?

మైత్రీ:—అమ్మా! మీసోదరి సూర్యోదయముకాకమున్నే మేల్కని యంతేపురాంతరమునఁ గూర్చుండి యంతరంగమున నేమేమో

భాగ్యనించుచుండెను. అసమయమున నేనాపెనునవూహింప నావైపుజూచి “చిత్ర”లేఖనోపకరణముల గొనిరమ్మని” తెలిపెను. వానినిగొనితెచ్చి నేనం దీయఁజేకొని నన్నిటఁగావలియుండి లోనికెవ్వరిని రానీయకుమని యా జ్ఞాపించినది. అందుచే నేనిటఁగూర్చుండియుంటిని.

ఉర్బిళః—అట్లున నన్ను లోనికిఁబోనిత్తువా? లేక నావుదువా?

మైత్రీః—అమ్మా రాజపుత్రీ! మిమ్మునిరోధింప నేనెంతటిదా నను. మీయిష్టానుసారముచేయుదు. అదియుఁగాక మీయక్కనెల్లెండి రువురు నొక్కమనసువారు. మీచెవినిబడని రహస్యమాచెనోట నేది యునుండనేరదు.

ఉర్బిళః—చేటి! నిజమే. మాహృదయముల నొకరికొకరము తెలుపుకొనకున్నఁ బరితాపమొందుదుముగాని తెలిసి పరిహసించుకొను వారలముకాము.

మైత్రీః—ఇది లోకవిదితమే కాని యమ్మా! అధరణిజకు నాపైఁ గోపమురాకుండఁ జెయుభారము మీపైనున్నయది.

పూర్బిళః—మైత్రీ! నీవున్నచోటఁ గోపమునకవశాగముండదు. భయపడకుము. అనిమెల్లగాఁ పడపల్లవముల మణిమయకుట్టిమలపై నిడుచు సీతయున్నగదిలోనికేగి యాపెకు వెనుకభాగమున నిశ్శబ్దముగా నిలచి పటముపైఁజిత్రితమైయున్న రూపమునుజూచి తనలో “మాయ క్కనుమకరుని వా”)సివదెందులకో? ఇదివసంతసమయమగుట మనసిజా నర్పింప నెంచెఁగాఁబోలు. తిరుగఁబరికించి ఇది చెఱకువిలుకానిబొమ్మ యగుచోఁ జేతనిత్తుదండముండవలయును కాని, వేణుకోదాడమెట్లుండును! మఱియు రెప్పుసాలెటుంగని చూపులుఁడవలయుచుగాని నిమేష లసితములగు వాల్గన్నులుసరిపకునా? పోనిమ్ము, ఈసాధ్వితాను నిత్య మర్పించు విష్ణురూపమందుమా? దేహకాంతిసరిపోయియున్నను చతు ర్ముఖములుండవలదా? గిరిజావల్లభుఁడందుమా? సర్వాభరణములుకాన రావు. నీరజాసనుఁడనుమా? నలుమొగములుచూపట్టవు ఇదేదియో మూయక్కయొక్క మానసికసృష్టియైయుండనోవు. ఈపె యీచిత్ర) పటమును రెప్పుపడకుండఁ జూచుటనుజూడ ఈమందరాకారముపై నీపె

తనజ్ఞానేంద్రియములనన్నిటిని ముద్దగాచేసి యంటిందినట్లు తోచుచున్నది." అనితలచుచుండ సీత యాచిత్రాస్థిలివిగ్రహమునకు నమస్కరించి యాపటమును శిరమునఁజెట్టికొనఁ బ్రైశత్ర ఊర్జితకట్టినపుట్టమునకు ఆపటపుచట్టములగిలెను. అంతసీత పటమును బయ్యెటచేగప్పి వెనుకకుఁదిగిచూచెను. అప్పుడ ఊర్జిత కక్కుననవి ఇట్లువలిశెను.

ఊర్జితః—అక్కా! ఈవరపుకుఁజెవ్వఁడు? నీనికేల మొక్కులిచుచుంటివి? ఇట్టివాఁడీలోకమునందెవ్వఁడైనఁగలఁడా? లేక నీభావముల కభిమతముగు సుందరరూపమునుజూపించి యానందించుచుంటివా? నీవయోనిజవగుటచే నీమనోహరుఁడుగూడ నట్టివాఁడుగానే యుండఁగోరితివా? అటుగాకున్న భూవలయమున ఇతటివరమోహనాగులుందురా!

సీతః—సోదరీ! నేనుమైతి'తోఁ బరులలోనికి రాసేయకుమని తెలిపియుంటిని అదిద్వారముకడలేదా?

ఊర్జితః—ప్రియసోదరీ! నన్నుఁ బరులలోఁజేర్చితివా?

సీతః—నాముద్దుచెల్లెలా! నేఁబరలోకమునకేగువఱకు నీవునాయాత్మరూపవేశాని పరురాలపుకానేరవు. పరశబ్దమునకర్థము ఆత్మకంటె వేతైనవారని నాయభిప్రాయము.

ఊర్జితః—అక్కా ! నీచేవా'యఁబడిన ఈశ్రీమంతుఁడెవ్వఁడు? ఇదివఱకు మనమిట్టియందగానినిసూర్పి వినియుండలేదే! అసద్రూపములు నిన్నాదింపజేయఁజాలవుకదా? కావునఁగలనిజమిఱిగింపుము.

సీత :—సోదరీ ! నిన్నగారినిదురలో నేనొక కలగంటిని ఆస్వప్నములో నేనిపుడుపటముపైవా'సిన సుందరాగుఁడు ప్రత్యక్షమై నాపైఁదనయనురాగావలోకినములఁ బఱపుచుఁగొంతసేపునిలచి, అదృశ్యుఁడాయెను. అంతనేమేల్కని నలువైపులఁ గలయఁబడినదిని. కానినాకెవ్వరును గానరాజైరి అటుపిమ్మట నాకుఁదిరుగ నిదురపట్టలేదు. అందుచేఁ గాలక్షేపమునకై కలలోఁగన్నరూపమును పటముపైఁ జూపించితిని ఆచిత్రరూపము నాచిత్రమునుహరింప నానందవిరవళనై మొక్కులిడి ముద్దిడఁబ్రైశత్తుచుండ నీవువచ్చితివి. ఇదినిజము. నాచేతల నీవునవ్విననుసగ! నమ్మిననుసరే!

ఊర్జితః—విజ్ఞానవతి! నీవుకలలోగన్నరూపము కల్గయెంతమాత్రమును కానేరదు నీయట్టిసతీమణుల హృదయములు పరపురుషులగలలలోఁగూడఁ గాంచఁగోరవు. నీవు స్వప్నమునఁగాంచిన నృపకుమారమాళి భూతలమున నెక్కడనో యవతరించియున్నవాఁడు. ఆపురుషవరేణ్యుఁడు నీకరతలమును బట్టనున్నవాఁడు గతస్వప్నమాకశ్యామకూపమును నీమానసఫలకముపై జల్పించినయది. ఇందుకుసందేహములేదు.

సీతః—వెట్టిదానా! పృథ్వీరూపులగు రాజకుమారవీరులు హరచాప్రోద్ధరణమునకు జాకుచుండ స్వప్నదృష్టపురుషుఁడు శివశరాసనమునెత్తుటయెట్లు? నామనోరథమిఁజేరుటయెట్లు? ఇట్లాసోదరీమణులు పశ్చింసించుచుండ వాసంతియటకువచ్చి నల్లకలువపూలసజ్జ వారియెరుటనుంచి నిలచెను. సీత వాసంతినిజూచి ఇట్లుపలికెను.

సీతః—చలీ! వాసంతి! పూవులఁదెచ్చుటకింత జాగేలచేసితివి?

వాసంతిః—శోభనాగ్ని! నీకొకమనోహరసందేశఫలమునందిచ్చుటకు

సీతః—సఖి! నాప్రశ్నకు నీయత్తరమంతగాసరిపడలేదు. అయినను నీవు తెలుపు ను వార్తయేమి?

వాసంతిః—భూపుత్రీ! ఇదివఱకు సరిపడకున్నను ఇపుడుసరిపోవునులే.

ఊర్జితః—వాసంతి! శుభవార్తలఁదెలుపుట కాలస్యముచేయరాదు. కావున వేగముగా నాసువార్తను వివరింపుము.

వాసంతిః—క్షుధార్తుల నిరోధింపవచ్చును. పిపాసాపీడితుల నిలుపవచ్చును. శాని పరనామశ్రవణాసక్తల నాపశేష్యముకాదు. కావునవినుఁడు వివరింతును. నేనీకువలయములఁజేకొని వచ్చుచుండ కుశకాల్మజునిచెంత నీలోత్పలవర్ణమువాఁడొకఁడును, తెల్లకలువచాయవాఁడొకఁడును, కూర్పుండియుండిరి. ఆహుపజితసుమతయై జూచి ఏరెవ్వరెయ్యందురా? యనితెల్పించుచు నటనిలచితిని.

ఊర్జితః—సఖి! తుదకు వారెవ్వరో తెలిసికొంటివా?

వాసంతిః—రాకొమరితలారా! త్వరపడకుడు. వారెవ్వరో తెలిసికొంటిని. యామెంటనేమిటి నొకసువార్తను

సీత:—వారెవ్వరు?

ఊర్జిళ:—అనువార్త యేమి?

వాసంతి:—జనకనందినులారా! నేనానువార్త తెలిపిన నాకేమి బహుమానమిత్తురో ముందు తెలుపుడు.

సీత:—మాయానందసూపదలో నీకుఁ గొంతభాగమిత్తుము.

వాసంతి:—అసుందరవదనారవిందులు దశరథనందనులు రామ లక్ష్మణాభిధానులు. వారిలో బెద్దవాడగురాముడు లేపు గిరిజాకాంతుని బాణాసమునుజేపట్టి నానిని సంధానింపనున్నవాడు.

ఊర్జిళ:—ఏమీ! లేపు నిజముగా గిరిజామనోహర శరాసనా శర్వణము జరుగునా?

వాసంతి:—రాజపుత్రీ! కేవల హరిశరాసనాశర్వణమే కాదు. చనుఢాత్మజా కరపల్లనాశర్వణముకూడ జరుపఁబడును.

సీత:—అధూర్జటికార్మకము దుస్సంధానమనుసంగతి నారాజ నందనుఁడెఱుఁగునా?

వాసంతి:—రాజపుత్రీ! ఆమహనీయుని రూపసౌష్ఠవమునుజూడ నొకకరమున హరచాపమును చేతొకచేత హరికార్మకమును బట్టుటకు దగినదిట్టయనితోచినది. ఇంతియకాదు. అకువలయదళశ్యాముడు భూవలయమునంతను తనగోటికొనను మోవగలఁడు. వత్సముపై వజ్రములఁ బగులఁగొట్టగలఁడు.

ఊర్జిళ:—సఖ! ఆతఁడంతటి మోటుమానిసియా? అట్లగుచో శిరీషాతిసుకుమారియగు నాయక్కలెట్లు సరిపడును?

వాసంతి:—ఊర్జిళా! కొమ్ముదీస్పర్శచేఁ జంద్రాకాంతోపలము వలె సీతాకరిస్పర్శచే నాతఁడు సరసుఁడుకాఁగలఁడు. అవీరుఁడు మీ యక్కలెంతయుఁ దగియున్నవాడు. వీరిరువురఁ దాస్మిలోనుంచి తూచినఁ గుళిరూపగుణాదులలో సమానముగాఁ దూగుదురు. దేహగుణములో నీవిదేహత్విజకంట నాదశరథాత్మజునివైపు తక్కిడ కొంచెము ముగ్ధునితో ముందున్నది.

ఊర్జిళ:—అట్లులైననాతఁడుఈభూమిజకుఁదగినవాఁడేయందునా?

వాసంతి:—నాయూహచే నంతయే. కాని లోకమునకు నచ్చిన
కారు కన్యకామణులకు రుచింపకపోవచ్చును. ! నులిని దినకరునివరించె
గుముదిని శీతకరునిచేమించె గావునఁ గన్యలు వరులనెంచుటలో వారి
వారి రుచులఁబట్టియుండును

ఊర్జిళ:—వాసంతీ! ఆసాగనుకాని రూపమిట్లుండునా? చూ
డుము. అని సీతచేతనున్న చిత్రఫలకమునుతీసికొని వాసంతికిచ్చెను.

వాసంతి:—రాజపుత్రీ! ఇతఁడేయారేడు, జాణలారా! నాకంటె
ముందుగా నాయినకుల నందనులఁ గనుగొనియుంటిరా? ఎపుడు
చూచితిరి?

ఊర్జిళ:—మాయఃక్మలలో నీనల్లకలువరంగువాని గాంచి
వరించి లిఖించినది. ఆతఁడీతఁడేయైనచో మాయక్మకుఁ దగినవాడే.

సీత:—సఖీ! వాసంతీ! నీవుచూచిన యాపున్నమవెన్నెల వన్నె
చిన్నవాడు ఈకన్నయకుఁ దగియుండునా?

వాసంతి:—సౌభాగ్యవతులారా! మీసోదరీమణుల నిమిత్తమే
నలువ ఈవార్షికఘనరూపుని, ఆశారదాభ్రంసకాశుని, నిర్మించెనని
నాయూహ.

ఊర్జిళ:—వాసంతీ! నీవుపువ్వులఁగోసి తెచ్చుటకుఁ బోలేడు.
వరులసమకూర్ప నేగితివని తోచుచున్నది.

వాసంతి:—ఊర్జిళా! నేమొదట సుమములను, చిమ్మట వర
ఫలములను సమకూర్పఁబోతిని.

సీత:—నిజమే! నీవువాసంతివగుటచే సుమఫలములరెంటిని సమ
కూర్పఁజాలుదువు.

వాసంతి:—రాజనందనలారా! మీకాదకేరథనందనులునచ్చిరా?

ఊర్జిళ:—శివచాపమెత్తిన పిమ్మటఁగదాసీప్రశ్నకు సమాధానము.

సీత:—కాల్యాణునీకటాక్షమున్నఁగాని హరచాపసముద్ధరణము
సాధ్యముకాదు.

వాసంతి:—కావుననే మీయమ్మ సుమేధాదేవి నీచే నీనాడు
గౌరీపూజ చేయింపఁదలంచినది. అనుచుండ సుమేధాపరిచారిక వచ్చి

“అమ్మా! జానకీ! మీరల్లిగారు మిమ్ములిలుచుకొని రమ్మన్నాను” అన నామాటవిని సీత యిట్లుపలికెను.

సీత:—“వాసంతీ! లెమ్ము. మాయమ్మగారిమందిరమునకేగుదము” అని యూర్పిళావాసాతులతో పరిచారికవెంట సుమేధామందిరమున కేగి యాపెకు నమస్కరింప ఆరాణి “కల్యాణపరంపరానాప్తిరస్తు” అని దీవించి యిట్లుపలికెను.

సుమేధ—పుత్రీ! నీనీడివసమున గౌరీపూజయొనర్పవలయు అం దకువలయు పూజాద్రవ్యములు గౌరీమందిరమున సిద్ధముగానున్నయవి కావున వెంటనేస్నానమాచరించి, నవవస్త్రాలంకారకలితవై, లలితను బూజింపుము అందుచే నీకు నిరంతరాయముగా నీప్పితార్థసిద్ధిచేకూడును. అన సీత తల్లి యాజ్ఞానుసారము సున్నాతయై సూత్రవస్త్రాభరణాదుల ధరించి, భూమికినతరించిన లక్ష్మీయోయన గౌరీమందిరమునకేగి, కా త్యాయినీనీతమును పుధినియచుములతో నాచరించి, యాగౌరీదేవినిట్లు ప్రార్థించెను.

“శివంకరీ! శంకరీ! దశరథస్వపాలనూనుడగు రాముఁడు నీయనో హరుడగు హరునికోదండము నెకు వెట్టి నాగళమునఁ దాళినిగట్టు నట్లు ప్రసాదింపుము. దయావతీ! చార్వతీ! ఇదివలకొదరో యుద్ధతులు చంద్రమాళికరాసనోద్ధరణమునకు వచ్చియుండిరి అపుడునామానస మున వారు వింటిన్కొడుదురేమోయను భేదమేకాని మోదమొదవనా యెను. నేజేలకో తెలియరాని యమితానందము నాయంతరంగమున తరంగితముగుచున్నది. తల్లీ! చార్వతీ! తన్నువంచించివచ్చిన పంచశరుని బంచత్వ మొందించిన పంచాననునికై పరితపించి, పంచాగ్నిమధ్యమున నచంచలముగానిలచి తనమాచరించి యాత్రినేతునితోనేకమై తునకు పంచనయనవై వెలసిన నీకు నిష్పట్టున నాహృదయమెల్లుూడునో తెలుప వలయునా? ఓశివసుందరీ! నాయందుడయఁగొని రాముఁడు నాకరగ్రీ వాణమొనర్చునట్లు చేయుము.” అనిప్రార్థించి పూజాంతమున నంతః పురములోనికి వెడలిపోయెను.

అనాడు నుమేభాజనకులువనసింది నిజాభీష్టసిద్ధితై యుమా మహేశ్వరవ్రతనూచరించి యారాత్రి) జాగరణమొనర్చిరి. మిథిలాపుర జనులు ఎపుడు తెల్లవారునా! ఎపుడు రాముడు శివుని విల్లెక్కి డునా! ఎపు డుసీతాకల్యాణమును కనులారఁగాఁతుమా! యని త్వరపడఁదొడంగిరి. మిథిలానగర మెటుచూచినను, మంగళాలంకార శోభితమై జనకదంబ బంధురమై నెలయుచుండెను.

సప్తవింశత్యధ్యాయము.

— శివచాప్రోద్ధరణము —

తెల్లవారిసతోడనే జనకరాజేంద్రుఁడు శతానందునితోఁ గలిసి విశ్వామిత్రునికడకువచ్చి ఇట్లుప్రార్థించెను.

జనకుఁడు: —కౌశికమునందా! మీయనుగ్రహముచే యాగము నిరంతరాయముగా సాగినది ఇకముందు మీయాశీప్రభావముచే సీతాకల్యాణోత్సవము జరుగవలసియున్నది. వారశరాసనోద్ధరణమునకు రాజనందనులందరు స్వయంవరమంటపమునకు వచ్చియున్న వారు. మీరు దశరథసందనుల మెట్లనిడికొని సభామంటపములోనికి దయచేసి నా మనోరథమీఁదెర్పఁ బ్రార్థించుచున్నవాఁడను.

విశ్వామిత్రుఁడు: —విదేహరాజమా! నీమనోరథమీఁదెరుటయే మాయభీష్టమా. అనివలికి రామలక్ష్మణులతో జనకునివెంట స్వయంవరమంటపమున కేగెను.

ఆస్వయంవరమంటపము నాలేగునప్పటికే పౌరజన సమూహములతోడను భూపాలకుమార నివహములతోడను మునిగణములతోడను సీమంత్రినికడంబములతోడను నిండి నిబిడీకృతమైయుండెను. జనకుఁడు విశ్వామిత్రాదులతో సభామందిరములోనికి యుచితాసనముల వారలనుపపసింపఁజేసి ప్రధానామాత్యుఁడగు సుధామనితో స్వయంవరనియమములగూర్చి రాజనందనులకందరికిఁ దెలుపుమని నియమింప ఆమంత్రిపుంగవుఁడు లేచినిలచి ఇట్లు రాజకుమారుల సంగోధించెను.

సుధామ:—శౌర్యసాగరులారా! ఓర్వయకుమారులారా! మీ యెదుట నుంచబడిన ఈర్ష్యపురారి శరాసనమునకు నారిని సమకూర్చిన వారు నారీమణియగు సీతను జేకొనవచ్చును. కావున ధనురుద్ధరణమునకుఁ బ్రయత్నింపుడు. అన, ఆవిదేహమంత్రి వచనముల నాలించిన చారేశాని సాహసించి శరాసనాకర్షణమునకు ముందునకు వచ్చినవాడా రాజకుమార మండలములో నొక్కరుఁడును గానరాడయ్యెను. అంతే నాజనకామాత్యుఁడు తిరుగ నిట్లుపలికెను.

ఈవిశాలసభాస్థలిలో నీలేశికంటివంటినెక్కిడి కలువకంటియగు నూజనకరాజేంద్రునిదన సీతను జేకొనఁదగు సమర్థులొక్కరును లేరా? అన సభాభవనము నిశ్శబ్దమాయెను. అపుడు లక్ష్మణుడు సుధాముని సూదిపోటుమాటలకు తనదేహమునఁ బ్రవహించుచున్న త్రాళిరుధిరముడుకెల్ల రామునివైపుచూచెను. ఆసౌమిళిచూపుల వీరభావమును గుర్తించి రాముఁడు నిజనయనరక్తేంద్రీవర కాంతులఁ గొళికునిపైఁ బ్రసరింపఁజేసెను. విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణుల యీగితమును గుర్తించి సుధామునితో నిట్లుపలికెను.

విశ్వా:—మంత్రిపుంగవా! నీవుతలంచినట్లు ఈసభాస్థలిని చాప్రార్థరణసమర్థులు లేకపోలేదు. సుధాముఁడా! నీయాహ్వానము నిందుగల పెద్దలెవ్వరేని మన్నింతురేమోయను తలంపుతో వినయసంపన్నులగు నీదశరథకుమారులు తటస్థులెరికాని చాపమెక్కిడలేక యూరకొనలేదు. చూడుమీరాజకుమారులవైపు ఆద్యధారలచే హోమాగ్నులట్లు నీహేళనవాక్యములచే నెట్లు ప్రజ్వలించుచున్నవారలో. కత్తి వరలో నున్నపుడు తనవాడిని జూపనేరదు. ఓర్వయిండు వినయముతో నున్నపుడు తనపరాక్రమమును జూపనోపకు. కాని వరనుదూసిన కత్తియు వినయమునుబాసిన ఓర్వయిండును తమవాడులఁ జూపఁదొడంగుదురు అని రామునివైపుజూచి ఇట్లుపలికెను.

విశ్వామిత్రుఁడు:—ఆసమానవిక్రమా! రామా! ఆమందసమున నున్న మందానీధరుని వింటినెక్కువెట్టి నీవంటివీరుఁడు నృపకుమార లోకమున లేడనుకీర్తిని జేకొని పిమ్మట సరసీరుహదళ మృదులమగు

జనకచాకరపల్లవమును జేకొనుము. కట్టుము కటితలమునగా శేయమును నిలువఁబెట్టుము. సూర్యాన్వయగౌరవమును అన రాముఁడు కుశికార్థ జని యాజ్ఞానుసారము లేచినిలచి నడుములిగియుంచి కౌశికునిపాదములకు నమస్కరించి సింగపుకొదమ కరికరగ్రామమున కేగుకరణి గంభీరముగా ననుగులికుచుఁ దిన్నగా మందసఃకుకడకేగి మోమున సుందరమందఘాసము తాండవింప నందున్న గిరీశకరాసనమునుజేఁబట్టి విశ్వామిత్రునివైపుఁ జూచుచు నిలచెను.

అప్పుడు సురేంద్ర చాపకలితమగు నీలనీరదమువలె కరగలేని చాపముతోఁ బ్రకాశించుచున్న శ్యామసుందరుఁడగు రామునివదనారవిందమునఁ గల్యాణలక్ష్మీ తఘకొత్తఁ దొడఁగెను. జానకీముఖకులమున సౌభాగ్యసంపద ప్రకాశింపఁదొడఁగెను. శీరద్వజుని మానసారవిందమున సంతోషసౌరభము జనింపఁజొచ్చెను కౌశికహృదయహృదమున నానందంరసతరంగములు చెలరేగ మొదలిడెను బృథారకమాకందబృందములఁ బ్రమోదపల్లవము లుదయింపనాయెను పట్టదసమూహములు సరసిజముపై వ్రాలునట్లు సభ్యావలోకనసందోహములు శ్రురామముఖారవిందముపైఁ బడఁదొడఁగెను. ఆకసమున నాకవాసులొండొరుల నొత్తికొనుచుఁ గుసుమవర్షములఁ గురియింపఁ గుమిగూడఁదొడఁగిరి.

అట్టిసంతోషసమయమునఁ గౌశికుని కనుసంజ్ఞచే రాముఁడుహరకోదండమునకు నల్లిత్రాటని దగిలింపఁబోవ నాప్రావిల్లు నడిమికి రెండుగావిరిగి నేలఁబడెను. ఆమెంటనే మింటదేవదుండుభిధ్వానములు చెలరేగెను. దివ్యకుసుమవర్షములు గురిసెను. సభాసదులెల్లరు కరములతెట్టుచుఁ దమయానందముల వెల్లడింప నారంభించిరి.

అప్పుడు జనకనృపాలుఁడు ఆనందభరితుఁడై విశ్వామిత్రునకు సాష్టాంగనమస్కారమొనర్చి సమయిందా! మేచకమణిశ్యామసుందరమగు రామనీరదమును దోడ్కొనివచ్చి హరధనుర్భంగగర్జనములతో వీరరసవర్షమును గురిపించి, నామానసమహిరుహమున సంతోషపల్లవముల నుదయింపఁజేసితిరి! మునివరేణ్య! సీతాపాణిగ్రహణమహోత్స

వమును గూడ సాగింపఁగోరుచున్నవాడను. రామపాదములఁ గడుగుటకు నాకరములును, సీతనుబడిగఁహింపుమని తెలుపుటకు నానాలుకయు, అట్టి కల్యాణమువలోకింప నానేత్రములునుఁ ద్వరపడుచున్నయవి. కావునఁ గర్తవ్యమును యోజింపును. విశ్వామిత్రుఁడు జనకుని యుత్సాహమును గుర్తించి యిట్లుపలికెను.

విశ్వామిత్రుఁడు:—నృపావరంసా! నీకోరికయెంతయు సమాజసము శాని దశరథస్థపవరేఽవ్యవకుఁ డెలుపక మనమువేగిరపడి కల్యాణోత్సవమును నెఱపరాదు. మఱియు దశరథాజ్ఞలేక సీతనుజేకొనుటకుఁ గౌసల్యానందనుఁడంగీకరింపడు. కావున మనమా కోసల సార్వభౌముని కడకు గుఱలుఁడగు సచివునిచే శుభలేఖనుబాపి ఇటకు రాఁబొంధితము

జనకుఁడు:—సర్వజ్ఞులగు మీరు తెలివినదియే మర్యాద కాని “శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని” అనుటచే జరకాలవాంఛితమగు సీతా కల్యాణమును శీఘ్రముగాజరుపఁ ద్వరపడుచుంటిని.

విశ్వామిత్రుఁడు:—జనకరాజేంద్రా! నీవేగిరపాటునకుఁ గారణమునేనెఱుఁగుమను హరథనుఁజేడియు వరధనుర్ధానియు నగు రాముఁడు లక్ష్మణసహాయుఁడైయుండ రాత్రించరవీరులకు యుద్ధముచేయుటకు గాని మాయలఁబన్నుటకుగాని సాధ్యముకాదు. సూర్యకరపసారమెంతవలకుండునో యంతదనుక జీకటిదోసములు పొసగ నేరవు. అటులనే శ్రీరామ బాణపసారమున్నంతవలకు దోహదరపీడలు కలుగఁజాలవు. కావున శాంతచిత్తుడవై బాసకీపరిణయమహోత్సవమును సావకాశముగా సాగింపుము. మఱియు దశరథునకు రామలక్ష్మణులకాక భరతశత్రుఘ్నులను మదిద్దగు నందనులుకలరు వారును వీరితోసమానులే. కావున సీసోదయఁడగు కుశధ్వజునిపుత్రికలను భరతశత్రుఘ్నుల కొసంగ నేర్పాటుచేసి ఏకముహూర్తమున నలుగురికిని కన్యాదానములఁ జేసిన బాగుండును. జనకుఁడు విశ్వామిత్రునిబోధలవిని వెంటనే ముఖ్యామాత్యుఁడగు సుధాముని బిలిచి స్వయముగా శుభలేఖనులిఖించి యాతని కిచ్చి “శీఘ్రముగా నయోధ్యకేగి దశరథసార్వభౌమున కీశుభలేఖనిచ్చి యాతని దిగుమర్యాదలతో సపరివారముగ నిటకుఁదొడ్కినిరమ్ము.”

అని యాజ్ఞాపించి ఆవెంటనే “నాసోదరుఁడు కుశధ్వజుని సకుటుంబముగా మిథిలకుఁ దీసికొనిరమ్మని” స్వనందనుఁడగు నానందుని నియమించెను. అనందుఁడు వెంటనే సాంకాస్యమునకేగి, కుశధ్వజుని సకుటుంబముగా మిథిలానగరమునకుఁ దోడ్కొనివచ్చెను.

జనకమౌర్యులు సుధాముఁడు వస్త్రాభరణాది పారితోషికముల దీసికొని సాక్షేతనగరమునకేగి దశరథునిసందర్శించి తాఁగొనితెచ్చిన జహుమానముల సమర్పించి శుభలేఖనందిచ్చెను. దశరథుఁడును సుధామునాదరించి యాతడిచ్చిన శుభలేఖనుజూచి రామునిపరాక్రమాతిశయమునకు నానందించి వసిష్ఠాదులకు శుభలేఖార్థముల వినరించెను. వారెల్లరును రామునికిఁ బరిణయోత్సవము జరుగఁనుండుటను దెలిసికొని షరమానందముతోఁ గొని లేచి మిసి సీతాకల్యాణమునకుఁ బోవుటకుఁ బరిచయించిరి. దశరథుఁడు గురుమిత్రసామంతాదుల వెంటనిడికొని సాక్షేతమునుండి బయలుదేరి మార్గమధ్యమున మూడురాత్రులుగడపి నాల్గవనాటి సాయంతనమునకు మిథిలానగరము సమీపించెను.

జనకుఁడు దశరథాగమనవార్తను దెలిసికొని శతానందాదులతోఁగూడి మహానందముగా ముందునకేగి వసిష్ఠదశరథాదుల భక్తిగౌరవములతో నిజరాజధానికిఁ దోడ్కొనివచ్చి దివ్యసుందర పాసిదముల వారిసందరి నర్తరీతిని విడియఁజేసెను. ఆపిమ్మట గౌళికుఁడు రామలక్ష్మణుల వెంటనిడికొని దశరథునికడకేగి ఆతఁడు కౌళికునికి నమస్కరించెను. రామలక్ష్మణులు దశరథపదములకు వందన మొనర్పి ఆతఁడువారి నానందముతోఁ గౌగలించుకొనెను. విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునకు రామలక్ష్మణులయోధ్యను ఏడిపి మొదలు హరచాపభంజన మొనర్చువఱకు జరిగినచరితమును వివరముగాఁ దెలుప నానృపుఁడు విని, యానందించి విశ్వామిత్రునిగూర్చి యిట్లుపలికెను.

దశరథుఁడు:—మునీంద్రా! అగ్నివేడిమి! వారియావిరియై యా లోములనడపించు శక్తికలగియునునట్లు మీకటాక్షమీగముచే నీబాలుఁడు శూరుఁడై కార్యతంత్రముల నడుపుసామర్థ్యము కలవాఁడాయెను రాముఁడు కీర్తినిరాజితుఁడగుటకు మీయాశీషభావమే ప్రధానసాధ

నము. అటులఁగాకున్న పోధవీరులకుఁగూడ జయింపనలవికాని మానీ
చాని రాత్రించరశూరులేడ? నూగుమీసములుకూడ రానిరాముడేడ?

విశ్వామిత్రుఁడు:—కోసలేంద్రా! భానుకిరణములకు నుష్ణకాం
తియు భాస్కరకులజలకు విజయకీర్తియు సహజములుకాని పరసహాయ
జనితములుకావు. అజనందనా! ఈజనకరాజేంద్రుఁడు నీసుతులకుఁగన్యా
దానములుచేయుఁ బరమోత్సాహముతో నీరాకశై వేదియున్నవాఁడు
కులరూపనయోగుకాదులచే మైథిలకన్యకలు నీనందనులకెంతయుఁ దగి
యున్నవారు. మీయుధయనంశములకును సంబాధమేర్పరుప మీమెల్ల
రిమును నిరీక్షించుచున్నవారము. అని తెలిపినతోడనే జనకుఁడు దశర
థునిగూర్చి ఇట్లుపలికెను.

జనకుఁడు:—మిత్రమా! కోసలరాజచింద్రమా! నేనంతకాలము
నుండియో మీతోసంబంధమునెఱుప నభిలషించుచుంటిని. నేటికాయభి
లాషను ఈకుశకాత్మజుఁడు నీయాత్మజులఁదోడ్కొనివచ్చి పూరించెను
కావున బాగుసేయక నాపుత్రికలగు నీతోర్మిల రామలక్ష్మణులకును,
నాయుజునుహితలగు మాండవీశ్వరకీర్తుల భరతశత్రుఘ్నులకును కళ
తములయగుఁజేకొని నన్ను గృతార్థునిగాఁ జేయఁగోరుచున్నాడను.

దశరథుఁడు:—ప్రియసఖుడా! జనకభూపాలుడా! లోకముఁగో
దాతలు ప్రార్థింపఁబడుచుదగాని ప్రతిగృహీతలుకారు నీవిపుడు దాత
వును నేను ప్రతిగృహీతనునై యుంటిమి. కావున నీయభిప్రాయసారము
చేయుము. మనమిరువురము వసిష్ఠవిశ్వామిత్రుల యాజ్ఞలపై శుభకార్య
ముల సాగించుటాతయు శ్రేయస్కరము అనిపలికి వసిష్ఠునిజూచి ఇట్లు
పలికెను.

దశరథుఁడు:—దేశికేంద్రా! వింటిరికదా? కౌశికోక్తులయ జన
కాభిలాషములను ఇకముందు నన్నేమిసేయుచుండురో నెలవిందు,

వసిష్ఠుఁడు:—దశరథ రాజేంద్రా! బోధింపనలసిన దేమున్నది
దాతృ ప్రతిగృహీతలగు మీరిరువురును నేకమైయుంటిరి. మధ్యపురో
హితునిదా? యాటంకము నృపేంద్రా! నీపుత్రులకు జనకపుత్రికలఁ జే
కొనుటయే కర్తవ్యము. కావున నీవురేపు నీసుతులకు స్నాతకవ్రతముల

బూర్తిచేయుంపుము అనితెలిపెను అనంతరము జనకుఁడు వసిష్ఠ విశ్వా మిత్రాదులకడ సలపుకొని శతానందుతో వెడలిపోయెను.

దశరథుఁడు మిథిలానగరమునకు వచ్చినవాడే శ్రీకేయాసోదరుఁ డగు యుధాజిత్తు గిరివృజపురమునుండి మిథిలానగరమువకువచ్చి, దశర థునితో గలిసికొనెను దశరథుఁడు శీకేయయువరాజును గారవించి, “శీకేయసార్యభాములు కుశలముగా నున్నవారా?” యనిప్రశ్నించెను. అందుపై యుధాజిత్తు “మాజనకులు కడువృద్ధులైయున్నవారు మా యక్క సంతానవతియైనసంగతి మీరువ్రాసిన శుభలేఖవలనఁ దెలిసికొ నిరి. అప్పటినుండియు తమదాహిత్రునిజూడ వధిలమించుచున్నవారు. మియునడిగి, యొకఁర్యాయము భరతునిదీసికొనిరమ్మని నన్నుబంపినారు నేనుమొదట నయోధ్య కీగిరిని. మీరు మీపుత్రులకుఁ బాణిగ్రహణ మహోత్సవములజరుప మిథిలానగరము న కీగిరినను సువారణనువిని తిన్న గా నిటకువచ్చితిని. కాకతాళీయముగా నాశీకల్యాణ మహోత్సవము చూచుట సంప్రాప్తమైనది.

దశరథుఁడు:—శీకేయయువరాజా! “శ్రీరామాదిసోదరులకు మై థిలరాజకన్యకల నొసంగుటకేర్పాటుచేసియుంటిని వెంటనే రమ్మని” విశ్వామిత్రుఁడుత్తరమువ్రాయించుటచే నవ్యవధిగాఁ బయలుదేరవలసి వచ్చినది అందుచే నాప్రబంధువులనుగాని ప్రియమిత్రులనుగాని పిలు చుటకు వీలుకాదయ్యెను కాని హితులగు నీచుట్టిబంధుగలు పిలుపుల నరకుచేయక శుభకార్యములకువచ్చి సాయపడుదును. నీవీవివాహ మ హోత్సవమునకువచ్చుట మాకెంతయుఁ బ్రమోదానహమైనది. వివా హమహోత్సవములు పూర్తియైనపిమ్మట నీమేనల్లుఁడు భరతుని మామ గారికడకుఁ దీసికొనివెళ్ళుచున్న అనితెలిపి యాతనికిఁదగు మర్యాదలఁ జేయించెను.

అమరునాడు దశరథుఁడు వసిష్ఠమునీందులచే నిజనందనులకు స్నాతకవ్రతముల జరిపించుటకు నేర్పాటుచేసెను. అంతజనకుఁడు స్నా తకమునకుఁ గావలసిన మంగళద్రవ్యముల వెంటనిడికొని బంధుబృంద ములతోడను మంగళనాద్యములతోడను దశరథమాదిరమునకువచ్చి

తాదెచ్చిన మంగళనస్తువులనొసంగెను. వసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రాదిమహర్షులతోఁగూడి రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులచే స్నానికవర్తములఁజేయించి బ్రహ్మచారిసంస్కారముల నవనయించి గార్హస్థ్యచిహ్నములగు నవవస్త్రభూషణాదులతో దశరథునిండునల నలంకరింపఁజేయించి మహర్షులచేతను భూసురోత్తములచేతను మహదాశీర్వాదములఁ జేయించెను. అపిస్సృట అకుమారులు స్నానిక వేషాలంకృతులై తమమంగళరూపములచే నటనున్న వారిమానసముల నాకర్షింపఁదొడంగిరి. వారియపూర్వ సుందరవేషములఁజూచి జనకరాజేంద్రుఁడు అవలమితానందభరితుఁడై వసిష్ఠదశరథులగూర్చి ఇట్లుపలికెను.

జనకుఁడు:—మనమానవసార్వభౌమలారా! వసిష్ఠదశరథులారా! మీరెల్లరు బంధుపరివారసమేతులై వివాహమహోత్సవముల నెరవనామందిరమునకు రాఁబొర్లిండుచున్నవాఁడను వైవాహికమహోత్సవమును జూచుటకుఁ బొగులెల్లరును అమితోత్సుకులై యున్న వారలు కావున వేగముగా విడిదినుండి కల్యాణమంటపమునకు రావలయును. అనిపొర్లింప వసిష్ఠదశరథులు ఇట్లుపలికిరి. “విజేహసార్వభౌమా! నీయాహ్వానము మాకెంతయు సంతసావహము ఇదేబయలుదేరి వచ్చుచున్న వారము” అన జనకుఁడు శతానందాదులతో నిజమందిరమున కేగెను.

—: అష్టావింశత్యధ్యాయము :—

సీతాకల్యాణము.

దశరథుఁడు వసిష్ఠవిశ్వామిత్రాది మునిగణములతోడను, సామంతరాజసమూహములతోడను, బంధుబృందములతోడను, సైనికసహములతోడను, గూడి భేరిమృదంగాదిమంగళవాద్యనాదములు మిన్ను ముట్టుచుండ రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నుల వరాభరణవస్త్రాదులచే మనోహరముగా నలంకరింపఁజేసి చతురశ్చయోనములపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి విడిదిమనికి పట్టునుండి మహావైభవముతో నూరేగుచు మిథిలాపురరాజనీధిని వచ్చుచుండెను.

అప్పుడు పౌరనారీమణులు శివచాపఖండనీవీరుఁడగు రాముఁడు సీతాపాణిగఁగమునకు నూరేగుచు వచ్చుచున్నాఁడను వార్తను నభి

జనులవలనవిని ఆజగన్మోహనాకాదుని వివాహనైకభ్యమును జూచునభిలాషతో మందిరాంతరములనుండి తొందరగారాదొడంగిరి.

అందొకయలివేణి యత్సవఘోషము వినినతోడనే గట్టువాలొన ద్వుచున్న పూలజడయల్లిక ముగియకమున్నే జడనులాగి కొని గ్రుచ్చిన పువ్వులు నీలవేణినుండి నేలరాల గవాక్షముకడకుఁ బరుగిడెను.

వేటొకమందయాన కరిచారిక పాదతలములకు లత్తుకరసమును బూయుచుండ ఆరచన పూర్తికాకమున్నే మార్గముపొడవునను నిజపదరాగచిహ్నముల ముద్రించుచు కిటికీకడకేగెను. మరియొకసారసాక్షి కుడికంటికి కాటుకనుదిద్ది యెడమకంటికి నంజనమును బెట్టఁగాటుకబరణి నుండి నేలితోనంజనమునుదీసి దానిని కంటికిఁబెట్టకయే జాలముకడకుబోయెను. ఇకనొకసుందరాంగి మొలనూలును వేలికిఁజెట్టి బంగారు మువ్వలగుచ్చుచు చేతనున్న దారపుకొన నట్టవిడచి గుంభితములైన పసిడిగజ్జెలు క్రిందఁబడ పచ్చనిసూత్రము పసిరికపామువలె పాదమునంటిరాఁ బరుగిడఁజొచ్చెను. మఱొక్కమోహనాంగి మోమునఁ గస్తూరీ తిలకమును దిద్దునుద్దేశముతో నొకచేతనద్దమును వేటొకహస్తమున మృగమదశలాకను బట్టుకొని బొట్టికడయే కిటికీదగ్గర కేగెను.

అట్లామిధిలాపురవిలాసినులు అసమాపితాలంకారకార్యలై విషయాంతరములమరచి యుండుటనుజూడ వారిజ్ఞానేంద్రియములన్నియు నేత్రేంద్రియమున నైక్యమై యాశీరామరమ్యాకృతి నీక్షించుచున్నట్లు లోచెను.

“నిజమే! ఈకాలమునఁ జిత్రలేఖనములయందును, లోహపత్రి మలయందును, శిలావిగ్రహములయందును, మట్టిలోమృగలయందును జూపట్టుకల్పితరామరూపమే మానవమానసహరమై వెలయుచున్నయపుడు ఆకాలమున శీరాముని సహజసుందర వైవాహికరూపమును గన్నులారఁగాంచువారికి వ్యాపారాంతరములు మందగించినవన సందేహమందిబనిలేదు.?”

అట్లామహాశ్వువముతో దశరథభూపాలుఁడు స్వందనారూఢులగు నిజనందనులదోడ్కొని రాజనీధినిరగుచు దుర్గద్వారముకడకు

రాగా జనకుఁడు ఎదురేగి వియ్యాలవారిని మర్యాదలతో గల్పాణము
టపమునకుఁ బిలుచుకొనిపోయి యర్హాసములపై నాసీనులనుగాఁ
జేసెను. అంతశతానందుఁడు వసిష్ఠునితో నిట్లు తెలిపెను.

శతానందుఁడు:—భానుకులాచార్యా! వసిష్ఠమునివర్యా! వినా
హమునకు వలయుమంగళపరికములన్నియు సిద్ధముగానున్నాఁను. దశర
థనందనులకుఁ గన్యాదానములొనర్చి కృతార్థులగుటకు నిమికులనృపా
లురగు జనకకుశధ్వజాలు పత్రిక్షించుచున్నవారలు. కావునఁ బ్రాణిగ్రహ
ణ విధానమును జరిపింపఁబ్రార్థించుచున్నవాడను అనవసిష్ఠసాయమీం
దుఁడుకల్పాణప్రాచుమధ్యమున నిర్మింపఁబడియున్న వేదికయందుఁ
బ్రావకునిపత్రిక్షింపఁజేసి అందుమంగళహోమములజరిపించి కంకణబంధ
ములసమకూర్చి “గౌతమనందనా! మాపక్షమునఁజేయుపవలసిన వైవా
హికసంవిధానములు పూర్తిచేయింపబడినవి. ఇక కన్యాదానమునకు
సంకల్పముచేయింపుము.” అని తెలిపినతోడనే శతానందుఁడు జనకుని
చేఁగన్యాదానమునకు సంకల్పముచేయించి నిమిషంశప్రవరనుపఠించెను.
వశిష్ఠుఁడు సూర్యవంశప్రవరను పఠించెను. అట్లుభయప్రవరలుతెలు
పఁబడినపిమ్మట భేరీమృదంగాది మంగళవాద్యములు మ్రోగు
చుండ ఆకాసమున దేవమందుభిధ్వానములు చెలరేగుచుండ
మహర్షులు వైవాహికమంత్రములఁ జమపుచుండ వీణావేణమృదం
గాది గానవాద్యములు ధ్వనించుచుండ సభాసదులెల్లరు పరమామోద
ముతో రెప్పవాల్చక చూచుచుండ జనకభూపాలుఁడు తనపట్టపుడేవి
యగు సుమేధ సువర్ణకలశముతో జలములఁబోయి శ్రీరామచరణార
విందముల బంగరుపల్లెరమున నుంపఁజేసి ప్రత్యక్షనమొనర్చి యాపవి
త్రోదకములఁ బట్టి సహితముగా శిరముపైఁజల్లుకొని శ్రీరామునకు సీత
కరమునందిచ్చుచు నిట్లుసంతోషించెను.

జనకుఁడు:—ఓయినకులసాగరసోమా! రామా! ఈసతీలలామ
సీతానామ సుగుణాలవాల నాబాల ఈపెను నీవు సహధర్మచారిణినిగాఁ
జేకొనఁగోరుచున్నాను. ఈసుముహూర్తసమయమునఁ గల్పాణకరమగు
నీకరముతో మంగళావహముగు ధరణిజాపాణిపల్లవమును గ్రహింపుము

ఈఘనాశయముగు సీత నీడవలెనిన్నెడ నాయక వెంటనంటియుండును. నీకు శుభముకలుగుగావుత అనిముతో, దళ పూర్వకముగా సీతాకరసరసిజ మునందీయ శ్రీరాముడు నిజవదనవిలాసములచే వినయానందములఁ దెలియఁజేయుచు ననురాగముతో వరరాగకలితముగు జానకీకరమును బరిగ్రహించెను.

సకలలోక కల్యాణసంధాయకమగు ఆసీతాపాణిగ్రహణ సుముఖార్తసమయమున సురలోకమునూడి సుపర్వులు సుమవర్షములఁగురి పించిరి. వేదవేదాంగవినులగు విప్రోత్రములు సువర్ణాక్షతలఁజల్లిరి. సతమణులగు సాభాగ్యవతులు ముత్రైములను చేలాలనుజల్లిరి. వండి మాగధులు మంగళగీతములఁబాడిరి.

చెట్టిపీటలపైఁ గూర్చుండియున్న నూతనవధూవరులకు నాసీతా రాములఁ దిలకించి “ఆహా! ఈవరుడెంతటి రూపముకలవాడనువారును ఓహా! ఈసీతకీతఁడే తగుననువారును, సృష్టికర్త వీరిరువురిని దంపతులనుగా సమకూర్చునున్న దాజేసిన సుందరరూపనిర్మాణము వ్యర్థము చేసియుండుననువారును, సుమేధకిట్టియల్లుడు సమకూరుట తొలపున్న మొన్నఁజెన్నోయనువారును, మనసీతయే వరులకన్న హెచ్చువన్నె కలదను వారును; కాదుకాదు నిజమారయ భూమిజకన్న రాముఁడే వన్నెకాడ నియును” ఇట్లేవేనో సంతోషపూరితములగు సంభాషణముల సభాసమలెల్లరు చేయఁబొడంగిరి.

ఆహా! నీలేంద్రమణిశ్యాముడగు రాముడు బాగారుచాయగల సీతయొక్కకరమును ఘనానురాగముతో గ్రహించుచుండుటను కన్నులారచూచు భాగ్యమబ్బుటకు అచటివారెంతటి పుణ్యములు చేసియుండురో కదా! పూర్వజన్మసుకృతపుణ్యమున్న గానిలట్టివ్యలావగ్యాహుల కళ్యాణము గాంచుభాగ్యమబ్బు నేరదు.

“పాతకమహాశయూరారా! సీతాకరగ్రహణ మొనర్చుటచేతనే రాముడు పురాణప్రసిద్ధుడగు పురుషవరేణ్యుఁడాయెను. ఇలనుండియే రాముడు శ్రీవిలసితుఁడై శ్రీరాముఁడాయెను. ఇదివఱకానిరజాక్షుఁడు

“వలరాముడే. సోదర సోదరీమణులారా వింటిరికదా? మహదానంద జనకమగు సీతాశిష్యాణమును ఇకనితరపరిణయములఁగూడనినుఁడు.”

జనకుఁడు సీతనురామునకొసంగి ఆ వెంటనే లక్ష్మణునిబిలిచి “నుమిత్రానందనా! లక్ష్మణా ! ఈయ్యాశ్శిష్యుడేకొని నన్నుసంతేసింప జేయుము.” అని యూర్పిలెను లక్ష్మణునకునొసంగెను. అటుపిమ్మట శీరధ్వజుఁడు తనయనుంగులమ్ముడగు కుశధ్వజునిబిలిచి భరతశత్రుఘ్నులకు మాండవీశ్రీరీధుల నొసాగుమన నన్నయనుమతిని కుశధ్వజుఁడు భగతునిరాబిలిచి తనయర్థాంగియగు సత్యవతి కాంచనపాత్రతో జలము లఁబోయ భగతునిపాదములఁగడిగి మాండవిని కై కీయినందనునకొసంగి శత్రుఘ్నునాహ్వానించి యుదకపూర్వకముగా శ్రీరీతనానుమిత్రానుతునకిచ్చెను పిమ్మట నావధూవరులందఱును పురోహితులయొక్కానుసారము అగ్నులకుఁ బ్రదక్షిణనమస్కారములొనర్చి నవరత్నముఁజే మయములగు పెద్దిపీటలపై వరుసదీరిగూర్చుండిరి. అపుడు పెద్దవయసు గల ముత్తముకుపులు బంగరుపశ్చెరములతో గర్వరహితముల మంగళ గీతములతో నధూవరులకొసంగిరి. ఇట్లాశిష్యాణములు ఆనందనామ సంవత్సర వైశాఖశుక్ల దశమిని ఉత్తరఫల్గుణీనక్షత్రేయుక్త విధుసలగ్నమున మహోత్సాహముగా జరుపఁబడినవి.

కోనతింతత్యధ్యాయము.

—● పరశురామాగమనము ●—

మహావైభవముగాఁ గల్యాణోత్సవములు నెరవేరినతోడనేవిశ్వామిత్రుఁడు నూతనవధూవరుల నాశీర్వదించి వసిష్ఠాదులతో నేబోయి వచ్చెదననితెలిపి హిమగిరికి వెడలిపోయెను. జనకమహారాజు వసిష్ఠాది మహామునులకును భూసురోత్తములకును సర్వములగు సన్మానముల జలపి దశరథాదిబంధుజనుల సన్నిధిభూషణములతో బహుళరీతి మంత్రీసామంతాదుల బహువిధముల గౌరవించెను.

దశరథుఁడా వివాహమహోత్సవము ముగిసినతోడనే కొత్త కోడండ్రు వెంటనిడికొని సాక్షితమునకుఁ బ్రయాణమగుచుండ జనకస్వ

సా లుఁడు రామాదిజామాతలకు ననర్హ వస్తువాచానామలఁ గానుకలఁగా నొసంగి నిజకన్యకలకు వలయుసారెవరల నొసంగెను. అనవపధువులు తల్లులకడకేగి నమస్కరింప సుమేధాసత్యవతులు వారినిదీవించి కౌగలించి “బిడ్డలారా! ఇట్లపుట్టింట స్వేచ్ఛగా మాకడమసలినట్లు అట నత్తింట నత్త మామలకడ మసలికొనక వారుబోధించురీతిని సంచరించుచు, భర్తలకును అత్త మామలకును విధేయతై యుపచారములనెఱపి వారలకు సంతసముచు సమకూర్చుడు. దాసీదాసాదల విశ్రాంతములగ భావించి యాడరింపుడు.” అనిబోధించిరి అపుడు సీత తల్లులతో నిట్లుపలికెను.

సీత:—తల్లులారా! మిమ్మువదలివెళ్లుటకు మాకెంతయో కష్టముగానున్నయది. అమ్మలారా! తిరుగమాకు మిమ్ముదర్శించు భాగ్యమెప్పుడు కలుగఁజేతును?

సుమేధ:—గుణవతులారా! పుత్రికలారా! మీరు గర్భవతులైతెరిగను సువారణ విన్నతోడనే మేమటకువచ్చి మిమ్మిటకుఁ దీసికొనివత్తుము. అచిరకాలములోనే అట్టిసంపద సమకూరుగావుత అని భగవంతుని బ్రార్థించుచుండుము.

సత్యవతి:—కొమరితలారా! మిమ్మెడబాసియుండుటకు మాకును మనసొప్పుటలేదు. కాని కన్యలు వివాహితలైనతోడనే భర్తలతో గృహపవేశోత్సవమునకై వెడలుట మర్యాదయగుటచే మేమెట్టియాటంకమును కలిగింపజాలకున్నవారిము. మీయక్కనెల్లెండ్రొందరును, ఒక్క మనసుకలవారలై, మెలగుచుండవలయును. అని బోధించిరి. వారి సదృశ భలవిని సీత యిట్లుపలికెను.

సీత:—తల్లులారా! ఆత్మగౌరవసంరక్షణమేజీవితఫలముగానెంచుమీయట్టి సతీమణులకడ శిక్షితులైన కన్యలన్యథాగా మనలుట యసంభవము మఱియు విదేహరాజవంశము నిత్యమగు తత్వసంపదనపేక్షించుచుకాని చంచలమగు భౌతికభాగ్యము నభిలషించునదికాదు కావున జనయితులారా! మీపుత్రికలత్తవారింట నెట్లుండురోయని బెంగటిల్లకుడు. సంతసముతో నెలపువయసేయుడు.

ఊర్విశ్ర:—తల్లులారా! మేముబాల్యమున మీశిక్షలనువలె ఇప్పుడు మాయక్కసీతబోధలను, నాధారముగాచేసికొని మసలుదుము కాని స్వేచ్ఛగా దిడుగఁబోము. కావున మీరు మాచరితములగుఁబ్బి బెంగ టిల్లుకుడు. అనివారెల్లరు తల్లులకువందనములొనర్చి జనకునికడకు వచ్చి నమస్కరించి నిలచిరి.

శీరధ్వజుడు నిజతనయుడగు నానందునిలిచి యిట్లుపలికెను.

జనకుడు:—నందనుడా! నీవు నీసోదరీమణులతోఁగూడ నయోధ్యకేగి, యట గృహప్రవేశమహోత్సవములు ముగిసినతోడనే దశరథ రాజేంద్రునియొద్ద సెలవుగైకొని రమ్ము. అని యర్హములగు పారిబర్హముల సమకూర్చెను.

దశరథుడును మిథిలాపురమునుండి సపరివారముగా నూతన వధూవరుల వెంటనిడికొని బయలువెడలి చూడుయోజనముల దూర మేగినతోడనే విచరితములగు నపశకునములు గన్పట్టదొడంగెను. అతఁడా 'దుశ్శకునముల దిలకించి ఏదియో యనివార్యమగు నాపద రానున్న దని భీతిల్లి వసిష్ఠునితో "మహాత్మా! మనకేదియో వినాశమాసన్నమైన ట్లీదుట్టుమిత్తములు తెలియచేయుచున్నయవి. మీశిక్షుర్దినమున నడ్డుపడకున్న దుఃఖాంధకారమున బడవలసివచ్చును." అనుచుండ "ఎనడురా పూజ్యపాదులగుమాగురువులచాపమును విరిచి మచ్చువమానించినవాఁడు? వాఁడు బ్రతుకదలంపలేదు కాబోలు లేకున్న పురారిశిష్యుడగు నీపరశురాముఁడుండ నిట్టిసాహసమునకు బాల్చుదానా?" అనుచు గొండగువాలు ప్రతిధ్వనించునట్లు కేకలికుచు మూపునగండ్రగొడ్డలియు కరమున హరికాయుక్తమును బట్టుకొని యటకువచ్చెను.

దశరథుడాభీకరాకారుడగు భార్గవరాముని చూచినతోడనే భయకంపితగాత్మఁడై ఇట్లుపలుకఁదొడంగెను.

దశరథ:—హా! నయనాభిరామా! రామా! నిన్నొకసారి యాలిం గనముచేసికొననిమ్ము నీముఖారవిందముచు గన్నులారఁజూడనిమ్ము. దురదృష్టవంతుడనగునాకు నికనిన్నజూచు భాగ్యముండదని తోచుచున్నది. ఆహా! ఈభార్గవుఁడెంతటికూర్మిఁడు. భూవలయమునగల

క్షత్రియుల నిరువదియుక్కమారు నిజపరశుపావకునిచే దహించియుఁ
దృప్తిరక తిరుగఁబ్రవ్వలితకోధానలుఁడై శ్రీరాముని వెదకుచున్న
వాఁడు.

కట్టా ! పాపపుడైనమా ! శ్రీరామచంద్రుడు భువనైకసుందర
కోమలాంగియగు సీతతోఁగొన్నిదివసములైన సాసాగానందముల ననుభ
వింపకమున్నే వివాహకాలమునగట్టిన మధుపర్కముల విపులమున్నే
నిర్దేతుకముగా నీకట్టజివిని సుగుఁగుధానిధియగు నానందనునకు నోట
ననరాని యాపదనుదెత్తువని తోచుచున్నది కటకటా ! జనకనందినీ ! నీవద
నారవిందమున సౌభాగ్యలక్ష్మి నాట్యమాడుచుండ నట్టివిపరీతము జరుగ
నున్నది !

ఓవసిష్ఠాది మహర్షులారా ! యుధాజిదాది బ్రాహ్మసముద్రులారా !
సుమంత్రాది సచివోత్తములారా ! పావమిహితైకపరాయణులగు సేనా
నాయకులారా ! మీరెల్లరును భాగ్యూకులైయుండుడు. పరమకూర్మ
డగు పరశురాముఁడు కోపానలజ్వాలాజ్వాల్యమానుఁడై మనశ్రీరా
మునిపై కేగుచున్నవాఁడు. అనిపలికిమూర్ఛితుఁడాయెను.

శ్రీరాముఁడు భార్గవకంఠనాదము విన్నతోడనే జలదగర్జనమును
విన్న పిన్నసింగముమాడ్కి తనవారినందరివిదాటి ముందునకేగి పరశు
రాముని రాకకెదురు చూచుచుండెను పరశురాముఁడు నిర్భయముగా
నిలచియున్న శ్రీరామునిదివ్యరూపమునుచూచి ఇటులఁదలంచెను.

పరశు:—ఓహో ! యీపిన్న వాఁడెవ్వడో చిరునవ్వుతో నిర్భయ
ముగా నావైపు తనధీరావలోకనముల బ్రసరింపఁజేయుచున్నవాఁడు
ఈతని వినయగంభీరాకృతిని జూడగనే వేగముగాఁబరుగివచ్చుచున్న
నాకోధనదీప్తివాహము ఘనతరనీలపాషాణాహతివలె వెరుకకుమరలు
చున్నది. ఈవయసుకాని నిర్లక్ష్యభావముచూడ గిరిజాపతిశరాసనమును
విరచి, జనకజనుజేపట్టిన శెట్టియీతఁడేయని తోచుచున్నది ఆహా !
ఏమియీతని మనోహరాకారము అనుచు శ్రీరామునికడకేగి ఇట్లు
ప్రశ్నించెను.

పరిశు:—ఓయీ! సుకుమారాకారా! శివునివింటినివిరిచి “నా వంటిశూరుడులేడు” అనితలంచుచున్న రాముడెచ్చటనున్నవాడు? ఆ మాటవినినతోడనే శ్రీరాముడు భక్తివిషయములతో భార్గవరామునకు నమస్కరించి ఇట్లుపలికెను.

శ్రీరాముడు:—భార్గవమునిచగదా! తమకాకుష్టువానితోబని యేదియో తెలుపనగుహింతురేని యాతని దోడ్తచ్చి మీపదసరసిజ ముల ముందు నిలువబెట్టుకను.

పరిశు:—నేనాతనిపరాక్రమమును బరిశీలించి పిమ్మటనాతనితో యుద్ధముసేయవచ్చితిని. కావున మాతపఃకాలము వ్యర్థముకాకుండ వెంటనేవానిజూపుము.

శ్రీరాముడు:—రేణుకానందనా! అట్లునఁ దిలకింపుడాదశరథ నగదనుడగు రాముడు మీయెదుటనిలిచియున్న యీభర్తుడే తాపన సార్వభౌమా! అనలమునబడి బంగారు వన్నెకెక్కునట్లు వేదపూత మగు మీవదనమునబడి నాపేరు పావనమైనది సంయమివరా! తమకీ విధేయునిపై నింతకోపమురాగారణమేమి?

పరిశు:—తనలో “ఓహో! యేమియీతని విషయవశోక్తులు! నేననేకక్షత్రియవీరులఁ బరికించియుంటినికాని, వారిలోనొకఁడను నా యెదుట నిల్చినిర్భయముగానిలచి మాటలండినవాడేలేడు. నినిధీరస్వభావముజూడి భూవలయమునఁ దిరుగఁజూత్రమునుద్ధరింప నారాముఁబడి రూపముతో నావిర్భవమందినట్లు లోచుచున్నది. కానియేదియెట్లులే ననుసరె యీతనిసమావేశము నాకానందపరిమే”. అనిశ్రీరామునితో నిలులఁబలికెను.

పరిశు:—దశరథరామా! నీపరాక్రమములకు నీప్రశివధరుషు ను విరుచుటను వినియుంటిని. అందుచే నేస్వయముగా నీబాహునిర్భమును బరిశీలించఁదలంచి ఇటకువచ్చితిని. కావున ముందునాచేతనున్న కార్ముకమునందుకొని దీనఁబాణమును సంధింపుము. అట్లొనర్చినచో నీవు పరాక్రమశాలివినియించి నీతోయుద్ధముఁజరును. ఆమాటలవిన్ను తోడనే దశరథుడు గడిగడవడఁడును బరిశురామునితో నిల్లుపలికెను.

దశరః—ఓయసమానప్రతాపాగ్ని ! జామదగ్ని ! నీవుమగ్నియ
కొద్దమునువీడి శాంతాత్ముడవై సురవలతో “ నేనికళస్త్రమును బరి
గ్రహించును” అనిప్రతిజ్ఞ చేసియుంటివి మత్రియులనంహరించి నీవుగడించి
న బూతలమునంతను వీరరాగులవైకళ్యపువకు దానమొసంగియు
ంటివి.

అట్టిదీరోదాత్తుడవగు నీవాడిసమాలుబాటొపకుంట పాడికాను.
మతియు శమప్రధానులగు భార్గవశ్రోత్రియుల సంశయములుబట్టియున్న
వాడవు. కావున శాంతాత్ముడవై ఈపిన్నవాని తప్పుపైరించి నాకు
బుల్బదానమొసంగఁ గోరుచున్నవాడను. పరశురాముడా దశరథోక్తు
లఁ బాటొపకయే శ్రీరామునితో నిట్లుపలికెను.

పరశుః—ఓయీ ! నీవేనా ! మాగురువాపమును విరచి
రాముడవు ?

శ్రీరాముడుః—రేణుకాత్మజా ! ఇదికొంతవలకునిజమే జరిగిన
సంగతిని నివేదించును. అగ్రహింపకవిరుదు మాకస్త్రగురువులగు విశ్వా
మిత్రమనీంద్రులు విదేవారాజసభలో నన్నాశివధనుస్సు నెక్కిడమని
యాజ్ఞాపించిరి. వారియాజ్ఞనుసారము నేనాశివునిచాపమునుఁ జేపట్టి
యెత్తబోవుసరికి రెండుగావిరిగి నేలఁబడినది. అయ్యదియదివలకే విరుగు
చూపియాన్నదో ! లేకచాతదగుటచేనాఃరస్పర్శమువలనఁదగునుకలై నది
యో నేఁదెలుపఁజాల. మాగురువరుల యాజ్ఞనుసారము విూగురువరు
ల కార్కుశమును ముట్టితిని. లేకున్న నాకాచీకుమింటితో బనియేమి ?
చాచీమిల్లువిరుచుట యొకపరాక్రమలక్షణమా ? మునివరా ! జరిగినదింత
య. ఇందులేప్పున్నచో మమింపుడు దశరథసుతులు మునివిధేయులు
కాని విజేతలుకారు.

పరశుః—ఘోరమత్రియుడా ! ఏమిసేవినయవశోక్తులు ' అగు
నుసేవినట్లు నీకాచీకుమింటితో బనిలేనిమాటనిజమే. కానీ యిదిగో
నాచేతనున్న శివసేనకళరాసమును జేకొనియెక్కిడుము పిమ్మటనీగర్వ
భంగమొనర్తును. ఇకమాటలతోఁ గాలయాపనచేయకుము అనితనచేత
నున్న హరికోదండమునుజూప శ్రీరామచంద్రుఁడు మందహాసముతోఁ

బరశురాముని చేతినుండి యాతని తేజస్సుతోఁగూడ శ్రీహరిశరాసము నాకన్నించి ఇటులబలికెను.

శ్రీరాముడు:—భార్గవకులావతంసా ! విరాగులై శమపృథానులై అహింసామాన్యులగు గాలముగడువడగు మీయట్టిబ్రహ్మర్షుల కిట్టి కూర్మశరాసములతోఁబనిలేదు. ఎవ మాయట్టిక్షత్రియకుమారులకుఁ తగియున్నవి. అందుచే మీకరముయగి యీకార్ముకమును నేఁజేకొంటిని తుఱియింపును అన శీలిలవారిసేవనముచే ఓరోత్రాపము శాంతించుటల శ్రీరామకరసంస్పర్శచే దురహంకారమంతరింప భార్గవరాముడు దశరథరాముని శ్రీకాంతునిగా భావించి ఇట్లుప్రార్థింపఁబడఁగెను.

పరశు:—శ్రీరామచందా ! నీవుమానవకుమారుడవుకావు ఆ ద్యుతరహితాఖండ విదానాదస్వరూపమును పరబ్రహ్మమవు. నిరీహుడవును నిష్క్రియుడవును నిర్వికారుడవును నగునీయందు జలమున నురుగువలెను, అనలమున బాగవలెను. అనంతబ్రహ్మాండములావిర్భవించుచున్నవి అంతియకాని నీకుజన్మాది వక్షి కారములులేవు. ప్రకృతి వ్యామోహితులగువాడు నీనిజతత్వమును తెలియుఁజాలక నీవును జరామరణములు కలవాడవేయని భ్రమించుచున్నాడు.

ఓపావననామా ! శ్రీరామా ! నేడు నీదివ్యసందర్శనముచే నా జన్మసఫలమయినది నాకులము వన్నెగాంచినది సీతారమణ ! నిన్ను గూర్చి నేఁబలికిన కఠినోక్తులకుఁ గారణము నీవుపన్నినమాయయే ఇప్పుడు నీపాణిపంకజస్పర్శచే నాయవిద్యాతిమిరము నశింప నీస్వరూపము గానవచ్చెను. ఓభక్తవత్సలా ! ఇకనాకు జన్మలేకుండఁజేసి నన్నునీదివ్యపద సరసిరుహసన్నిధిని చేర్చుము.

ఓదయాసింధూ ! జానకీబంధూ ! మున్నుఁ గార్తవీర్యసందనులు నీచులై నాకుఁడీ జమదగ్ని యనీందుని దారుణముగాఁజంప నేనాదుర్భరదుఃఖమును భరింపజాలక ఆదుష్టక్షత్రియుల నాశంమొనర్పఁగోరి నిను గూర్చి తపమునరించితిని. భక్తవరకుండవగునీవు నాతపమునకు సంతసించి పృత్యక్షమై “నీవీకార్ముకమునుజేకొని కుత్సితులగు క్షత్రియుల

సంహరింపుము" నేను త్రేతాయుగమున దశరథనందనుడనుగా నవతరించి నీయొద్దనుండి తిరుగ నీశరాసనమునందుకొని నిన్నుద్ధరింతును" అని నాకీచాపమునొసాగి యుతర్థానమైతివి. కావున ప్రపన్నాద్విహారా! నీలామనోహరా! త్మత్రియహింసాజనితములగు నాయుషాఘముల నీయమోఘశాణముచే ఛేదించి నన్ను నీపదయుగనభిన మధుచానమత్తునిగాఁ జేయఁ బ్రార్థించుచున్న వాఁడను అనిపలుక శ్రీరాముఁడాధ్యాత్మికముగాఁ బరశురామునకభయమొసంగి లోకలీలకై భార్గవపదములకు వందనమొచ్చి చిరునగవుతో "మునివరా! పరశుధరా! నాపైఁగినుకతొలగెనా? అనివలికినశ్రోడనే పరశురాముఁడు పరమానందభరితుఁడై "శ్రీరామచంద్రా! దయాశీలమగు నీస్మితచంద్రికాప్రసారముచే నాకోధతాపము చల్లరినది. శాంతాత్ముఁడనైతి"నని పలికి వెంటనే యటనుండి మహేంద్రగిరికి వెడలిపోయెను.

అంతదశరథుఁడు త్మత్రియాంగకుండగు పరశురాముని శాంతాత్మునిగాఁజేసి మందహాసముతో నిలచియున్న నిజనందనుని గాఢముగా నాలింగనమొనర్చి దీవించెను. శ్రీరాముఁడు వసిష్ఠాదులకు నమస్కరించి వారిదీపవలనందికొని నీతఁడతేగ ఆసలిమణి భర్తకునమస్కరించి "ప్రణేత్యరా! మీరు నన్నువిడచి యాపరశురాముని కెదురేగునపుడు నాకమితమగు భయముకలిగినది.

శ్రీరాముఁడు:—జనకనందినీ. నీయట్టిత్మత్రియాంగవలకట్టి భయముతిగునా? ఉత్తమత్మత్రియకుమారుఁడు సమరాహ్వనమునువిని యూరకుుడునా?

సీత:—శూరాగ్రీ! నాభీలిఁగారణము త్మత్రియవీరకుమారుల మర్యాదలు తెలియకకాదు. మరేమన ఆభార్గవుఁడు మీజనకుల నిర్లక్ష్యముచేయుటచే మీరుకోధావేశపరవశులై పాపనూ వృద్ధబ్రాహ్మణుని సంహరింతురేమోయని.

శ్రీరాముఁడు:—సుభాషిణీ! మహాతనూబాతయగు సీతయొక్క కరమును బట్టినవానికంటెటి కోపమెట్లువచ్చుననుకొంటివి? గవికులకుమా

దులు భూసురవీరుల నెట్లుశాంతులనుగాఁ జేయవలయునో తెలియని వారుకాదు. నీకాసంగతి తెలిసియుండినచో నీవింతటిభయమందియుండవు.

నీతః—వీరావతంసా! సాగరతూరీదశమున నమృతవిమిడియున్నట్లు సాగరకుమారవీర్యముతో నోగ్గుచేరియున్నది. సంధియములేదు. కావుననే సమరసారభము సంబరముగా మారినది. పాణిశా! గుణము లాచరణముచేతగదా? తెలియనగును. అందఁవలన ముగడట్లుతలచితిని.

అనఁ బసీతామధురాలాపములకు శ్రీరాముఁడత్యంతానంద ముచెను.

లింగశత్యధ్యాయము.

—● నూతన వధూప్రవేశము —

సాకేతవాసులగు ప్రీపురుషాదులెల్లరును తమసార్వభౌముఁడగు దశరథుఁడు నూత్నవధూవరులఁ దోడ్కొని నచ్చుచున్నవాఁడను. సువార్త తెలిసినతోడనే నిజనగరమును వైకుంఠనగరమట్ల సుందరముగా నలంకరించి వారిరాక్షత్ర యెదురుచూచుచుండిరి.

అంతదశరథుఁడు మంగళవాద్యనాదములుచెలరేగుచుండ మహాలక్ష్మవసుతో సాకేతనగరద్వారము కడకు రాగానే సాభాగ్యవతులగు పురంధ్రీమణులు నూతనవధూవరులకు వసంతకళశములను, సువర్ణాక్షతలను, దిగవడిచిరి పిమ్మటఁ బచ్చికప్పురపు నివాసభూమిసంగిరి. ఆలాంఛనములైనవెంటనే కోసలత్నాపాలుఁడు వధూవరులఁ బట్టపుటేనుగులపై బగారునంబూరిలలోఁ గూర్చుండిఁబెట్టి సకలజనఁదలవృత్తుఁడై రాజవీధిసూరేగుచు రాఁదొడంగెను.

ఆపుడు పౌరకాంతలెల్లరు సాధాశిందములలో వరుసలుదీరినిలచి వధూవరులపై కుసుమములను, లాజలను, ముత్యములను, నక్షత్రలను సంతోషముతోఁ జల్లఁదొడంగిరి అట్లాపురకాంతలు చూపుచున్న గౌరవానందకృత్యములఁ దిలకించుచు శ్రీరామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు తమభార్యలతో నూరేగుచుండ సాకేతపురజనులా వధూమణులఁగాంచి “మనదశరథరాజేంద్రుని మందిరములకుఁ గొల్లెగానలుగుచు లక్ష్మీకాంతలు వచ్చియున్నారని పలుకఁజొచ్చిరి. కోసలత్నాపాలుఁడు నూతన వధూగృహప్రవేశమును మహావైభవముగా సాగించి గురుబంధుమిత్రా

దూల నర్తరీతిని సన్నానించి కైకీయాసోదరుడగు యుధాజిత్తునకును
సీతాసహోదరుడగు నానందునకును మహారాజసన్నానములఁ జేసి
గౌరవించెను.

అట్లాయుత్సవము పనునారుదినములవఱకు నొక్కరీతిని నడచెను
అటుపిమ్మట శ్రీరామచంద్రుఁడు తమకుఁగావలసిన సకలసౌకర్యములఁ
దమతల్లులు సమకూర్చుచుండఁ దమకెట్టిభారము లేకుండ స్వసౌఖ్యముల
నిజజనకుఁడు కనుగొనుచుండ అమోదానందముతో పదేహాకన్యయుఁ
గూడి పన్నాలయతోఁగూడిన పుండరీకాక్షునివగిది వివిధము
లగు భోగములనుభవించుచు తమవిలాసములఁగనుగొని తోడఁడు
లును పురజనులును సంతసింప సాకేతమున దమ్ములతోఁగలిసి నానంద
ముగాఁ విహరింపఁదొడంగెను.

భరతాదిసోదరులును శ్రీరామునిమాటలకడుగుచాటక సదావిధే
యులగు భృత్యులకైవడి నడువఁదొడంగిరి. సీతాలోనగు క్రొత్తకోడం
డు) నిజభర్తలకును, అత్తమామలకును అనువర్తనులై ఘనమర్యాద
లచే బంధుబృందముల సంతసింపజేయుచు, నత్తవారిఁట గాపురములఁ
జేయుచుండిరి.

శ్రీరాముఁడు కేవల విషయభోగలోలుపుఁడుకాక, సోదరులతోఁ
గూడి ప్రజాక్షేమముల నరయుచుఁ గోసలవాసులకపేక్షితములగు మనో
రథములఁ గనిపెట్టి, నానిని దశరథసార్యభౌమునకుఁ దెలియఁజేసి, జన
కునియంగీకారముపై నలయుసౌకర్యముల సమకూర్చుచు, పండితులతో
గలిసి ధర్మనిర్ణయములఁగూర్చిచర్చించుచుఁ గవివరులనాదరించి సత్కా
వ్యనిర్మాణములకుఁ బ్రోత్సహింపుచు, సేనానాయకులతో ఏకాంత
రసములఁగూర్చి ముచ్చటించుచు ఇతశాలలకేగి విద్యార్థులఁ బరీక్షించి
బహుమతులనొసంగుచు, సభలగావించి ప్రజాసమూహములకు సోదర
భావములఁగూర్చి బోధించుచు హినుఖసంపాదనపరుడై కోసలదేశము
నకుఁ గ్రొత్తకాంతిని సమకూర్చుదొడంగెను.

సీతయు శ్రీరామునకు బోల్పొసాజనకములగు వ్రాసంగముల
చేయుచు తననాధుడొనర్చు ధర్మకాత్యములయందు సహధర్మచాణియై

మెలగుచుండెను ఆదంవతులకుశరీర భేదములకై వేతెట్టిభావభేదమును కానరాకుండెను శ్రీరామునిహృదయములో సీతయు, సీతాహృదయమున శ్రీరాముడును అద్దములయందుఁ బ్రతిబింబములవలెఁ బ్రత్యక్షమగుచుండుచేకాని కానరామికానరాదు.

అమిథిలారాజన్యకన్యకలు కాపురమునకు వచ్చినతోడనే దశరథ గృహలక్ష్మి కొత్తవిన్నానముతోఁ పృథాశింపఁదొడంగెను. దశరథస్వపాలుఁడొకఁడగునట్లు అప్రత్యక్షులగుఁచి తనయంతటి భాగ్యకాలురీధరణీతలమున లేరనిగర్హింపఁజొచ్చెను.

ఇట్లులమహాదానందముగా వైవాహికోత్సవములు ముగిసినతోడనే యుధాజిత్తు దశరథుని భరతునిదనమెఱుఁగెకయదేశమునకు దీసికొని వెళ్ళుటకనుమతింపఁగోరెను. అంతఁబుత్రైకపాణిఁడగు నాతఁడు కొంతవఱకు మారుపలుకక యెట్టకేలకు స్వాంతము శాంతముచేసికొని భరతుని, మేనమామతోఁ దారగారింటికి బంపుటకనుమతించి, భరతునిఁ బిలిపించి యిట్లుజోధించెను.

దశరథః—భరతుమారా! నీమాలామహాలగు నశ్వపతిమహారాజేంద్రులు నినుఁజూడఁగోరుచున్నవారలు. నీమేనమామ నిన్నుఁ దోడ్కొనివెళ్ళుటకు వచ్చియున్నవాఁడు కావున నీవచటికేగి, కొన్నివారములుండి వెంటనేరావలయును నిన్నడబాసి నేయుండఁజాలను. హాయిరమ్ము.

భరతుడు:—దయానిధీ! మీసెలపుప్రకారముచేతును. కాని శత్రుఁఘ్నునిగూడ నాతోఁబంపవలయును. నేనాతనివిడచి యుండఁజాలను.

దశరథః—కుమారా! మీసాభ్యంత్రమును నేనెరుంగుదు. నీకు శత్రుఁఘ్నుఁడును నీయన్నశ్రీరామునకు లక్ష్యుఁడును తోడుండినగాని యెట్టిపనియుసాగ నేరదు. కావున నీతోనితమ్ముని దీసికొనివెళ్ళుము. అన భరతుఁడు తండ్రిసెలపుగైకొని తిన్నగాఁ గౌశల్యామంధిరమునకేగి యుటదమతల్లులు మువ్వరును గలసియుండుటను దెలిసికొని లోనికేగి యుండుఁగానెల్లకు వందనమునఁబెను. అంతఁగానెల్ల భరతుని బుత్ర

శరతుఁడవు కమ్మనిదివిడిచి తనయొద్దగూర్చుండఁబెట్టుకొని యిట్లుపంజ్ఞించెను.

కౌసల్య:—నాయోనా! నీవుమీఠాతగాఁగింటికేగుదువని యిపు డెవంటిని నిజమేనా?

భరతుఁడు:—అమ్మా! కౌసల్యాదేవీ! నిజమే మీకువందనమొనర్చి సెలవుగైకొనుటకే వచ్చియుంటిని.

కౌసల్య:—సత్యరథా! భరథా! యథార్థముగఁ బెలుపుచున్నదానను, నీవునాకు రామ నికన్న గారాబుబిడ్డఁడవు. నిన్నువిడచి యుండుటకష్టమే కానినాసోదరుఁడు యథాజన్మనకు భారముకలుగునని తలంచి నీవేగనంగీకరించుచున్నదానను.

భరతుఁడు:—అమ్మా! కట్టమహిషీ! తమకు నాయం దెక్కుడు వాత్సల్యముండుట నేనెరుంగుదును మీయట్టిదహమయలగు మారల విడచి యుండుటకు నాకును ఇష్టములేదు. కానిమీఁదినయెట్లు మామయ్యగారిఁ గోపమువచ్చుననియే నేనును ప్రయాణమునకంగీకరించితిని. అనిసుమిత్రకు ముక్తి యిట్లుపలికెను.

భరతుఁడు:—అమ్మా! సుమిత్రాదేవీ! నావిన్నపముకటికలను. వినెను నాతమ్ముఁడు శత్రుఁఘ్నుని నాలోఁగొంపోవ ననుగ్రహింపుడు.

సుమిత్ర:—చిరంజీవీ! అందులకింతప్రయత్నమేల? నీవెవరినైన నెడలాసియుండువుకాని శత్రుఁఘ్నునివీడి యుండనేర విదిలోకవిదితము.

భరతుఁడు:—అమ్మా! మేమిరువుర మెంతయభేదముగానున్నను నాతమ్ముని దూరముగాఁ గొంపోవునపుడు మీలోమనవిచేయవలదా!

సుమిత్ర:—సోదరీ! శ్రీకేయీ! కంటివా? నీగర్భశుక్తిముక్తా ఫలవినయవిలాసమును

శ్రీకేయి:—తలవంచి చిరునగవుతో అక్కలా రా! యీమర్యాదలన్నియు మీగుకలపినవియేకదా?

భరతుఁడు:—తల్లికివసుస్థరించి "అమ్మా! శత్రుఁఘ్నులోఁ దాత గారినిసందర్శించి, వచ్చుటకనుగుఱిపుడున ఆశీర్వాదము బిడ్డా! మమ్ము సెలవడుగ బనిలేదు. మాయకౌసల్య సెలవుగైకొన్నచోఁబాలును.

కౌసల్య:—భరతకుమారా! మీయిరుక్కరి భార్యలను ముగ్ధుల
ద్వనే ముంచికొందుము. మీకుమమ్ముమటచిననను మీయద్ధాంగులతోను
చియైన వేగముగావత్తురు

భరతుడు:—అమ్మా! యిట్లంటిలేల! గర్భవతులైనది మొత్తము
నేటివలకొక్కరిని బేమించిపెంచిన తల్లులు మటపునకువచ్చునడ నీన్న
మొన్నవచ్చిన ముగ్ధలు తలుపునకు వచ్చుటయెట్లు? అమ్మా! వారీని
మీకు నుపచారములజేయ మీకడనేయుంచిపోయెకము. అనివారి
యొద్దసెలవుగైకొని శత్రుఘ్నుతోఁగలసి శ్రీరామునిమాదిరమునకేదెను
శ్రీరాముడు భరతశత్రుఘ్నులఁ జూచినతోడనే యెరురేగి కాగలిగిన
కొని లోనికిఁదోడ్కొనివచ్చి హాసనములనొసంగి యిల్లుపొన్నెంచెను.

శ్రీరాముడు:—తమ్ముడా! భరతుడా! చిన్నతమ్ముడు శత్రు
ఘ్నునితో రాజగృహమునకేగుదువటకా? సోదరులారా! మిమ్మువిభవ
యుండుట భేదావహమైనను పెద్దలయాజ్ఞ యగుటచే మాటుమాటోడ
వీలుకాదు. అందుపిల్వవాక్యపరిపాలనము రఘువంశజలకు ముఖ్యకర్త
వ్వము.

భరతుడు:—అన్నా! శ్రీరామచంద్రా! మనతాద్రీగారి యాజ్ఞ
యగుటనే యనుజవత్సలురగు మిమ్మెడబాసి, వెళ్ళవలసివచ్చినది. కావు
నఁబోయివత్తుమాజ్ఞనొసంగుడు. అని శత్రుఘ్నునితో శ్రీరామునేకు
నమస్కరించి పక్కనిలచియున్న లక్ష్మణునితోఁ బోయివచ్చెదమని తెలిపి
వెడలిపోయెను.

ఓం తత్ సత్

కల్యాణకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీరామార్పణమస్తు.

